

ב"ה

חוֹבֶרֶת לְמוּד – תּוֹרוֹת וְסִפּוּרִים

מסע אנ"ש לאוקראינה

א־ד שבט תשפ"ה

תֹכן החוברת

א. ברכת מו"ר שליט"א למסע אנ"ש למעזבוז – ערש"ק בא תשע"ה ..3
ב. הרה"ק רבי משולם־זושא מאניפולי זיעוכי"א 6
ג. מורנו הרב המגיד הגדול ממעזריטש זיעוכי"א 56
ד. מורנו אור שבעת הימים רבי ישראל בעל־שם־טוב זיעוכי"א.....67
ה. הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זיעוכי"א.....119
ו. הרה"ק רבי אפרים מסדילקוב זיעוכי"א..... 123
ז. הרה"ק רבי ברוך ממעזבוז זיעוכי"א 125
ח. הרה"ק רבי משה־לייב מסאסוב זיעוכי"א 129
ט. לימוד חסידות במשך המסע.....141
י. בִּזְמַנֵּיהֶם: לו"ז מסע־הקדש בע"ה 158

לחיים לחיים!!!

א. ברכת מו"ר שליט"א למסע אנ"ש למעזבוז - ערש"ק בּא תשע"ה

בע"ה

ד"ש חם חם לכל החברים. שמחו צדיקים בה', תשמחו יחד עם הצדיקים בה', ומכח השמחה בה' יבוא **משיח** אותיות **ישמח**.

כדאי לומר פרק **צז** (**מהיטבאל**) בכל ציון. הוא הפרק שאומרים לפני כל נדרי (כל ציון של צדיק במקום הוא בחינת יום הכפורים בזמן).

סיומו: "אור זָרֻע לצדיק [אותו צדיק-עליון שפוקדים את ציונו] ולישרי לב [החברים -] שמחה". ואז: "שמחו צדיקים בהוי' והודו לזכר קדשו". "שמחו צדיקים" היינו הצדיק-עליון יחד עם הצדיק-תחתון.

הצדיק-תחתון, או הצדיקים התחתונים, היינו החברים שבאים להשתטח (וכמו שהוסבר בכ"ד טבת, שצדיק-תחתון יכול להיות מאד תחתון...), וכידוע הכוונה של "רננו צדיקים בהוי'", שעל כן אומרים פרק **לג** בציון.

פרקים **לג** ו-**צז** הם היחידים בתנ"ך בהם מופיע לשון של "צדיקים בהוי'", ועל כן ראוי לחבר אותם (**לג צז** = 130, ה"פ **הוי'** = **עין**, בסוד "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון", עין של הצדיק-עליון בעין של הצדיק-תחתון; אחרי פרק **לג** ופרק **צז** אפשר לומר פרק **קל**, הערך של שניהם, "ממעמקים קראתיך הוי'"). חבור הלשונות, **רננו צדיקים בהוי' שמחו צדיקים בהוי'**, עולה **ו** פעמים **צדיק**, כלומר שהערך הממוצע של כל תבה הוא **צדיק**! (**רננו בהוי' שמחו בהוי'** = **משיח משיח**).

"והודו לזכר קדשו" היינו הודית הצדיק-תחתון לזכר קדשו של הצדיק-עליון, כאשר מתוועדים ומספרים ספורים ממנו. **והודו לזכר קדשו** = **שניאור זלמן** (שעולה **רבי נחמן מברסלב**, כמבואר בשיעור).

צז עולה בגימטריא גם **זמן**, "שהחיינו גו' לזמן הזה". זמן יהודי הוא מקור השמחה, כמבואר במ"א בסוד "עת ללדת", ובסוד סימני ימי השנים בלוח העברי - **שמחה** ימים, **שמחו**, **בשמחה**, **לשמחה**, **לשמוח**, **לב שמחה**. השנה הסימן הוא **שמחו** - "שמחו צדיקים בהוי'".

פרק **צז** כולו אומר שמחה (**מהיטבאל** היא אשה שמחה): יש בו ארבעה לשונות של שמחה, החל מהפסוק הראשון - "ישמחו איים [כל ציון של צדיק, בפרט בחו"ל, הוא אי בודד בתוך מים רבים כו', **אי** ר"ת **א**רץ **י**שראל כנודע]

רבים [א"ת רבים אלא רביים]". אח"כ "שמעה [שהחברים מגיעים] ותשמח ציון [הציון של הצדיק]", ואז "אור וגו' שמחה" ו"שמחו וגו'".

שני הלשונות הראשונים: **ישמחו** = **יד** פעמים **הוי'**, **ותשמח** = **כט** פעמים **הוי'**, יחד = 1118 = **מג** פעמים **הוי'** = "**שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד**" ("**שמע... אחד**" - **עד אשמח**). אח"כ **שמחה שמחו** (שני סימני השנה הראשונים) = 707 = 7 פע' 101, סוד "ושם **אשתו** מהיטבאל". כל **ד** לשונות השמחה עולים יחד 1825 = 25 פעמים **חכמה** = **ג** מילויי חכמה (**חית כף מם הא**, **חית כף מם הה**, **חית כף מם הי**), ללמד ששמחה אמיתית מתגלה יחד עם בטול פנימי, יחוד פנימיות אבא ופנימיות אמא, ששרש שניהם בפנימיות עתיק, גילוי של מלך המשיח.

יש בפרק גם **ב** לשונות של גילה (גם לשון גילוי אור, ע"ד "אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה"): תחלת הפרק: "הוי' מלך תגל הארץ" (ר"ת "**הוי' מ**לך **ת**גל **ה**ארץ" עולים **ז** פע' **א-דני** [= **אמונה שמחה**], אוס"ת עולים **ו** פעמים **א-דני** [= **יחידה שמחה**], יחד = **א-דני** פעמים **אחד**, **ה** פעמים **אחד** ברבוע) ו"ותגלנה בנות יהודה".

"**שמחו צדיקים בהוי' והודו לזכר קדשו**" = **דוד** פעמים **המלך**. המלה הראשונה והאחרונה בפרק - **הוי'**... **קדשו** - עולות ד"פ **דוד המלך** (**הוי' קדשו** בהכאה פרטית = 2850 = **יהודה** [**ל**, המלכות נקנית ב-**ל** מעלות] פעמים **המלך**!). יש **המלך** (95) תבות בפרק **צז**.

צדיקים = עוד יוסף חי וכו'. שמחו צדיקים = משיח צדקנו (= "הוי' מלך הוי' מלך הוי' ימלך [= משיח] לעלם ועד [= צדקנו]"). שמחו צדיקים בהוי' = רבי רבי רבי!

בפסוק "שמחו צדיקים בהוי' והודו לזכר קדשו" הדילוג הראשון (**שמחו בהוי' לזכר**) = 889 = 7 פע' 127 = 3.5 פע' **צדיקים**; הדילוג השני (**צדיקים והודו קדשו**) = 441 = 21 ברבוע = **אמת**, צדיק אמת, חותמו של הקב"ה אמת.

האות הראשונה ואחרונה בפסוק - **ש...ו** - עולות "**רננו** [צדיקים בהוי']". כל האותיות שבאמצע = 1024 = 32 ברבוע, 2 בחזקת 10. יש 28 (**בהוי'**) אותיות בפסוק, משולש 7. הערך הממוצע של כל אות הוא 47.5, חצי **המלך** (כנ"ל).

ה"בהוי'" הקודם בספר תהלים הוא "ישמח צדיק בהוי'", הערך הממוצע של "**ישמח צדיק בהוי'**" ו"**שמחו צדיקים בהוי'**" הוא **תריג** (כללות כל מצות תורתנו הקדושה, "עבדו את הוי' בשמחה", המצות ניתנו לשם שמחה של מצוה, לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב מרב כל), "**הוי' אלהי ישראל**", **משה רבינו** וכו' (הכנף = 23, **חיה** וכו').

"ישמח צדיק בהוי'" הוא הפסוק החותם את פרק **סד**, בו אין עוד לשון של שמחה. וכמה רמזים בחבור הפרקים: **סד צז** = **ז** פעמים **חיה**, שם **קסא** כו', ברבוע פרטי = **ששה** (ה"פ **חכמה**) פעמים **יחידה** = 5 פעמים משולש 73, **חכמה**, "**בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ**". **גל** (פרק **לג**) **סד** = **צז**. **לג סד צז קל** = **חי** ברבוע, הממוצע = **פא** ("הרחב **פי**ך **וא**מלאהו"), **ט** ברבוע.

במשלי כתוב "**אור צדיקים ישמח**" = **אחדות פשוטה** (הפירמידה של **אחד**, "**דוד מלך ישראל חי וקים**" וכו' וכו'). ראש וסוף שני חלקי הפסוק: **שמחו... בהוי'**, **והודו... קדשו** = **אור צדיקים ישמח**! המלים שבאמצע - **צדיקים... לזכר** - עולות **ז** פעמים **חכמה** (= **בטול הוי'** כנ"ל).

תן לחכם (שמח) ויחכם (ישמח) עוד.

פרק צ"ז בתהלים "אין אחר דבר המלך כלום"...

א הוי' מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים. ב עָנָן
וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ. ג אֵשׁ לְפָנָיו
תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו. ד הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה
וַתָּחֶל הָאָרֶץ. ה הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי הוי' מִלִּפְנֵי
אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. ו הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים
כְּבוֹדוֹ. ז יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים
הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים. ח שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה
בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ הוי'. ט כִּי אַתָּה הוי' עֶלְיוֹן
עַל כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים. י אֹהֲבֵי הוי'
שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם.
יא אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה. יב שִׂמְחוּ
צַדִּיקִים בַּהוי' וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ.

ב. הרה"ק רבי משולם־זושא מאניפולי זיעוכי"א

בע"ה

אור לכ"ח טבת תשפ"ה – רשימת הרב

שמעתתא בעא צילותא

הרבי ר' זושא זי"ע

סיכום שיעורי **הרב יצחק גינזבורג** שליט"א[א]

אמרו חז"ל שמעתתא בעי צילותא. פירוש שצריך להתפלל בכוונה שיוכל להבין השמעתתא לאמיתה של תורה[ב].

אמרו רז"ל "שמעתתא בעא צילותא"[ג] (רש"י: "דעת צלולה ומיושבת, שאינו טרוד בכלום מחשבה"), ופי' הרבי ר' זושא שצריך להתפלל ("צילותא" כמו צלותא לשון תפלה) בכוונה שיזכה לכוון את השמעתתא אליבא דהלכתא.

בכל שמעתתא, כאשר לומדים בעיון כראוי - מעיינים בה ומביטים על נפלאות תורת הבורא בשבעה מבטים משבע עינים (מבט מכל אחד מז"ת על ג"ר, סוד התקשרות הדעת, וד"ל), כרמוז בכך ש"**שמעתתא**" עולה ז"פ "**גל עיני** [ואביטה נפלאות מתורתך]"[ד] - יורדים ל"**עומקה של הלכה**" (בגימטריא **תורה**, רת"ס וגם ר"ת **עשה**, "עשה טוב"[ה] ו"אין טוב אלא תורה"[ו], ובפרט כאשר יורדים לעומקה של הלכה ויודעים את הדרך אשר ילכו בה, דרך הטוב והישר).

על דוד המלך נאמר "'והוי' עמו' שהלכה כמותו בכל מקום"[ז], היינו שיש לו דעת צלולה לרדת לעומקה של הלכה בכל מקום שהוא נמצא. כלומר, בכל מקום הוא נמצא בממד העומק (הרמוז ברגל הקטנה של צורת האות **ה**, אות המלכות, היינו מדת השפלות שלו), הן בעת מלחמה והן בעת שלום,

---

[א] נערך מרשימת הרב ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד.
[ב] תורת הרמ"ז פ"ד בסופו (מתנובות ברוך תנינא ח"א פנינים שונים תורה אות א').
[ג] מגלה כח, ב. בגרסה שלפנינו "שמעתא", אך בכ"ד (ובכן בציטוטי סוגיין) "**שמעתתא**", העולה 1211, ז"פ "**גל עיני**"
[ד] תהלים קיט, יח.
[ה] תהלים לד, טו; לז, ג ו-כז.
[ו] ברכות ה, א.
[ז] סנהדרין צג, ב.

והיא מעלה עצומה (והוא משום שהוא "יודע נגן"[ח], כמבואר בלקו"מ ג), ועל כן הוא מכוון תמיד לאמתה של תורה ("תורה" היא סוד התפארת, "אמתה של תורה" היינו חבור האמת עם התורה, יסוד-יוסף עם תפארת-יעקב, ודוד המכוון לאמתה של תורה בסוד המלכות, ודוק).

ביריחו, משום טרדת המצור, יהושע לא יכול היה ללון ב"עומקה של הלכה", שהלא "שמעתתא בעי צילותא", והוכיחו על כך המלאך, ותקן בעי "וילן בתוך העם"[ט], "וילן בתוך העמק, מלמד שלן בעומקה של הלכה"[י]. השינוי "העם"-"העמק" רומז לסוד **עם ק**דוש - כדי לרדת לעומקה של הלכה צריך להיות קשור לעם קדוש (ממד העֹמק של עם ישראל, עם קדוש), היינו "עמק המלך", וללמוד "בשם כל ישראל", ליחדא קוב"ה ושכינתיה-כנס"י[יא].

כפי שאמר הרבי ר' זושא, לצלילות הדעת בלימוד אי אפשר להגיע ללא התקשרות והתחברות הדעת בעבודת התפלה, צלותא, אך כדי להתפלל בדעת צלולה צריך קודם התפלה להתקשר לעם ישראל כולו. מבואר בדא"ח[יב] שעל התפלה שבמקום קרבן[יג] נאמר "תמים יהיה לרצון"[יד], וללא התקשרות לכל נשמות ישראל האדם הוא בעל מום וממילא הקרבן-התפלה לא עולה לרצון. על כן, לפני התפלה - וההשטחות על קברי צדיקים - צריך לקבל, בעמק הדעת (התקשרות והתחברות), את המצוה של "ואהבת לרעך כמוך"[טו], ודוק (בתפלה זו, שהיא כקרבן התמיד, המכינה ללימוד התורה, מתקנים גם את בטול התמיד וגם את בטול תלמוד תורה - עמוד התורה ועמוד העבודה - שעליהם טען המלאך כלפי יהושע, עיי"ש).

הגמרא שם אומרת ש"צילותא" היינו "כיומא דאסתנא" - יום בו מנשבת רוח צפונית[טז] (נוטריקון **רצון**), שהיא נוחה לבריות ומגדלת את הפירות ומעשרת את בעלי הקרקע וכו'. רוח צפונית זו היא סוד "מצפון זהב יאתה"[יז] (שלחן הזהב בצפון), התיקון השלם ל"מצפון תפתח הרעה"[יח]. והוא

[ח] שמואל-א טז, יח.
[ט] יהושע ח, ט.
[י] מגלה ג, א-ב (ועיין תוד"ה "וילן יהושע" ובאריכות במפרשים על השינוי מלשון הפסוק "העם" ללשון "העמק").
[יא] וראה שפתי חכמים מגלה ג ו-כח.
[יב] דרך מצותיך איסור שנאת ישראל ומצות אהבת ישראל פ"א.
[יג] ברכות כו, ב.
[יד] ויקרא כב, כא.
[טו] שם יט, יז. וראה שעה"כ דרושי ברכת השחר.
[טז] ראה רש"י ד"ה "יומא דאסתנא" בשבת קטז, ב ובעירובין סה, א.
[יז] איוב לז, כב.
[יח] ירמיה א, יד.

סוד "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך"[יט] ("ליראיך" דוקא, שהרי צד צפון הוא צד ה**גבורה**-ה**יראה**, מדת יצחק אבינו), "ראשית חכמה יראת הוי""[כ] ("**יראת**" עולה **תורה** עולה "**עומקה של הלכה**" הנ"ל[כא]).

[יט] תהלים לא, כ.
[כ] שם קיא, י.
[כא] ובפרט: "**עומקה**" עולה **יאיר** (**אחד** פעמים **טוב**) ו"**של הלכה**" עולה **שמן-שמים** (**יה** פעמים **הוי**), סוד **שמן יאיר** וכן **שמים יאיר**, "תורה מן השמים", בזכות התפלה אל א-ל בשמים, וד"ל.

רבי משולם זוסיא מאניפולי נולד לאביו רבי אליעזר ליפא ואימו מירל, והיה הבכור מבין אחיו. לרבו המגיד ממזריטש התקרב במהלך שנות הגלות שערך יחד עם אחיו רבי אלימלך מליז'נסק, ונעשה מהבולטים שבתלמידיו. קשר אישי נרקם בינו ובין רבי שניאור זלמן מליאדי, שכינה אותו "שר התורה", וביקש ממנו הסכמה לספר התניא – וזאדת, אף שרבי זושא השתדל להיראות כאדם פשוט. נסתלק באניפולי בב' בשבט תק"ס, ועל מצבתו נכתב: "פה נטמן הקדוש... עובד אלוקים באהבה והשמח ביסורים, ורבים השיב מעוון".

***

מאיפה הוא יודע?

פעם אחת חלם איש אחד, שאביו הנפטר מכמה שנים בא לו ותפסו בחזקה ומסית אותו שימיר דתו ח"ו, ובאם לא ישמע לו יעשה בו דין. כשהקיץ משנתו נבהל מאד, אך תלה הדבר במקרה בלתי טהור, ונתחזק בלבו לומר דברי חלומות לא מעלין וכו'.

והנה, בלילה השני, ראה עוד הפעם את אביו מפתהו בדברים ופיוסים שיתרצה לעשות הנ"ל, ואינו מניחו בשום אופן עד שיבטיח לו לעשות כן. עד שהקיץ שוב בבהלה גדולה ולא רצה לספר לפני שום בריה. והלך בפנים זועפות ולא ידע מה לעשות, כי היה בוש לספר דבר כזה מאביו, והיה מתחזק בלבו: לא יתכן בשום ענין שיהיה ממש כדברי החלום. כי איך אפשר שיבוא נפטר ישראל לפתות כזאת?! יותר יתכן להיפוך – שיבוא נפטר

ישראל למומר שישיב לאמונתו הקדושה, אבל לא כך! לכן הסיר הדבר מרעיוניו לגמרי. עד שבא הלילה השלישי, והנה אביו המנוח בא אצלו ומתחטא לפניו בכל אופני השתדלות שיעשה הדבר הזה לכפור ח"ו כנ"ל, והפחידו בעונשין באם לא יעשה רצונו.

אז ראה האיש כי לא דבר ריק הוא. מה עשה? לא אחר מלנסוע תיכף להרב הקדוש זושא מאניפולי ז"ל. סיפר את כל מקרהו מהחל ועד כלה, והיתה תשובתו של הרב הקדוש רבי זושא: שיחתרו ויחפרו היטב סביב קברו של אביו הנפטר עד דופנו סביב, אם נמצא שם בין רגבות העפר איזה חתיכה מתבנית סמל של עכו"ם. וכשימצאו כן ישליכוהו ויבערוהו משם, וישקוט הנפטר מזעפו. עשו כדברי הרב הקדוש, וכך הוה שמצאו שם כנ"ל והשליכוהו ובערוהו. ומני אז והלאה שוב לא בא בעל החלומות בענינים כאלו אל האיש.

כשנתפרסם המופת בעולם, הגיע הסיפור עד הגאון מוילנא ז"ל. ואז היה השעוריה הגדולה מהתנגדות הגר"א ז"ל וסייעתו אל החסידים ורבותיהם הצדיקים. וסיפרו מי מאנשיו לפני רבם הענין הנפלא שהראה הרבי ר' זושא ז"ל, רבן של החסידים, וענה הגר"א ז"ל: אצלכם הוא דבר נפלא ומופת? הלא הדבר הזה מפורש בירושלמי, ואם כן לא חידש הרבי ר' זושא כלל מדעתו שום דבר, ומאי מופת איכא? והראה לפניהם את המקום בירושלמי שמבואר כן, וסיים אחר כך בזו הלשון: "אך זאת אצלי לפלא. מנין היה יודע זה הרבי ר' זושא את הירושלמי הזה?" כי היה אז המאמר על החסידים ורבותיהם שאינם לומדים הלכות והויות שבש"ס, ובפרט על הרב הקדוש ר' זושא הנ"ל, שהיה מוסתר במעשיו ובדרכיו בהצנע לכת, אמרו עליו שאינו בן תורה – לכן נתפלא הגר"א ז"ל עליו כנ"ל. ובשסיפרו תשובת הגר"א ז"ל לפני הרב הקדוש הרבי ר' זושא ז"ל, ענה ואמר: כנים דבריו, שלא ידעתי כלל מדברי הירושלמי. אבל אותו המקור שהוציא הירושלמי משם דבר זה, גם לי נתגלה להוציא משם דבר זה ולהשיב להאיש תשובתו...

['שבחי צדיקים', ר' מענדל ציטרין]

***

בזמן שהרב בעל התניא ישב במזריטש, קרא אותו פעם המגיד ואמר לו שיש קטרוג בעולמות העליונים, על שבכתיבת תמונת האותיות בסת"ם אין השוואה בין הפוסקים והמקובלים. על כן צוהו לעין היטב בדברי הפוסקים והמקובלים, ולמצא דרך נכונה לשתי הדעות. העמיס הרב על עצמו מלאכת קדש זו ואחרי זמן מה צייר תמונות האותיות באופן המתאים. כשהביא את התמונות לרבו הקדוש, ישרו בעיניו, והודה לו על עבודתו, ואמר לו שברגע זה הכריזו בפמליא של מעלה שכן צריכה להיות צורת האותיות.

למחרת נסע הרב לדרכו, ונפרד מאת המגיד בברכת הדרך. נסיעתו היתה דרך אניפולי, והגיע לשם בלילה כשכל בני העיר ישנים. ראה הרב שבבית אחד דולק נר, והלך לאותו הבית להתאכסן שם. ואותו הבית היה של רבי דוד הסופר, ובבואו אל הבית מצא את רבי דוד יושב וכותב ספר תורה. לא רצה הרב לבלבלו, הלך בחשאי עד שהגיע למקום כתיבתו, ולתמהונו הגדול ראה שהוא כותב האותיות ממש כמו שהוא חדש אתמול אחרי עמל ויגיעה. נשתומם מאד הרב, כי רבי דוד לא היה במזריטש כשמסר להמגיד את התמונות. המתין הרב עד שגמר לכתוב, וכשראה רבי דוד את הרב שמח מאד וקבלו באהבה ובכבוד. שאל אותו הרב: מנין לו דרך זו בכתיבת האותיות? השיבו רבי דוד:

איני יודע דבר, אלא שהרב הקדוש רבי זושא אמר לי היום, שהכריזו למעלה לכתוב תמונת האותיות באופן זה, שהוא מתאים לדעות הפוסקים והמקובלים גם יחד.

['סיפורי חסידים' לרש"י זוין]

***

לפני הסתלקות המגיד כתב הצדיק מכתב לבנו, בו הוא מספר לו על מהותם של תלמידיו הקדושים ומנחה אותו להיעזר בהם לאחר פטירתו. במכתב הוא מתאר כי "חכמתו ובינתו ודעתו [של רבי שניאור זלמן] עד אין סוף, וההשקפה הראשונה שלו מעין נבואה קטנה", ואילו הרבי ר' זושא "עלה למעלה מזה הדרך". אך מהי דרכו שלו?

רבי זושא, בכך שעלה אל מעל החכמה, אוחז בכתר העליון עצמו. ממנו נמשכים אליו הגילויים העליונים, וממנה ניזונה האש שהלהיטה את נפשו: מסופר עליו, כי ברגע שהיה רבו פותח בדברי תורה היה 'משתגע' ממש, עד

שהיה מבלבל את חבריו הקדושים והיו מוכרחים לדוחפו החוצה. ופלא: כשחזר אחר כך אל בית המדרש, ידע את כל תורותיו של המגיד כאילו נכח שם בעצמו... מדריגה זו נקראת בחסידות "פרעה דקדושה" - משום שהיא מבטאת פריעה, גילוי כלפי חוץ של כל האורות העליונים.

חשוב לציין (והעובדה הזו משתקפת מעט גם בסיפור השני שהבאנו), כי אף שהיה רבי זושא איש 'גילויים' בוער, ומזקני תלמידי הרב המגיד, התקיימה ידידות עזה בינו לבין אדמו"ר הזקן, איש השכל והסדר, הצעיר שבתלמידים. אדמו"ר הזקן הפציר רבות בחבריו הצדיקים, 'שימעטו באורות וירבו בכלים'. זה היה צו השעה לאחר פטירת המגיד, כאשר החסידות החלה להכות שורש בעולם היהודי והיה צורך לשמור על יציבותה. אך ה'כלים דתיקון' שלו נועדו להכיל את כל 'אורות התוהו' של רבי זושא, והידידות הגדולה שבין שניהם ממחישה כי הדבר אכן אפשרי.

בין כה וכה לא תבין את הסוגיא...

פעם פנה הרב המגיד לרבי זושא – "זושא, למה אתה לא מטייל בעולם? העולם גדול, יש הרבה מה לראות". שמע רבי זושא את דברי רבו, לקח את מטלטליו ויצא לדרך. בדרכו הגיע לעיירה רחוקה, סמוכה לפראג, שם מצא באכסניה, ליד התנור, תלמיד חכם יושב שקוע בלימודו. היה זה רבי רפאל הכהן כ"ץ מהמבורג, בעל ה'תורת יקותיאל', מגדולי תלמידי הגר"א. ה'תורת יקותיאל' הוזמן לכהן כרבה של פראג, רבנות מכובדת – על כס המהר"ל והגדולים שאחריו. מנהג פראג מדורי דורות היה שלפני קבלת רב לעיר – בכבוד מלכים – עליו להגיע לעיר סמוכה וגדולי פראג מציגים לפניו סוגיא מוקשית, ולאחר הזמן שקוצב הרב לעיונו בסוגיא באים הלמדנים לשמוע ממנו את ביאורו, ורק אם הביאור מתיישב על לבם הוא מוכתר לרב העיר. רבי רפאל, שבקש שלשה ימים לעיין בסוגיא, ישב בעת והתעמק בלימודו.

רבי זושא התחיל קצת 'להשתולל' סביבו – הסתובב בחדר עם נעלי עץ רועשות והעלה הרבה עשן בלולקע שלו. רבי רפאל הקפיד על ההפרעה ופנה אליו – "בבקשה תתחשב בי, אני מנסה ללמוד ואתה מפריע". רבי זושא המשיך במעשיו, ותוך כדי כך סינן בשקט שוב ושוב 'אתה בין כה וכה לא תבין...'. לבסוף שאל אותו ה'תורת יקותיאל' – "ואתה כן יודע?". "ודאי שכן", ענה רבי זושא. הוא נגש ובקש מהרב שיראה לו מהי הסוגיא והתחיל ללמוד – קודם כל, את פשט הגמרא, רק לקרוא את המילים. רבי רפאל שמע את לימודו, במתיקות ובטוב טעם שכלי שמעולם לא שמע, וממש יצא מכליו, עוד לפני ששמע את התירוץ לקושיותיו. כשראה רבי זושא שהרב 'נתפס', עצר ואמר לו, "ראית שאני יכול ללמוד ואני מוכן לומר לך את הסבר הסוגיא, אבל רק בתנאי אחד, תשבע לי בשבועה חמורה שאם תשמע את הפשט הנכון ובזכות זה תהיה הרב של פראג אזי תבקר אצל הרבי שלי – המגיד ממעזריטש. תבוא להביר את מי שאתה ורבך כל כך מתנגדים אליו ומחרימים אותו".

לרבי רפאל לא נותרה ברירה, והוא קבל את התנאי. רבי זושא הסביר לו את פירוש הסוגיא, ובעבור הזמן הקצוב הגיעה המשלחת מפראג, רבי רפאל חזר על הפשט שלמד ורבני פראג, שממש יצאו מכליהם, קבלו אותו

בכבוד מלכים להיות רבה של פראג. כמו שר המשקים, "וישכחהו" – רבי רפאל שכח מהתנאי. כעבור שנה חזר אליו רבי זושא לביקור מיוחד, ואמר לו שעליו לקיים את תנאו. רבי רפאל היסס ואמר שעליו להוועץ ברבו, הגר"א, האם הוא מחוייב לקיים את התנאי. הגר"א – על אף השקפתו על החסידים – פסק שעל רבי רפאל לקיים את התנאי, ורבי רפאל נסע למעזריטש. הוא שהה שם תקופה קצרה, וממש התפעל מגודל הקדושה של הרב המגיד (היתה שם גם תורה, אבל עיקר התפעלותו היתה מהקדושה שהרגיש שם).

כשחזר רבי רפאל לגר"א, סִפר לו בהתפעלות מה שראה במעזריטש והפציר ברבו המובהק שייסע אף הוא למעזריטש לראות את אותו רבי שהוא מחרים ופוסל. הגר"א ענה לו בסיפור: "לפני שנים ישבתי בבית המדרש ולמדתי, לידי ישב בחור אחד ועסק גם הוא בכל הסוגיות בהן עסקתי, ובטרם אספיק לומר את חידושיי, הוא אמר אותם. חשבתי שלא יתכן כזה דבר פלא מצד הקדושה, ודאי הוא בא מהסט"א, לכן ברחתי משם. אותו דבר במעזריטש, אני חושב שאולי כל מה שהרגשת שם הוא מהסט"א – מעשה שטן". רבי רפאל, עם כל הדרת הכבוד, ענה לרבו "חז"ל אמרו ש'שטן זה יצר הרע', ועד שאתה חושש לנסוע לשם מצד הסט"א, אולי החשש הוא מצד יצר הרע שלך?". הגאון שמע את התשובה ולא היה בידו להשיב, אבן מי יודע מה דרכו של יצר הרע ובמה הוא בוחר להתלבש? הדברים הגיעו לכך שהגר"א כבר חשב לנסוע למעזריטש, אך בני ביתו מנעו בעדו. מסופר שמאז לא חזר רבי רפאל למעזריטש, משום כבוד רבו, אבל גם לוילנא כבר לא נסע יותר...

***

תורה מהמקור

רבי זושא לא היה מפורסם בלמדנותו (והוא התאמץ ליצור תדמית כזו, עד שתלמידי המגיד אמרו שפלא איך ה'עולם' שכח מ-15 השנים בהן כיהן כרב עיר). אף על פי כן, אדמו"ר הזקן כינה אותו 'שר התורה', לאחר כמה מקרים בהם באר בפשטות סוגיות וקושיות בהן התקשו חבריו, הלמדנים העצומים, דוגמת אדמו"ר הזקן ורבי פינחס בעל ההפלאה. גם העובדה שהמגיד שלח אותו - בדרכו המיוחדת - לנסות להביא אליו את הגר"א

מעידה על כח תורה מיוחד (מובנת יותר שליחות הלמדנים, הרמ"מ מויטבסק ואדמו"ר הזקן, שגם ניסו להגיע לגר"א ולהוכיח שאך שקר טפלו באזניו על החסידים - הגר"א ברח מהחלון, ולימים הצטער אדמו"ר הזקן שלא שברו את הדלת והתעקשו להביא שלום).

מהו כח התורה של רבי זושא? מסופר שבאחד הלילות ישבו אדה"ז ורבי אלימלך ועסקו בראַ"ש, ורבי זושא נִגש שוב ושוב להדליק את מקטרתו מהנר שלהם ואגב כך כיבה אותו. כששאלו למה הוא רומז להם, אמר שמעומק עיונים שכחו את הדבקות בנותן התורה. הם קבלו את תוכחתו, אך שאלו 'מה יהיה עם הרא"ש?', והוא עיין בו ובאר להם את דבריו. רבי זושא לא סומך על שכלו, אלא נמצא בקשר הישיר לנותן התורה (ולחכמיה, עד שכל פעם שלא הבין דברי מחבר מסוים פרץ בבכי עד שהלה התגלה אליו ובאר הכל), ועליו ניתן לדרוש "החכמה מאין תמצא" - הוא לוקח את דברי התורה משרשם ב"רישא דאין" (התענוג, בגימטריא משולם זוסיל). אצל מי שהכל טוב ומתוק (כפשט השם זושא-זוסיל), והרי "אין טוב אלא תורה", הכל תורה חדשה - משם הוא יונק את האמת ואף את ה"אמת לאמתה" של התורה.

בינוס ילדים – ד שבט תשס"ז

ערב טוב לכל הילדים. היום זה ד' שבט, ולפני יומיים - יום ראשון - היה ב' שבט. לפני שבוע הזכרנו ש-ב' שבט זה הילולא של צדיק מאד גדול, הרבי ר' זושא מאניפולי, החבר הכי טוב של אדמו"ר הזקן. אצל המגיד ממעזריטש, ממלא מקומו של הבעל שם טוב, היו הרבה תלמידים צדיקים, והחברים הכי טובים היו אדמו"ר הזקן, צעיר התלמידים, ורבי זושא, המבוגר בתלמידים. עם כל הפרשי הגיל הם היו צמד חמד של חברים. יש הרבה סיפורים על הרבי ר' זושא, וגם על הקשר בינו לבין אדמו"ר הזקן. יש סיפור שסיפר הצמח-צדק, נכדו של אדמו"ר הזקן, שפעם סבו סיפר סיפור על הרבי ר' זושא - על כמה שהיתה לו יראת שמים, שהיה ירא ה'. יראת ה' היא מצוה גדולה, "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה", ככתוב בתניא. כתוב שהמלה הראשונה בתורה, "בראשית", זה גם צירוף ירא-בשת - יראה מתוך תחושה שאני לפני ה', שמתוכה האדם מתבטל לגמרי ביראה ובושה - כי זו תכלית הבריאה, שכולנו נגיע ליראה זו. בשמים יש היכלות - מי ששר ומנגן מגיע להיכל הנגינה, וכו'. יש היכל היראה, ואדה"ז אמר שיראתו של רבי זושא היא חידוש גם לגבי היכל היראה. כדי להמחיש זאת הוא סיפר עליו סיפור, שפעם יצא החוצה בלילה לראות את השמים הבהירים שבחוץ, בהם רואים כל הכוכבים, ואמר את הפסוק מתהלים ח (שכל מי שעבר גיל שבע צריך להכירו, ואולי זה הפרק הכי חשוב לילדים, כי בו כתוב "מפי עוללים ויונקים יסדת עז", כפי שהרבי היה מסיים את ה-יב פסוקים) - "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו". כשאני רואה את כל הכוכבים אני מרגיש כמה אני קטן, פחות מטפת חרדל, ומתוך ראיה זו האדם מתבטל ומקבל יראת בשת (כי לא רק רואה כוכבים ושמים, אלא מרגיש את בורא העולם הגדול והאין סופי). כתוב שהרבי ר' זושא אמר פסוק זה כל כך התחיל לרעוד ולקבל יראת שמים, עד שהיתה לכך תופעה גופנית. כתוב בחסידות שאם יש מדה אמיתית, כמו אהבה אמיתית או יראה אמיתית, זה מופיע גם בגוף - לא רק בשכל או ברגש. איך היראה הופיעה אצלו בגוף? שהתחיל לשלשל. אחד שיש לו פחד מאד גדול, זה יכול להתבטא בשלשול. הוא שלשל שלושה ימים, ולא סתם שלשול - הוא דם מרוב יראה. הצמח צדק סיפר שכאשר סבי סיפר זאת על הרבי ר' זושא הוא

התעלף. הוא רצה להמחיש בסיפור זה כמו גדולה היתה יראת הבשת של הרבי ר' זושא, ותוך כדי שסיפר זאת הוא פשוט התעלף.

יש משהו דומה לכך, חוץ מסיפור זה ששלשל שלושה ימים דם, שפעם אדמו"ר הזקן אמר לכל חסידי חב"ד שהדבר הכי חשוב ללמוד מהרבי ר' זושא - שפעם אחת התחיל ללמוד בספר עץ חיים, ספר היסוד של הקבלה, שכתב האר"י הקדוש, ושם מתחיל במילים "כשעלה ברצונו הפשוט". כשרבי זושא רק אמר את שלושת המילים הללו מיד התעלף, ואדמו"ר הזקן אמר - הוא אמר שלוש מילים והתעלף, ואנו מדברים על עתיק ואריך וא"ק ואוא"ס ועוד מושגים נעלים, וכאילו שזה לא מזיז לנו. כך אדה"ז התלונן בפני החסידים - איפה הוא ואיפה אנחנו - כדי שנלמד ממנו את יראתו. יש סיפור שרבי זושא התעלף, אחרי שלוש מילים, ויש את הסיפור בו אדמו"ר הזקן התעלף בעקבות הסיפור על יראת רבי זושא.

הצדיקים הגדולים אמרו עליו שהגיבור שבגיבורים - בעל הכי הרבה כח בעולם לעבודת מלכו - לא יכול להחזיק יותר משעתיים בעבודת מלכו באותו אופן של גבורה וכח בו עבד רבי זושא את בוראו עשרים וארבע שעות ביממה.

נסיים בעוד סיפור אחד, שפעם אחת בא מישהו אל המגיד - הרבי של הרבי ר' זושא - והיו לו הרבה צרות, בריאות ופרנסה וכו', ובקש מהמגיד שיעורר עליו רחמים ויושיע אותו. אז המגיד אמר לו ללכת לתלמידו, רבי זושא, והוא יפתור לך את הבעיות. אז היהודי עם כל חבילת הצרות שלו הלך לרבי ר' זושא, ואמר לו שהמגיד שלח אותי אליך, שיש לי הרבה צרות והרבה יסורים - מה עושים? מאין יבוא עזרי? אז הרבי ר' זושא, שהיה עני מדוכא, התפלא מאד - איני יודע למה הרבי שלח אותך אלי, הרי לי אף פעם לא היו יסורים בחיים, איני יודע על מה אתה מדבר ולכן איני יכול להזדהות איתך (ובשביל לרחם ולעורר רחמים צריך להזדהות). זה בדיוק מה שהמגיד רצה שאותו אדם ישמע, שאיש עם הרבה יותר יסורים ממנו - הרבי ר' זושא - אומר שאין לו יסורים כלל. אם יקח זאת ללב, יתמודד נכון גם עם יסוריו. ורמז: **ע**ני **מ**דוכא ר"ת **עם**. יש פתגם שאדה"ז מביא בתניא, כלל מאד גדול, ש"אין מלך בלא עם". איך זה מסתדר? הרי מלך טוב רוצה בטובת העם שלו, ומשפיע להם רק טוב ופרנסה - איך ה**עם** הוא **ע**ני-**מ**דוכא? צריך לומר שכל מלך, אם הוא מלך אמיתי, צריך רק צדיק אחד

שהוא עני-מדוכא, ומזה שהוא עובד את המלך וירא את המלך ואוהב אותו ומאמין שהמלך הוא עצם הטוב ועושה לו רק טוב, ושמח ומאושר בהזדמנות לעבוד את המלך, ולא חסר לו מאומה. אם יש אחד כזה, זה סימן שהמלך הוא מלך - הוא עושה את המלך מלך אמיתי. מלך אמיתי זה אחד שכל כך טוב שיש לו מישהו שאובייקטיבית הוא עני-מדוכא, אבל מרוב שמחתו בעבודת המלך לא מרגיש כלום, ורק כל הזמן שמח ומאושר שהוא **ע**בד-**מ**לך.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן. מאד חשוב לזכור, כאשר אנו מתקשרים ברבינו הראשון, שהחבר הכי טוב שלו היה רבי זושא, ולכן צריך לספר עליו הרבה סיפורים.

***

והרב הצדיק הקדוש וכו' ר' זיסיא ז"ל נבג"מ אמר, הסירו הבגדים הצואים (זכריה ג, ד) כי זה היא חציצה ח"ו בין התפילין והבשר ואמרו ז"ל (טושו"ע או"ח סימן כז סעיף ד) שלא יהא חציצה, ואם כן לא קיימתם עדיין מצות תפילין. ולזה ידוו הדווים ויקרעו סגור לבם לעשות תשובה באמת ולבחור בחיים, עכ"ל. ותקנה לזה לקנות בעצמו מדת השפלות באמת, ולשבור לבו לפני ד' ובזה יכול להדביק במדותיו. ועד"ז אמרו (שבת קד, א) אתו דרדקי לבי מדרשא, כלומר כשמגיע לשפלות – להחזיק עצמו כדרדקי, אז יכול לבא לבית מדרשא – לחצרות אלהים.

(שפתי צדיק בא)

בע"ה

ב שבט תשס"ז - רחובות

ברית שניאור זלמן דאטשיק

סיכום שיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א[כב]

הרך הנימול, שניאור זלמן, נולד בהילולא של אדמו"ר הזקן (ולכן, כנראה, קוראים לו שניאור־זלמן). כל תינוק שנולד ב-**כד** טבת וזוכה לברית שתתקיים ביום השמיני נימול ב-**ב** שבט, ואז יש חיבור מאד מיוחד בין שני צדיקים הכי גדולים שהכי אהבו אחד את השני - כי **ב** שבט זה הילולת רבי זושא מאניפולי, חברו הטוב של אדמו"ר הזקן. כנראה עשו כך בכוונה מהשמים (אמרו שהתינוק נולד קודם, וזו לא ברית בזמנה - זה לא משנה, כי עבר **כד** טבת ונימול ב-**ב** שבט). למה באמת אדמו"ר הזקן שלח לבקש הסכמה מרבי זושא וממהרי"ל הכהן מאניפולי? כנראה, אף שכל תלמידי המגיד אהבו וכבדו זה את זה וכו', היה משהו מיוחד בין שלושת אלו, שהיו ידידי נפש בדרגה נעלית לגמרי מהקשר בין שאר החברים. הדבר הזה בא לידי ביטוי בכך שהרבי ר' זושא ומהרי"ל (ששניהם מאניפולי) יחד עם אדמו"ר הזקן (הצעיר מהם) - שלושתם יחד כתבו אחרי הסתלקות המגיד כתב התקשרות לרבי אברהם המלאך. כלומר, היה ביניהם קשר מיוחד ועצמי, וגם קשר עצמי לרבם המגיד כמובן, וגם לבנו רבי אברהם, ובכתב ההתקשרות כתבו שמוסרים הנרנח"י שלהם לרבי - מכתב התקשרות זה אפשר להבין מה זה להיות מקושר לרבי. מכתב זה של שלושתם מובן שהתקשרות זה למסור את כל הנשמה, את כל הנרנח"י, לרבי - לומר לו אני שלך, "אני לדודי". על כל פנים, רואים חיבור ודבק מיוחד בין שלושת אלו, ובמיוחד בין אדמו"ר הזקן לרבי ר' זושא - כפי שעולה גם מכמה סיפורים שנספר.

קודם כל, נשים לב שהרבי ר' זושא היה יותר מבוגר, ואדה"ז היה הכי צעיר כשהגיע למעזריטש. היו כל מיני גילאים בין תלמידי המגיד המבוגרים, אבל לא יודעים שהרבי ר' זושא היה הכי מבוגר - הוא האח הגדול של הרבי ר' אלימלך, שאחר כך נעשה הרבי של כל צדיקי פולין וגליציה וכו', הוא הרבי של כל הרביים (אולי נרחיב בהמשך). שני האחים יחד עשו גלות כדי להחזיר את עם ישראל בתשובה. 'הלכו גלות' הרבה שנים לפני שהתפרסמו

[כב] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. מאד לא מוגה.

כצדיקים, ויש על כך הרבה סיפורים, איך הבינו עבירת כל אחד, ועשו ביניהם כאילו אחד מתוודה בפני השני על חטא של בעל הבית, והשני נתן לו תיקון על החטא - ותוך כדי זה בעל הבית שמע, התעורר לתשובה ושמע גם את התיקון. יש הרבה סיפורים, אבל לא שמים לב - רוב אנשים לא יודעים - את הגילאים שלהם. היה אבא צדיק, שגם עליו יש סיפורים גדולים, שקראו לו רבי אליעזר ליפא (קיצור של ליפמן) - אביו של שני האחים הקדושים, ועל שמו אפילו היום יש שם אליעזר-ליפא. הרבי ר׳ זושא נולד בשנת תס״ב - ארבע שנים אחרי שנת נח״ת, שנת הולדת מורנו הבעל שם טוב, כלומר שסך הכל הוא צעיר מהבעש״ט בארבע שנים, ועם כל זאת לא היה תלמיד של הבעש״ט אלא של המגיד. כעבור חמש עשרה שנה נולד אחיו הצעיר, הרבי ר׳ אלימלך - נולד בתע״ז. כלומר, שהרבי ר׳ זושא מבוגר מאחיו בחמש עשרה שנים, והוא הכי האריך ימים בין הצדיקים הגדולים תלמידי הבעש״ט והמגיד שאני מגיעים - הגיע לגיל 98 (היום אנו **אור** שנים מיום ההילולא שלו - הסתלק בשנת תק״ס). יש גם סיפורים על השנים האחרונות שלו. נשים לב גם מתי אדה״ז לקח ממנו את ההסכמה - ארבע שנים לפני שהסתלק, בסוף שנת נ״ו, היינו שהיה בן 94 כשכתב הסכמתו. הרבי ר׳ מיילך הסתלק בגיל 70 - 13 שנה לפני שאחיו הגדול ממנו הסתלק. גדול ממנו ב-15 שנה, והסתלק 13 שנה אחריו, כשהאח הצעיר חי חיים שלמים - ״ימי שנותינו בהם שבעים שנה״ - והוא הוסיף עליו עוד **יחי** שנים. בשבע השנים האחרונות הוא היה כאדם הראשון לפני החטא, כמסופר, וזו התקופה בה כתב את ההסכמה. זה רק בשביל מעט רקע. ומה ביחס לאדה״ז? נולד בשנת קה״ת - היינו שהרבי ר׳ זושא היה גדול מאדמו״ר הזקן ב-43 שנים (והיה שנתיים יותר גדול מהמגיד עצמו - במסורת חב״ד לא כל כך ידוע מתי הולדת המגיד, אך המסורת המקובלת בעולם שנולד בשנת תס״ד). היה גדול ממנו ב-43 שנים, ושני אלו היו ידידי נפש. זה ׳וואר׳ ראשון, שאפשר להיות חבר, ידיד נפש, של מישהו שגדול ממך ב-43 שנה (ויכול להיות בקלות הסבא שלך), וגם להיפך, להיות כזה חבר של מישהו שצעיר ממך ב-43 שנה (לא פלא על רבי זושא, שהיה פשוט ותמים בתכלית - רבו צעיר ממנו, וחברו הכי טוב צעיר ממנו ב-43 שנה, והוא מתייחס אליו כחבר לכל דבר).

יש סימן מובהק לידידות שלהם, שכאשר חותם שמו בהסכמת התניא כותב ״משולם זוסיל״ (אף שרגילים לקרוא לו זושא - שנשמע זישא במבטא הפולני), וכך אדמו״ר הזקן נקרא ״שניאור זלמן״, אך כל חבריו כינו אותו ״זלמן״ (וכן זלמנ׳יו וכו׳) - כל כך היה מפורסם כך, עד שגם גדולי ישראל אחרים מכנים אותו הרבי ר׳ זלמן (וכן במשנ״ב מכונה גרז״ש - זלמן לפני

שניאור - והרבי מלמד זכות על האופן בו מזכיר ומצטט אותו, ואכמ"ל). אצל שניהם השם העממי זה השני - זושא מ"משולם זוסיל" וזלמן מ"שניאור זלמן" - ואצל שניהם כינוי החיבה פותח ב-**ז** (אדה"ז כותב בתניא שבכל צירוף אותיות הראש הראשונה גוברת בצירוף). כנראה שב-**זז** הזה (סוד ה"**מזוזה**") יש "שבעה שבעה מוצקות" (סוד המנורה שכולה זהב), ואפשר לומר שהם ה"כלי זין" של כנסת ישראל. **זושא** = **שדי**, **זלמן** = 127 (חיי שרה), וביחד עולים **אמת**. חוץ מזה שאין דבר גדול ומושלם כאמת, דבר נצחי, הרי **אמת** זה ריבוע של 21 - רומז ל"**אהיה** אשר **אהיה**", השם בו התגלה ה' למשה כגואל ממצרים.

לפני הסתלקות המגיד כתב מכתב לבנו, רבי אברהם המלאך, שיקשיב רק לשני אלו. שיקשיב לאדמו"ר הזקן כי חכמתו ובינתו ודעתו עד אין סוף, וההשקפה הראשונה שלו זה מעין נבואה קטנה, והרבי ר' זושא למעלה מזה - הוא בחינת כתר, הוא מקיף. בברית מילה יש מילה ופריעה, ופריעה רומז למה שהרבי מבאר בדבר מלכות על פרעה דקדושה, "אתפריעו כל נהורין וכו'", עד כדי שהרבי אומר ש"אתפריעו" זה גילוי העצמות. כותב עוד ווארט בדבר מלכות, שזה גילוי העצמות שלא בסדר ומדידה והגבלה. פריעה זה גילוי פתאומי, שהכל מתגלה יחד, וכשהכל מתגלה יחד אין סדר בדברים - זה משהו מאד מבהיל. אם יש איזה סדר בתוך הגילוי, אז אפשר לקבל באופן מסודר, אבל אם יש גילוי פתאומי בלי סדר - אפילו משה רבינו נבהל. היינו שפחדו של משה לא היה רק מפרעה דקליפה, התנין הגדול, כמבואר במ"א בזהר (ועל זה ה' אמר לו "בא" יחד איתי), אלא גם מהשרש - פרעה דקדושה - כי "לית כל מוחא סביל דא" ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל". זה גילוי עצמות בלי סדר, ומשה הוא בשר ודם, נברא מוגבל (כך הרבי כותב), ובלי סדר לא יכול לתפוס - אין לו כלי, ויכול למות מזה. גם על זה ה' מבטיח לו "בא" - בא איתי ואני אשמור עליך. גילוי זה הוא כניסת עצמות המאור במקום האור - שהעצמות נכנס ומסלק לצדדים את האור (וגם את העור, שזה הפריעה). זה מבוסס על מאמר של הרבי מהר"ש שלמדנו בשבת ("לא תירא לביתה" תרל"ג). הכל זה בפריעה - גילוי העצמות בבת אחת, למעלה מהסדר. כך המגיד כותב גם על ההבדל בין אדה"ז לרבי זושא - אדה"ז זה שכל אין סוף והמחשבה הראשונה שלו זה נבואה ("יש נביא בישראל", כפי שאמר הרבי), ורבי זושא הוא משהו אחר, למעלה מזה, בחינת כתר. לזה מתאים סיפור מפורסם שכאשר רבי זושא שמע מלה ראשונה של איזו תורה מיד נכנס להתלהבות והתחיל לצעוק, ומכיון שצעקותיו הפריעו לכולם הוציאוהו החוצה - מיד בתחילה, אחרי דיבור המתחיל, לפני שהמגיד אמר תורה בכלל. גם בחוץ המשיך

לצעוק ולהתפרע, אך אחרי שהמגיד גמר, כשהוא נכנס חזרה, רבי זושא חזר על כל תורת המגיד. עד כאן זה ידוע, אך פחות ידוע זה ההמשך - שפעם אחת שאלו את המגיד איך זה יכול להיות שהוא חוזר על הכל, הרי לא שמע שום דבר, והמגיד ענה שכל מה שמגיע אלי מגיע באותו זמן אליו, אבל בכל אופן ההבדל בינינו הוא שאני פותח את השער. ברגע שאני פותח את השער, ולוקח איזה חצי שניה עד שמגיע אליו, ובאותו זמן שמגיע אלי מגיע גם אליו.

יש עוד סיפור מאד מאד מפורסם, שבכל חסידות יש לה גירסא טפה אחרת, אבל הרעיון אותו דבר: שפעם בא אל בעל ההילולא, הרבי ר׳ זושא, זי״ע ועכי״א, יהודי פשוט מוטרד, שאביו נפטר ומאז בא אליו כל לילה ואומר לו להמיר דתו - זה נורא. בלי לחשוב פעמיים הרבי ר׳ זושא אומר לו לפתוח את קבר אביו, וכבר יראה מה הבעיה. ראה שמונחים על הארון שני קרשים בצורת שתי וערב (כנראה הקברנים הגוים הניחו שם) - מיד סילק זאת, והבעיה נפתרה. לפי הלכה זה לא פשוט לפתוח קבר, וממילא הסיפור התפרסם בתוך הגלילות, עד כדי כך שהיה שם תלמיד הגר״א שהלך וסיפר סיפור זה לרבו - שהיה כזה דבר, שיהודי היה מוטרד, ורבי זושא אמר לחפור הקבר וכו׳, והבעיה נפתרה. כשהגר״א שמע סיפור זה מאד התפלא - אמר שהדבר הזה רמוז באיזה מקום בתלמוד ירושלמי, אבל אני מתפלא איך ר׳ זושא, שאומרים עליו שלא יודע ללמוד, ידע את הירושלמי הזה. אחר כך סיפרו תגובת הגר״א לרבי זושא, ואז אמר בפשטות - כדרכו בקדש, שהכל בפשיטות - וענה שזה לא פלא בכלל, כי מאותו מקום שהירושלמי לקח זאת גם אני לקחתי זאת. זה פשוט - רק צריך לדעת מהיכן לקחת. זה רק בשביל להבין את כל ה״אתפריעו כל נהורין עילאין״ שהיה אצל רבי זושא, וזה מה שהמגיד כותב עליו.

אז שוב, אלו השנים שני חברים ידידים - צמד שאי אפשר להפריש ביניהם. נחזור להתחלה, שהרך הנימול נקרא שניאור זלמן על שם אדה״ז, שהילולא שלו לפני שמונה ימים, אז כנראה שאף שהברית נדחה אם כתוב ״ביום השמיני ימול״ יש בחינה של לידה בתאריך של בדיוק שמונה ימים לפני הברית (תמיד זה שם טוב, בפרט שעבר תאריך זה, אך יש קשר ממש מדויק ליום הזה). יש קשר עצמי ביניהם. נחזור לרמז השמות - אמת עולה ז״פ סג, כמפורש באר״י, אך סג בעצמו ט״פ ז (אהיה, שזה הריבוע שלו, זה ג״פ ז). שני הצדיקים האלו בחרו את תאריך הפטירה שלהם בהפרש של שבוע. כל צדיק בוחר יום פטירתו - יום בו עולה כל עבודת הצדיק, והוא מעורר רחמים רבים על כל עם ישראל, ומעורר רחמים שיבוא תיכף ומיד ממש, ומי כמו רבי זושא, שהוא עצמו בבחינת ״אתפריעו כל נהורין עילאין״,

סוד הפריעה שהיא עיקר חידוש הברית מילה (גילוי המאור שנכנס במקום האור ומסלק את האור לצדדים), שבבחינת אורות דתהו הדרושים לביאת המשיח. צריך שניהם - רבי זושא זה אורות דתהו ואדה"ז זה הכלים דתיקון. אחרי הסתלקות המגיד היתה פגישת תלמידים - ואולי יותר מאחת - שהמזכיר היה אדה"ז, צעיר התלמידים. פעם הוא קם בפני כל החברים, התלמידים שכולם מבוגרים ממנו, והוא אמר להם שכעת צו השעה למעט באורות ולהרבות בכלים. זה עולם התיקון - מיעוט אורות וריבוי כלים - אבל זה שלב, כי כאשר מגיע זמן להביא משיח, נאו, צריך אורות דתהו בכלים דתיקון. אפשר לומר שחיבור שני הצדיקים הללו הוא, יותר מכל האחרים, "אורות דתהו" ("אתפריעו כל נהורין עילאין", ולכן משמעותי החיבור של זה בשנה זו להיום, "ראשון" של "בא אל פרעה", בו "אתפריעו כל נהורין", ומכך כל הגאולות, כפי שהרבי מסביר) ב"כלים דתיקון" (אדה"ז) - אדה"ז כמו משה רבינו ורבי זושא כפרעה דקדושה. לכן משמעותי שבחרו ימי הסתלקות בהפרש של שבוע - המשכת אורות דתהו בכלים דתיקון, ויה"ר שיעמוד לנו שנלמד מהם ונלך באורחותיהם שלמדו אותנו, וכך נזכה לזרז את ביאת משיח צדקנו תיכף ומיד ממש. כתוב שמשיח לא בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, והתינוק שנולד היום זה כבר מספיק - זה התינוק שיביא משיח בפועל.

ראיתי היום שחיטריק מספר שהיה נהוג בחב"ד לנהג בברית מילה "האפ קאזאק" של ה"שפאלער זיידע" - זה דבר שאפשר לקיימו, ושהמוהל יפרסם זאת בבריתות. ניגון זה הוא שהסבא משפולי היה יותר חזק מהגוי, ונצחו בריקוד בשביל פדיון שבויים. זה קשור ליארצייט, שהרבי ר' זושא ברך ילד קטנים. הבעל שם טוב היה שם יד על הלב ואומר לילד "שתהיה יהודי חם", אבל הרבי ר' זושא ברך ילד (בברית) - שתהיה בריא וחזק כמו גוי. יהודי שבריא חזק כמו גוי יכול לנצח את הגוי בריקוד - כסבא משפולי - כי גם יהודי וגם בריא וחזק כגוי, אז מנצח את הגוי.

בע"ה

התוועדות כ"ז טבת תשס"ח – ישיבת נחלת ישראל, כפר חסידים

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א[א]

ניגנו שאמיל.

לחיים לחיים!

מחר בלילה זה ראש חדש שבט, ולמחרת, ב' שבט, זה יום ההילולא של אחד מגדולי תלמידי המגיד, הצדיקים של החסידות, הרבי ר' זושא מאניפוליא. לכן אנחנו נקדיש את ההתוועדות, השיעור הזה הערב, לדמותו של אותו צדיק - הרבי ר' זושא מאניפוליא, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. הוא היה מבוגר מבין התלמידים של המגיד, בערך באותו גיל של המגיד עצמו. צעיר התלמידים היה אדמו"ר הזקן, בעל התניא, והפרש הגיל ביניהם היה מאד גדול - הפרש גיל של 43 שנים. כלומר, הרבי ר' זושא יכול היה להיות הסבא של אדמו"ר הזקן. אף על פי כן היו דבוקים יחד כחברים הכי נאמנים, שזה גם פלא, הקשר ביניהם.

כל התלמידים של המגיד היו קשורים בידידות וקשר הדוק, אבל בין התלמידים היתה יחידה - אפשר לומר יחידה נבחרת מיוחדת - שהיו הכי קשורים אחד לשני וגם הכי קשורים למגיד ולבנו, ר' אברהם המלאך, שאחרי הסתלקות המגיד בי"ט כסלו הם התקשרו, כתבו גם כתב התקשרות, שמוסרים את הנפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה לרבי אברהם המלאך, בנו של המגיד, ומי ביחידה זו? הרבי ר' זושא (הגדול), המהרי"ל מאנפוליא (שניהם מאותה עיר), ואדמו"ר הזקן. לכן, יתכן ששמתם לב, שבתחלת ספר התניא, כשאדמו"ר הזקן בקש מהידידים הכי טובים שלו לתת הסכמה על הספר, הוא פנה דווקא לשני אלה והם אלו שהסכימו על הספר, הרבי ר' זושא מאנופליא ורבי יהודה לייב מאנפוליא.

קצת זמן לפני ההסתלקות של המגיד הגדול ממעזריטש הוא כתב כעין צוואה לבנו, וגם אמר בפירוש שהוא רוצה שבנו ישב על כסאו אחריו - רבי אברהם המלאך, שהוא הסבא של רבי ישראל מרוז'ין - ורק אמר שאם הוא יסרב בכל תוקף לקבל את הנשיאות אז מי שיקבל אותה זה רבי מענדל

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד. כולל השלמות שניתנו אחרי השיעור.

ויטבסקער. כשהדברים נשמעו לרבי מענדל הוא סרב בכל תוקף, חלילה וחס, לקחת את זה מבן המגיד - בן הרבי שלו - לכן באמת אחרי הסתלקות המגיד, קצת בעל כרחו, רבי אברהם המלאך קבל את הנשיאות לכמה שנים. הוא לא האריך ימים, ולאחר הסתלקותו המשיך רמ"מ מויטבסק, עד שהוא עלה לארץ, בליווי אדמו"ר הזקן שרצה לעלות עמו לארץ, אבל הוא לא נתן לו - אמר לו שהוא חייב להשאר לנהל את העדה ברוסיה וכו'. המגיד הגדול כתב לבנו בצוואה - היו למגיד הרבה הרבה תלמידים גדולים וצדיקים, שכל אחד המשיך באיזו עיר, אבל הוא לא מציין את כולם אלא דווקא את אלה שהזכרנו - שאם יצטרך עצה יקבל עצה מתלמידו ר' מענדלה (מויטבסק), ותדבק במדות של תלמידי ר' יהודה לייב (מהרי"ל מאניפוליא) ובענוה של תלמידי ר' זושא. מציין קודם כל את שלושת אלו - עצה מרמ"מ מויטבסק בעל פרי הארץ, מדות טובות - תיקון הלב - מהמדות של מהרי"ל מאניפולי, וענוה ושפלות צריך לקבל מהרבי ר' זושא. אחר כך ממשיך ששיקול דעת הראשון של תלמידי החביב ר' זלמני'ו - אדמו"ר הזקן - זה נבואה קטנה, וכל היוצא מפיו תעשה, כי חכמתו ובינתו ודעתו עד אין חקר, ואם היה בדור הבעל שם טוב היה מצוין, וד"ל. זה מה שכותב על אדמו"ר הזקן, צעיר תלמידיו, ואחר כך הוא ממשיך שאל תסרב בתלמידי ר' זושא להיות רועה צאן קדשים (השלמה: **משולם זוסיל רועה צאן קדשים** = **רועה** פנים ואחור = **זך** בהשראה = שמות ז מלכין קדמאין, מספר שכתוב אודותיו בחסדי דוד) - היינו, שגם בתקופה שלך הוא יהיה רבי, למה? - כי הקדוש הזה כבר עלה למעלה מזה הדרך, וד"ל.

[השלמה: הסדר כאן: ענוה - ה תתאה (ענו זה המלכות בשמות הצדיקים בתנ"ך: חסיד, ירא, ישר, נאמן, תמים, צדיק, ענו) - הכל עולה מב בריבוע, ד"פ אמת; בצירוף טוב - דעת, "מפתחא דכליל שית" - עולה 13 פעמים 137), מדות טובות - ו, עצה - ה עילאה, חב"ד של אדמו"ר הזקן זה י, ולכאורה רבי אברהם המלאך כתר ביחס לכולם, וזה שכותב בסופו שרבי זושא צריך להיות רועה צאן קדשים זה כי שרש המלכות בפנימיות הכתר, עתיק. יוצא שרבי זושא זה עתיק יומין, רבי אברהם המלאך אריך אנפין, אדמו"ר הזקן חכמה, רמ"מ מויטבסק בינה, מהרי"ל ז"א, ורבי זושא הוא כתר מלכות.]

אנו מייחדים את הדברים לרבי זושא, חברו הטוב של אדמו"ר הזקן, שאחרי כל מה שכותב עליו בדברים מופלאים, מוסיף שלא ימנע מרבי זושא לרעות צאן קדשים "כי הקדוש הזה כבר עלה למעלה מזה הדרך" - אפילו הוא כותב וד"ל, אז לא ברור מה בדיוק הכוונה, אבל ברור שהוא מפליג עד אין חקר בחב"ד דקדושה, בשכל, של אדמו"ר הזקן, אז אם אחר כך אומר

שרבי זושא עלה למעלה מזה היינו שהוא בכתר - למעלה מחב"ד יש כתר עליון. כותב שאדמו"ר הזקן הכי חביב אצלו, כמו בן ממש, וכל הדברים האלה שמפליג עליו, ואחר כך אומר שיתן לרבי זושא להיות רבי כי כבר עלה למעלה מזה הדרך, כלומר שמקומו בכתר. מה זה כתר? כדי שנפתח בענין המיוחד של הרבי ר' זושא, בעל ההילולא של ב' שבט - יש בכתר חיצוניות ופנימיות. חיצוניות הכתר זה רצון שלמעלה מטעם ודעת ופנימיות הכתר זה תענוג - תענוג בעבודת ה' יתברך. כשלומדים תורה עם תענוג - כך צריך לעשות כל יהודי, כך ללמוד כל בחור ישיבה - כשמקיימים מצוות בתענוג, שאוהבים יהודי וגומלים חסד בתענוג, "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים". הענין של רבי זושא זה תענוג - תענוג אין סוף בעבודת ה'. מי שיש לו תענוג אין סוף כשלומד תורה, כשמקיים מצוות, כשאוהב יהודי ועוזר לו בטבעיות (גם בלי לחשוב שזה מצוה), ובטבעיות אף מוכן למסור את נפשו עליו - זה הענין של רבי זושא. הרמז הראשון לכך בשמו: אנו קוראים לו רבי זושא, אבל כשהוא חותם את שמו - גם בהסכמת התניא וגם במכתבי הגניזה, שרבים מהם מודפסים בסוף אות-תורה למגיד (במהדורה החדשה), שם הרבה מכתבים שנוגעים למגיד וגם הצוואה שצטטנו (והרבי אמר שבכל בית יהודי צ"ל כש"ט, או"ת ותניא) - זה משולם זוסיא (זה השם המלא האמיתי, כך עלה לתורה). זוסיא או זושא זה מתוק, זיס, זה כבר אומר שזה יהודי מתוק. עוד יותר, **משולם זוסיל** = **תענוג** (= **חדוה** בריבוע). אם כן, היהודי הזה הוא יהודי של תענוג.

[השלמה: רק חלק המילוי של **משולם זוסיל** = **שע**, שע נהורין, גם צורה של שעשוע. כשמחשבים את שמו במספר קטן - הוא החזיק עצמו קטן, ויכול מאד שתוך כדי זה עשה את החשבון של שמו במספר קטן - זה עולה 43, העולה גדול במספר רגיל, כמה שמקטין את עצמו הוא נעשה גדול. יש פה איזה רמז ל"מאן דאיהו זעיר איהו רב". זה מתקשר לאחד ממכתבי הגניזה, שאחרי הסתלקות המגיד רבי אברהם המלאך כותב לו ומשמע שקצת מוכיח אותו שמדי מקטין את עצמו, וכותב לו ששמענו שנינו מהמגיד ש"צריכים להיות גורנישט, אבל לא קטן, אדרבה, מאד גדול, כמו שכתוב 'ויגבה לבו בדרכי הוי'". זה בפני עצמו דבר יפה, שצריך להיות גורנישט, אבל לא קטן. מי שהוא גורנישט לוקח הכל מרישא דאין, או "החכמה מאין תמצא" - רישא דאין זה תענוג מהתאיינות. באמת הפרצוף הכי גדול, שהוא הפנימיות של כל שאר פרצופי האצילות, זה פרצוף עתיק - החיות הפנימית של הכל, מקור חיים. גם בפשטות זה מתקשר לאותו מאמר "מאן דאיהו זעיר איהו רב", וזה הרמז הנ"ל במספר קטן. בפרצופים הוא פרצוף עתיק יומין, תענוג זה חדוה בריבוע ועתיק יומין תענוג עולה לה

בריבוע (מט במשולש), שנקודתו האמצעית היא תריג (זאת אומרת שהולך טוב מאד יחד עם עתיק יומין).]

ההילולא שלו, שביום ההילולא כל עבודת ה' במשך כל ימי חייו מתרכזת ועולה ביחד, והאור הזה מתחדש מדי שנה בשנה, אפילו בדרגה יותר גבוה משנים עברו. כלומר, מחרתיים, ב' שבט, אפשר לקבל את האור של הצדיק הזה. בהשגח"פ ההילולא שלו ממוקמת בלוח השנה שלנו, הכי קרוב לאמצע בין הילולת אדמו"ר הזקן - חברו הטוב ביותר - לבין י' שבט, ההילולא של האדמו"ר הקודם, הרבי הריי"צ. זה בדיוק שבוע ימים אחרי כ"ד טבת ושבוע ימים ויום (הכי קרוב שיכול להיות) לפני י' שבט. זה שיש כזאת השגחה פרטית - וכאמור, ההילולא, היראצייט של כל צדיק, זה קשור לעצם שלו - סימן שהוא ממוצע מחובר. זה שהוא חבר של אדמו"ר הזקן אנו יודעים, אך מה יכול להיות הקשר שלו לאדמו"ר הקודם, שחי הרבה הרבה שנים אחריו? הרבי ר' זושא הוא הכי מבוגר וגם חי הכי הרבה זמן מבין כל תלמידי הבעל שם טוב וכל תלמידי המגיד - **צח** שנים (כמעט מאה). הוא נולד בשנת תס"ב והסתלק בשנת תק"ס, 13 שנה לפני הסתלקות אדמו"ר הזקן. אחרי הסתלקות אדמו"ר הזקן היה עוד פרק זמן שזה החיים של אדמו"ר הזקן - 67-8 שנים - עד שנולד הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, והרבי הריי"צ חי שבעים שנה והסתלק בשנת תש"י. מה יכול להיות הקשר ביניהם? זה שהוא חי הכי הרבה שנים זה גם רמז שהוא בחינת עתיק יומין בלשון הקבלה והחסידות, שזה כינוי לפנימיות הכתר - לתענוג. כשמספרים את זה בספרי תולדות החסידות לא אומרים צ"ח, אלא שכמעט הגיע לגיל 100. "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" - דורשים את זה בחסידות שכבר לא רואה את ההעלם של העולם - ורבי זושא כמעט הגיע לגיל הזה. הוא היה 15 שנה מבוגר מאחיו הגדול, הרבי ר' אלימלך, בעל הנעם אלימלך, והוא הסתלק הרבה שנים אחריו. יש וואַרט שלא רק "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שבטל מן ההעלם, אלא שדורשים "כאילו מת" - מי שמגיע לגיל הזה, מה שהוא מת אחר כך זה רק כאילו, על דרך "יעקב אבינו לא מת" ורק "כאילו מת" (כמו שחז"ל אומרים בפירוש בגמרא, שספדו אותו וקברו אותו, אבל הכל היה כאילו - מה שנקרא היום וירטואלי). יש גם דיוק לגבי הגיל המדויק שלו - צ"ח - שזה בדיוק שני שליש מחיי יעקב, קמ"ז שנים.

שאלנו מה יכול להיות הקשר בינו לבין הרבי הקודם, שיום ההילולא שלו חל בדיוק בין כ"ד טבת ל-י' שבט. חוץ מזה שהרבה פעמים מספרים עליו בחב"ד, והרבי שלקח פתגמים ושם ב"היום יום" מביא שני ציטוטים חשובים ביותר מהרבי ריי"צ בשם רבי זושא - אולי נביא בהמשך - אבל יש מה שלא מובא ב"היום יום", סיפור שסיפר הרבי הריי"צ על הרבי ר' זושא.

שפעם ישבו תלמידי המגיד, כולם צדיקים בעלי רוח הקדש, רבי אלימלך, רבי פינחס בעל ההפלאה, רבי שמעלקא, ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב. תוך כדי שהתוועדו יצא מכולם שהם רואים שעם ישראל בקרוב צריך לעבור תקופה קשה ביותר, תקופה שתדרוש מיהודים - מגדול ועד קטן - מסירות נפש בפועל ממש, ויהיה עת צרה ליעקב. ככה יושבים ורואים ברוח הקדש שלהם, שעוד מעט מגיע זמן קשה ביותר לעם ישראל, ״עת צרה היא ליעקב״, ויצטרכו המון המון מסירות נפש בפו״מ כדי לעבור את התקופה הזאת - ככה מדברים ביניהם. יושב בצד ומקשיב הרבי ר׳ זושא, ואומר כדרכו בקדש - שהיה מדבר, במיוחד על עצמו, היה תמיד מדבר בגוף שלישי - ״און זושא זאגט, זושא ויל ניט מסירות נפש און תורה ומצוות, זושא ויל מקיים תורה ומצוות בריש גלי״ (וזושא אומר: זושא לא רוצה מסירות נפש על תורה ומצוות, זושא רוצה לקיים תומ״צ בריש גלי). בזה נגמרה ההתוועדות - כולם אמרו לחיים והלכו הביתה. קודם כל, מה רואים כאן? זה חוזר בהרבה סיפורים - הזושא שמדבר עליו בגוף שלישי זה גם הזושא הזה, וזה גם כלל ישראל. אם הוא אומר שזושא לא רוצה לקיים תומ״צ במס״נ אלא בריש גלי, אז מי זה? זה לא רק הפרט הזה, אלא כל עם ישראל. אומר הרבי הריי״צ שמכח האמרה שלו שזושא לא רוצה מסירות נפש הוא הועיל ופעל לדחות התקופה הזאת - שהחבריא ראו אותה ברוח קדשם - בהרבה הרבה שנים, ולא רק שהועיל לדחות את זה בהרבה זמן אלא גם הועיל להפחית מזה. לא לבטל את מה שהחבריא קדישא ראו, אלא לדחות את זה בהרבה דורות ולהפחית מזה במדה רבה. עד כאן דברי הרבי הקודם. זה סיפור, אבל כל אחד יכול לנחש ולהתבונן למה יכולים לרמוז הדברים האלה. והדבר הכי פשוט, שאם גם הסיפור וגם מסקנת הסיפור יוצאים מפי הרבי הקודם, הרבי הריי״צ, בעל ההילולא של י׳ שבט, הוא ודאי וודאי (בדרך אפשר) התכוון לדור שלו עצמו, הדור של השואה. זה ודאי הזמן הקשה ביותר לעם ישראל מאז היותנו לגוי, ולחשוב שזה היה יכול להיות עוד יותר גרוע זה מבהיל את הרעיון לגמרי. בכל אופן, אם ההשערה הזאת נכונה, אז הרבי ר׳ זושא דחה את זה בכמעט מאתיים ושנה וגם פעל מה שפעל.

בכלל, בנוגע לשואה, ידוע שרבי זושא ואחרי הרבי ר׳ אלימלך היו עושים גלות ונודדים בעיירות ובארצות אירופה, ובכל מקום שהיו מגיעים היו עושים איזה תיקון - אולי נספר עוד סיפורים כאלו - וסיפור מפורסם וידוע שהגיעו לאושביץ, ושם עמד מולם השטן ואמר שאם אתם נכנסים לכאן אני פונה מכל עסקי ורק עוסק בכם, לגמור אתכם, ולכן באמת לא נכנסו לשם. זה עוד איזה סיפור שמקשר בין האחים הקדושים האלה, במיוחד הרבי ר׳ זושא, לבין השואה (שכאמור, היתה הרבה הרבה דורות אחריהם). בין

הצדיקים, תלמידי הבעל שם טוב, הנשיא של עם ישראל בדור של השואה זה הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, והוא אמר את הווארט הזה, את הסיפור הזה על הרבי ר' זושא. אז כנראה שיש פה איזה קשר בין הרבי ר' זושא לרבי הריי"צ. הרבי ר' זושא הוא זה שמקבל את כל היסורים של עם ישראל, יותר מכל צדיק אחר - הוא קבל על עצמו כל ראש השנה, כל ראש השנה היה עושה "מי שברך" לקהילה שלו, והיה מברך את עצמו שבשנה הבאה הוא יזכה לקבל על עצמו את כל היסורים שמגיעים לעם ישראל. הוא בקש מהציבור לענות אמן, וחסידיו לא רצו, אבל הוא תבע חזק מאד שיענו לו אמן על ה"מי שברך" הזה. כמו שהאריך ימים יותר מכל צדיקי החסידות, גם ידוע שזכך את גופו יותר מכל שאר הצדיקים (יש על כך הרבה סיפורים, ולא יודע כמה נספיק הערב לספר). בכל אופן, הוא זה שחי וחווה את הדור, את הכלל, אולי יותר מכל אחד אחר. יש גם כן רמז פלאי, שמשמש אסמכתא לכך שהוא ממוצע מחבר בין אדמו"ר הזקן (כד טבת), גאון הגאונים, לרבי הריי"צ. מבין אדמו"רי חב"ד הכי דומה בקוי אופי לרבי זושא זה הוא - שניהם היו גאוני עולם, אבל הסתירו את זה בתכלית. כמה מתלמידי המגיד אמרו שמתפלאים איך רבי זושא היה רב 15 שנה באיזו עיר, והצליח לפעול שהעולם ישכח את זה ויחזיקו אותו כמי שלא יודע ללמוד. אף על פי כן ידוע שאדמו"ר הזקן היה מכנה אותו "שר התורה". לא סתם בן תורה, אלא את אותו תלמיד של המגיד שהכי הוחזק כלא-למדן גדול, אדמו"ר הזקן אמר עליו שהוא שר התורה. בנקודה הזאת, יש בהחלט איזה קו דומה בינו לבין הרבי הקודם. כולו מסירות נפש, כולו עם ישראל - גם הרבי הקודם התייסר אולי בגופו יותר מכל אחד מהצדיקים (וזה שמתייסר גם מזדכך מאד מאד). בזכותם עם ישראל הצליח לעבור את השואה, לקראת הגאולה האמיתית והשלימה שעדיין בדרך - עברנו את השואה ומתקדמים לקראת הגאולה, "כי נפלתי קמתי, כי אשב בחשך הוי' אור לי". אמרנו שיש רמז מופלא, למי שיש לו חוש בחשבון, ששמותיהם של אדמו"ר הזקן והרבי הריי"צ - **שניאור זלמן יוסף יצחק** - זה בדיוק פעמיים **משולם זוסיל**, הוא הממוצע המדויק בין שמותיהם, בדיוק כשם שההילולא שלו בדיוק באמצע ביניהם (השלמה: הרמז הזה מתחזק כשעושים את כל רמות החשבון שלו: מספר סדורי = **חזק**, מספר קטן = **גדול**, מספר קטן מספרי = 7, יחד זה 165 - בדיוק ה'כנף' ממנו לשניהם, היינו כשמוספים לשמו את שאר רמות המספר מקבלים **שניאור זלמן** ואם מורידים אותן משמו מקבלים **יוסף יצחק**). בין היתר, הרבי הקודם כותב שמשיח יבוא בעיקר בשביל היהודים הפשוטים - גם ילמד תורה עם האבות ועם משה רבינו, ישבו לפניו הרבה תלמידים מכובדים ביותר, אבל זה לא עיקר ענינו. עיקר ענינו לקרב את היהודים הפשוטים,

כמו הבעל שם טוב. שוב, יוצא כאן, לפי סדר השנה, שמתחילים מאדמו"ר הזקן, אחר כך רבי זושא ואחר כך הרבי הקודם.

מה שעשינו עד כאן זה רק חימום, הקדמה. נעשה הפסקה, נשיר איזה שיר, ואז נמשיך לספר סיפורים יותר פרטיים, שגם מתוך מגוון הסיפורים אפשר לבנות איזה פרצוף, איך רואים את האישיות שלו משתקפת דרך כל הספירות. אם כי שמנו אותו בעיקר בפנימיות הכתר, תענוג, אבל בפרצוף יש את כל הספירות וסיפורי הצדיקים באים להמחיש את כל מגוון כחות הנפש. לפני זה רצינו להתחיל במשהו כללי, לקבל השגה מי זה הצדיק הזה - הרבי ר' זושא מאניפולי.

[אולי יש ניגונים שאוהבים כאן? צריך להיות בכל ישיבה כמה בעלי מנגנים שמתחילים את הניגונים.]

כתר

פעם אחת בא מישהו למגיד, תלמיד חכם אחד, והוא שאל את המגיד שיסביר לו מה הפירוש בחז"ל שכתוב במסכת ברכות בסוף פרק הרואה ש"כשם שחייב לברך הטובה כך חייב לברך על הרעה", והגמרא מסבירה "לקבולי בשמחה". אותו רב או ת"ח שואל את המגיד - היתכן? איך יכול להיות כזה דבר? המגיד אמר שיש לי תלמיד שיסביר לך את זה - לך לרבי זושא תלמידי ושאל אותו. זה סיפור, וואו מפורסם, שאותו אחד הלך לרבי זושא לשאול אותו, ורבי זושא התפלא מאד - אני לא מבין למה הרבי שלח אותך אלי, הרי אני בכלל לא מבין את הדבר הזה, לא יודע מה זה "לברך על הרעה" כי איני יודע מה זה רעה, בחיים לא חויתי רעה ואיני יודע מה זה. אנחנו לא יכולים לחזור על זה בתמימות, אבל הוא אמר את זה בתמימות, עם כל האמת שלו. זה שהוא לא יודע מה זה רע בחיים - לא יודע מה זה להרגיש רע, שעשית לעצמך רע או חבר עשה לך רע או ח"ו הקב"ה עשה לך משהו רע. כשיש רע תמיד מאשימים מישהו, ובין ביודעים ובין שלא ביודעים מאשימים את ה' שהביא את הרע לעולם ואלי, וצדיק שלא יודע מה זה רע כמובן שלא מאשים אף אחד אף פעם בשום דבר. התכונה הזאת משקפת את הכתר שלו, עליו כתוב "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא" - שמאל, בהשתלשלות, זה רע, והיות שבכתר אין אפילו שרש של שרש של שרש שמה שמשתלשל להיות רע, אלא "כולא ימינא", הכל טוב, אז לומר באמת מה שהוא אמר כאן זאת אומרת ששמה הוא נמצא, אותו מקום של תענוג שאמרנו קודם. אמרנו שעצם השם זושא, בו הוא מוכר בעולם, זה לשון מתיקות, ומשולם זה שלמות. כמו שדורשים שירושלים זה שלמות היראה, כך משולם זוסיל זה שלמות המתיקות, ומי ששלם בזה לא יודע מה

זה רע - כמו שכתוב על הקב"ה, "לא יגורך רע". אם "לא יגורך רע", שלא גר אצלך רע, גם אין לך שום פחד ומגור מסביב מרע. אין שום פחד משום רע בסביב שיכול אי פעם לפגוע בי לרעה - לא חוויתי רע וגם לא אחוה רע לעולם, "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא".

שוב, ננסה לעבור בקיצור את הספירות, ולספר ווארט או סיפור שממחיש את הרבי ר' זושא את המכלול של כל הספירות אצלו.

חכמה

חכמה זה תורה, "אורייתא מחכמה נפקת". אמרנו שעל פי פשט חשבו, והוא עזר למחשבה הזו, שהוא לא כל כך למדן כמו שאר הגאונים חבריו. והנה, אדמו"ר הזקן אומר שלא רק שהוא בן תורה, אלא שהוא שר התורה, יותר מכולם. יש על זה כמה סיפורים חשובים. יש שני סיפורים לגבי אדמו"ר הזקן עצמו, למה הוא נתן לו את הכינוי הזה.

הרבה פעמים התלמידים הגאונים אצל המגיד היו יושבים ומתדיינים באיזו סוגיא בגמרא או בפוסקים, וככלל אחרי הרבה הרבה יגיעה היו עולים על הפשט - "יגעתי ומצאתי תאמין" - אבל היו פעמים נדירות שאחרי הרבה יגיעה לא הגיעו לפשט. יש שני סיפורים כאלו על אדמו"ר הזקן. פעם הוא ישב והתפלפל ברמב"ם עם בעל ההפלאה, דנו הרבה ולא הגיעו לישוב טוב,אז שאלו את המגיד ששלח אותם לרבי זושא (לפי גירסא אחת, שהוא זה ששלח) - מה זה שאם יש קושיא עמוקה שאדמו"ר הזקן ובעל ההפלאה לא יודעים פשרה שולחים אותם לרבי זושא? הם הלכו אליו - או, לפי גרסא אחרת, ראה אותם לומדים ומתלבטים - והוא הלך לחדרו ואז חזר ואמר להם את הפשט, הפירוש הנכון, דבר מופלא ביותר. איך זה? הוא אומר שכל פעם שקשה לי משהו, מאז שהייתי צעיר - בחור בגיל שלכם, שיושבים כאן - אם זה היה קושיא ברש"י הייתי בוכה, פונה ישירות לרש"י, ואומר שאיני מבין את מה שאתה כותב, עד שמתוך בכי רש"י היה מתגלה אלי ומסביר לי את הפשט, וככה זה מעודי. גם עכשיו, פשוט קצת בכיתי ובקשתי מהרמב"ם שיסביר את עצמו, למה התכוון בדבריו, עד שהוא בא והסביר.

סיפור עוד יותר מופלא מזה: פעם אחד אדמו"ר הזקן התפלפל בראש עם רבי אלימלך (אחיו של רבי זושא), והתקשו באיזה סוגיא בראש בלי לצאת מזה, התדיינו ב"מלחמתה של תורה" אחד עם השני. כל זה באמצע הלילה, כששניהם יושבים ליד שולחן עם נר דולק, לאורו הם לומדים את הסוגיא. מתקרב רבי זושא, מקשיב קצת, ויש לו לולקע - מקטרת - אז הוא נגש לנר שדולק על השולחן ומדליק ממנו את הלולקע, ותוך כדי זה הנר כבה והוא הולך. אז הם מדליקים את הנר - היתה אפשרות - וממשיכים

ללמוד. אחרי כמה דקות הוא מתקרב שוב, נגש לנר עם הלולקע, שם את זה על האש, מדליק את זה ומכבה את הנר. כמובן שאין פה שום קפידא עליו - עוד הפעם הדליקו את הנר, והסיפור חוזר עוד פעם ועוד כמה פעמים, עד שהבינו יש דברים בגו. אומרים לו - רבי זושא, אח יקר, מה אתה עושה לנו? אנחנו לומדים תורה, מה אתה מכבה כל פעם את הנר עם הלולקע שלך? הוא אמר להם - הבחנתי שתוך כדי הלימוד המאומץ שלכם אתם קצת יוצאים מהדבקות האלקית שלכם. כל כך שוברים את הראש על הרא"ש עד שיוצאים קצת מהדבקות, לכן אני צריך להפסיק אתכם. בכלל, זה אחד מיסודות החסידות - שהלא-חסידים התנגדו לו בחריפות - שמדי שעה או פחות משעה צריך להפסיק רגע בלימוד כדי להדבק בנותן התורה (זה כתוב מפורש כבר בפרי הארץ). כמו שצריך לברך בתורה תחלה, כדי להרגיש את נותן התורה, כך צריך גם תוך כדי הלימוד מדי פעם. הלמדנים הלא-חסידים מאד התנגדו לזה, אבל צריך כל פעם לחדש את הדבקות.כאן זה סיפור של חסידים, צדיקים הכי גדולים, אבל בא רבי זושא לאחיו רבי אלימלך (אחיו הקטן, אך הוא היה אומר שהוא נעלה ממנו, וכמובן גם העריך את אדמו"ר הזקן כגאון וצדיק) ומפסיק את לימודם, וכששאלו למה אמר כי הפסיקו מהדבקות. אז הם שואלים בתמימות - ומה יהיה עם הרא"ש? דבקות זה טוב, אבל גם צריך להבין - אז הוא הסתכל רגע בספר ואמר להם את הפירוש ברא"ש. הם יוצאים מהכלים לגמרי - היהודי שחושבים שלא יודע כל כך ללמוד ברגע אחד קולע אל המטרה ולא יחטיא בכהוא זה, ואומר את הפירוש הכי נכון שיכול להיות. אחרי הסיפור הזה אמר אדמו"ר הזקן שאת הפשט שהוא אמר ברא"ש גם הרא"ש עצמו לא ידע - פשט כל כך מופלא - ומביאים לזה אסמכתא (זה כתוב בדא"ח), שמי שמחבר חיבור עם גאונות אמיתית, רוה"ק ויראת שמים צרופה, אז כמו ש"שכינה מדברת מתוך גרונו של משה" גם השכינה מדברת מתוך עטו של ת"ח אמיתי, ומתוך דבריו (הרמב"ם, הרא"ש, כמובן חז"ל) השכינה מדברת דברים שגם המחבר לא שער בשכלו שיצא מעטו, כמו שלא שער מה שיוצא מפיו. יש הרבה דוגמאות וסיפורים כאלו, וזו גם דוגמא.

נספר עוד שני סיפורים רק בענין זה של חכמת התורה של רבי זושא, רוצים להדגיש מאיפה הוא לוקח את תורתו. יש סיפור מפורסם שפעם אחת בעיירה בא יהודי והתלונן שלא מזמן אביו נפטר לעולמו, ור"ל הוא בא כל יום אליו בחלום ואומר לו להמיר את דתו, ר"ל - מה צריך לעשות? אז בלי לחשוב אפילו פעמיים רבי זושא אמר לו ללכת מיד לקבר אביו, לחפור את הקרב, ותראה ששתי-וערב מונח על הארון שלו, וברגע שתוציא את זה הכל יסתדר. באמת עשה, ורק שאכן מונחות שתי קורות בצורת שתי וערב על

הארון, והסיר את זה - והכל נפתר. סיפור זה היה למופת והתפרסם בכל מקום, והגיע לאזני הגר"א (תיכף נספר עוד סיפור על קשר בינו דווקא לגר"א), והגר"א הגיב בפליאה - הוא ידוע כאחד שלא יודע ללמוד, והרי העצה שלו זה רמז עמוק באיזה סוגיא בתלמוד ירושלמי, הוא יודע מסוגיא זו בירושלמי שיכול להסיק משם עצה זאת? הדרים הגיעו בחזרה לרבי זושא, מה הגר"א הגיב כששמע את הסיפור, ואז הוא אמר שהאמת איתו - אני לא יודע ללמוד, וודאי איני מכיר ירושלמי זה בכלל, אלא שמאותו מקום שהתלמוד ירושלמי לקח את זה גם אני לקחתי את זה. אם כן, רואים שהוא לוקח דברים מהמקור. יש מי שבתורה שלו נגיש למקור. צריך להבין - באיזה זכות הוא נגיש למקור אל התורה?

נספר עוד סיפור, הכל סיפורי תורה של רבי זושא. פעם אחת המגיד אמר לו - זושא, למה אתה לא מטייל בעולם? עולם גדול, יש הרבה מה לראות. המגיד אומר לו כך, אז מיד לוקח את הפעקלע ויוצא לדרך. הגיע לעיירה רחוקה מאד ממעזריטש, סמוכה לעיר פראג, ונכנס לאיזה אכסניא שם ומוצא אחד תלמיד חכם שיושב מאד מאד חזק - בתוך המלון, ליד התנור - ולומד מאד אינטנסיבי תורה ופוסקים. אותו ת"ח היה בעל התורת יקותיאל מגדולי תלמידי הגר"א, ובקשו ממנו לשבת על כסא המהר"ל מפראג - תפקיד מכובד, להיות הרב של פראג - אבל מדורי דורות היה מנהג בפראג שלפני שמזמינים מועמד להיות רב, שכאשר נכנס לעיר כבר מקבלים אותו בכבוד מלכים, אבל לפני כן אתה נשאר בעיירה סמוכה, וכל הת"ח של העיר מכינים סוגיא קשה שלא מבינים, מציעים לפניך, ונותנים לך כמה זמן שאתה רוצה כדי לעיין בסוגיא. חוזרים אחרי הזמן שקצבת, ואם אתה פותר את הבעיה שלהם לשביעות רצונם מקבלים אותך לרב, ואם לא - שלום. כך היה - הציעו לו להיות הרב של פראג (בסוף הוא התקבל, בזכות רבי זושא), וכמנהגם הושיבו אותו במלון בעיירה סמוכה, הגיעו אליו והציעו את הקושיא הקשה, והוא אומר שיתנו לו שלושה ימים. יש לו שלושה ימים לעיין היטב ולהמציא את הפתרון, היישוב הישר לסוגיא. הוא יושב שם ולומד חזק מאד, ורבי זושא מתחיל קצת 'להשתולל' מסביב - לוקח את הלולקע ועושה המון עשן, אחר כך מסתובב עם נעלים מיוחדות שעושות המון רעש. כך הולך מסביב, עושה המון עשן והמון רעש. זה היה רב גדול - הקפיד, אבל לא הרביץ לו אלא רק העיר, תתחשב בי - אני רוצה ללמוד ואתה מפריע. אז תוך כדי שהוא מעשן ודופק ברגליים הוא אומר 'אתה בין כה וכה לא תבין...'. כך זה הולך - הוא מנסה ללמוד חזק, והוא מסתובב עם הלולקע והנעליים ואומר לו 'בין כה וכה לא תבין את הסוגיא'. כך זה כמה זמן, אז בסוף התורת יקותיאל שואל אותו - ואתה יודע? הוא אומר שודאי שכן. שואל

אותו מה הבעיה, מסתכל בספר, ומתחיל קודם כל ללמוד את הסוגיא - פשט הגמרא, רק לקרוא את המילים. הוא שמע איך שהוא לומד את הגמרא, גם במתיקות וגם בטוב טעם שכלי שמעולם לא שמע בפשט גמרא, אז עוד לפני שהתחיל לתרץ את הקושיא הוא יוצא מהכלים. זה מגרה אותו, הוא רוצה עוד, אבל רבי זושא עוצר ואומר לו שאתה שומע שאני יכול ללמוד, אבל אני מוכן לומר לך את הפשט בתנאי שתשבע לי בשבועה חמורה שאם תשמע את הפשט הנכון ובזכות זה תהיה רב אז תבקר אצל רבי - המגיד ממעזריטש. תבוא להכיר מי זה שאתה ורבך כל כך מתנגדים עליו ומחרימים אותו. לא היתה לו ברירה, והוא נשבע לו. באמת הוא אמר לו את הפשט, וכעבור הזמן הקצוב הגיעה המשלחת מפראג, הוא חזר על הפשט הזה והם יצאו מהכלים וקבלו אותו בכבוד מלכים להיות הרב של פראג. כמו שר המשקים, "וישכחהו" - הוא שכח. עבר זמן, שנה שלמה, והוא שכח מכל הענין - כעת הוא משמש כרב בפראג (בעל התורת יקותיאל, מגדולי-גדולי האחרונים). חזר אליו רבי זושא, בקר אותו במיוחד, ואומר לו שנשבעת לי ואתה צריך לקיים זאת. הוא אמר לו שילך לשאול את רבו, הגר"א, אם צריך לקיים את השבועה, והגר"א פסק שהוא חייב לקיים זאת (אף על פי שהגר"א חשב שהכת הזאת לא בסדר, כפי שנספר בהמשך, פסק כך - זה חידוש). הוא נסע למעזריטש, ישב שם פרק זמן, ויצא מהכלים מהקדושה שם (היתה שם גם תורה, אבל זה היה מהקדושה שהוא הרגיש במקום הזה). הוא חזר לגאון וספר לו בהתפעלות עצומה שנסעתי למעזריטש, ומימי לא חוויתי מקום מלא קדושה כמו המקום הזה, לכן אני מפציר בכך, רבי (וזה תלמיד מובהק), שתבוא גם אתה למעזריטש, לרבי שאתה מחרים ופוסל. אז הגר"א סיפר לו סיפור, שלפני כך וכך שנים ישבתי על השולחן בבית המדרש (לא בביתי) ולמדתי תורה, וישב לידי בחור וכל הסוגיות שעסקתי בהן הוא עוסק, ועוד לפני שאני מספיק לומר את החידושים הוא כבר אמר אותם. חששתי שמן הסתם הוא מהסטרא אחרא, לכן מיד הסתלקתי משם - כזה דבר פלא לא יתכן שיבוא מצד הקדושה, וזה ודאי בא מהסט"א. אותו דבר במעזריטש, אני חושב שכל מה שהרגשת שם, אולי זה הסט"א - מעשה שטן - כך הגר"א אומר לבעל תורת יקותיאל. אז הוא ענה לו שחז"ל אמרו שהשטן זה היצר הרע, אז למה אתה חושש מלנסוע שם שמא זה מעשה שטן, סט"א, אולי זה היצר הרע שלך? הגאון מוילנא לקח את זה ברצינות, לא היה לו תירוץ למה לומר על מישהו אחר שזה הסט"א - אולי זה היצה"ר שלך, מי אומר איך השטן מתלבש? איך שהסיפור כתוב הוא היה על סף נסיעה עם תלמידו למעזריטש, אבל בני ביתו עכבו בעדו. זה סיפור שרבי זושא כמעט הביא את הגר"א למעזריטש.

ידוע שרמ"מ מויטבסק ואדמו"ר הזקן באו לגר"א והוא חשש שזה הסט"א וברח מהחלון, ועד סוף ימיהם הצטערו שלא שברו את הדלת ותפסו אותו בכח, ואז היו מוכיחים לו שזה מצד הקדושה והיה שלום על ישראל. רואים שכאן גם רבי זושא שייך לזה, וזה שליחות של המגיד - שאמר לו ללכת לטייל. אם שולחים את רמ"מ מויטבסק ואדמו"ר הזקן, שני הגאונים הכי גדולים, להוכיח לו שהחסידות בסדר ב'לומדות' זה יותר מובן, אבל כאן רואים ששולחים את רבי זושא לעשות זאת בעקיפין - יהודי שנראה כמי שלא יודע ללמוד, אבל לוקח את הדברים משרשם. "החכמה מאין תמצא" - הוא לוקח את הדברים, מהתענוג שהוא "רישא דאין". מי שהכל אצלו טוב, והרי "אין טוב אלא תורה", אז הכל אצלו תורה חדשה, ומשם הוא יונק את האמת והאמת לאמיתה של התורה, מן המקור. זה "החכמה מאין [של התענוג] תמצא" - זו החכמה של הרבי ר' זושא.

[השלמה: עוד סיפור של לימוד תורה - הוא בקש מרבי שמעלקא ללמוד איתו, ורבי שמעלקא התנה שילמדו רק פשט - רבי שמעלקא תרגם "מאימתי" ליידיש, ואז רבי זושא אמר שאפשר לתרגם מאימה ופחד והתחיל 'להשתולל'. זה גם דרך הלימוד, וזה גם כל הלימוד - המלה הראשונה של תורה שבעל פה היא אימה, "מה להלן באימה וכו'". זה עוד ענין של "והחכמה מאין תמצא" - זה תענוג, אבל "גילו ברעדה", הולך ביחד עם יראה עילאה. או, נאמר אחרת, זה תענוג שמקבל לא רק מהחסד דעתיק אלא גם מהגבורה דעתיק (פנימיות מו"ס, מקור הלימוד, שהלימוד צריך לקבל מהגבורה דעתיק).

כמו שיש שבעה דברים שלומדים מגנב, כך יש שלושה דברים שלומדים מתינוק - מהמגיד ממעזריטש - שמה שרוצה הוא מבקש בבכי (כתר), תמיד בתנועה (חכמה, כל חי מתנועע), תמיד שמח (בינה). זה המוחין, ומסביר במיוחד לבחורי ישיבה איך לומדים - צריך את כל הדברים האלה ללמוד מרבי זושא, שאם לא מבינים משהו צריך לבכות כמו תינוק, וגם מתנועעים ומתרוצצים קצת, וגם צריכים שהדברים יהיו שמחים כנתינתם מסיני. זה ההשגה בסוף - שה' רוצה שמחה, שמחה על השגה שלא לפי הערך. הבכי זה שאני מונח אצלי שאני לא לפי ערך התורה, לכן בכי זה לעורר רחמים ממקור הרחמים בכתר, שאיני שייך לזה באמת. ככל שיש בכי מתוך אי שייכות, כך יותר מרגישים את טובת ה' במה שנותן בסוף וממילא יותר שמחים בהשגה. את כל דרך הלימוד לומדים מרבי זושא. מה שיש תנועה לפני השגה זה כמו שהוא ברח מהפריצה - כדלקמן ביסוד - ואז הוא קבל השגות, שזה "יסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז"א". בכי-

תנועה-שמחה, ככה ממשיכים את התורה מהמקור. הכל מתמתק ביחד בפירוש שלו ב"מאימתי", כדלקמן, שהוא כמו כלי לכל זה

החידושי הרי"מ אמר שמתוך כמה ציטוטים של רבי זושא בנעם אלימלך רואים שהיה גאון מובהק.

הצמח צדק סיפר לתורת חסד, תלמיד מובהק של הצמח-צדק, סיפור בשם אדמו"ר הזקן על רבי זושא - שפעם הוא יצא החוצה ואמר "כי אראה שמיך וגו'" ותפס אותו פחד ששלשל דם שלושה ימים, וכשאדמו"ר הזקן ספר זאת התעלף בעצמו ובקושי העירו אותו. זה מצורף ל"מאימתי" - גם הפחד והיראה שלו, וגם צורת הלימוד שלו, כי השרש של זה הוא גבורה דעתיק. זה סיפור של יראה אותו, שהוא חידוש גם בהיכל היראה.

עוד משהו יפה לגבי הלימוד-החכמה: אדמו"ר הזקן אמר עליו, כשהוא התחיל פעם ראשונה ללמוד את העץ חיים, הוא רק אמר את שלוש המלים "כשעלה ברצונו הפשוט" מיד התעלף ואנחנו אומרים סובב כל עלמין ועיקרא ושרשא דכל עלמין וכו' וכו' וזה לא פועל עלינו שום דבר.]

בינה

כתוב שבינה זה מבין דבר מתוך דבר. נאמר בקיצור - יש לו עין בוחנת, הוא לומד שבעה דברים מגנב (זה כתוב ב"היום יום"). צריך להיות "הלומד מכל אדם", גם מגנב, והוא לומד ממנו שבעה דברים. היכולת ללמוד מגנב זה גם המתקת הדין בשרש, שייך לבינה. נאמר את זה בקיצור - זה דבר שדובר עליו באריכות - את שבעת הדברים לפי סדר הספירות: זריזות ("זריזותיה דאברהם אבינו", חסד, ויש כמה תורות של אחיו, בעל הנעם אלימלך, שמסביר שזריזות זה ספירת החסד), מעמיד עצמו בסכנה (גבורה), דבר קטן חשוב אצלו כדבר גדול (כך אצל גנב מקצועי, גונב לשמה, לאו דווקא דברים גדולים; התכונה שאם צריכים לגנוב הכל חשוב זה כמו בן תורה אמיתי אצלו "דין פרוטה כדין מאה", וזה תפארת, שיש פאר בכל הדברים, מקטן ועד גדול - גם בתורה יש "דבר גדול, מעשה מרכבה, ודבר קטן, הויות דאביי ורבא - זה התפארת), בוטח ומקוה (בטחון אקטיבי, כח מניע לפעול וליזום, זה נצח - לא רק שיש לו בטחון פאסיבי שיהיה בסדר, אבל בשביל לקום ולעשות מעשה, במיוחד מסוכן, צריך בטחון זכרי, נצח), עמל בטרחה גדולה (הוא אוהב עבודה קשה, לא צריך חיים קלים - חושבים שגנבים כי לא אוהבים לעבוד, אבל גנב אמיתי מאד אוהב את העבודה הזאת ומוכן להשקיע בזה את כל מרצו, עובד קשה - עבודה קשה, על כל דבר, זה מדת ההוד. כשעובדים קשה ללמוד תורה זה כי אני מודה בזה ומוכן להתגייס בכל כחותי לכך), הצנע לכת (זה אולי הכי מאפיין את

הגנב, וצניעות זה תיקון הברית, היסוד, שנדבר עליו עוד יותר), אם לא מצליח פעם ראשונה הוא חוזר ומשתדל הרבה פעמים, "אין שום יאוש בעולם כלל" (כולנו מכירים פתגם זה מרבי נחמן, שבין הצדיקים הוא מלכות - גם נצח וגם מלכות - כמבואר במ"א, וזה פתגם של מלכות, זה כל ענין המלכות. איך זה הכי נוגע? נאמר את זה בדוגמה הכי פשוטה, כאן בארץ, שאם עד עכשיו ממשלה זאת וזאת וזאת לא עלו יפה לא מתייאשים - יתכן שמתייאשים מצורת הממסד, אבל לא מתייאשים ממלכות ישראל אמיתית, וצריך כל פעם לנסות מחדש ולא לומר שזה לא הולך, צריך ליזום ולנסות שוב; כמובן שכל הדברים הולכים יחד - כל פעם שאתה מנסה שוב יתכן שזה יותר מסוכן, "בנין המלכות מן הגבורות", מעמיד עצמו בסכנה, ודווקא בזכות זה בסוף הוא זוכה). מי יכול לומר תורה כזאת? זה בא מפנימיות אמא, מבין דבר מתוך דבר בהבנה עמוקה ביותר.

הדבר השני שמצוטט משמו ב"היום יום": פעם אחת יצא המגיד בשבת תשובה ודרש את הפסוק "ושבת עד הוי' אלהיך" - עשה תשובה עד שהטבע שלך ("אלהיך") יהיה "הוי'". כדרכו בקדש, ברגע שהוא שומע תורה כזו הוא יוצא מהכלים - כך היה תמיד, כדלקמן - אבל אחר כך חזר לעצמו ואמר שלא יכול להגיע לכך בבת אחת, אבל יכול לפרק את התשובה לחמש אותיות, תחת כל אות לשים סוג מסוים של תשובה, וכך לבנות את התשובה שלי מכל חמשת סוגים אלו. ומה הם? ת - "תמים תהיה עם הוי' אלהיך", ש - "שויתי הוי' לנגדי תמיד", ו - "ואהבת לרעך כמוך", ב - "בכל דרכיך דעהו", ה - "הצנע לכת" (מכנה משותף בין זה לבין הגנב). הראש הזה, שלוקחים כלל ש'גדול עלי' ומפרקים אותו למרכיבים שיאפשרו ליישם אותו זה נקרא תבונה. ללמוד שבעה דברים מגנב זה בינה עילאה (או החכמה שבבינה) ולפרק דבר גדול לחלקים קטנים כך שייקלט זה תבונה (תבונה זה קליטה). במיוחד שזה בנוגע לתשובה, שבכל הזהר, בקבלה ובחסידות, היא שייכת לבינה, כפי שאומר ישעיהו הנביא בפירוש - "ולבבו יבין ושב ורפא לו" (ואז "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם"). שני הדברים האלה - שמספרם חשוב, **ז** מגנב ו-**ה** בתשובה, "**זה** הדבר אשר צוה הוי'" ("משה נתנבא ב'זה'", "משה זכה לבינה") - הם בינה (שני הענינים ב"היום יום": **גנב ובעל תשובה = רועה צאן קדשים**, זה מי שראוי, כמו שאמר עליו המגיד).

אמרנו שברגע שהמגיד היה אומר את הפסוק של תחלת התורה רבי זושא יצא מהכלים, התחיל להשתולל ולצעוק, וזה כמובן הפריע לשאר התלמידים - הם לקחו אותו בידים והוציאו אותו מהחדר, שלא יפריע. כך היה כל פעם. כל תלמיד, מרוב התפעלות מתורות המגיד, יצא מהכלים באיזה שלב - לאו דווקא שהפריע, או סגר את הכלים, עצם עינים, נפל על

השולחן, התעלף, כל אחד כדרכו - אבל רבי זושא מיד בהתחלה התחיל להשתולל והיו חייבים להוציא אותו. רק שנים מהתלמידים יכלו להקשיב ולקלוט כל מילה עד הסוף - אדמו"ר הזקן והוולפער (תלמיד של המגיד שקרה איתו מקרה לא טוב, שנתפס לאיזו קליפה וכל החיים עשה גלות לכפר על עצמו, ואכמ"ל - זה היה קצת זה לעומת זה, רק שנים שיכלו להקשיב למגיד עד הסוף). בכל אופן, רבי זושא מיד הוצא מהחדר, אבל אחרי שהתורה נגמרה והוא חזר לעצמו הוא חזר על כל תורת המגיד מלה במלה - הוא קלט הכל בדיבור המתחיל, ואחר כך פירט את הכל מעצמו. המגיד פעם אמר עליו שאנחנו שומעים תורה חדשה מן השמים ביחד - כל מה שאני שומע גם הוא שומע - רק שהצינור מן השמים יורד אלי, אבל ברגע שזה מגיע אלי זה מיד עובר אליו. כאילו שמקבלים את זה ביחד, אם כי שזה נשלח אלי וקודם נכנס בי, אבל מיד הוא גם מקבל את זה. רבי זושא תלמיד מובהק של המגיד, אבל הם בערך באותו גיל - יש סברא שרבי זושא קצת יותר מבוגר - ויש צד השוה.

רבי אברהם המלאך כותב את הדיבורים האחרונים של אביו, לפני שעזב את העולם הזה, וכל הדבר הזה דברים מופלאים ביותר שאין כאן המקום לחזור על כולם - במעמד הזה היו נוכחים רק רבי אברהם המלאך, רבי זושא, אדמו"ר הזקן, מהרי"ל מאניפולי. המגיד שאל אם רבי מענדלי גם שם, וכשאדמו"ר הזקן ענה שלא הוא נאנח קשות. אבל היו נוכחים היחידה הפנימית הנבחרת הזאת שהזכרנו קודם. תוך כדי המעמד הזה המגיד פנה לרבי ר' זושא, על ערש דוי, ואומר שאנחנו בזה ובבא תמיד נהיה ביחד, כנשמה וגוף. זה ווארט קטן, אבל משהו מבהיל ביותר, שהמגיד אומר שהיחס בינינו לעולם ועד - גם בעולם הזה וגם בעולם הזה - זה נשמה וגוף, אתה הגוף שלי ואני הנשמה שלך. אמרנו קודם שרבי זושא הקדיש הרבה, יותר מכל הצדיקים, מאמץ לקדושת וזיכוך הגוף. שבע השנים האחרונות הוא התייסר מרצונו - אחרי שכל החיים סיגף עצמו מאד (שלא כדרך הבעל שם טוב בכללות), ובשבע השנים האחרונות התייסר בצורה שלא תתואר - וכשצדיקי הדור באו לבקרו ורצו לעזור לו הם לא הצליחו, כמו שאמר החוזה מלובלין, שהוא מקבל מרצונו ואי אפשר להושיט לו יד ולהקימו (כמו שכתוב בגמרא, וכמו שיכול החוזה לעשות). הצדיקים אמרו, גם השרף מסטרליסק וגם החוזה מלובלין, שבשנים אלו זיכך עצמו כל כך שחזר להיות כמו אדם הראשון לפני החטא. אם הוא חזר להיות כזה גוף מזוכך, כמו אדם הראשון לפני החטא, לא שייך אצלו מות (שהרי לפני החטא לא היה מות), והוא מה שאמרנו שאצלו היה "כאילו מת ובטל מן העולם-ההעלם" לגמרי. הוא הגוף של המגיד, והיות שהנשמה-התורה יורדת לגוף הגוף מיד שומע, אבל

בשביל הגוף החויה הזאת כל כך גדולה שהוא מיד יוצא מהכלים - כמעט משתגע, משתולל - וכל עבודתו זה לזכך את הגוף עד כדי כך שיוכל לעמוד על עמדו כמשה רבינו (לא כשאר הנביאים שלא יכולים לעמוד על עומדם ונופלים בנבואה, גם זה ה"זה" של רבי זושא). כך היתה עבודת רבי זושא, וכנראה בסוף ימיו זכה, וכל שכן לעתיד לבוא שגם אז הוא יהיה גופו. אדמו"ר הזקן מחדש שבעולם הבא הנשמה תיזון מהגוף, זה הכל יחס בין המגיד הגדול לבין התלמיד בן גילו הרבי ר' זושא (הממוצע המחבר בין אדמו"ר הזקן לרבי הריי"צ, כנ"ל).

נאמר עוד משהו מיוחד: ידוע שבשנת תשל"ח הרבי קבל התקף לב חמור מאד, וגם תוך כדי ההתקף - בשמח"ת תשל"ח - הוא לא התפעל בכלל. הרופאים אומרים שזה פיקוח נפש ממש, והוא לא הסכים ללכת לבית רפואה וכלום. לקח חדש ויותר עד שהתאושש, וברו"ח כסלו הוא יצא מזה (לכן עושים מזה בחב"ד יו"ט). עכשיו נאמר חידוש מאד יפה על זה, למה קבל את ההתקף בתשל"ח. הרבי כל הזמן אומר שנשיא דורנו זה הרבי הריי"צ, הרבי הקודם, אבל כששאלו אותו במשפט חילוני - העורך דין שאל אותו, הרבי לא הלך לבית מדרש - מי זה "נשיא דורנו" שאתה אומר שהספרים שייכים לו? הרבי הצביע על עצמו, נשיא דורנו - הרבי הריי"צ - הוא בי ("כי בי חשק"). אמרנו שהרבי הקודם הוא איזה מן התגשמות של הרבי ר' זושא מאניפולי. כמה זמן חי לעינינו רבי זושא? צ"ח שנים - כנראה חי מספר זה של שנים כדי להמתיק צ"ח קללות במשנה תורה. הרבי הקודם - שבתוך הרבי - הגיע לגיל צ"ח, הסתלקות רבי זושא, בשמחת תורה תשל"ח. אם כן, אירוע חמור זה של התקף לב הוא בעצם אירוע של הסתלקות הרבי ר' זושא אצל הרבי הריי"צ. זה היה קצת מאמר מוסגר.

דעת

פעם אחת ישבו ביחד רבי זושא ואחיו, הרבי ר' אלימלך, ודנו ביניהם - הרי ידוע שכל הנשמות היו בתוך נשמת אדם הראשון, וגם אנחנו, ואיך זה שאנחנו נתנו לאדם הראשון לאכול מעץ הדעת? עשינו זאת בכוונה, נתנו לו לאכול, לעבור על מצות ה' ולהביא מות לעולם עד תחית המתים, ולמה זה היה כדאי? למה נתנו לו את העצה לאכול (תאכל לבריאות)? כדאי לאכול ולמות, ושכולם ימותו, והעיקר שלא ישאר ספק בראש שאולי הנחש צודק ואם תאכלו מהעץ תהיו כאלקים. כדאי שלא יכרסם במח הספק, ואם יש לך כזה ספק כדאי שתאכל את הפרי האסור ותאכל נגד רצון ה' ותמות בגלל זה - וכל דורות עולם אחריך - והעיקר שלא יהיה במח שלך ספק של "והייתם כאלהים". זה ווארט חזק ביותר. הווארט הזה הוא תיקון הדעת.

הבעל שם טוב אומר ש**עמלק = ספק**, והנחש הקדמוני הוא שרש עמלק. הכל כדאי, גם למות - "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" - כדי שלא יהיה ספק, שהוא אבי אבות הטומאה (עוד יותר מזה שמות הוא אבי אבות הטומאה). [השלמה: גם ספק וגם דמיונות שוא - שזה פגם הדעת בתניא. הספק זה שאולי הנחש צדק והדמיונות שוא זה שאולי יכולתי להיות אלקים - זה שרש הכח המדמה הלא מתוקן, שזה עצם היצר הרע כמו שאומר רבי נחמן, הדמיון שוא של "והייתם כאלהים" (לכאן שייך בדקות ההבדל והקשר בין הספק ובין הדמיון - הספק זה הפגם בעיטרא דגבורות של הדעת והדמיונות זה פגם בעיטרא דחסדים של הדעת)]. אם כך יש סיפור, שכך עלתה התשובה ביניהם, סימן שזה שייך לעבודה שלהם - העבודה שלהם זה להתנסות גם בסכנה של נפילה, העיקר להבהיר למח שה' הוא אחד יחיד ומיוחד ואין עוד מלבדו. קודם כל צריך לדעת שה' אין עוד מלבדו, ואם יש איזה ספק בזה הכל כדאי כדי למחות ספק זה מהתודעה - "תמחה את זכר עמלק". מכאן אפשר להבין שהרבה מהדברים שעשו בפועל, דברים שלא צריכים על פי תורה (כמו סיגופים וכיו"ב, שלא מדרך הבעל שם טוב), הם כדי למחות קליפת ספק זו. קליפה זו אוחזת בגוף, וכל עבודת רבי זושא זה זיכוך הגוף. כאן זה הדעת - שלא יהיה שום צל של ספק ספיקא לגבי אחדות ה'. [השלמה: יש גירסאות שרבי אלימלך שאל ורבי זושא ענה - שזה יותר עצמי לרבי זושא].

עד כאן עשינו את הכתר ואת החב"ד - כל מה שעושים הערב זה חלקי בלבד, כי יש עוד המון סיפורים שאפשר לקשר, ואנו בוחרים רק חלק. עוד ניגון. לשם שינוי, נתחיל את המדות מלמטה, כדי לגוון קצת (אחר כך יכתבו את זה לפי הסדר).

מלכות

אמרנו שרבי זושא, יותר מכל הצדיקים, כשמדבר על עצמו בגוף שלישי ובכל הנהגותיו רואים שהוא מייצג את עם ישראל, שהוא מרגיש את הכלל והוא הכלל. אמרנו שבראש השנה קבל היסורים של כולם, ביום כיפור - כשעבר לפני התיבה ב"כל נדרי" - כשאמר "אנו מתירים להתפלל עם העברינים", היה פונה לעצמו ואומר "וכי יש עברין גדול ממני?". יש משל הלעווי"ר של אדמו"ר הזקן, שכאשר מרימים בנין צריך לתפוס מלמטה - אחרת יתפרק - וכך הצדיק שמרים עם ישראל צריך לתפוס עצמו כהכי נמוך, עברין הכי גדול, ואז מסוגל להרים כולם מלמטה.

על היסורים יש סיפור שבסוף ימיו רבי מרדכי מלעכוויטש ראה איך הוא דוחה חוטא, והסביר שתמיד לקח על עצמו היסורים וכעת כבר אין לו כח

לקחת על עצמו תעניות, ולתת לו התעניות אין לו לב, לכן שולח לצדיק אחר.

ידוע שבגלות של רבי זושא ורבי אלימלך (אחיו הצעיר והעילוי) היו הולכים ממקום למקום, נכנסים לפונדק, והיו ברוח קדשם מריחים אצל בעל הפונדק היהודי (היו מתארחים אצל יהודים פשוטים, שלא פעם היו גם לא הכי הכי צדיקים בשמירת התורה והמצוות, והם מיד הרגישו את המצב הרוחני של בעל הבית) - אז היו עושים משחק קדוש. בפרשיות השבוע יש גם כן שני אחים שמשחקים משחק קדוש - משה ואהרן - שכל פעם אומרים לפרעה שרק יתן לצאת למדבר לכמה ימים ולחזור, שזה שקר, וכל הזמן פרעה מסרב (ה' אמר שיחזק את לבו, "כבד לב פרעה" - הלב שלו נעשה כמו כבד, בגלל רשעתו). אבל הכל זה משחק, למה לא יאמרו את האמת שרוצים לצאת מכאן לצמיתות? פלא שמשה ואהרן בעצם משחקים פה משחק. פרעה הוא גוי פקח, והוא מרגיש שזה משחק, לכן גם לא נותן להם - אומר "רק אל תרחיקו". הוא כאילו משתתף במשחק, אבל אומר - אתן לכם, אבל לא להרחיק יותר מדי. בהתחלה אומר שיעשו בתוך העיר, והם אומרים ש"יסקלונו", וכל הזמן זה איזה משחק. זה בכלל פלא - מה זה? הרי "משה אמת", האנשים הכי אמיתיים, יודעים לשחק משחקים. מי הכי אמיתי? יעקב, "תתן אמת ליעקב", ולא ראינו שאברהם ויצחק רימו מישהו (במיוחד לא אביהם), ודווקא יעקב, איש האמת, מקור התורה, משחק משחק של רמאות (כמובן, היתה לו במאית - אמא שלו, רבקה, אבל הוא עבר קורס משחק בצ'יק והצליח מאד מאד). אחר כך בא ללבן ואומר "אחיו אני ברמאות" - אני יכול לשחק את המשחק שלו יותר טוב ממנו. בהתחלה הוא נכשל, שלבן רימה אותו, אבל בסוף הוא גנב את לבו - יהודי גם יודע איך להתנקם. בכל אופן, אחרי יעקב - עמודא דאמצעיתא - בא משה רבינו, הפנימי יותר (משה מלגאו ויעקב מלבר), והוא שחקן מעולה, בשיתוף פעולה של אהרן. זה רק לומר שכאן יש לנו עוד מהדורה של שני אחים שיודעים לשחק מעולה. מה המשחק שלהם? הולכים לאיזה מקום, מרגישים שבעל האכסניא הוא עבריין, ויודעים-מריחים בדיוק מה שהוא עשה, אז רבי זושא יושב על הרצפה ומתחיל לבכות ולהתוודות שעשיתי כך וכך - חוזר בקול גדול לאזני בעל הבית על כל העבירות שבעל הבית עשה כחטאיו שלו - ורבי אלימלך מקשיב לו ואומר לו אחרי כל זה שאם כן אתן לך תיקון (הוא שיחק את הרבי, המשחק היה שרבי זושא משחק עבריין ורבי אלימלך משחק רבי שנותן לו תיקון). בסוף זה היה מעורר את אותו אחד ששמע את כל זה והיה בא לרבי אלימלך וגם נופל בוכה ומפרט את חטאיו ומקבל תשובה.

במסורת החב"דית מסופר שפעם אחת הגיעו למקום כזה (ולפי המסורת החב"דית, הגיעו בשליחות המגיד למקומות כאלו), ושוב ישב רבי זושא ושחק עבריין, ותוך כדי זה שרבי זושא התחיל לבכות הוא אמר את הפסוק "כי הלל רשע על תאות נפשו", והתחיל לבכות לעצמו ואמר שאני הרשע עשיתי את עצמי ענו כהלל בשביל לעשות תאוה - הרשע מוכן לעשות עצמו ענו כהלל, "כי הלל רשע" בשביל להפיק את "תאות נפשו". הסיפור היה שתאות נפשו היתה להיות עם ערלי על הרצפה של המרחץ, שאין השפלה ושפלות ובוז שאדם מבזה את עצמו יותר מזה, אבל "הלל רשע על תאות נפשו". זה פירוש של רבי זושא תוך כדי שהוא מתוודה על מה שהוא עשה. לא נשכח שקודם אמרנו שהמגיד אמר שמרבי זושא היה צריך ללמוד את מדת הענוה. מדת הענוה סתם זה מלכות - ממענדל'ה לקבל עצה, בינה, מהמהרי"ל לדבוק במדות הטובות, ו' שבשם, ומרבי זושא לקבל ענוה, זה ה' תתאה. זה הפשט שם. בכל אופן, כאן אומר שבשביל לעשות עבירה יש פעמים שאדם מוכן להשפיל עצמו - שפלות של קליפה - לגמרי, רק בשביל התיאבון של היצר הרע שלו. [השלמה: ענין זה של יניקת החיצונים על ידי השפלתם מבואר בחב"ד בענין "חרב פיפיות", זה יניקת הקליפות מפסולת המלכות על ידי שפלות של שקר, והתיקון זה שפלות של אמת. דווקא בקליפה קל להבחין בין בטול לשפלות - בטול של שקר זה "ראו-מה", ראו את הבטול שלי (רק אני ראוי להיות אין, ולא אתה), ושפלות של שקר זה מי ששוכב עם גויה על רצפת המרחץ, מהקליפה אפשר להבין טוב את ההבדל ביניהם גם בקדושה]. מה הסיפור הזה אומר? אחרי שאמר לו את הדברים האלה בהתעוררות המתאימה אותו אחד שמע, וזה בדיוק מה שהוא עשה, והוא חזר בתשובה. זה סיפור דרך המקורות של חב"ד.

יש סיפור שמפורסם בעולם שפעם אחת רבי לוי יצחק מברדיטשוב היה באיזה מקום, ולא היו לו תפלין בהשגחה פרטית, והלך להקדש לקנות תפילין של נפטרים (כמנהג אותם ימים), ושם עיניו על תפילין והיה מוכן לשלם עליהם הון תועפות. כששאלו אותו סיפר שהיה כזה מעשה שרבי זושא בכה שאני יהודי בן שמונים שאף פעם לא הניח תפלין, "קרקפתא דלא מנח תפלין", ובעל הבית ששמע חשב לעצמו שמהבר-מצוה עד היום, בן שמונים שנה, לא בדק את תפיליו. הוא לקח את התפילין לרבי שמע - רבי אלימלך - שיבדוק אותן, והוא ראה שאין פרשיות בתפלין (אלא עצים במקום פרשיות), וזאת אומרת שמעולם לא הניח תפילין. אותו זקן לא היה רשע במזיד, וזה שמעולם לא הניח תפילין נגע בלבו, והוא התעלף. האחים מהר כתבו לו פרשיות עם כוונות כאלו שאם רק יזכה להניחן פעם אחת זה

ישלים לו את כל החסרון של שמונים שנה שלא הניח. יש מחלוקת בין גרסאות הסיפור אם אותו זקן הספיק פעם אחת להניחן ואז מת, או שמת ולא הספיק להניחן, אבל איך שלא יהיה - תפילין אלו הגיעו להקדש ולא נעשה בהם דבר עד שבא רבי לוי יצחק והבין במהותן וסיפר סיפור זה. עוד פעם אותו ענין שרבי זושא משחק עבריין ורבי אלימלך משחק את הרבי.

אם הולכים לבית ספר למשחק, מה יותר קל וגם מה יותר מענין - לשחק את העברין או את הרבי שנותן את התיקון? במיוחד אצל שני יהודים שכל אחד הוא רבי בלאו הכי, לשחק רבי זה לא חידו.ש מה החידוש? לשחק עבריין (העבירות הן מצוות שלא כתובות בתורה, זה יותר חידוש) כמובן, גם לפי מהות הסיפורים האלה, עיקר רוח הקדש זה של רבי זושא - לדעת מהעבירות. לא כתוב שקודם נדברו ביניהם, שאנו מרגישים שבעל הבית לא הניח תפלין, אלא לפי הסיפור רבי זושא הריח זאת ולכן סיפר זאת. אחר כך, יחסית, הסיפור של רבי אלימלך זה לא סיפור - שמוכיח אותו ונותן לו תיקון. איזה חוש יש לרבי זושא להרגיש את העבירות של כולם? זה המלכות שלו, זה הזיקה וההתקשרות וההזדהות שלו עם כלל ישראל. הזדהות עם הכלל ועם כל פרט, כל אשר בשם ישראל יכונה, להרגיש אותו כנפשו ממש. המשחק מאד אמיתי אצלו - רבי חיים ויטאל כותב שהאריז״ל היה אומר ביום כיפור את כל הוידוי כי יש התכללות, , כל יהודי צריך לומר הכל כי יש התכללות בין הנשמות. בעומק זה אותו הדבר - אפשר להבין לא כל כך עמוק, שמצד ההתכללות אני מתודה על הכל, אבל כאן זה ברור שמזדהה ממש עם כל יהודי, וכך יכול להרים כולם מלמטה, ״לא ידח ממנו נדח״. מחד סיפורים אלו משקפים אהבת ישראל שלו, הוא אוהב כל יהודי, אבל היכולת להזדהות עם כל יהודי זה מלכות.

יסוד

ספירת היסוד זה הברית, זה יוסף שנתנסה עם אשת פוטיפר, ויש סיפור כמעט אותו דבר עם רבי זושא. רבי זושא נולד להורים חשוכי בנים, ולפי הסיפור הוא נולד בזכות אמו. לפני שרבי זושא היה הולך לישון (סיפור למי שרוצה ללכת לישון עכשיו...) היה אומר לקב״ה - א גוטע נאכט דיר, א גוטע נאכט אלע אידן (זה היה עיקר קריאת שמע על המטה שלו - לילה טוב לך ה׳, לילה טוב לכל היהודים). הוא עצמו אמר שזה קצת חצוף, אבל הסביר - מאד דומה לפתגם של אדמו״ר הזקן, אבל בשינוי משמעותי - כשאוהבים את האמא אוהבים את הבנים. למי אומרים לילה טוב לפני שהולכים לישון? דווקא לאמא. הוא אומר שמותר לי לומר לה׳ לילה טוב, כי הוא אמא שלי - זה לא חצוף לומר כך - לילה טוב לַך ולילה טוב לכל היהודים. לילה בכלל

זה בחינת אמא, וכשהולכים לישון חוזרים לשרש ואומרים "בידך אפקיד רוחי" - מפקידים את הנשמה ביסוד אמא, הבאר העליונה - אבל זה מתקשר במיוחד אליו כי נולד בזכות אמו.

מעשה שהיה כך היה, כמנהג אותם ימים היתה חבורה של עניים שהיו נודדים ומסתובבים לקבץ נדבות (לא היו הולכים אחד אחד אלא בחבורה, מבחינה בטחונית ומעוד סיבות) - האבא שלו היה בעבודתו, מחוץ לבית, והגיעה חבורת עניים הביתה ורק האמא היתה בבית. בתוך החבורה הזאת היה אחד שגם העניים בעצמם התרחקו ממנו, היה נמאס אצלם כי היה מוכה שחין, והיה מאד מאד מאוס להיות בקרבתו וגם העניים האחרים התרחקו ממנו. היא ראתה את העני הזה, רחמה עליו, ובעצמה רחצה לו את הפצעים ונתנה לו בגדים חדשים לבנים ללבוש. לפני שהוא נפרד הוא ברך אותה "שתזכי לבנים כמוני". יתכן מאד שזה מקור לסיפור של ה-ז' בעטלערס (כידוע שלכל סיפוריו של רבי נחמן יש מקורות, מהבעל שם טוב סב-רבו או משאר הצדיקים, וזה כל כך דומה עד שמן הסתם זה מקור הסיפור - אותו אחד נגוע, בעטלער, מברך חשוכת בנים שתזכה לבנים כמוהו). כשהיא שמעה את זה התחילה לבכות נורא, היתה עוד יותר שבורה, וכשבעלה חזר הביתה היא היתה על סף התמוטטות ספרה זאת לבעלה, והוא הרגיע אותו - לא ידע בוודאות, אבל הבין שאולי זה צדיק נסתר - ובזכות זה נולד הרבי ר' זושא. כאן אפשר גם כן לקבל איזה חוש - הוא נולד בזכות אמא, הוא אמהי, א מאמע'ס קינד (ילד של אמא). למה הוא עבד על הגוף? אמא זה "גרמוהי", שרש הגוף בקבלה, זכוך הגוף. גם כן שנולד בזכות שהאמא רחצה את הפצעים של אותו מוכה שחין זה זיכוך הגוף. הוא ברך שיהיה לה ילד כמוני, אם כן הוא צריך גם בגשמיות לזכך ולטהר את השחין אצלו - או שזה גלוי לעין או שלא גלוי לעין, אבל זו עבודת ה' הפנימית שלו.

הסיפור של "כשאוהבים את האמא אוהבים את הבנים" שייך לחסד - אהבת ה' ואהבת ישראל - אבל ספרנו זאת בשביל להגיד איך הוא נולד. כשהוא הגיע לגיל 15 הוא התייתם מאביו - הוא היה הגדול ורבי אלימלך היה התינוק, ופרנסת כל המשפחה נפלה עליו. מה הוא היה צריך לעשות? לאביו היו הרבה בעלי חוב שחייבים לו כסף, והוא היה צריך להסתובב ולגבות את החובות של אבא שלו, וזה היה מקור הפרנסה היחיד בזמן שאחרי פטירת אביו. שוב, הוא נער בין חמש עשרה - בערך כמו הגיל של אלה שיושבים פה - והוא הסתובב לגבות חובות. כשהתייתם לא היתה לו יכולת ללמוד, לכן רק היה יושב ובוכה שרש"י יבוא אליו וכו', בזכות הסיפור שכעת נספר. הוא נכנס לבית אחת של פריצה גויה לגבות את החוב של אביו, ממש סיפור של יוסף, היא סגרה בעדו את הדלת ותבעה אותו בתוקף. הוא קפץ מהחלון,

"וינס החוצה" כמו יוסף, אבל אצל יוסף היה יותר קל - היא תפסה את הבגד והסתפקה בזה, שמו אותו בבית הסהר - אבל אצלו היא לא הסתפקה בזה, ואחרי שהוא קפץ היא קפצה אחריו, הוא ברח והיא רדפה אחריו, הוא קפץ על עגלה בדרך והיא קופצת אחריו. סיפור משוגע לגמרי. באיזה שלב הוא קופץ מהעגלה והזדמנה לו תחנת קמח שיש בה אובניים, הוא רץ לתחנת הקמח והושיט את ראשו בין האבנים - להתאבד. באותו רגע שהיה מוכן להתאבד יצא קול מהשמים - שוין גענוג, כבר מספיק. מאותו רגע היא ירדה ממנו, או שנעלמה, ואז כתוב שמאותו יום והלאה הוא התחיל להשיג השגות. כל ההשגות שלו בקדש היו בזכות הנסיון הזה, מאותו יום התחיל להשיג השגות.

ידוע מה שקראנו בפרשת "וארא" - "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם". שם ש-די הוא השם של הברית, וחז"ל פרשו אותו "שאמר לעולמו די" - עולם זה עלמא דשקרא, לשון העלם, עולם שמעמיד שקר של ספקות באמונה וגם של תאוות. במיוחד תאוה מינית זה סממן של עלמא דשקרא, של התמכרות נפשית. מגיע רגע "שאמר לעולמו די" - מספיק, שוין גענוג. אם האדם נלחם עם היצר ועושה מאמצים עילאיים, עד כדי כך שאפילו מוכן למות מתוך העגמת נפש של רדיפת היצר, אז יש איזה רגע בשמים - אצל הבעל שם טוב קוראים לרגע הזה הבדלה, "מל" מלשון ברית מילה (מה שהיה לפני כן זה בסוד הכנעה, "חש") - ומאותו רגע הוא מתחיל להשיג השגות, זה המתקה (אז הוא מתחיל להיות משולם-זוסיל, שלמות ההמתקה, להרגיש תענוג באלקות). שם ש-די זה "די". כל בחור, כל אחד שמתמודד - בגלל עולם השקר שלנו - עם הנסיון הזה, מאד חשוב שידע שזה נסיון, שצריך לעשות מאמץ (כל הנסיונות זה משחק, ה' שוחק-משחק איתנו לטובתנו, "כי מנסה הוי' אלהיכם אתכם לדעת", שנגיע לתיקון הדעת), ומי שעושה את המאמצים יש רגע מסוים שה' אומר די. אדמו"ר האמצעי אומר משהו מדהים - לא כולם עומדים מאה אחוז בנסיון, נופלים וקמים, אבל כל הזמן משתדלים. אסור להרפות, אפילו שנופלים משתדלים להתחז, וה' בוחן את הלב, אכפת לו המאמץ, ולא מה שקורה בשטח, זה גארנישט כמו שנסביר - ה' רוצה לראות מה קורה בלב, אם אתה בורח מהשיקצה או לא, עד היכן אתה בורח, האם אתה מוכן לשים ראש בתחנת הקמח - אם כן, ה' אומר די באותו רגע. אצל רבי זושא הופעת שם ש-די היא בו ביום, אבל אפילו אצל הצדיקים הכי גדולים זה לא חייב לבוא באותו יום. אצל יוסף הצדיק זה כל כך הצליח, עד ששמו אותו בבית הסהר. לפעמים חסיד עושה איזה מופת, ואז משכיבים אותו על השולחן ונותנים לו מקום. אם יש בהצלחה טפת ישות מגיעות מכות

על ההצלחה - יוסף כל כך הצליח שהגיעו לו 12 שנים בבית סהר בזכות זה, ואחר כך היה די. יש אצל כל אחד את ה"די" שלו - צריך המון סבלנות, המון אמונה. מתי היה ה"די" של יעקב אבינו? לפני שהבנים ירדו למצרים פעם שניה הוא מברך אותם "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש", ורש"י אומר "מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די", שמאז היותי אני רק הולך מצרה לצרה (ושם רש"י מונה שבע צרות שלו). מתי ה' אמר די לצרות יעקב אבינו, בחיר האבות? בגיל 130, שאז היה איחוד המשפחה ו"עוד יוסף חי". יעקב היה צריך לחכות 130 שנה, אבל כל אחד צריך לדעת ולהאמין שה' מחכה - נסתרות דרכי ה', אבל לכל אחד יש את ה"די" שלו. זה "וארא אל האבות באל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם" - זה התורה שמשיגים אחרי הדי, ההשגות שבבחינת משה רבינו ומתן תורה. אחרי שכל אחד מגיע ל"די" שלו, בעיקר אחרי עמידה בנסיונות של שמירת הברית, יש התגלות של תורה חדשה - תורת החסידות, תורת הבעל שם טוב. עד כאן סיפור למופת של ספירת היסוד, שכאן כשמו כן הוא - יסוד חייו ועבודתו, מסיפור זה הוא התחיל.

[השלמה: מובא שהיה להם אח שלישי, ר' נתן, שהיה יחסית איש פשוט ועבודתו היתה להעביר אנשים על גשר. יש גשרים נעים, שצריך שמישהו יתפעל אותם ואז עוברים לצד השני. כל פעם שהיה צריך להעביר אשה על הגשר הוא היה לוקח דף ניר ושם עליו נקודה שחורה. כשהגיע הביתה בלילה עשה קשהעמ"ט ותיקון חצות שלו ובכה כל כך על הדף עד שהנקודה שרשם על הדף נמחקה ורק אז הלך לישון. גם כן רואים כאן טיפוסים - כנראה שכל המשפחה הזאת מאד פרום, ואפשר לצרף את הסיפור הזה לספירת היסוד, מודעות ומסירות נפש על תיקון הברית. משמע שר' זושא היה הגדול, שנולד מברכת העני, ור' נתן קטן ממנו ולמד ממנו - כל האחים, ביודעים או שלא ביודעים, מקבלים דרך הבכור, כמו שכתוב על "כבד את אביך ואת אמך" לרבות אח גדול.

כל המדרגות עוברות דרך הבכור. לא הזכרנו הסיפור שמובא באריכות ב"בעתה אחישנה", על הרבי של הרבי - שזה סיפור חשוב עליו - זה כמו יחס בין צדיק תחתון לצדיק עליון. אם אמרנו שהיחס שלו למגיד זה גוף ונשמה, זה גם מתאים לאותו סיפור. הגוף כאן זה כמו יסוד הנוקבא, המלכות, הענוה שלו. הצדיק עליון זה המגיד, היסוד לענייננו. כך אפשר להעתיק את שני הצדיקים מעלה מעלה, היות שהכל זה יחסית - "רננו צדיקים בהוי'". מה שהוא אמר ליהודי הפשוט שאם אתה תסתפק בצדיק תחתון זה טוב לך, כי הוא מזדהה איתך לגמרי, וממילא מלמד אותך זכות

מאה אחוז, משא"כ ביחס לצדיק עליון שואלים ובודקים בשמים אם אתה ראוי, ואילו אצלי לא בודקים אותך.]

נעשה את השאר ממש בקיצור:

הוד

היו לרבי זושא הרבה נסיונות מאשתו דווקא, שהיתה אשה די קשה. בכלל, כל מי שיש לו נסיונות מהאשה יש לו התמודדות ותיקון של ספירת ההוד - "איהי [האשה] בהוד". הוד זה או דבור טוב או דבור רע - היא היתה מקללת אותו הרבה (היו לו סיבות טובות, לא הביא פרנסה הביתה, ובכל אופן קללות לא חסרו שמה). פעם אחת הוא התדיין עם עצמו - חז"ל אומרים שמי שזכה לאשה רעה זה חוסך ממנו גיהנם, והוא חקר חקירה שאולי גיהנם זה יותר טוב מזה, עד שגילו מן השמים מה זה גיהנם. כשהוא ראה מה זה גיהנם הוא אמר - תמשיכי לקלל אותי! בכל אופן, הוא ודאי אהב את אשתו מאד - הוא אוהב את כולם - זה גם כנראה חלק מלהרים את עם ישראל מלמטה, הסיטואציה הזו בהשגחה פרטית. כתוב שפעם אחת הצליח לפייס אותה על זה שלא הביא פרנסה הביתה - שאל מה היית עושה אם הייתי עשיר קמצן, זה היה עוד יותר גרוע, שיש לי כסף ואיני נותן. לא יותר טוב שאין לי כסף? לטענה הזו היא הודתה - יותר טוב בעל בלי כסף מאשר בעל עם המון כסף רק קמצן. אפשר ללמוד ממנו איך לפייס - זה הצליח.

נצח

כל הנושא של זיכוך הגוף - ישב בין נמלים וכבר לא עקצו אותו, ישב על גחלים ולא שרפו אותו, ואז אמר "איזה רשע אני, אפילו לנמלים אני לא טעים" (השלמה: הסימן לזה שהיה נוהג בצעירותו לשבת על גחלים ובין נמלים זה "באתי לגני אחותי כלה" - גחלים-נמלים). רבי זושא החזיר את רבי אלימלך לחסידות. רבי אלימלך לא הכיר אותו, כי עזב כתינוק, ורבי זושא חזר והזדהה כאחיו והתחיל לקרוא מחשבותיו - למה בשמו"ע אתה חושב על סוגיא כזו וכו' - והוא שאל זאת מנין לך. הוא הזמין אותו לצאת לשדה לראות, והם ישבו בין הנמלים - התחילו לעקוץ את רבי אלימלך ואותו לא, אז הוא התפלל לקב"ה שלכבוד אחיו יעקצו גם אותו פעם אחת, ואז באמת ה' שמע את תפלתו. אני ממש מקצר, זה סיפור מאד ארוך איך שקרב אותו, ובסוף קרב אותו עד שנעשה הרבי של כל הרביים של פולין - בעל שם טוב קטן, בלשון צדיקי פולין. תמיד רבי זושא אמר שרבי אלימלך כמו בן המלך ואני כמו עבד פשוט של המלך. כל הזיכוך של הגוף זה בעצם שייך לספירת הנצח בפרט. המעשה והגוף מתחיל מהנצח, ולזכך את הגוף עד

שחוזר בסוף ימיו למצב שלא נאמר על כל צדיק בעולם - שחוזר להיות כמו תינוק טהור, תינוק עולמי, אדם הראשון לפני החטא, זה לנצח את מלאך המות לגמרי, שיהיה רק "בן מאה כאילו מת". זו לא עבודה שוה לכל נפש, אלא עבודת נצח מיוחדת לצדיקים מיוחדים, כמו כאן הרבי ר' זושא. [השלמה: סיפורים אחרים על צדיקים שהיו כמו אדם וחוה לפני החטא - כמו על רבי אלימלך ואשתו, או היהודים שהיהודי הקדוש לקח את חסידיו לראות אותם ביער - זה מצד הנשמה, הטוהר הנשמתי שלהם ביחס, אבל אצלו זה מצד הגוף].

[השלמה: הוא ברך ילדים להיות חזק ובריא כמו גוי - מחד עבד על זיכוך הגוף, נולד עם גוף קדוש (יסוד) וזכך אותו עוד ועוד (נצח), אבל היה מברך כך, שזה גם פן של נצח. זה גם פן של גבורה, כמה שעבד על זיכוך הגוף יודע שהעיקר זה לעבוד ה' בגבורה (אלא שגם הגוי הכי גבור בעולם לא יכול לעמוד בגבורה בעבודת המלך שעתיים כמו שהוא היה עומד כל היום כולו). להיות בריא וחזק זה גם חיצוניות הנצח - זה כדי שתהיה גיבור, אבל עצם הבריאות והחוזק כמו גוי זה נצח ראשוני. מעצמו הוא דרש את הנצח הפנימי - הזיכוך של הגוף בתכלית.]

תפארת

פעם אחת הוא הלך בגלות שלו קרוע בלוי שקשה להכניס אותו הביתה (קצת מזכיר את הסיפור של אמא שלו עם המוכה-שחין). הגיע למקום אחד ואף בעל הבית בעירה לא היה מוכן להכניסו הביתה, חוץ משמש בית הכנסת שצריך לקחתו אחרי שאף אחד אחר לא לקח אותו מבית הכנסת. הוא לקח אותו הביתה, כבד אותו יפה ונתן לו לאכול, ותוך כדי שהוא אוכל את הסעודה הצנועה שהוא קבל רבי זושא החל לנשק את ידי עצמו. בעל הביתה חשב שאולי יצא מדעתו, אבל בכל זאת שאל אותו מה זה - הוא אמר לו שיש אתרוג, שכל השנה זה פרי כמו כל הפירות, אבל פתאום מגיע חג סוכות והוא מכשיר מצוה, ואז הפרי הפשוט נעשה משהו חשוב מאד מאד. ככה אני, אני גארנישט, אבל עכשיו זכיתי שיהודי מקיים על ידי מצוה הכי גדולה של הכנסת אורחים, כלומר שגופי כמו האתרוג, אז כמו שכל כך מחבבים את האתרוג שיש שמנשקים אותו, כך אני מנשק את עצמי שאני חפצא של קדושה. זה סוג של פאר.

נחזור רגע לאשתו. היו לו תפלין מהודרות ופעם לפני סוכות, כשלא היתה לו פרוטה לפורטה לקנות ארבעת המינים, אז הוא מכר את התפלין וקנה אתרוג מהודר. זה כל כך הוציא את אשתו מדעתה, שהעריכה את התפלין וראתה שהוא מוכר אותן בשביל מצוה לשבוע, אז מרוב כעס היא

לקחה את האתרוג ונשכה את הפטם ופסלה את האתרוג. הוא ראה זאת ושתק, ואחר כך היה לו גילוי מן השמים שמה ששתקת היה יותר יקר למעלה בשמים מקנית האתרוג ממכירת התפלין [השלמה: הווארט הזה שתגובה נפשית יותר יקרה ממצוה וקדושה מובהקת זה חידוש מדהים של החסידות, על דרך חידוש הדבקות בלימוד תורה כנ"ל; באמת אמרו לו שהשתיקה יותר מקנית האתרוג - מדה בגברא יותר ממדה בגברא, אבל ממילא יוצא שאין לו אתרוג ולא תפילין זה לא נורא, העיקר זה מה שקודם מכר את התפילין בשביל האתרוג ואז שתק בפסילת האתרוג, והיינו שלא משנה מה יוצא בפועל אלא הכוונה, כנ"ל ביסוד]. הוא בטוח בה', בסוכות לא מניחים תפלין אז הוא מכר אותן בשביל אתרוג, ואשתו פוסלת את האתרוג והוא לא כועס. יש כאן כמה תיקונים - הוד, מלכות, וגם של תפארת.

פעם אחת הוא רצה לבטל גזירה - סיפור שקשור גם לתפארת וגם לנצח - ובשביל זה הזמין שיצטרפו אליו כל שבעת הרועים, האושפיזין של סוכות, שכולם ירדו אליו וביחד יבטלו את הגזירה. כולם ירדו, והוא כמו בבית דין פותח בקריאה לבטל את הגזירה - כולם אומרים לו שמה שירדנו לעולם התחתון אליך זה לא בזכות יחודים שעשית, עבודות רוחניות, אלא רק בזכות עובדות פשוטות בהן אתה עובד את ה', כיהודי פשוט, אבל במסירות נפש ועבודה קשה (כפי שנסביר), עד כדי כך שהקב"ה יושב בשמים ואומר "ראו בריה שבראתי", ראו את בני זושא, "ישראל אשר בך אתפאר". הבעל שם טוב אומר - פירוש יחודי שלו - שמדת התפארת זה לעבוד את ה' כך שזה גורם להקב"ה התפעלות, שהוא מתפאר בנו. זה לעבוד את ה' במדת התפארת. ה' מתפאר בו, אבל במה הוא מתפאר? אגב, האבות אחר כך אמרו לו שאנו רואים מלמעלה שזו גזירה לטובה, אז איננו יכולים לעזור, אבל אתה מלמטה רואה שזה רע אז תבטל לבד (ואנו נותנים לך כח שתוכל) - ירדנו רק לראות בריה כזו שה' מתפאר בה, לא בגלל כוונות אלא בגלל עובדות פשוטות. זה שה' מתפאר בו בגלל עובדות פשוטות - המעשה הוא העיקר - זה שייך לנצח והוד, אבל זה שגורם לה' התפארות זה בפנימיות, ביודעין או שלא, עבודת ה' במדת התפארת.

גבורה

מכל הספירות, יש אולי הכי הרבה ענינים והצדיקים שבחו אותו הכי הרבה זה במדת היראה שלו, מדת האש. אדמו"ר הזקן אמר שגם בהיכל היראה בשמים היראה של רבי זושא היא חידוש גדול. רבי מרדכי מלעכוויטש, אחד מגדולי הצדיקים, אמר שאני רואה את רבי זושא מתפלל עם תפילין כשמחציו ולמעלה רק אש (אי אפשר לראות פנים של אדם, על

דרך "חציו ומטה איש, חציו ומעלה אלקים"). רבי ישראל מרוז'ין שר' זושא היה א פיירדיקע צדיק - צדיק של אש. כשהוא היה ישן במטה פניו בערו כאש, כך העידו עליו, ועוד ועוד ועוד. אש יכולה להיות גם מאהבה כאש, אבל שבחו אותם כולם במדת היראה שלו - היראת שמים שלו היתה החידוש הכי גדול. הכל בקיצור.

[השלמה: אם רוצים לייחד לו שלוש ספירות הכי עצמיות, זה גם כתר וגם מלכות - תענוג וענוה, "ענוים יירשו ארץ ויתענגו לעד עליה" - זה הקשר בין הענוה של רבי זושא לבין התענוג שלו. "יירשו ארץ" זה הסיפור של השינים, שהוא עצמו "ארץ זבת חלב ודבש". רצינו להתחיל את כל הסיפור שהספירות הכי עצמיות שלו זה כתר, מלכות וגבורה. אם כוללים את הדעת יש יא ספירות, ואז כתר-גבורה-מלכות הן רת"ס הספירות - הגבורה באמצע יא ספירות. כתר מלכות = בראשית ברא. כתר גבורה מלכות = "וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר", לפני עשרת הדברות ששמענו מפי הגבורה. הגבורה היא הכח המייחד את הראש והסוף, את הכתר והמלכות. רק בקו האמצעי הייתי חושב שזה כתר-תפארת-מלכות - רת"ס של הקו האמצעי (ויש לכך כמה רמזים) - אבל בכל הספירות זה כתר-גבורה-מלכות. למה גבורה זה כה עצמי אצלו? חוץ ממה שאמרנו (שהוא חידוש בהיכל היראה) יש עוד כמה דברים, גם אדמו"ר הזקן וגם רבי ישראל מרוז'ין ועוד צדיקים אמרו שהוא גיבור שבגבורים. אמרו שהגבור הכי גדול בעולם לא יכול לעבוד את מלכו שעתיים כפי שרבי זושא עובד את מלכו, מלך מלכי המלכים, עשרים וארבע שעות. הוא גיבור עצום, כנראה גם לכן האריך ימים וגם עמד בכל הסיגופים בכיף - הכל נובע מזה שהוא הגיבור הכי גדול מבין הצדיקים. זה שהעבודה שלו היא עבודה שאין דוגמתה, מבחינת גבורת העבודה, זה גם גבורה - עמוד העבודה זה גבורה. גם יצחק, שהוא מצד הגבורה, הוא גם צוחק - גם לשון תענוג ושעשוע.

עוד שני סיפורים מופלאים של מדת היראה: פעם אחת הצבא הגויים באו למעזריטש, היו מייחדים לעצמם בית ומגרשים את התושבים כדי לגור בו ולעשות ממנו חמ"ל. הם בחרו בבית של המגיד, ואז רבי זושא שמע שהולכים להוציא משם את המגיד ומשפחתו הוא התחיל להתהלך מסביב לבית תוך כדי שהוא אומר "למה רגשו גוים", ואז נפלה עליהם אימה ופחד וברחו משם. סיפור דומה שפעם היתה מכת שודדים באניפולי, והוא היה מעוטר טלית ותפלין והוציא את ראשו מיד נפלה עליהם אימה ופחד וברחו מהעיר. כל זה מכח היראה - כתוב שמי שהוא בעצם יראה הוא משפיע יראה (בלעו"ז הבעש"ט אומר זאת על הנחש, שהוא מתהוה מיראה ולכן פוחדים ממנו). עיקר החיות שלו זה הגבורה, החיבור בין הכתר והמלכות.

יש את הסיפור של א שוואנץ מלמד - שמשוגע רדף אחרי מלמד וקרא לו כך, עד שברח לרבי זושא - ורבי זושא אמר שמגיע לו שיקראו לו כך. הבעל הבית הכהן רצה לשאת גרושה, והוא אמר לו שאסור לו ואם יעשה כך יפרסם אותו בכל העיר, ובעל הבית אמר שיפסיד את השכירות של השנה. הוא בכל זאת הלך לפרסם, אבל בדרך איזו עגלה עצרה לו וספר את הענין ואמרו לו שהוא מטומטם להפסיד בשביל זה שכירות, אז חזר. רבי זושא אמר שהעולם היה כל כף מאזנים, ואם היה הולך ומפרסם על חשבון משכורתו היה מכריע לכף זכות והיה בא משיח, ולכן זה מגיע לו. זה גבורה - ה'מבצע' שלו היה לפרסם את החטא, למנוע פגם הברית, והוא פספס. זה שכל העולם שקול וצריך להכריע זה גבורה.]

חסד

חסד שייך לאהבת ישראל, ואמרנו שזה שהוא אוהב את האמא ואת הילדים זה חסד. הוא עשה, כמו כל הצדיקים, המון פעולות של אהבת ישראל. קודם כל, כתוב שהמגיד עצמו ברך אותו, שכמו שאצלו הוא לא חווה רע - עצם התענוג שלו, הכתר שלו - כך לא יראה רע באף יהודי. יש שיחה של הרבי - שאי אפשר לספר עכשיו, והארכנו בכך פעם אחרת - שמשוה אהבת ישראל שלו, של רבי לוי יצחק מברדיטשוב ושל אדמו"ר הזקן (כל אחד משלים את האחרים, ולכל אחד סוג מיוחד של אהבה שאין אצל אחרים).

[השלמה: זה שהוא לא רואה רע זה גלגלתא - "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא", ואם יש משהו לא בסדר זה רק בו (כפי שגם היה אומר על עצמו לפני השינה, היום זושא לא בסדר ומחר יהיה בסדר - "**אני לא בסדר**" עולה **משיח**, אבל מחר יכנס ל**ישיבה**, "**אני בסדר**", רק שלמעשה לא מצליח והוא נשאר משיח...). האהבה של רבי לוי יצחק שרואה את העבירה ומיד מלמד זה זכות, ובכך מעלה מיד - כמו "ועוד מעט ואין רשע" של רבי נחמן, מגיע לאיזו נקודה טובה בפנים (כמו שרואה שמי שמעשן בשבת לא יכול לומר שקר) - זה שיש לו הברקה של אהבת ישראל, זה חכמה. אדמו"ר הזקן רואה את הרע, לא מתעלם ממנו, אבל רואה מיד את התיקון - גם כמו איזביצ'א, רואה שישראל לא חטא אף פעם כי זה דרך לתשובה עילאה נסתרת, וגם רואה את התיקון בתוך הדבר עצמו. זה כמו חכמה סתימאה, שעל זה כתוב "כולם בחכמה אתברירו". התיקון הפנימי (נוסח איזביצ'א, כמו שמי השילוח יכול לראות את התיקון של כזבי וזמרי) זה ח"ס (רק משם רואים את זה, ופינחס לא מבין את זה) והתיקון הגלוי זה חכמה גלויה. האהבה של רבי זושא מגלגלתא, החסד שלו משקף את "ורב חסד"

שבגלגלתא - ככה הוא אוהב יהודים. לפעמים הגלגלתא מתגלית באמא, ואמא זה המדרגה של "וירא און ולא יתבונן" בדרך מצוותיך - הוא קשור לאמא, כפי שהסברנו, אבל באמא האהבה היא אהבה עצמית, כמו שהאדם לא רואה אצל עצמו עול ונגע כך לא רואה אצל אף אחד, וכאן זה יותר גבוה מזה, כי יכול לקחת את כל העוון לעצמו. בכל אופן, התגלות עתיקא באמא, לכן שמה הוא רואה את הזכויות של הגנב (כנ"ל באמא עילאה).]

יש פעולות שהוא עשה - נספר שני סיפורים ובזה נסיים. פעם אחת הוא בא לבקר חולה - חלק מהקיום של "ואהבת לרעך כמוך", לפי הרמב"ם - ואז יצא לפתח הבית, פנה למזוזה ואמר לה (היה מדבר חפשי, אל עצמו בגוף שלישי, אל האמא שבשמים, וגם אל המזוזה) "הרי כתוב עליך ש-ד-י - שומר דלתות ישראל - איך את נותנת למחלה להכנס לבית?!". אז גער במזוזה ש"מה שהיה היה, אבל מכאן ואילך תקיימי מה שכתוב עלייך" - כך הוא רפא את החולה. אפשר ללמוד מזה.

אחרון אחרון חביב, פעם הוא בא לאיזו אכסניא ושם היתה אשה, בעלת הבית, והוא היה רעב (יש הרבה סיפורים של "זושא רעב", ויש ביניהם סיפור מפורסם שיצאו משני שיניו חלב ודבש אחרי שלא אכל שלושה ימים, והצדיקים ידעו מאיזה שינים, רבי משה מקוברין הצביע על השינים במסורת מרבי מרדכי מלעכוויטש שבקרו על ערש דוי והוא הראה לו מאיזה שינים זה יצא, ומזה רואים שהוא עצמו, כמו שהוא עם ישראל, הוא בעצמו גם ארץ ישראל, "ארץ זבת חלב ודבש"). כשהוא רעב הוא אומר שהוא רעב, וכשהוא מאד רעב אמר "תודה רבה לך ה' שנתת לזושא תאבון" - במקום לעורר דינים שהוא הולך למות מרעב הוא עושה מזה משהו חיובי [השלמה: זה שהוא רקד שלוש יממות עם "כלה דא שכינתא" - עם הסיפור ששיניו זבו חלב ודבש ושהודה על התאבון שלו - יתכן שחישב כמה זה "כלה דא שכינתא" ויצא לו שזה כט בריבוע שהוא כא בהשראה, ורק ר"ת זה חי בריבוע. אם זה אפשר לרקוד שלוש יממות ולשכוח מכל העולם עד שזה עובר).

פעם אחת הוא התענה שלושה ימים על העבירה שהוא אמר ברכת הנהנין והיתה לו בדקות גם כוונה לאכול.

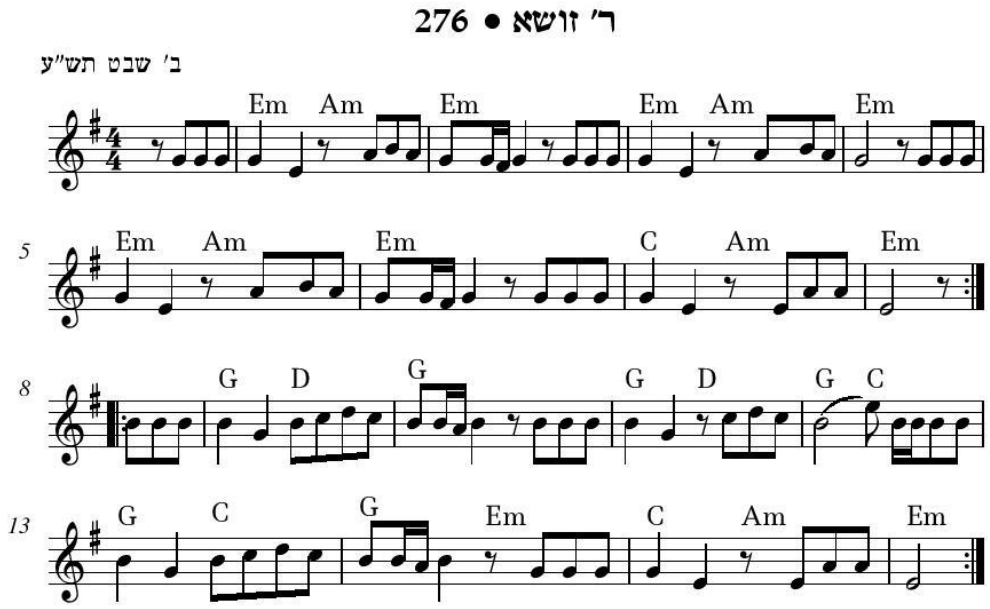
איך היה מבקש אוכל? היה יושב בחדר ואומר "זושא רעב", והגבאי ידע להכניס לו אוכל. פעם אחת בקר אצלו רבי ייבי, ובקש מבני הבית שכאשר יאמר "זושא רעב" יכניסו לו לאכול. כך היה, ואמר עוד כמה פעמים ולא הביאו לו, ואז אמר שכנראה שרוצים שזושא יאמר פרק תהלים - אמר פרק תהלים ושוב אמר שהוא רעב, ועדיין לא הכניסו לו. אמר שכנראה שרוצים שיאמר עוד פרק תהלים, ועשה זאת ופתאום הגיע איזה עשיר, דפק בדלת

והביא לו סעודת מלכים. אחר כך הוא הסביר שבבקר אותו יהודי, באיזו סמטא, מהר לעבודתו ובלי כוונה דחף אותו (רבי זושא הלך בלי לשים לב, קצת כמו בטלן, ברחוב). כשהוא תפס מי זה היה הוא נורא התחרט ורצה לפייס אותו, וכדי שיהיה תיקון לאותו יהודי רבי ייבי רצה שהוא יביא את האוכל, ולכן אמר לבני הבית שלא יכניסו אוכל כדי שהוא יכניס, וכך היה.]

בכל אופן, בסיפור הזה נכנס לבית והיה מאד רעב, אז פנה לבעלת הבית ובקש משהו לאכול, והיא בזה לו ולא הסכימה - אמרה לו להסתלק. כך היה כמה פעמים - הוא אומר שרעב ומבקש לאכול והיא בזה לו ומסלקת אותו, עד שכל כך הרגיז אותה שהיא נתנה לו סטירת לחי. אז הוא יצא והסתלק מהבית, אבל באותו רגע היא נהיתה משותקת. הבעל לא היה שם בשעת מעשה, אז הוא חזר הביתה ואשתו משותקת ר"ל - הוא חקר מה היה, ואז נודע שהיה פה רבי זושא וקרה כך וכך וכו'. הוא מיד רץ אחריו והשיג אותו, נפל על רגליו ובקש רחמים על האשה. רבי זושא אמר לקרוא לאשה, והביאו אותה. אז, ברגע שהביאו אותה היא התחילה לדבר, והוא שואל אותה מה עשתה, תתוודי מה עשית, אבל ניסח זאת - למה הגיע לזושא פאטש? האוירה לא מה החטא שלך, אלא למה הגיע לזושא פאטש. היא התחילה לספר על כל מיני דברים שעשתה, אבל הוא אמר שלא בגלל זה מגיע לזושא פאטש. עד שהיא בסוף סיפרה שיש לה מנהג רע שהיא עצמה שוחטת את העופות - לא נפק"מ אם שוחטת כאילו כשר או לא, כי בשו"ע אסור לאשה לשחוט - ואז הוא אמר: אה, רבי זושא רצה לאכול טרפות, לכן הגיעה לו סטירה. זה סיפור למופת, שקודם כל מצד אחד הוא פועל שהאשה תודה ומן הסתם תחזור בתשובה אחרי כזה סיפור, אבל באמת בהכל הוא מאשים את עצמו - זה הכל הוא, הוא החוטא בסופו של דבר, לכן מגיעה לי הסטירה. כאן יש גם אהבת ישראל אין סופית - לפעמים באהבת ישראל יש שלב בינים שמישהו סובל לרגע קטן, עד שהענין מסתדר - וגם זה כמו שאמרנו קודם, המלכות שלו היא זה שהוא אחד עם כל אחד אשר בשם ישראל יכונה, הכל הוא לוקח לעצמו וממילא כולם נשארים זכאים וטהורים נקיים.
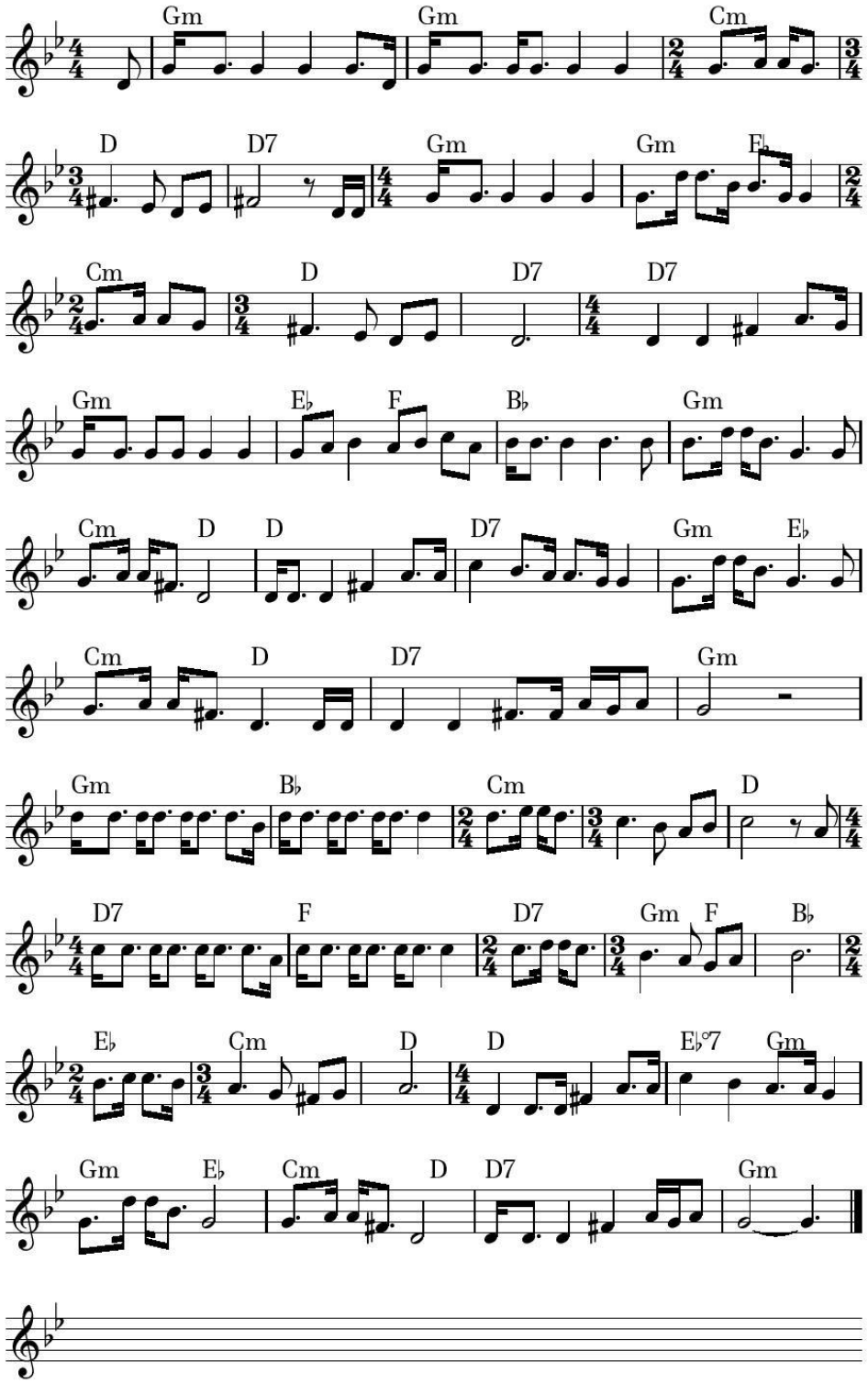
אם כן, זכותו של רבי זושא יגן עלינו ועל כל ישראל אמן, וכפי שאמרנו בהתחלה יש כאן חיבור בין אדמו"ר הזקן - חברו הטוב - והרבי הריי"צ, י' שבט, תחילת הנשיאות של הרבי. יש כאן איזה כח נשמתי של רבי זושא שעלינו להזדהות ולהתעצם איתו, ובכך לחבר את כל הדורות ביחד, עד שנזכה לגאולה סוף כל סוף - את ה"עת צרה היא ליעקב" עברנו, ו"לא תקום פעמיים צרה" כמו שאמרנו, ובזכות כל הצדיקים תבוא הגאולה האמיתית והשלמה.

נגון רבי זושא

נגון דביקות לרבי אלימלך [ברוב המסורות מיוחס לרבי זושא]

ר' זושא

ג. מורנו הרב המגיד הגדול ממעזריטש זיעוכי"א

בע"ה

אור לכ"ח טבת תשפ"ה – רשימת הרב

התחדשות וגאולה

מתורת הרב המגיד ממעזריטש זי"ע לפרשת בא

סיכום שיעורי **הרב יצחק גינזבורג** שליט"א[א]

החודש הזה לכם. הכתוב אומר כי התחדשות שהקב"ה מחדש, הוא לכם, עם ישראל, הגם שראשי חדשים שהתחדש הוא בראשית, אך ראשון הוא לכם לחדשי השנה, כי אצל הבורא אין זמן והשתנות[ב].

בפסוק "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"[ג] ארבעה חלקים - (א) החדש הזה לכם (ב) ראש חדשים (ג) ראשון הוא לכם (ד) לחדשי השנה - כנגד י-ה-ו-ה (שעל כן היה מן הראוי שתתחיל התורה מכאן[ד], המצוה הראשונה שנצטוו בני ישראל ביציאתם ממצרים והיותם לעם קדוש להשי"ת):

"**החדש הזה לכם**" (העולה **משיח בן דוד**) היינו החדש שבבחינת "זה", "זה הדבר אשר צוה הוי'"[ה], נבואת משה רבינו באספקלריא המאירה[ו], היינו סוד ה-י של שם הוי' (אצילות שבאצילות, סוד נשמת משה, כידוע[ז]). והוא חדש שמעל לזמן, התחדשות תמידית (שבבחי' היה-הוה-יהיה כאחד ממש, היינו 'זה' תמידי, והוא סוד 'התחדשות בפשיטות' המבואר אצלנו במ"א), והוא למעלה מסדר ההשתלשלות.

[א] נערך מרשימת הרב ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד.
[ב] דברות המגיד בא אות א.
[ג] שמות יב, ב.
[ד] ראה רש"י לבראשית א, א.
[ה] שמות טז, טז ו-לב; לה, ד; ויקרא ח, ה; ט, ו; יז, ב; במדבר ל, ב; לו, ב. ראה רש"י על במדבר ל, ב (ע"פ ספרי מטות).
[ו] זהר ח"ב פב, ב. וראה סוכה מה, ב.
[ז] ראה תו"א משפטים עו, ג. ובכ"מ.

"ראש חדשים" היינו שרש סדר ההשתלשלות באמא, **ה** עילאה שבשם. אמא היא "ראש חדשים", כלומר, ראש להתחדשות שבבחינת "קורא הדורות מראש"[ח], "דור דור ודורשיו"[ט], אלו המחדשים תורה בכל דור ודור, והיינו בחינת התחדשות שאינה בבחינת פשיטות לגמרי (רק שהיה בהעלם ועתה יוצא לגילוי, בחינת עלה ועלול, דהיינו כל סדר ההשתלשלות).

"ראשון הוא לכם", היינו שסוד "לכם", נשמות ישראל, הממוצע המחבר בין אלהות לעולמות, סוד ה-**ו** של שם הוי', סוד "מה שמו ומה שם בנו"[י], הוא הראשון לקבל בפועל את החדש-התחדשות של כל דור ודור.

"לחדשי השנה" היינו כבר התחדשות שבבחינת שינוי ממש, מחדש לחדש, היינו שמורגש שכל חידוש הוא אחרת מהחידוש הקודם (חידושים בדידים, לא רציפים), והיינו מלכות, **ה** תתאה שבשם, מקור בי"ע, "טורי דפרודא".

***

הכוונה שנגאלו ממצרים, מחמת המחשבה, שחשב בצער ישראל שהם במצרים, ומחמת המחשבה שהיא הבינה נפלו כל הקליפות[יא].

מורנו הבעל שם טוב למד ש"במקום מחשבתו של אדם שם הוא ממש"[יב], וכן הוא לגבי האדם העליון ב"ה, והוא ענין "וידע אלהים"[יג], התקשרות והתחברות עם נשמות ישראל על ידי המחשבה-בינה של ה'. הרי המתקת הדינין בשרשם בחסדי אמא דווקא[יד], מה שהאם מרחמת על **בניה** (אותיות **בינה**), "רחל [אמנו] מבכה על בניה וגו'"[טו], והיינו מה שה' 'מתלבש' בנו לגמרי (השראה מאבא והתלבשות מאמא, כנודעד, רק שמחיצוניות אמא ראש סדר ההשתלשלות, כנ"ל). והוא סוד "מחשבה מועלת"[טז] באמצעותה הוציא הרבי הקודם חסידים מאחורי מסך הברזל[יז] (משה רבינו הוא סוד ה**מחשבה** של ה' - שהיא הלעומת זה של **פרעה** - **ח**כמה-**ב**ינה משולבות ב**משה**, שהוא סוד הדעת), וד"ל.

[ח] ישמעיה מא, ד.
[ט] סנהדרין לח, ב; בראשית רבה כד, ב. במדבר רבה כג, ה; תנחומא אמור פ"ב. ועוד.
[י] משלי ל, ד.
[יא] דברות המגיד בא אות ג.
[יב] כש"ט (קה"ת) אותיות רח, רל, רפג.
[יג] שמות ב,, כה.
[יד] שעה"כ קידוש ליל שבת דרוש א; דרושי סוכות ג; שער הפסוקים וישב; פע"ח שער השבת פי"ז ופכ"ד ושער יו"כ פ"א. ובכ"מ.
[טו] ירמיה לא, טו.
[טז] סנהדרין כו, ב; זבחים יג, א. ובכ"מ.
[יז] ראה ריש לקו"ד.

רבי דוב בער, המגיד ממזריטש, היה תלמידו וממלא מקומו של הבעל שם טוב הקדוש, ובתקופת הנהגתו הצטרפו אל החסידות רוב מניין ובניין של גדולי הדור הבא. אף שבניגוד לרבו היה המגיד יושב אוהל מובהק, את תלמידיו שלח למקומות רבים בפולין וליטא, ואף לגרמניה הרחוקה (פיזית ורוחנית). החסידות שגשגה, ומטבע הדברים, גם ההתנגדות לה העמיקה. מסופר כי המגיד נפטר בעקבות המחלוקת העזה, כאשר כמה מתלמידיו השיבו מלחמה שערה והדבר עלה לו בבריאותו ולבסוף בחייו. בשנת תקל"ב פרצה במזריטש מגפה. ר' זושא הביא את המגיד ובני ביתו לאניפולי, שם התגורר המגיד כשבעה חודשים עד ליום הסתלקותו בי"ט בכסלו תקל"ג. לאחר הסתלקותו, התפזרו תלמידיו ברחבי אירופה והפיצו את החסידות במקומם, בהניחם את יסודותיה של תנועת החסידות כפי שהיא כיום.

המגיד ממעזריטש

אי אפשר לתאר את תנועת החסידות ותורת החסידות ללא דמותו של רבי דב בער (דובער), המכונה 'המגיד ממעזריטש', או סתם 'הרב המגיד'. המגיד נבחר להיות הממשיך, בה"א הידיעה, של הבעל-שם-טוב, מייסד

החסידות, ורוב גדולי החסידות בדור שאחריו היו תלמידיו. אם הבעל-שם-טוב הוא השורש, הרי המגיד הוא הגזע ממנו יוצאים ענפי החסידות.

העדות הטובה ביותר לגדלותו של המגיד היא תלמידיו, והנה רשימה חלקית שלהם: רבי מנחם מענדל מויטבסק, האחים רבי שמלק׳ה מניקולסבורג ורבי פנחס בעל ההפלאה, רבי אהרן הגדול מקרלין, רבי שלמה מקרלין, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, האחים רבי אלימלך ורבי זושא, אדמו״ר הזקן רבי שניאור זלמן מליאדי (שאז לא היה זקן אלא צעיר התלמידים), רבי ישראל המגיד מקאזניץ, החוזה מלובלין, ועוד. מי שמכיר, ולו במעט, את הדמויות הכבירות הללו, אינו יכול שלא להתפעל מהחיזיון של חבורת האריות הזו המאזינה בהכנעה למוצא פיו של אדם אחד.

מסתבר שריכוז קבוצה איכותית כזו - שקשה למצוא כמותה בתולדות ישראל מימות המשנה והתלמוד - היה הכרחי לזיקוק תורת החסידות לפני שתצא אל הציבור הרחב. רק יחידי סגולה זכו להצטרף לאותה חבורה, לא בגלל זלזול כלשהו ביהודים הפשוטים (שהבעל-שם-טוב כה קירב) אלא מפני הצורך להכשיר ״יחידת עילית מובחרת״, בית ספר למנהיגים. ללא השלב הזה, יש חשש שהתנועה העממית תהפוך לשטחית וזולה, בלי עוגן מספיק של עומק ורצינות.

מה לומדים מהדב הגדול?

ומה מצאו כל הצדיקים הללו בביתו הדל של המגיד? מסופר שכאשר שאלו את אחד מתלמידי המגיד מה מצא במעזריטש, השיב: נכנסתי ליער עבות והלכתי עמוק עמוק בלב היער, ופתאום אני רואה מולי דב ענק עומד ונוהם... המגיד לא דמה לדב בכוחו הפיזי, הוא היה אדם חלוש וידוע חולי, ותקופות ארוכות היה מרותק למיטה. הכוונה, כמובן, לשיעור קומה רוחני, שלעומתו אנו חשים לפתע כה קטנים.

ומה בכל זאת לומדים אצל הדב הגדול? שומעים דברי תורה עמוקים, ברומו של עולם, רואים יהודי שכולו קודש לה׳ ולומדים ממנו דעת ה׳ ועבודתו, ״דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ״. מסופר שאדמו״ר הזקן, שבגיל צעיר כבר היה גדול בתורה, התלבט האם ללכת לגאון מוילנא או למגיד ממעזריטש, ולבסוף הכריע: אומרים שבוילנא לומדים איך ללמוד ובמעזריטש לומדים איך להתפלל. נדמה לי שללמוד אני יודע, אבל להתפלל כראוי איני יודע... ולכן נסע למעזריטש.

צריך להבהיר שאצל הרב המגיד ידעו בהחלט ללמוד גמרא ופוסקים. המגיד שימש בפועל כרב מורה-הוראה בישראל, ותלמידיו הגדולים מעידים שגם בתחום הזה הוא היה גאון גדול, משכמו ומעלה. אבל החידוש המיוחד

היה גדלותו בפנימיות התורה, שלא נותרה רק כ'השכלה' מופשטת אלא תורגמה ל'עבודה' ממשית, "וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם" - "עבודה שבלב זו תפלה".

והנה מסורת נוספת המגדירה את המיוחד במגיד. פעם שאל ה'צמח-צדק' את סבו אדמו"ר הזקן: מה ראית אצל המגיד? והוא השיב, ראיתי שהתקיים בו כל מה שנאמר על רבן יוחנן בן זכאי. הכוונה למה שכתוב בגמרא:

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש... ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה... אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים... תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים... מעשה מרכבה... הויות דאביי ורבא.

רבן יוחנן בן זכאי הנהיג את עם ישראל בזמן החורבן, וגם בבית מדרשו התרכזה חבורה מפליאה של תַּנָּאִים גדולי עולם. אבל הדגש כאן הוא על הגדלות הרב-תחומית שאינה מוותרת על דבר, ועל ההתמדה המופלגת, אין רגע 'מת'. אגב, גם הדב הגדול ביער ניחן ביכולת התמדה מופלאה, והוא ירדוף אחר מי שהכעיס אותו זמן רב ומרחקים עצומים.

מהלומה של דב

עוד מסופר שכאשר הגיעו לראשונה למעזריטש שני האחים רבי שמלקה ורבי פינחס, שכבר היו ידועים כצדיקים וגדולים בתורה (בנגלה ובנסתר), אמר להם המגיד: כשאתם קמים בחצות הלילה, נוטלים ידים עם כל כוונות האר"י הקדוש. אומרים ברכות השחר, עורכים תיקון חצות עם כל הכוונות, לומדים בדבקות עצומה עד אור הבוקר, טובלים במקוה עם כל הכוונות, מתפללים שחרית בדבקות שעה ארוכה... אם אחרי כל זה עולה על דעתכם מחשבה 'הנה עשיתי נחת רוח לקוני' - הקב"ה לוקח את כל מה שעשיתם היום, עושה מזה 'עיגול' ומשליך אותו לתהום...

כששמעו זאת האחים אמרו, עכשיו אנו מבינים שלא היינו צריכים לנסוע בעגלה את כל הדרך הארוכה עד לכאן, אלא לזחול אליכם על ארבע...

זו דוגמא למכה הגונה מהדב הגדול, מכה שלא שוכחים במהרה. וזה, על רגל אחת, מה שמחדש המגיד לגדולים שבגדולים, חושף את נקודת התורפה הנסתרת של הגאוה והישות, ומלמד איך להתמודד איתה.

סיפורים וחדשות

נעזוב רגע את תלמידי המגיד, ונחזור ליחס בינו ובין רבו הבעל-שם-טוב. גם כאן, המגיד כבר היה גדול בתורה כשהגיע לבעל-שם-טוב שהשתדל מאוד 'למשוך' אותו אליו. והנה ניתן לומר שמהבעל-שם-טוב נותרו לנו בעיקר **סיפורים** ואילו המגיד השאיר אחריו **תורות ותלמידים**. אגב, גם המגיד כמעט לא הותיר דברי תורה בכתב, אך תלמידיו רשמו לעצמם את תורותיו, וליקוטים מהם נדפסו בספרים "מגיד דבריו ליעקב" ו"אור תורה".

אנו נזכרים בפסוק מתהלים "הַשָּׁמַיִם **מְסַפְּרִים** כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו **מַגִּיד** הָרָקִיעַ" - הבעל-שם-טוב נמצא כביכול בשמים האין-סופיים, הוא מספר על כבוד ה', ואנו מספרים עליו נפלאות. ואילו המגיד הוא בבחינת 'רקיע' מוגדר, לא מספר סיפורים מימי קדם אלא מגיד דברים חתוכים, כאשר "מעשה ידיו" של המגיד הם תלמידיו הגדולים. הסיפור הוא מעשה עתיק יומין, אבל הפועל 'להגיד' מתייחס למשהו עדכני ובעל משמעות מעשית, כמו בפסוק "וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד".

דבקות ובטול

השוואה דומה ניתן לערוך בין שני מושגי יסוד בתורת הבעל-שם-טוב ובתורת המגיד. אצל הבעל-שם-טוב - הן בדברי התורה שנותרו ממנו, והן בעצם אישיותו החיה - בולט המושג של **דבקות**. כמובן, אין זו המצאה חדשה - זהו ציווי מפורש בתורה, "וּבוֹ תִדְבָּק" - אך אצל הבעל-שם-טוב תופסת הדבקות מקום עיקרי, והופכת לאידיאל בר-השגה.

לעומת זאת, בתורתו של המגיד בולט, לצד הדבקות, גם המושג **בטול**. בהגותו המעמיקה, מלמד המגיד את חכמת ה**הפשטה** - כל רמת-קיום מתבטלת בפני רמה פנימית יותר וגבוהה ממנה, וכך גם האדם לומד לבטל את אישיותו הפרטית, עד למדרגה נעלה של "בטול במציאות" ממש (וכמו שראינו קודם כיצד גם הצדיקים צריכים לעמול לבטל את עצמם, ולהיזהר מתחושת סיפוק עצמי). כך היה אומר המגיד שהקב"ה ברא את העולם **יש מאין** ותפקיד הצדיקים הוא לעשות מ**היש - אין**.

הדבקות והבטול הינן שני צדדים של אותה המטבע. אין דבקות אמיתית ללא בטול - שאם לא כן הישות הגסה של האדם חוצצת בינו ובין

הבורא, "עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם" - ובטול אמיתי מביא את האדם לדבקות בה', שהרי איננו שואפים אל האפס המוחלט והממית, אלא אל "האין האלוקי" שהוא-הוא הקיום האמיתי. ובכל זאת, אצל הבעל-שם-טוב מאירה בגלוי הדבקות, ועבודת הבטול אינה ניכרת בפני עצמה, ואילו אצל המגיד מודגשת גם חשיבותה של עבודת הבטול, עבודה הנעשית על ידי התבוננות מעמיקה, תוך זהירות מרמאות עצמית.

נצרף לכאן זוג מושגים נוסף, אור וכלי. הדבקות היא הרגשת ה**אור** האלוקי, ואילו הבטול הוא השלמת ה**כלי** שלנו - האדם המתוקן שנפשו הופכת כלי מתאים לקלוט את האור. סימן חביב לשלמות הזו יש בשמו הפרטי של המגיד, רבי **דֹּב**, ראשי תבות: **ד**בקות **ב**טול...

היום טוב שלנו

השפעתו של המגיד בעולם היהודי הלכה וגברה. עוד ועוד גדולים וצדיקים עברו בבית מדרשו, ולאחר תקופה יצאו משם החוצה כשהם מפיצים אור חדש-ישן של פנימיות התורה ועבודת ה' בדרך החסידות ומעמידים תלמידים הרבה.

אך דווקא בשלב מכריע זה, הגיעה לשיאה **התנגדות** חריפה. המגיד ותלמידיו הפכו מטרה לחרפות וגידופים, חרמות ונידויים. במקומות מסוימים, מי שנחשד על הצטרפות ל'כת' החדשה היה נידון בחומרה, עד כדי סכנת נפשות. האחראים העיקריים לקרע הזה היו מחרחרי ריב ומדון שהפיצו שקרים וחצאי-אמיתות על החסידים וליבו את אש המחלוקת המכוערת. בשיאה של המחלוקת, הגיע זמנו של המגיד הגדול להפטר מן העולם, ולפי המסורת פטירתו נגרמה כתוצאה ישירה מהמחלוקת.

בי"ט כסלו שנת תקל"ג (1772) עמדו סביב מיטתו של המגיד כמה מתלמידיו הנאמנים ובחרדת קודש ליוו אותו ברגעיו האחרונים בעולם הזה. לפתע פנה המגיד לתלמידו החביב, רבי שניאור זלמן, ואמר לו: "היום הוא היום טוב שלנו". הסתלקותו של הצדיק מן העולם נחשבת - במבט היסטורי - ליום טוב, מפני שהשפעתו רק הולכת וגוברת, וגם ההתנגדות העזה סופה להעלם. אך רק לאחר עשרים-ושש שנה הובנה במלואה כוונתו של המגיד באומרו "היום טוב **שלנו**", כאשר אדמו"ר הזקן שוחרר ממאסרו באותו תאריך בדיוק, וליהודים היתה אורה.

דבקות מדבקת

למה אנחנו לא רועדים? לפי מה שסיפר רבי ישראל מרוז'ין, זו שאלה רצינית. האם זה הבדל בין הבעל שם טוב לבורא עולם, או הפער שבין המגיד לעגלון?

***

בהקלויז ברוז'ין ישבו פעם החסידים והסבו לסעודת מלווה מלכה, ופתח הרה"ק את דלת חדרו שהיה פתוח לבית הכנסת, ועמד על יד הפתח ואמר: תדעו, הבעל שם טוב הקדוש לא היה ה'כביכול' [היינו הקב"ה], וזקני המגיד לא היה בעל עגלה.

וסיפר: הבעל שם טוב הקדוש התפלל פעם לפני התיבה ונגרר טליתו מעל חגורו, וניגש זקני המגיד וקיפל את הטלית ותחבו בחגורה. ונפל פחד השם על המגיד והתחיל לרעוד והיה בסכנה גדולה, עד שהוכרחו להפסיק את הבעל שם טוב מדבקותו, בכדי להשקיט את המגיד מפחדו. והנה כבר הקדמתי ואמרתי לכם שהבעל שם טוב לא היה ה'כביכול' וזקני המגיד לא היה בעל עגלה, ובכל זאת כשנגע בלבוש הבעל שם טוב נפל עליו פחד כזה. ועתה התבוננו נא: הרי כל העולם הוא לבושו של הקב"ה כביכול שקדושתו מתלבש בהם, אם כן כמה צריך ליפול פחד ה' על האדם כשנוגע בדבר מן העולם.

ולמה, באמת, לא קורה לנו כפי שקרה למגיד? אולי מפני ההסתרה שעוטפת את העולם, ולא מאפשרת לנו לחוש באל מסתתר. הבעל שם טוב, לעומת זאת, הוא צדיק שכולו דבקות בוערת, ולא מסתיר את עצמו כל כך, אולם נראה כי זה רק חלק מן הסיפור.

לעתיד לבוא, אומר הנביא, יחזיקו עשרה גויים "בכנף איש יהודי" ללכת עמו אחרי ה'. "**כנף איש יהודי**" בגימטריא **מלכות**, ולעתיד לבוא יתגלה כי כל ישראל מלכים, ובכנף הציצית שלהם מתגלה אור אין סוף. אם כן, כיצד יוכלו הגויים להחזיק בה, בזמן הגילוי של ימות המשיח, בלא לרעוד בלי שליטה?

יתכן שהתשובה נמצאת דווקא בדברי ההדגשה של נכדו, הרוז'ינער: "זקני המגיד לא היה בעל עגלה". אומנם יש בכך הפחתה של הפער בינו לבין הבעל שם טוב, אך בכך הוא גם מצביע על משהו נוסף: העידון שניחן בו המגיד, בשונה מבעל העגלה המגושם.

על המגיד מסופר (והרחבנו על כך במדור קודם אודותיו), כי זיכך את גופו עד כדי כך שהפך שקוף ממש, באופן פיזי. רגישות מוגברת כזו לדבקותו של הבעל שם טוב, נובעת אולי מכך שבשונה מבעל עגלה, או מכל אדם שאיננו שקוף ונקי כל כך, המגיד חש בעוצמה את מה שאנחנו לא מסוגלים להעלות בדעתנו. נוסף על כך, נוכח כאן הקשר המיוחד בין המגיד לרבו. אם הבעל שם טוב דבק בבורא, הרי שהמגיד נדבק ממנו...

ההידבקות הזו היא תכונה של דעת. להיות בר דעת אין פרושו רק להיות בעל שכל, אלא גם להיות מסוגל להתחבר (מלשון "והאדם ידע את חווה אשתו") לדברים עדינים ודקים יותר ויותר. בעל עגלה לא היה נדבק מדבקות אלוקית, הוא פשוט "לא מתחבר לזה". אבל המגיד ממעזריטש לא היה בעל עגלה, ורעד ממגע בדבקות. מתביעתו של הרבי מרוז'ין, אנו לומדים כי אפשר וצריך להוסיף דעת, ולחוש יותר ויותר את האלוקות הנסתרת מאחורי כל הדברים.

לישון בדבקות

פעם אחת, ישבו בליל שבת קדש החבריא קדישא של הרב המגיד הגדול ז"ל ממזריטש, וחזרו על תורת רבם המגיד. והרב הקדוש רבי אהרן מקרלין ז"ל, שהיה מגדולי תלמידי הרב המגיד, ישב אז בחדרו בפני עצמו ולחש דבר מה בשפתיו. פתאם נשמע קול דופק על הדלת, והקול קול המשרת של הרב המגיד ז"ל:

"היכן כאן הרב רבי אהרן? רבנו צוה שיפסוק מלומר שיר השירים, כי בשיר השירים שלו הוא מרעיש עולמות, ורבנו אינן יכול לישן משום כך". וכשסיפר הרב הצדיק רבי הלל מפאריטש ז"ל מעשה זה, זלגו עיניו דמעות, ואמר: מזה נוכל לראית אפס קצהו מגדולת הרב המגיד ז"ל. שאף על פי שאמירת שיר השירים של רבי אהרן מקרלין ז"ל היתה מרעישה עולמות, בכל זאת היתה השינה של הרב יקרה יותר.

***

מסופר על האר"י הקדוש, שפעם אחת התנמנם מעט כדרכו בצהרי שבת קדש, ולאחר שהתעורר אמר: "לו הייתי מדבר כעת שמונים שנה רצופות, לא היו מספיקות כדי למסור את רזי התורה שהתגלו לי בשנתי". אם היתה שינת הרב המגיד יקרה יותר מאמירת שיר השירים של רבי אהרן מקרלין, ודאי שאף לו, כרבינו האריז"ל, התגלו אז סודות עליונים. אולם אמרה אופינית של הרב המגיד יכולה לשפוך אור נוסף על אופי הלימוד שלו בשעת השינה:

ישנה משנה במסכת אבות, המלמדת כי "המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר: 'מה נאה אילן זה...' מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו". הרב המגיד מזכיר כי במקומות אחרים, האילן הוא משל לתלמיד חכם - כך שעל פי פירוש זה המפסיק ממשנתו מתפעל לא מן הנוף היפה אלא מעצמו - מה נאה האילן שאני... במחשבה זו הלומד "מפסיק ממשנתו", כלומר מפסיק את הדבקות בה', מתוך ובגלל משנתו וגאוותו בה. ואכן, הרב המגיד עצמו התהלך כל ימיו בדבקות עזה בה' יתברך. תלמידו רבי זאב וולף העיד, כי אם היה חושש כי דבקותו נחלשה לרגע, היה פוסק מדיבורו באמצעו של עניין, מתבונן מעט ואז שב לדבר מתוך דבקות.

צדיק אמיתי עובד את ה' גם בשעת השינה, וודאי שדבקותו הנצחית של הרב המגיד לא פסקה גם אז. אך אפשר אף לומר כי הדבקות שבשינה

היתה נעלית יותר, מפני שהשינה מסלקת מהאדם את המודעות הרגילה, אצל צדיק כמגיד ממזריטש, חוסר מודעות כזה משמעו עליה אל שורש הנשמה, "למעלה מטעם ודעת". להשלמת התמונה, נביא סיפור מפורסם נוסף - שחיבורו עם זה שלנו מוסיף גוון מיוחד לסיפור הראשון:

קודם שנעשה תלמיד של הבעל שם טוב, היה הרב המגיד גאון גם בנסתר דתורה, והיה מתפלל עם כוונות האריז"ל, והיה לו חבר שגם הוא עסק בענינים אלו. ולאחרי שהרב המגיד נעשה לרבי, אירע שנפגשו יחד, וכשעמדו להתפלל, סיים חבירו תפלתו משך זמן לפני הרב המגיד, ושאל אצלו חבירו לפשר הדבר, באמרו: הרי פעם היינו מתפללים ביחד, ומסיימים באותו זמן, ומה נשתנה עתה?

חבירו של הרב המגיד היה נוהג לעסוק בלימוד התורה במשך רוב השנה, וזוגתו ניהלה את העסק, ורק פעם בשנה היה מתבטל מלימודו במשך כמה שבועות, ונוסע ללייפציג אל ה"יריד" כדי לקנות סחורה, ואחר כך היה חוזר לביתו וממשיך לעסוק בתורה. ושאלו הרב המגיד: למה עליך לבטל זמן ולנסוע ללייפציג - הרי מוטב שתתבונן בהנסיעה, ותחשוב שהיום הנך פה, ומחר הנך שם, עד שתחשוב שהנך בלייפציג, ואחר כך תתבונן ותחשוב במהלך הנסיעה בחזרתך לביתך, וכך תערוך את הנסיעה במשך זמן קצר ביותר.

כאשר החבר שמע זאת, הביט עליו בתימהון, ואמר: ר' בער, לא ידעתי שאתה בטלן גדול כל כך! מה תועיל מחשבתי - הרי עלי להיות בלייפציג בכדי להביא משם את הסחורה בפועל ממש!

וענה לו הרב המגיד: כן הוא בנוגע לענין הכוונות בתפלה: לא מספיק רק לחשוב ולכוין כעת הנני בעשיה או ביצירה וכו', אלא צריכים להיות שם בפועל, כדי להביא את ה"סחורה", ובשביל זה דרוש זמן ארוך יותר...

זוהי זוית נוספת של הדבקות בה התאפיין הרב המגיד: נוכחות שלימה ומודעת בכל פרט שהוא מכוון ולומד. בסיפור הזה, נוכח הרב המגיד אפילו בחווית השינה שלו עצמו - הוא מודע למעלת השינה שלו, מלמד על כך גם לאחרים, ובעצם מחזיק בשני הקצוות בו זמנית: נוכחות ומודעות בזמן של "למעלה מטעם ודעת".

היכולת לישון באופן כזה, קשורה באופן מיוחד לחודש בו הסתלק המגיד - חודש כסלו. בספר יצירה, לכל חודש בשנה מוצמד חוש מיוחד. והנה, החוש המיוחד של חודש כסלו הוא חוש השינה! יום הסתלקותו, שהוא כינה באוזני אדמו"ר הזקן "היום טוב שלנו", מבהיר היטב עד כמה קשור הרב המגיד לעבודת השינה הקדושה.

ד. מורנו אור שבעת הימים רבי ישראל בעל־שם־טוב זיעוכי״א

בע״ה

אור לכ״ח טבת תשפ״ה – רשימת הרב

היציאה מערות הארץ

מתורת מורנו הבעל שם טוב זי״ע לפרשת בא

סיכום שיעורי **הרב יצחק גינזבורג** שליט״א[א]

מהבעש״ט ביאור למה על ידי מכת בכורות יצאו ממצרים. כי בכור נקרא דבר חידוש הנאמר בראש, והוא דבר שכל ומשכיל שישכיל בשכלו הקודש איך לנהוג בעבודת הש״י, רק בכור השפחה שהם הקליפות מבדילין בין השכל ובין קונו [וזה היה סיבת גלות מצרים, ר״ל מצ״ר ים] וכאשר לקו בכור השפחה והוסר הקליפה ממילא יצאו מהגלות [ולכך הוקדשו בכורי ישראל שהוא השכל, אלא שאי אפשר שיהיו על מדריגה א׳ כי החיות רצוא ושוב בסוד קטנות וגדלות, וזהו שעשו עגל ולקח הש״י תמורת בכורים שבט לוי, כי אותיות לו״י וכו׳. וזהו ג׳ בחינות קהת גרשון ומררי וכו׳ וכאשר האדם בסוד הקטנות ויודע מזה מוליד נשמת גרים, כי ג׳ הוא ג׳ קוים דרך ר׳ עלמין דכסופין וכו׳, ודפח״ח][ב].

בכור היינו ״דבר חידוש הנאמר בראש״, ובקדושה היינו השכלה ראשונה (מעין רוה״ק, כנודע[ג]), מה שמשכיל בשכלו איך לנהוג בעבודת השי״ת. רק בכור השפחה בישא מבדיל בין השכל לבין קונו, וכאשר לקו בכור השפחה והוסר הקליפה יצאו מהגלות.

הכאת הקליפה המבדילה היינו תפקידו של משה, כאשר עצם היציאה של בני ישראל ממצרים היינו התפקיד של אהרן, ״שושבינא דמטרוניתא״, כנודע[ד]. אך צריך להבין, הרי מכת בכורות לא היתה רק בכור השפחה, אלא

[א] נערך מרשימת הרב ע״י איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד.
[ב] כתר שם טוב (הוצאת קה״ת) קנד. נתבאר גם בשיעור שבת חוהמ״פ תשפ״ד.
[ג] ראה כש״ט ח״א קצה.
[ד] דרושי ״הוא משה ואהרן... הוא אהרן ומשה״ (ראה באריכות שיעורי ז׳ שבט תשע״א וש״נ).

כל בכורות מצרים (מכל אשה הרבה בכורות), ומדוע מזכיר הבעל שם טוב רק את "בכור השפחה"?!

כל בכורות מצרים היינו כל ההשכלות הראשונות, הנחות העולם, של מצרים. מהנחות העולם אפשר לצאת רק על ידי "שטות דקדושה" (כמבואר בד"ה "באתי לגני"), שהרי היציאה ל"ארץ לא זרועה וגו'"[ח] היא באמת שטות דקדושה, מתוך "חסד נעוריך אהבת כלולתיך", "באהבתה [ובאהבתו] תשגה תמיד", לשון שגיון ושגעון (כמאמר הרבי 'אני משוגע על משיח').

צריך לומר שבפנימיות כל בכורי מצרים הם בכור השפחה, בהיות כל נשות מצרים בגדר שפחות לבעליהן. זהו הנוהל של "ערות הארץ"[ו], אצל המצרים השטופים בזמה[ז], שאין בו אישות אמתית כלל, אלא רק בחינה של הבא על שפחתו מתוך תאוה בהמית, של "בשר חמורים" ו"זרמת סוסים"[ח], "כל סוס רכב פרעה"[ט].

ממילא, עיקר יציאת מצרים של בני ישראל קדושים הוא לצאת לגמרי מערות הארץ, מתאות עריות, ולקיים "קדושים תהיו"[י] (וכפירוש רש"י תחלת פרשת קדושים, וכמסופר על החוזה ותלמידיו, כנודע).

[ח] ירמיה ב, ב.
[ו] בראשית מב, ט; שם יב.
[ז] ראה ויקרא יח, ג ובמפרשים שם.
[ח] יחזקאל כג, כ.
[ט] שמות יד, ט.
[י] ויקרא יט, ב.

הבעל שם טוב

האם יודעים אנו איך היה נראה הבעל שם טוב? לא בדיוק, אין בנמצא תמונה שלו, הרי עוד לא המציאו את הצילום, אך גם ציור מהימן אין בידנו. כמה היינו רוצים לראות, ולו לרגע, את פניו של אותו איש פלא, שאם לא היינו בטוחים בקיומו היה אפשר לחשוב: אולי משל היה, אולי רק אגדה... מסופר שגם הצדיק רבי אלימלך מליז'נסק (עליו דברנו בחודש אדר) הצטער מאוד שלא זכה לראות את פני הבעש"ט בחייו, עד שפעם אחת ראה רבי אלימלך בחזיון את דמותו של הבעש"ט והנה היא הופכת לשישים ריבוא ניצוצות, "בעל־שם־טובים" קטנים...

סיפורים על הבעש"ט יש רבים מספור, וכבר אמר אחד הצדיקים: מי שמאמין בכל מה שמספרים על הבעש"ט הוא טיפש, אך מי שלא מאמין שהסיפורים יכולים להיות הוא כופר... אך הסיפור שלנו עכשיו הוא האיש עצמו. ובכן, מה פשר החזיון של רבי אלימלך? הבעש"ט הוא "נשמה כללית", יש בו משהו שמחובר לכל אחד מנשמות ישראל, ששים ריבוא "שרשי נשמות" (כמספר בני ישראל ביציאת מצרים ומתן תורה, כאשר כל הנשמות הנוספות על מספר זה הן כענפים המסתעפים ויוצאים מהשרשים). לא לחנם נקרא שמו **ישראל** - הוא מגלה את הסגולה שיש בכל אחד מבני **ישראל**, "עם סגולה", ולכן נשמתו כאילו משתקפת (בהולוגרמה) בתוך כל אחד ואחת מישראל. אם כן, נוכל 'לראות' כביכול

את הבעש"ט אם נביט היטב לתוך הנשמה של כל יהודי, ובלבד שנרכיב את המשקפיים המיוחדות שגילה הבעש"ט עצמו.

עורה ישראל

הבעש"ט נחשב מייסד תנועת החסידות, למרות שבראשיתה לא היתה זו ממש 'תנועה' וגם לא נקראה 'חסידות'. אנו מדברים על איש אחד שעצם הופעתו מפיחה **רוח חיים** בעם ישראל. התקופה קשה מאוד, ישראל נאנקים בארצות הגלות, והצרות מגיעות לשיאן בפוגרומים האיומים של **גזירות ת"ח-ת"ט**, בהם הושמד חלק ניכר מיהדות מזרח אירופה. לפתע ניצתת תקווה משיחית בהופעת **שבתי צבי**, אך התברר שזהו משיח שקר, וכגודל התקוה גודל האכזבה. ובאשר למצב הרוחני - נכון שיש הרבה תורה, אבל פעמים רבות יש **נתק** מסוכן בין תלמידי-החכמים להמון העם, היהודים הפשוטים וקשי-היום שבקושי מספיקים להתפלל. אותם יהודים מרגישים דחויים ונכלמים, נדמה שהתורה היא חמורת-סבר ומאיימת בעונשי גיהינום על עמי הארץ שכמותם... ואילו הרבנים, יש מהם שבמקום לרעות את הצאן הם מתנשאים על אחיהם...

בקיצור, עם ישראל נמצא במצב קשה של עילפון, אפילו תרדמת (קומה). איך מעירים אדם מעלפון? סגולה עתיקה אומרת: אם תלחש באזנו את שמו, הוא יתעורר. מי, אם כן, יעורר את עם ישראל כולו? הקב"ה עצמו גוחן ולוחש באזננו, באהבה וברחמים, את השם שלנו: **י-ש-ר-א-ל**. הלחש הזה הוא הוא נשמת רבי **ישראל** בעל שם טוב שירדה לעולם בח"י אלול שנת ה'תנ"ח (1698), לעורר את עם **ישראל** לתחייה מתרדמת הגלות, להפיח חיים חדשים וערננים, תקוה ושמחה. כמו מעיין המתגבר, כך החלה נשמתו של הבעש"ט לנבוע מים חיים, ולהשקות עוד ועוד נשמות צמאות, במעגלים הולכים וגדלים, עד עצם היום הזה.

מהו יהודי פשוט

הילד ישראלי'ק התייתם בגיל צעיר. מסופר שאביו הזקן - רבי אליעזר - ציוה עליו לפני מותו: "בני, אהוב כל יהודי כנפשך, ואל תפחד משום דבר בעולם רק מהשם יתברך". ישראל הלך וגדל, וחייו נחלקים לתקופה הראשונה בה היה צדיק נסתר ולתקופת התגלותו ברבים. בצעירותו היה קשור לחבורת צדיקים נסתרים מהם למד תורה, אך רבו העיקרי היה **אחיה השילוני** הנביא - דמות שבאה היישר מדפי התנ"ך, נשמה שהתגלתה לרבי ישראל הצעיר. בספר מלכים מסופר שאחיה השילוני בישר על קריעת

הממלכה, הפילוג בין מלכות יהודה ומלכות ישראל - וכעת חוזר **אחיה** ודואג **לאחות**-לחבר את הקרעים בעם ישראל.

בהיותו נסתר, היה הבעש"ט מסתובב בערים ובכפרים ומעודד את אחיו. הוא פנה דוקא ליהודים הפשוטים, חיזק את ליבם ודיבר איתם על המעלה המיוחדת שיש באמונה פשוטה, בתפילה ובאמירת תהלים, בקיום מצוות ועבודת השם בשמחה. פעמים רבות מעלות אלו מתגלות דוקא אצל היהודי הפשוט, שכן התלמיד-חכם העוסק בתורה (אשרי חלקו!) עלול לשכוח, חלילה, שאחרי כל הידיעות שלו הוא אינו משיג דבר בקב"ה, "תכלית הידיעה שלא נדע" - ומעל כל הידיעות נמצאת ה**אמונה** הטהורה. גם לאחר פרסומו, כשהגיעו אל הבעש"ט מגדולי חכמי ישראל אז - כמו המגיד ממעזריטש, רבי יעקב יוסף מפולנאה ועוד - המשיכו לדבוק בו היהודים הפשוטים, והבעש"ט לימד את תלמידיו הגאונים לראות את המעלה שיש באותם יהודים "אומרי התהלים" (תלים זאגער). לכל יהודי יש נשמה שהיא "חלק אלו-ה ממעל ממש", והנה הבעש"ט לימד ש"התופס בחלק מן העצם כאילו תופס בכולו" - ולכן כל יהודי קשור עם עצמות ה' ממש, למעלה מכל הגדרה והתחלקות. וכך אמר הבעש"ט:

"הנביא אומר לישראל "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ" – כשם שהחכמים הגדולים ביותר לעולם לא ישיגו את אוצרות הטבע הגדולים שהשם יתברך הטביע בארץ... כך לא יכול אף אחד להשיג את האוצרות הגדולים החבויים ביהודים, שהם "ארץ חפץ" של הקב"ה".

הבעש"ט אהב מאוד אור, ובכל מקום בואו ציוה להדליק נרות. וכך אמר: "**אור** בגימטריא **רז**, היודע סודו של כל דבר מסוגל הוא להאיר את הדבר". הבעש"ט ידע את סודו של היהודי הפשוט, וכך שפך אור על עם ישראל, ומלא את לבבות העם באור ושמחה.

תלמידי הבעש"ט העידו שהוא היה גדול בכל שטחי התורה, אף שכמעט לא הגיעו אלינו ממנו דברי תורה בתחום ה'נגלה' (גמרא והלכה). אמנם ב**פנימיות** התורה נמסרו בשמו הרבה 'תורות' (כאשר אחד המקורות המוסמכים ביותר הוא תלמידו הגדול בעל "תולדות יעקב יוסף", הכותב פעמים רבות בספריו "שמעתי ממורי") - בדרך כלל בקיצור וברמז, אך יש בהם עומק מופלא ואפשר לפתח אותם לשיטה שלמה בעבודת השם. יש אפילו שהגדירו שבחכמת הקבלה יש שלשה רבדים עיקריים: קבלת הרמ"ק, קבלת האר"י הקדוש, וקבלת הבעל שם טוב. אך הנה, לאחר כל זאת, מסופר שפעם בעת צרה הגיע הבעש"ט למצב של "הסתלקות המוחין" - לפתע נעלמו ממנו כל השגותיו הגבוהות, כאילו השתכחה כל

תורתו. במצב הזה, מסופר, התחזק הבעש"ט באמונה פשוטה והתחיל לחזור על מה שהוא יודע, והיו אלו שמות האותיות - אל"ף בי"ת גימ"ל.... - ותוך-כדי אמירתן חזרו אליו כל ה"מוחין"... הנה גם הבעש"ט הוא יהודי פשוט. הוא פשוט יהודי.

כשיפוצו מעינותיך

המסמך החשוב ביותר שנותר לנו מהבעש"ט עצמו הוא העתק המכתב ששלח לגיסו רבי גרשון מקיטוב שעלה לארץ ישראל. במכתב זה, מתאר הבעל-שם-טוב חוויה מיוחדת הנקראת "עליית נשמה" - המודעות עוזבת את הגוף וסביבתו הפיזית, ורואה חזיונות רוחניים בעולמות עליונים - מעין נבואה או כמו התיאורים בחז"ל על החכמים שהיו צופים במעשי מרכבה. באותה עליית נשמה (בראש השנה שנת תק"ז), ראה הבעל-שם-טוב והנה שמחה גדולה שוררת בגן עדן, ואף רשעים רבים חוזרים בתשובה, ובתוך הדברים הוא מבקש לעלות לעולם גבוה יותר:

"ועליתי מדריגה אחר מדריגה, עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים, ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאד, ואיני יודע לשמחה זו מה היא עושה, והייתי סובר שהשמחה הזו ח"ו על פטירתי מהעולם–הזה, והודיעו לי אח"כ שאיני נפטר עדיין כי הנאה להם למעלה כשאני מייחד יחודים למטה ע"י תורתם הקדושה, אבל מהות השמחה איני יודע עד היום הזה.

ושאלתי את פי משיח, אימת אתי מר [מתי יבוא אדוני]? והשיב לי, בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה".

כבר בגמרא מסופר על רבי יהושע בן לוי ששאל את המשיח "אימתי קאתי מר", והמשיח ענה "היום!". משעבר היום ומשיח לא בא, התברר שכוונתו היתה כמו בפסוק "היום אם בקולו תשמעו"... והנה עברו דורות של גלות, ושוב שואל הבעש"ט את השאלה: עד מתי? וכאן המשיח 'מחזיר את הכדור' ואומר לבעש"ט שהדבר תלוי "בעת שיתפרסם לימודך בעולם". מה שאתה עושה זו הדרך (ולכן לא הגיע זמנך להפטר מן העולם, כי מאוד נהנים כאן מעבודתך), וכאשר הדרך הזו תתפשט, לכש"יפוצו מעינותיך חוצה", אז "תהיה עת רצון וישועה".

הדור שלנו חוזר ומגלה את הבעל-שם-טוב ותורתו, חושף עוד ועוד מאוצרות האמונה שהנחיל לנו. הבעל-שם-טוב גילה את הסוד, הרז המאיר שבכל יהודי, והוא גם לימד שבכל יהודי יש "ניצוץ משיח" - ממש כמו "הבעל-שם-טוב הקטן" בחזיון של רבי אלימלך. כאשר נאמין בניצוץ משיח שיש בנו, יתחברו הניצוצות כולם לאבוקה גדולה ומאירה, והמשיח עצמו יתגלה בקרוב בימינו.

זוכר כל הנשכחות

הבעל שם טוב קודם פטירתו קרא לתלמידיו, ויצוום איך יתנהגו וממה יתפרנס כל אחד. והיה אצלו תלמידו משרתו, ר' יעקב, ויאמר לו הבעש"ט: אתה תיסע לכל המקומות המכירים אותי, תספר מעשיות ממני ומזה יהיה פרנסתך. ויצטער ר' יעקב מאוד ויאמר: מה יהיה התכלית מזה, להיות נע ונד ולספר מעשיות? ויאמר הבעש"ט: אל תדאג, תתעשר מזה בעזרת השם.

ובאשר נגנז ארון הקודש, קיימו תלמידיו כל אשר צוה, ור' יעקב הנ"ל נסע לכל המקומות ויספר מעשיות שראה, והתפרנס ברווח. ושנתים ומחצה מפטירת הבעש"ט, שמע כי באיטליה יש גביר אחד, הנותן אדום זהב בעד כל מעשה שמספרים לו מהבעש"ט. והחליט ליסע לשם, ויספר לו כל המעשיות שיודע מהבעש"ט, ויעלה לסך המספיק לו לכל הפחות לשנה. ויקנה לו סוס ומשרת ויכון לדרך ארוכה.

ובבואו לעיר אשר שם הגביר, וישאל לאנשי העיר עליו. ויאמרו לו כי הוא עשיר נפלא מאד, וחצרו כחצר המלך. והוא יושב ולומד כל היום ועל עסקיו הפקיד נאמנים, וזה כעשר שנים אשר בא לכאן וקנה פה החצר מאדון העיר. ויבנה בית הכנסת בחצרו ומתפללים שמה אנשי העיר בוקר וערב, ובשבת הולכים לשלחנו מרבית אנשי העיר. וכל סעודות השבת הוא מבקש שיספרו לו מעשיות מהבעש"ט, ואחר השבת נותן אדום אחד עבור כל מעשה.

וילך ר' יעקב אל הגביר, ויבקש שיודיעוהו על בוא משרת הבעש"ט, והוא יספר להגביר כנ"ל. ויען הגביר: ימתין עד השבת ואז יספר. וצוה הגביר שיתאכסן אצלו עד השבת. והנה, כאשר שמעו אנשי העיר כי משרת ותלמיד הבעש"ט הוא, ויתקבצו כולם לשמוע מעשיות. כי הורגלו אנשי העיר מעת גר הגביר אתם, לשמוע בשבת סיפורים מהבעש"ט.

ויהי בסעודת השבת, צוה הגביר לר' יעקב שיספר איזה דבר. והנה, שכח לגמרי כל המעשיות ולא היה יכול לזכור שום מעשה. ורצה לצייר צורת הבעש"ט במחשבתו, או תואר העיר מעז'יבוז' ותואר החברים, למען יזכור על איזה מעשה, וגם זאת לא יכל. ונתייגע ר' יעקב מאוד להתבונן בזה, ובכל מקום אשר היה בדעתו לזכור ענין שיוכל להסתעף ממנו איזה סיפור מהבעש"ט – שכח זאת לגמרי כאלו נולד באותו יום. ויהי הר' יעקב

כמבולבל מזה, וכל אנשי בית הגביר ואנשי העיר חרה להם מאד עליו, כי שיערו בדעתם כי שיקר אשר היה אצל הבעש"ט, ובוודאי לא ראה אותו מעולם. והגביר בעצמו שתק, ויאמר אליו: נמתין עד למחרת, אולי תוכל להיזכר.

ויבכה רבי יעקב כל הלילה, ויצייר צורת החברים, ולא הועיל לו דבר. כי שכח לגמרי איך להתחיל לספר מעשה מהבעש"ט, כאלו לא ראהו מעולם. ובסעודת שחרית של שבת שאלהו הגביר עוד הפעם: אולי נזכר איזה מעשה? ולא ידע להשיבו. אך אמר לו ר' יעקב: ברי לי כי אין זה דבר ריק, ומעולם לא קרה לי כאלה. ויאמר הגביר: נחכה עד סעודה השלישית, אולי תזכור. אבל לא זכר גם בסעודה השלישית דבר, ונתעצב מאוד. ונוסף לזאת, רצו כל אנשי בית הגביר לבזותו, ואנשי העיר הציקוהו מאוד בדברים. והצדיק ר' יעקב קבל הכל באהבה, והתייגע למצוא תירוץ וסיבה לזה, אבל לא נבנס שום אמתלא במוחו. והתפלא והתייסר מאוד, והתפלל אל ה' כל יום השבת.

ולמוצאי שבת שלח הגביר עוד אליו: אולי נזכר דבר מה, ויגיד לו? והדבר הזה הציק מאד את הצדיק הנ"ל, אשר בכל פעם שאלוהו: הזכרת? הידעת? וילך ר' יעקב לחדרו ויבך שמה, ויתאפק ויצא. ויאמר: אולי אין רוצים בשמים שאתעשר, או שאספר פה מעשיות הבעש"ט? הכלל יודע אנכי, כי אין זה מקרה חלילה. ועתה אשובה לביתי! וישלח לו הגביר עוד: ימתין ליום ג', ואם לא יזכור מאומה, אז ישוב. ויתמהמה ר' יעקב עד יום ג', ולא זכר מאומה. וילך לקבל שלום מהגביר, ויתן לו הגביר נדבה הגונה וישב על העגלה לנסוע. וכאשר כבר ישב על העגלה, נזכר מעשה נורא מהבעש"ט! וישוב הר' יעקב לבית הגביר, וישלח את משרתו להגיד לו כי נזכר במעשה יקר. ויכניסהו הגביר לחדרו ויאמר: ספרה נא לי! ויספר ר' יעקב:

פעם, לפני אידיהם של פסח, היה הבעש"ט טרוד מאוד כל השבת. ותיכף אחר סעודה שלישית צוה לקשור סוסים, ולקח שלושה אנשים עמו ובתוכם הייתי אני. ונשב בעגלה ונסע כל הלילה, ולא ידע איש מטרת נסיעתו. וכאור הבקר ויבאו לעיר גדולה, ויעמדו הסוסים אצל בית גדול אחד והדלתות והחלונות סגורים. ויצוה הבעש"ט לדפוק בדלת, ותצא אשה

זקנה ותצעק: מה לכם פה לעת הזאת אשר תובילו כולכם לטבח? כי יום הזה דוקרים הנוצרים כל יהודי היוצא מפתח ביתו, כי יום אידם היום. ואם לא ימצא עברי ברחוב, יפילו גורל על איש עברי וינקמו ממנו נקמת משיחם. ואוי לו לאשר ילכד בגורלם, כי מסחבים אותו מביתו ומעניים אותו עד שנופל שדוד בידם. ועתה כאשר יראו הנוצרים כי באו לכאן יהודים מפולין, הלא תמותו כולכם וגם לנו יאונה רעה על ידיכם! ועתה, מהרו לברוח חוץ לעיר!

והבעש"ט לא השגיח בה, ותיכף הלך להבית ויעלה על העליה, וציוה להכניס החפצים, ואנשי הבית כולם שוכבים בקירות הבית, אין דובר דבר כי יראו. והזקנה נכנסה לבית ותריב עם הבעש"ט, ולא ענה לה דבר, אך הסיר הוילון מחלון אחד ועמד להסתכל. ותצעק הזקנה: למה הסיר הוילון? ולא השגיח בה. וירא הבעש"ט, כי ברחוב העיר עומדת בימה גדולה. והמון רב נאספו אליה והמתינו להבישוף, ואחרי שעה קטנה נשמע קול פעמונים מבשרים על ביאתו.

והבעש"ט עומד בחלון ומסתכל, ופתאום קרא: יעקב! לך וקרא את הבישוף כי יבא אלי מהרה! ובשמוע אנשי הבית, ויחרדו: מה לך, חסר דעת, לשלח לטבח איש עברי? אברים אברים יקרעוהו ההמון! וירבו לקללו במר נפשם, אבל הוא לא השגיח עליהם כלל, ויצעק: יעקב! לך מהרה, אל תפחד! ואנכי ידעתי את שולחי, הלכתי בלא פחד ובאתי אל הבימה, ואין דובר אלי דבר. ואמרתי לבישוף בלשון עברי: הבעש"ט כאן! ויגד לי, כי אחר הדרשה יבוא אליו תיכף.

ואנשי הבית ראו בחורי החלונות הסתומים כי הייתי אצל הבימה ודברתי עם הבישוף, ויחשו כולם ויפייסו את הרב עד בואי. אבל הוא לא שת לבו לדבריהם הקודמים ולא לדבריהם האחרונים, וכאשר השבתי לו מעשה הבישוף צעק אלי: לך עוד, ואמור לו שיבא תיכף ואל יהי שוטה. שבתי אל הבימה, והנה הוא התחיל לדרוש. סחבתי אותו בבגדו ואמרתי לו דברי הבעש"ט, ויאמר הבישוף להעם: חכו מעט ואשובה. וילך ויבא עמי להבעש"ט, וילכו שניהם לחדר ויסגרו הדלת כשעתיים, ויצא הבעש"ט ויצוה לנסוע משם תיכף. ומה היה עם הבישוף לא ידעתי, וגם שם העיר איני יודע עד היום והבעש"ט לא הגיד לי.

ויהי, כאשר כלה ר' יעקב לדבר, וירם הגביר ידיו וישבח לה'. ויאמר להרב: ידעתי כי כנים דבריך, ותיכף כאשר ראיתיך הכרתי אותך, אך החשיתי. ואנכי אגיד לך המעשה, כי אנכי הבישוף! והייתי קודם יהודי, אך נפלתי לעמקי הקליפות והבעש"ט בחסדו הוציאני משם, כי אבותי קדושים היו ובקשו מהבעש"ט על כך. וידבר אתי הבעש"ט בחלום יום יום שאשוב מדרכי, והלילה ההוא הבטחתי לו כי באשמורת הבוקר אברח מן העיר טרם יאספו לשמוע הדרשה. כי בדרשה הייתי מדבר סרה על עם ה', ומחמם לבות הנוצרים להרוג איזה יהודי.

אולם, ביום ההוא כאשר קמתי באשמורת, נתגברה הקליפה מאד. וכאשר ראיתי כי הבעש"ט בא לכאן הייתי פוסח על שתי הסעיפים. עד ראיתי כי ההמון נתקבצו כולם, וכאשר פסעתי פסיעה אחת מביתי הרימו קול כל הפעמונים, לא הניאני יצרי לעזוב כל הכבוד הזה והלכתי לדרוש. וכאשר באת רציתי לדרוש קודם, כי גבר עלי יצרי, אבל כאשר קראתני שנית נהפכתי לאיש אחר והלכתי. אז נתן לי הבעש"ט תיקון ונעשיתי בעל תשובה גמור, וחלקתי חצי ממוני לעניים, ורבע הוני נתתי למלך שיניחני לנסוע למדינה אחרת באיזה התנצלות.

וצוה הבעש"ט מה לעשות לתיקון עוונותי בכל שנה, ואמר לי: בזאת תדע כי סרו עונותיך וחטאתך כופרה, אם יספר לך איש המעשה שלך. ועל כן, כאשר ראיתיך חזרתי בתשובה מאוד, וכאשר ראיתי כי נשכח ממך כל המעשיות הבנתי כי בעבורי הוא, כי לא נתקן עוד החטא בנצרך. ועשיתי מה שעשיתי, והועילה תפילתי בעזרת השם ותקנתי הכל. ואתה אינך צריך עוד לכתת רגליך, כי אנכי אתן לך מתנות אשר יספיקו לכל חייך.

***

אין ספק, כי על ר' יעקב ניתן לדרוש את הפסוק: "לספר כל מלאכותיך". כל שליחותו ועבודת חייו, היא לספר סיפורים. העמל הרב שמשקיע ר' יעקב בסיפור סיפורים על רבו, ויותר מכך - בהיזכרות בהם, מובילים אותנו להתבונן בסוד הזכרונות שבתפילת ראש השנה:

ראשית, מיוחדת העובדה שלמספר קוראים יעקב, ואילו גיבור סיפוריו הוא ישראל - שני שמותיו של יעקב אבינו. בחסידות מבואר, כי יעקב וישראל הם הקטנות והגדלות של היהודי: ישראל הוא "לי ראש", ויעקב הוא "י' עקב". על פי זה ניתן לתרץ שאלה ידועה: למה נקרא יעקב אבינו גם

בשמו הראשון, גם לאחר שנאמר: "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך"? מה צורך יש בקטנות העקב לאחר שהגענו לגדלות הראש? על פי סיפור זה, נועד יעקב לספר סיפורים על ישראל...

רבי דוד מלעלוב אמר, כי לעתיד לבוא ילמדו 'מסכת דוד מלעלוב': מסכת חייו של צדיק, תורה היא. ומי יספר-ילמד אותה? הוא בעצמו! בכל יהודי, ובפרט בכל צדיק, יש שתי קומות: מי שהוא בעצם, ה"לי-ראש" שבו, ומי שיכול לספר את סיפורו, כולל כל המשברים, והנפילות שלו. חשיבות השמירה על היעקב שבך, הזוכר את גלגולי החיים ומספר אותם כמסכת הראויה להילמד, היא סוד הזכרונות של ראש השנה.

מי שאמר לשמן וידלוק...

סיפר הרבי הריי"ץ, מה ששמע מאביו הרבי הרש"ב: בשנת ה'תקע"ט התוועד פעם הרבי הצמח צדק עם החסידים, ואמר אז שאצל הבעל שם טוב דלקו נרות של קרח, ואילו כיום גם חסידים בעלי ידיעה והשכלה הם קרים.

הבעל שם טוב, סיפר הרבי הצמח צדק, אהב מאוד אורה. אורבגימטריא רז, מי שיודע את הסוד הפנימי של כל דבר – הוא יכול להאיר. פעם אחת היה לתלמידי הבעל שם טוב רק נר אחד, והבעל שם טוב עמד להיכנס. הצטערו התלמידים מאוד כי ידעו שהבעל שם טוב אוהב אור, ולא ידעו מה לעשות.

כשנכנס הבעל שם טוב, אמר: אצל יהודים צריך להיות אור, עבודתי היא להאיר בבני ישראל! ויענו התלמידים שלא יכלו להשיג יותר מנר אחד. אז הורה הבעל שם טוב להוריד מהגג נטפי קרח ולהדליקם. התלמידים עשו כך, ו'נרות' הקרח דלקו.

אחר ניגן הרבי הצמח צדק בדבקות, ואמר: אצל חסידי ותלמידי הבעל שם טוב דלקו והאירו נרות של קרח, ואילו אצל החסידים כיום חושך וקר. והרבי הרש"ב היה מספר סיפור זה ומסיים: הסבא (הצמח צדק) גילה את ה"אש תמיד תוקד" של הנשמה – שדרכי החסידות יאירו את הבתים החסידיים. שהיכן שיהיו, בכל מרחבי עולם וקצווי ארץ, יצליחו להאיר אור תורה.

[ספר השיחות הש"ת עמ' 174]

***

"עבודתי היא להאיר בבני ישראל!" אמר הבעל שם טוב, והרבי הרש"ב מפרש כי אותו אור הוא אור התורה. אך אם בגלוי נראה כי התורה מאירה את העולם מבחוץ, מלמעלה, הרי ככל שזוכים לרזי תורה מבינים, כי אור התורה נמצא בתוך העולם ממש. לכן, כשיודעים לעמוד על סודו של הקרח - גם הוא הופך לנר מאיר.

כדבר הזה כבר היה לעולמים, במעשה רבי חנינא בן דוסא שאמר לבתו: "מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק". ובכל זאת כאן מחודדים הדברים עוד יותר, שהרי הקרח הקר הוא היפך האש המחממת.

עיקר עבודת הבעל שם טוב איננה בנרות הקרח - גם במופתים שהוא מחולל הוא מכוון בעיקר להאיר בבני ישראל. את נטיף הקרח מספיק היה, בהוראת הבעל שם טוב, להצית באש פשוטה. אך מה צריך אדם לעבור, כדי שיהפוך לנר אלוקי? ניתן לומר כי התהליך הזה מזכיר מאוד את הפוטוסינתזה שבמין הצומח: ראשית מקבלים אור מלמעלה, אור תורה. האור הזה נקלט בנפש האדם, ומזכה אותו בגילוי רז. לאחר מכן, בכח הרז שזכה לו, יכול האדם להאיר מתוכו גם את סביביו.

התהליך הזה הוא העולה משני חלקי הפסוק הסותרים לכאורה: "כי אם בתורת ה' חפצו", "ובתורתו יהגה יומם ולילה". האם תורת ה', או תורתו של הלומד? והתשובה כבר מובנת, כדברי הגמרא: "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו". בתחילה האור מאיר את האדם החשוך, ובהמשך - האדם עצמו יכול להאיר ולחמם את החושך והקור סביבו:

בסיפורנו נאמר שהבעל שם טוב אהב אור, ובמקום אחר מובא שהיה מברך תמיד את ילדי ישראל שיהיו 'יהודים חמים'. וראה בספרנו סוד הוי' ליראיו בשער "שמש הוי'", שארבע תכונות לשמש: אור, חום, מרפא וצמיחה (כנגד ארבע אותיות שם הוי'). אור וחום שוכנים יחד אצל הבעל שם טוב, בבחינת "תרין רעין דלא מתפרשין". אמנם לאמיתו של דבר, כל ארבע התכונות התגלו בו. שהרי היה 'בעל שם' שעסק ברפואת הגוף והנפש, וכן היה "זורע צדקות מצמיח ישועות" לכלל ולפרט בכל עת, וניצוץ "איש צמח שמו ומתחתיו יצמח" (זכריה ו, יב).

כבר בדורו של הצמח צדק, ארבעה דורות בלבד לאחר מכן, מורגש חסרונו של הבעל שם טוב ושל נרותיו. כי הנר מאיר ומחמם, והרבי הצמח צדק קובל על כך שאצל חסידים היום חושך וקר. האור הוא במוחין שבראש, דעת אלקים בהירה וזכה. אותם רזי תורה המאירים את המוחין, מחממים את הלב ברגשי קודש של אהבה ויראה לה' יתברך. גם ההתוועדות, שבמהלכה סיפר הצמח צדק את הסיפור הזה, היא מעמד שתפקידו לעורר בעיקר את החום הלבבי אצל משתתפיו.

דברי הרבי הרש"ב באים להמתיק את קבילתו של הרבי הצמח צדק. בכלל, אין צדיק מתלונן או מבקר אלא אם כן בכוונתו לתקן. הרבי הרש"ב מסביר שתחושת החסרון החריף שחש בו הרבי הצמח צדק, היא שהביאה אותו לפעול ביתר שאת להבערת אש בנשמה ולהעלאת האור בבתים החסידיים.

אפשר להתבונן במצב ולהסיק מתוכו שאכן, יד ירידת הדורות היתה בחסידים ואורם הולך ומידלדל. הרי חסידות מטבעה היא גילוי רזים פנימיים,

ולומדיה אמורים להיות נרות להאיר בכל דור ודור - ממש כדורו של הבעל שם טוב! מדוע, איפוא, אין הדבר כך?

אך אפשר גם להתבונן בעומק יותר, ולהבין שאמנם ירידת הדורות היא גזירה המובנית בטבע העולם, אך הטוב לעולם אינו הולך לאיבוד - אלא מוצא לו דרכים אחרות להתבטא בהן. בימי הבעל שם טוב היה כל תלמיד איש המעלה. גם אם לא יכול כל אחד להדליק את הקרח, היו הכל יכולים להאיר ולחמם במידה רבה את הסובבים אותם. בדורות המאוחרים יותר, עברה סגולת האור מן הפרט אל הכלל. זו משמעות האור המאיר בבתים החסידיים - אותו אור שזכו לו יחידים בעבודתם, הפך לנחלת הכלל כולו. הבתים החסידיים מאירים אהבה ויראה בטבעיות פשוטה, ויש בכך משום עילוי גדול לעומת דורות עברו.

ותקנה נוספת שפעל הרבי הצמח צדק: שהיכן שיהיו יצליחו להאיר אור תורה. כשהאור נחלש, העצה היא להאיר על הזולת. "ומתלמידי יותר מכולם" - אור חוזר עולה מן המקבל ומאיר על המשפיע, וחוזר חלילה. שלהבת מצטרפת לשלהבת, כשהיא מפרה ומרבה אותה עשרת מונים. בפרט בדור האחרון אנו רואים, איך כל הלהט שהושקע בזמנים עברו בעבודת התפילה, משמש כעת כמנוע שאינו יודע ליאות למשימת השליחות - להאיר אור תורה בכל מרחבי עולם וקצווי ארץ כפשוטו ממש.

בע"ה

אור לח"י אלול תש"פ – כפ"ח

סיפורי הבעש"ט ואדמו"ר הזקן

התוועדות ח"י אלול לתלמידי "עוד יוסף חי" (ח"ב)

סיכום שיעורי **הרב יצחק גינזבורג** שליט"א[א]

קיצור מהלך השיעור

עיקר התוועדות ח"י אלול, יום הולדת של שני המאורות הגדולים - הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן - עסק בסיפורים עליהם. להתקשרות לצדיקים, לעיסוק בתורתם ובפרט בסיפורים-זכרונות אודותם יש שייכות מיוחדת לראש השנה, "יום הזכרון", כפי שמבואר בתחלת הדברים. בפרט שייך ראש השנה להתקשרות לראש החסידות, מורנו הבעל שם טוב, ולראש חסידות חב"ד, רבינו הזקן - משום שבכוונות מקבילים שני ימי ראש השנה לכתר (אליו מקבילים הבעל שם טוב יחד עם תלמידו הרב המגיד ממעזריטש) ולחכמה (אליה מקביל אדמו"ר הזקן). סיפורי הצדיקים יכולים ללוות אותנו בתפלות ועבודת ראש השנה, ולנחם את החסידים הרבים שלא זוכים השנה לעשות את ראש השנה אצל הרבי שלהם, כחפץ לבם.

פרק א פותח בהתבטאות של אדמו"ר הזקן לגבי הבעש"ט ובסיפור ארוך ומפורסם על הבעש"ט (ועל חשיבות סיפוריו, וסיפורי צדיקים על כל יהודי...) ומסביר בהמשך להם את סוד מלכויות-זכרונות-שופרות ביחס לצדיק.

פרק ב הוא התבוננות בסוד המטאטא אצל הבעל שם טוב והמגיד ממעזריטש (הנכלל בסוד הכתר עם הבעש"ט, כנ"ל).

פרק ג - הארוך והעיקרי - הוא 'פרצוף' שלם של סיפורים על אדמו"ר הזקן, עם הלקחים מהם בעבודת ה'.

פרק ד חוזר אל הבעל שם טוב ומסביר - שוב, לאור התבטאות של אדמו"ר הזקן - את הסוד הפנימי של מופתי הבעל שם טוב, מופתים שאין בהם צורך וכל תכליתם היא לערער את 'רצינותו' של הטבע.

פרק ה הוא מעין 'השלמה' על ההתקשרות לבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן בשנה המיוחדת הזו, בה פרקי התהלים שלהם הם כג (הקשור לתיקון הזיווג) ו-קכו (הקשור לתיקון האכילה).

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

א. מלכיות־זכרונות־שופרות אצל הצדיק (ספורי בעש"ט)

הסיפורים שנספר הערב לכבוד היום הגדול הזה, החג הזה, ח"י אלול, הם ווארטים מלוקטים שאפשר ללמוד מהם משהו בעבודת ה' שלנו. יש ריבוי סיפורי מופתים של צדיקים ומכל סיפור צריך להוציא הוראה, ללמוד ממנו משהו, אבל יש ווארטים מיוחדים שיותר קל וישר מיד להסיק מהם את ההוראה בפועל. אנחנו מחפשים כאלה סיפורים או ווארטים. נספר כמה סיפורים מהבעל שם טוב, בלי לעשות מהם 'פרצוף' דווקא, ואחר כך נספר מבחר סיפורים של אדמו"ר הזקן שכן אפשר לעשות מהם פרצוף.

כל העולמות בכף ידו של הבעש"ט

נתחיל מווארט המקשר את הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן יחד - 'מלת הערכה'[נב] שאדמו"ר הזקן אמר על הבעל שם טוב[נג]: כאשר הבעש"ט הרים את היד - הוא הרים את כל סדר ההשתלשלות להבטל ולהכלל באלקות, וכאשר הוא הוריד את היד - הוא המשיך גילוי אלקות בכל סדר ההשתלשלות.

הלימוד כאן בשבילנו: אנחנו היום לומדים על גודל היקום, על מיליארדי גלאקסיות שבכל אחת יש מיליארדי כוכבים - הכל רק בעולם הגשמי, עדיין בלי לדבר על עולמות עליונים רוחניים. צריך לחשוב שיש אחד שבכף ידו, "מלא כף נחת"[נד], נמצא כל היקום. ה"צדיק יסוד עולם"[נה] הנו בחינת "מועט מחזיק את המרובה"[נו]. חשוב להתבונן בגודל היקום, כי התבוננות נכונה בגודל היקום פועלת יראת ה' - כמו שמסופר על הרבה

[נב] המלה 'הערכה' היא קצת מלה גסה ביחס לדרגת הבעל שם טוב, שב"אין ערוך" לגמרי ביחס לכל מה שאנחנו מכירים בעולמנו. לכאורה, יותר טוב היה לומר מלת 'מבינות' או 'השגה', אבל ב'הערכה' יש גם משמעות של התפעלות, ואפילו התפעלות עצומה, מדרגת מורנו הבעל שם טוב. ורמז: **מלת הערכה** = 770.

[נג] רשימת סיפורים ח"א (תשורת חתונת גלוכובסקי, כסלו ע"ב) עמ' 30: "אדמוה"ז אמר פעם בעת התוועדות: אז דער בעש"ט פלעגט אויפהויבן די האנט, פלעט ער מעלה זיין כללות סדר השתלשלות צו אלוקות, אז ער פלעגט אראפלאזן די האנט, פלעגט ער ממשיך זיין גילוי אלוקות אין כללות סדר השתלשלות" ["כשהבעש"ט הי' מרים את ידיו הי' מעלה את כללות סדר ההשתלשלות לאלוקות, וכשהי' מוריד את ידיו הי' ממשיך גילוי אלוקות בכללות סדר ההשתלשלות"].

[נד] קהלת ד, ו.

[נה] משלי י, כה.

[נו] ראה בראשית רבה ה, ז ובסיפורי מעשיות "מעשה מ-ז' בטעלרס" (בסיפור בעל החטוטרת).

צדיקים שהגיעו ליראת ה' תוך כדי התבוננות בממדים ה'אין סופיים' של היקום הגשמי שה' יתברך מחזיק כביכול ב'כף ידו' ("הנה מקום אתי"[נז] - "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"[נח]). כאן מתגלה ש"מאן דאיהו רב איהו זעיר"[נט] - כל היקום הגדול הזה נמצא בתוך כף היד של הבעל שם טוב. אצלו מתקיים "תפסת מרובה תפסת", בהיות המרובה "מועט" באמת ("כולא קמיה כלא חשיב"[ס] ממש). כשהוא מרים את היד שלו, בכיף (כף יד), הוא מרים את כל סדר ההשתלשלות - לא רק היקום הגשמי, אלא כל העולמות - הבטל ולהכלל בתוך עצם האלקות.

מה עוד לומדים מהוארט הזה? באמת אין ערוך בין עצם האלקות, ה', וסדר ההשתלשלות. לפי פשט הקבלה, סדר ההשתלשלות מתחיל אחרי הצמצום וה' הרי הוא לפני הצמצום - אין ערוך ביניהם כלל. בכל אופן, הבעש"ט לִמד אותנו שהצמצום לא כפשוטו, ומכיון שהדבר מאיר אצלו הוא יכול להרים את הכל לעצם האלקות ולהמשיך להכל גילוי אלקות, גילוי אור שלפני הצמצום - שיאיר ויתגלה לנו שה' הוא הכל והכל הוא ה'[סא], שה' אתנו, שההשגחה הפרטית היא עצמותו יתברך, בכל סדר ההשתלשלות.

יעקב מספר על ישראל

היכולת לגלות אלקות בכל פרט ולרומם את כל העולמות קשורה עם עוד סיפור מפורסם על הבעל שם טוב[סב]:

הבעל שם טוב אמר לפני הסתלקותו לאחד מתלמידיו - שהיה גם משרת בקדש אצלו - שהוא יספר עליו סיפורים ומכך יתפרנס בכבוד ובהרחבה. איך קראו לאותו תלמיד? ר' יעקב.

כבר יש כאן משהו יפה בפני עצמו - שמי שמספר את הסיפורים על ישראל (רבי ישראל בעל שם טוב) הוא יעקב. ידועה השאלה למה אחרי "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך"[סג] הוא עדיין נקרא בתורה יעקב. למה צריך את **יעקב**, **י-עקב**, אחרי שיש **ישראל**, **לי-ראש**? כנראה צריך יעקב שיספר סיפורים על ישראל.

[נז] שמות לג, כא.
[נח] בראשית רבה סח, ט. ובכ"מ.
[נט] זהר ח"א קכב, א.
[ס] זהר ח"א יא, ב (בשינוי).
[סא] מאמר מו"ה ר' אייזיק מהומיל באגרת. האגרת נדפסה בספר לב לדעת מאמר "וצדיק יסוד עולם" ביאור א (עמ' קסז ואילך).
[סב] כאן עפ"י הנוסח בנאמנים ונחמדים (לרב מחליסה) מערכת הבעש"ט (עמ' תסט ואילך).
[סג] בראשית לה, י.

כך אצל כל צדיק: רבי דוד מלעלוב אמר[סד] שלעתיד לבוא ילמדו מסכת דוד מלעלוב - מי יספר את הסיפורים? הוא בעצמו. כל צדיק הוא מסכת, זהו הווארט שלו. בכל יהודי, ובפרט בכל צדיק, יש שתי קומות - מי שהוא בעצם, ה**לי-ראש** שבו, ומי שיכול לספר עליו סיפורים, כל מה שעבר בחיים, כולל כל המשברים שלו, כולל ה"שבע יפול צדיק וקם"[סה] שלו. חשוב מאד שיהיה לך יעקב לספר את סיפורי ישראל שבך. לכן, אף על פי שקוראים לך ישראל, ולא יעקב, צריך לשמור על היעקב - זהו סוד הזכרונות של ראש השנה, זכרונות של כל מה שעבר על האדם.

קירוב הבומר היהודי

הסיפור הכי מפורסם של אותו יעקב, משרת הבעש"ט הוא סיפור ארוך שהתגלגל ונספר אותו בקיצור. הוא שמע שיש גביר גדול באיטליה שמשלם כסף רב על כל סיפור על הבעל שם טוב ונסע אליו בתקוה שכעת ירויח הון רב, שהרי הוא מכיר סיפורים רבים, אך כאשר הוא הגיע אליו הוא שכח את כל הסיפורים! אותו גביר הזמין את כל העיירה לשמוע את הסיפורים בליל שבת, ביום שבת ובסעודה שלישית - אבל הוא שכח. הגביר לא כעס עליו אלא נחם אותו - אולי בכל אופן תזכור משהו - אבל הוא לא זכר כלום. בבשת פנים הוא נסע משם בלי לספר, אך כאשר רק יצא מהעיר הוא נזכר בסיפור אחד - מתוך מאות הסיפורים שהיו לו - ומיד חזר. הגביר שמח מאד, ושוב אסף את כולם לשמוע.

ר' יעקב סְפר שפעם אחת נסע יחד עם הבעל שם טוב והם הגיעו לאיזה כפר ביום אידם של הגוים, בו היתה סכנת נפשות להסתובב ברחובות העיר. הבעל שם טוב דפק בדלת של איזה יהודי שפחד לפתוח את הדלת - מפחד הפוגרומים שהגוים עשו ביהודים ביום אידם. הבעש"ט אמר שאין מה לפחד, ובקושי רב הוא הסכים לפתוח את הדלת ולהכניס אותם בפנים. הסדר היה שראש הכמרים - יש בהם הרבה דירוג, כידוע - נושא דרשה,

---

[סד] גדולת הצדיקים (בני ברק, תשנ"ח) עמ' כא: "פעם אחת אמר הרה"ק מלעלוב זי"ע לאברך אחד שראה אותו לומד במסכת בבא קמא: "תדע בני, כמו שאתה יודע שמסכת בבא קמא היא מסכת, כן לעתיד לבוא בעת שמשיח יבוא, תהיה מסכת דוד מלעלוב, מסכת בפני עצמה". כך אמר לאברך הנ"ל והפליג גדולתו כל כך בעצמו". אצל רבי דוד מלעלוב מדובר, לכאורה, דווקא בגדולת הצדיק, אך באמת כל יהודי גדול עד מאד (וזה בעצם מה שהצדיק רוצה ללמד כאשר הוא מפליג בגדולת עצמו), כמבואר בדא"ח (ראה ד"ה "איתא במדרש תלים" תרנ"ג) על הפסוק "השקיפה ממעון קדשך גו'" (דברים כו, טו). לכן לעתיד לבוא יתגלה שכל יהודי הוא "מסכת" בפני עצמו.

[סה] משלי כד, טז.

ואחר כך מלהיב את כל הגוים הצעירים, שיוצאים ועושים שמות בבתי היהודים, שוברים דלתות וחלונות ואם מוצאים איזה יהודי ברחוב "אחת דתו".

הבעש"ט אמר לשמש שלו, ר' יעקב, שילך - ללא חת - לבמה של ראש הכמרים, לפני שהוא נושא דרשתו, ויאמר לו שהבעש"ט קורא לו. הוא הלך לשם - כרואה ואינו נראה - עד למעלה, ואמר שהבעש"ט קורא לו. הכומר מיד הגיב בחיוב - 'טוב, אני רק צריך לשאת כאן דרשה, ומיד אחריה אבוא'. הוא חזר ואמר לבעש"ט את דברי הכומר והבעש"ט אמר שמיד ירוץ חזרה ויאמר לו - 'אל תהיה טפש, ותבוא מיד'. הוא חזר לשם ואמר בדיוק את דברי הבעש"ט, והכומר מיד נחרד והודיע שם לכולם שהוא מרגיש לא טוב וחייב ללכת לשכב ומינה כומר אחר שימסור את הדרשה במקומו. הוא הלך לבעש"ט, נסגר עמו והסתודד עמו שעה ארוכה, ואחר כך יצא משם. עד כאן ספר ר' יעקב, ואמר שאינו יודע יותר מה קרה ומה היה הענין. זהו הסיפור שהוא זכר - סיפור שבדידיה הוה עובדא, שהיה השליח של הבעל שם טוב.

הוא מספר את הסיפור הזה לקהילה באיטליה והגביר - שכולם מכירים אותו כיהודי חרדי ויודע ספר, וגם הגביר של המקום - אומר קבל עם ועדה: 'דעו לכם, רבותי, שאני אותו כומר ראשי. נולדתי יהודי, אבל בגיל צעיר התיימתי והגוים לקחו אותי וגדלו אותי במנזר. הצטיינתי ונעשיתי כומר מפורסם ונואם נפלא. כמה ימים לפני אותו אירוע הופיע אצלי אבי בחלום, ואמר לי שיגיע לכאן צדיק בשם הבעל שם טוב - וכשיקרא לך תבוא מיד'. כך היה, ובאותה שיחה הבעש"ט החזיר אותו בתשובה לגמרי - הוא ברח לאיטליה ושם התחיל חיים חדשים. כמובן, הוא לא צריך להתגייר - הוא יהודי. כגוי היה לו המון כסף, והבעש"ט אמר שיקח עמו את הכסף ויתחיל חיים חדשים.

עוד פרט, הכי-חשוב: אותו כומר, שחזר להיות יהודי טוב, שאל את הבעל שם טוב לפני שנפרד ממנו 'מתי אדע שה' כִפר על כל העוונות שלי?'. הבעש"ט אמר לו בפירוש - 'כאשר יבוא יהודי ויספר לך את הסיפור שלך, תדע שה' כפר לך'. כשר' יעקב הגיע הוא מיד זיהה אותו - אותו אחד שהיה שם, שקרא לו - ולכן התייחס אליו בכבוד וצפה שיספר את אותו הסיפור. כאשר שר' יעקב שכח את כל הסיפורים של הבעל שם טוב הוא הבין שהשכחה היא בגללו, כי הוא עדיין אינו ראוי, לא זכה לכפרה, ולכן בכה והתחנן לה', עשה תשובה.

רק אחר כך, כאשר ר' יעקב יצא החוצה, הוא נזכר בסיפור שלו. מתאים לכלל הגדול של הבעל שם טוב שגילוי אלקות הוא אחרי שאתה

גומר משהו - כאילו מתייאש מהמשך, וחוזר הביתה. כאן הגילוי היה הסיפור שהוא נזכר בו - הסיפור של אותו גביר, מבין מאות הסיפורים שהכיר. כעת הגביר שמח מאד ונתן לר' יעקב סכום כסף אדיר, ממנו יתפרנס בכבוד ויוכל להשיא את צאצאיו.

זהו סיפור מאד טוב - מתאים לעלון ילדים בהמשכים.

יש עוד סיפור ארוך[סו] - שלא נספר כעת - איך הבעש"ט עורר פרופסור גוי (לא שנולד יהודי, גוי ממש) להתגייר. רואים שהבעש"ט עסק הרבה במה שאנחנו קוראים 'המהפכה הרביעית'[סז]. לעסוק בהצלת יהודי שנטמע בין הגוים - אני מבין. אבל גם אותו גוי ממש הוא ניצוץ בין הגוים, "גר שנתגייר" (ולא 'גוי שנתגייר'[סח]) - הבעש"ט מזהה ומושך אותו, את הניצוץ אל האבוקה.

מלכויות-זכרונות-שופרות ביחס לצדיקים

בכל אופן, ספרנו את הסיפור הנ"ל בגלל הסוד של זכרונות שיש בו. בראש השנה אנו אומרים מלכיות, זכרונות ושופרות. הכל קשור לקב"ה, כמובן, אבל בפסוק "ויהי בישֻרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל"[סט] - פסוק של מלכיות - יש שני פירושים אמתיים, או על ה'[ע] או על משה רבינו[עא]. גם במלכיות, גם בזכרונות וגם בשופרות יש כוונה פשוטה שקשורה לצדיק, "ועמך כֻלם צדיקים"[עב]:

מהן מלכיות? בהתקשרות לצדיק, כמו לבעל שם טוב או לרבי, יש קבלת מלכותו. איך? על ידי קיום הוראותיו. מלך נותן פקודות, מצוות - כל המצוות הן "מצוות המלך" - ואני מקבל את עול מלכותו (קבלת עול מלכות שמים או קבלת עול של הצדיק שאני מקושר אליו), והביטוי לכך הוא קיום הוראותיו. אם אתה חסיד של הרבי - אתה עוסק במבצעים שלו. אלו המלכיות.

[סו] נאמנים ונחמדים מערכת הבעש"ט עמ' תנד ואילך.

[סז] החל מהתוועדות כ"ד טבת תשע"ה.

[סח] כמבואר הדיוק ברבוי מקומות. ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג בשם ר"י החסיד (הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י – ניו-יורק תשי"ד – עמ' רפו, סי"ט); מדבר קדמות (הרב חיד"א) מערכת ג אות ג; יושר לבב (מבעל משנת חסידים) בית ראשון חדר רביעי פ"ג.

[סט] דברים לג, ה.

[ע] רש"י, רמב"ן, רבינו בחיי שם.

[עא] ראב"ע וחזקוני שם, רמב"ן בשם "מקצת האגדות" ורבינו בחיי "על דרך המדרש".

[עב] ישעיה ס, כא.

מהם זכרונות? שאתה זוכר לספר על הצדיק סיפורים בכל הזדמנות. כשעושים התוועדות ואומרים 'לחיים' אתה לא שוכח את הסיפורים והמופתים - בעיקר סיפורים ומופתים שאפשר ללמוד מהם הנהגה טובה.

מהם שופרות? השופר של הצדיק הוא עצם התורה שלו. עיקר השופר בחסידות הוא חב"ד - גילוי תורת הדא"ח בשופי. לכן בקבלה שופרות היינו מוחין - חב"ד. מלכויות-זכרונות-שופרות מכוונים כנגד מוטבע (נה"י, מימוש הוראות הרבי בפועל), מורגש (חג"ת, קשר רגשי לרבי שמתבטא בעיקר בזכרונות עליו) ומושכל (חב"ד, תורת הרבי)[עג]. בפרט, השופר הוא בעיקר התענוג (גילוי עתיקא) שבאמא. שופר (לשון שפופרת) הוא יסוד אמא[עד] (רחם האם - מקום התעוררות רחמים רבים), התענוג שבהתבוננות. שופרות היינו חזרת מאמר חסידות של הרבי[עה] - כשאתה חוזר מאמר דא"ח של הרבי אתה נעשה השופר של הרבי, של פנימיות הרבי[עו].

תורה והוראה – שופרות ומלכויות

זהו וואַרט חשוב: יש קשר בין תורה להוראה[עז], הרד"ק אומר[עח] ש"תורה לשון הוראה", אבל כאן חילקנו - המלכיות הן ההוראות והשופרות הן עומק התורה, כמו שרבי הלל מסביר[עט] שתורה לשמה היינו שעשועי תורה, לא הוראות אלא שעשועים. תורה לשמה היא חב"ד, מוחין בעצם, לימוד אלקות (הלימוד שה' הוא הכל והכל הוא ה'). אבל זכרונות הם סיפורים - סיפורי צדיקים. צריך את כל השלשה.

[עג] פע"ח שער השופר פ"ה.

[עד] ראה שם פ"א.

[עה] את הפסוק "**נפתלי** [אותיות **תפלין**, מוחין דאמא] אילה שלֻחה הנתן אמרי שפר" (בראשית מט, כא) דרשו חז"ל "אל תקרי 'אמרי שפר' אלא אמרי ספר" (סוטה יג, א; מדרש פרקי הירידות פ"א). ספר יצירה פותח בבריאת העולם על ידי שלשה ספרים כנגד חב"ד – "סופר, ספר, ספור" – כאשר "ספר" הוא כנגד בינה, מוחין דאמא, סוד השופר.

[עו] בדרך צחות: **שפר** ר"ת **ש**מע **פ**נימיות **ר**בי. **שמע פנימיות רבי** = 1218 = 6 צירופי **ברא**, סוד "**ברא-שית**" **בא**' **תשרי**.

[עז] **תורה** ו-**הוראה** הם זוג חשוב של 13 ו-7 בחכמת המספר – **תורה** כפולת 13 (13 פעמים 47) ו-**הוראה** כפולת 7 (7 פעמים 31). 47 ו-31 עולים יחד 78, ג"פ **הוי**', שוב כפולת 13. אבל עם ה-13 ו-7 עולה 98, כבר כפולת 7 ברבוע. עוד יותר מופלא – שניהם (31 ו-47) הם מספרים ראשוניים, שמיקומיהם בסדרת הראשוניים הם 12 ו-16 שיחד עולה 28 = 7 במשולש (4 פעמים 7). יש מי שמתחיל את סדרת הראשוניים מ-2, ואז הם 15 ו-11, **יה-וה**, כפולת 13 !

[עח] ספר השרשים לרד"ק שרש 'ירה' (מובא פעמים רבות בשיחות הרבי מליובאוויטש).

[עט] בביאוריו למאמר אדה"ז ד"ה "ענין רב שמואל בר רב יצחק". נדפס עם ביאורים בספר חתן עם הכלה – ראה שם עמ' לו.

הרבי מביא תמיד ש"תורה לשון הוראה" כי צריך להוריד את עצם המוחין למעשה, להוריד את החב"ד לנה"י, את המושכל בנפש עד למוטבע (לשנות את הטבע-ראשון שיהיה **טבע-שני** בגימטריא **אמת**, וכך להגיע למודעות טבעית, גילוי מלא של הטבע היהודי האמתי, אידישע נאטור[פ]). כך, עה"פ "תקעו בחדש שופר"[פא] דרשו חז"ל "[חדשו מעשיכם] שפרו מעשיכם"[פב] - צריך להביא את השופר עד ל"שפרו מעשיכם" דווקא. "המעשה הוא העיקר"[פג] - הרבי הוא מלכות[פד], לכן הוא רוצה להדגיש את המלכיות, "והיה הוי' למלך על כל הארץ"[פה].

שוב, המלכיות הן ההוראות, הזכרונות הם הסיפורים והשופרות הם שופרא דשופרא, עצם ההתבוננות, התורה לשמה ממש והפצתה חוצה (בה תלויה ביאת הגואל[פו], תכלית כוונת בריאת העולם). עד כאן סיפור פלוס תורה.

ב. המטאטא של הבעל שם טוב והמטאטא של הרב המגיד

חסידות – הנכונות לרדת ולהתלכלך כדי להשפיע

נלמד עוד משהו יפה מהבעל שם טוב. כולם צריכים להיות משפיעים, שלוחים שיוצאים להשפיע טוב על עם ישראל. הבעל שם טוב לימד - דבר שכתוב כמה פעמים בכתר שם טוב[פז] ובעוד מקומות[פח] - שבשביל להשפיע, גם הצדיק הגדול, צריך לרדת ממדרגתו כדי להתחבר עם ה'עמך'. תוך כדי שהוא יורד הוא צריך לוותר, צריך להקריב - זו מסירות נפש עבור הצדיק. לרדת מהמדרגה שלו בשביל להתחבר עם העם, עם המושפעים שלו, כדי להיטיב אתם.

[פ] ראה באריכות בספרים מודעות טבעית והטבע היהודי.
[פא] תהלים פא, ד.
[פב] ויקרא רבה כט, ו.
[פג] ע"פ אבות פ"א מי"ז.
[פד] והנה, מנחם מענדל מלכות עולה תורה-הוראה (828 = ד"פ אור = צפנת פענח)!
[פה] זכריה יד, ט.
[פו] ראה כש"ט (קה"ת) אות א.
[פז] ראה לדוגמה כש"ט (קה"ת) אות קלו.
[פח] ראה לדוגמה צפנת פענח תרומה, לקומ"ת עח, ובריבוי מקומות.

מהי חסידות? "טבע הטוב להיטיב"[פט]. ידוע ש"מח שליט על הלב"[צ], אבל "טבע הטוב להיטיב" היינו הטבע הטוב של הלב, פנימיות הלב, שצריך להתגבר גם על המוחין - במוחין עיקר העליות וצריך לרדת מהם. יש עוד יותר מסירות נפש והקרבה כאשר בירידה ממדרגתך אתה גם מתלכלך. "כל העוסק עם מנוול מתנוול"[צא] - וצריך לעשות זאת, צריך להיות מוכן להתלכלך. זהו כלל גדול של הבעש"ט - כלל מאד חשוב לדור שלנו. אפשר היה לומר שבדור שלנו לא שייך בכלל - כי אין בעלי מדרגות. אף על פי כן - הכל יחסי. יחסית, יש עדיין קצת בעלי מדרגה, ובעל המדרגה צריך לרדת ממדרגותיו כדי להתחבר לעם ולהשפיע עליו. רק חסידות אומרת זאת - לא תמצא כזה רעיון לא בחסידות, זו חסידות טהורה, חסד טהור.

חסד הוא הרצון להיטיב ומסירות הנפש להיטיב. כמו שהבעש"ט עצמו בשביל להיטיב קבל על עצמו בכיף, בשמחה הכי גדולה, להפסיד את כל העולם הבא שלו עבור יהודי. הוא לא סתם התלכלך, אלא הפסיד את כל העולם הבא שלו! כאשר אמרו לו שמכיון שהפציר יותר מדי עבור מישהו - לישועה על-טבעית - הוא הפסיד את כל העולם הבא שלו הוא קם ורקד, שכעת אני יכול לעבוד את ה' לשמה בלי שום נטיה ופניה, בלי עולם הבא[צב]. זהו כלל גדול.

המטאטא הצדיק והמטאטא המלקה

בכל אופן, החידוש הוא שכתוב במקום אחד[צג] משל מהבעש"ט לענין - משל פשוט מאד, אבל לא ראיתי במקום אחר: הוא אומר שכל אחד צריך להיות מוכן להיות מטאטא. מה המשל? המטאטא מאד נצרך בבית, כדי לנקות את הלכלוך - לכבד את הבית (מכבד הוא שם נרדף למטאטא) אבל מה קורה לו? תוך כדי שהוא מוציא את הלכלוך קצת לכלוך נדבק בו, לשערות שלו. זהו המשל שהוא מביא לצורך הצדיק לרדת בשביל לטאטא את הלכלוך של כולם - הוא צריך להיות מטאטא ואז הוא מתלכלך[צד].

[פט] ראה ע"ח שער הכללים רפ"א; עמק המלך שער שעשועי המלך רפ"א; תניא, שער היחוד והאמונה פ"ד.

[צ] זהר ח"ג רכד, א; תניא פי"ב.

[צא] תניא פכ"ח.

[צב] ראה לדוגמה הסיפור המובא באור ישראל ח"ג עמ' ריא.

[צג] נאמנים ונחמדים מערכת הבעש"ט עמ' תסה.

[צד] סוד המטאטא רמוז גם בשמו של המלאך מטטרון ("שר העולם", עולם היצירה בו מלחמת היצרים) – מטט הוא קיצור מטאטא. מה ההבדל בין המלאך מטטרון לבין הצדיק-אמת (כמו הבעל שם טוב)? **מטטרון מטאטא** את הלכלוך מתחת ל**ארון** (מדחיק את הרע) ואילו הצדיק

כשראיתי זאת 'נדלקתי', כי יש עוד משל של מטאטא מהרב המגיד[צה]. רואים שלכל אחד היה כנראה מטאטא בבית. המטאטא של הבעל שם טוב והמטאטא של המגיד. מי זוכר את המטאטא של המגיד? הוא הסביר מהו רע - רע מלשון "מלרע", מלמטה - ונתן דוגמה-משל של מטאטא. המטאטא בבית נצרך וחשוב, אבל הוא כלי נחות ביחס לשאר כלי הבית - הוא המדרגה הכי נמוכה בבית (כלי "מלרע"-מלמטה). כשהאבא פתאום כועס על הילד שלו הוא יכול לתפוס את המטאטא ולהרביץ לו. אז המטאטא, במקום להיות כלי חשוב ושימושי בבית, הופך להיות "רצועה לאלקאה", ביטוי בזהר[צו] לקליפה. מטאטא המגיד הופך להיות "שבט מוסר"[צז], "רצועה לאלקאה", והמטאטא של הבעש"ט הוא הצדיק עצמו, שתוך כדי שמטאטא את הלכלוך - מתלכלך[צח]. הצדיק צריך להיות מוכן ו'ללכת על זה' לכתחילה - זהו יסוד החסידות.

מטאטא הוא מלה חשובה מהמקרא[צט]. הרד"ק[ק] מתלבט האם שרש המלה מטאטא הוא שרש מרובע, של ארבע אותיות, **טאטא**, או שרש אחר. כנראה טאטא - כשרש מרובע, **טא-טא** - רומז לשתי בחינות של מטאטא, של הבעש"ט ושל המגיד. בכל אופן, המלה מטאטא היא מלה מיוחד,

---

מטאטא את הלכלוך החוצה לגמרי (עד שנופל בפומא דתהומא רבא ששם מתבטל לגמרי – "ואת רוח הטֻמאה אעביר מן הארץ" [זכריה יג, ב] – אבד זכר הלכלוך כמו דבר מה שנבלע בתוך חור שחור).

[צה] או"ת בראשית אות ז; פ' ראה אות קסט.

[צו] הקדמת תקו"ז י, ב; **יב**, א.

[צז] משלי **כב**, טו.

והנה, **מטאטא** ברבוע פרטי = 1764 = 42 ברבוע (סוד שם **מב** של מעשה בראשית)! עיקר שרש מטאטא הוא **טט** (כמבואר בפנים), כך שהמלה **מטאטא** מתחלקת בדילוג אותיות ל-**מטאטא** ו-**מטאטא** – **חי** ו-**מב**. **חי** במשולש = 171 ו-**מב** במשולש = 903, וביחד = 1074 = **משיח משיח משיח**, 'חזקה' של **משיח**, לרמז שמלך המשיח הנו בעצם מטאטא ביד ה'...

[צח] על פי דקדוק, צורת השרש המרובע **טאטא** דומה-מקבילה לשרש **לכלך**. **לכלך** הוא סוד "**לך לך**" שנאמר לאברהם אבינו ע"ה – אמירה שממנה התחילה עבודת הברורים (ראה לוח "היום יום" א' חשון. אברהם ירד ממדרגת אב-רם ("השכל הנעלם מכל רעיון") כדי לטאטא את הלכלוך של אנשי דורו (ולקרבם לאמונה באל אחד), ולשם כך היה מוכן להתלכלך (כנ"ל בתורת הבעש"ט), כמבואר אצלנו באריכות במ"א (ראה אנכי והילדים מאמר "העז והענוה", ובכ"ד).

שני השרשים, **טאטא לכלך** = 120 = **מטאטא מטאטא**, המטאטא של הבעש"ט והמטאטא של המגיד. בהכאה פרטית, שני השרשים = 580, י"פ **חן** (שביחד עם 120 = 700). באתב"ש, **טאטא** מתחלף ב-**נתנת** = 900 = **ל** ברבוע, **לכלך** מתחלף ב-**כלכל** (**לכלך** הפוך, להפוך את הלכלוך) = 100 = **י** ברבוע. שניהם יחד = 1000 = **לי** ברבוע פרטי, סוד "**קץ** [**ץ** = 900] שם לחשך" (איוב כח, ג).

[צט] **ישעיה** יד, כג.

[ק] ספר השרשים לרד"ק סוף שרשי ה-**ט** (עמ' רסב).

שכנראה קשורה ל"**טֹטפת** בין עיניך"[קא] - "**טט**" היינו **מט**אט**א**, ויש פירורי "**פת**" על הרצפה שצריך לטאטא. עיקר הלכלוך שצריך לטאטא (במטאטא של הבעל שם טוב) הוא חטאות הנעורים, ה**פת**, בגימטריא **ל-י-ל-י-ת**. כתוב[קב] שפירורי הפת הם משל לטפות לבטלה. הצדיק צריך לרדת ולהזדהות עם פגם הברית של הנערים, והוא גם נדבק בו - זו הקרבה עצומה. "לטטפת בין עיניך" - שתמיד יהיה "בין עיניך" הצורך-עבודה לטאטא **את** הפת.

ד. הבעל שם טוב צוחק מהטבע

נחזור ונסיים בעוד סיפור של הבעל שם טוב, שגם בו מופיעים הבעש"ט ואדמו"ר הזקן יחד[קג]: אותו ר' יעקב שהזכרנו - שמש הבעל שם טוב, שאחרי הסתלקותו סִפר עליו - הגיע פעם לאדמו"ר הזקן. הוא אמר לו

[קא] דברים ו, ח.

[קב] זהר ח"ג רמד, א (ברע"מ).

[קג] רשימות סיפורים ח"ב עמ' 10: פעם בא משמש הבעש"ט, שכבר היה אדם זקן, לאדמו"ז ואמר שבפיו סיפורים מהבעש"ט שבודאי לא שמעום מעולם, פתח וסיפר: "מעשה היה, והבעש"ט לא חש בטוב, לפתע קם הבעש"ט ממיטתו ניגש אל עמוד התפלה דפק עליו והכריז 'אני בריא, אני בריא'. אמר לי הבעש"ט – בוא אתי, הבעש"ט הלך לנהר, פשט את בגדיו, שבר את הקרח ונכנס למים. קודם לכן, נתן לי הבעש"ט נר והדליקו, והזהיר אותי שאפילו אם הוא ישהה במים זמן רב, שאשב בשקט ואחכה לו ולא אקרא לו. ישבתי זמן רב, והנר כבר דלק עד תומו, וכבה. עוד קודם לכן פחדתי מכך שהבעש"ט שוהה זמן כה רב במים, אך נמנעתי מלצעוק, כי הזהיר אותי שלא אצעק, אך כעת שהנר כבה, חשבתי, זו היא הזדמנות לקרוא לו. התחלתי לצעוק, הבעש"ט הוציא את ראשו מהמים, ובתמיהה שאל 'מה אתה צועק?', השבתי כי קר וחושך וכי הנר כבר כבה. הבעש"ט לקח חתיכת קרח והדליקה ונתן לי ושוב נכנס למים, והקרח דלק ובער בעוצמה רבה כל כך", אמר המשמש, "עד שהרגשתי שנהיה חם לי". כשסיים הסיפור הגיב אדמו"ז באלו המילים: "ניט דאס איז דער בעש"ט" ("לא זהו הבעש"ט").
אז ספר סיפור שני (אך הרש"ג שכח אותו) וגם על סיפור זה ענה אדמו"ז באותם מילים "לא זהו הבעש"ט".
סיפר המשמש סיפור שלישי: "אחד מחסידי הבעש"ט לקח עבור בתו חתן 'מתנגד', וכמה פעמים דיבר איתו שיסע להבעש"ט, אך החתן סירב. החסיד התלונן להבעש"ט שחתנו מסרב לבוא אל הבעש"ט. אמר הבעש"ט: "אל דאגה, כשאהיה בעירך אפגש אותו".
ואכן, כך הי'. אמר הבעש"ט לחתן המתנגד 'הבה וניסע ביחד'. בעודם נוסעים ברחוב אמר הבעש"ט, "הנך יודע מה זה רבי?" ויקח את הממחטה מכיסו והמשיך בדיבורו: "הרבי יכול לעשות שיירד גשם" ונענע בממחטו והחל לרדת גשם. אח"כ אמר הבעש"ט: "היודע מה זה רבי? הרבי יכול לעשות שייפסק הגשם" והגשם פסק. והמשיך לומר: "אתה יודע מה זה רבי? הרבי יכול לעשות שפה ירד גשם" והצביע בממחטה לצד ימין "וגם פה" והצביע לצד שמאל "ירד גשם, ובאמצע הדרך מול העגלה לא יהי' שום גשם", וכך נהי' תיכף שמימינם ומשמאלם ירד גשם ובאמצע הדרך מול העגלה לא הי' שום גשם. כשסיים המשמש את הסיפור השלישי אמר אדמו"ז: "אה, זהו הבעש"ט, זהו הבעש"ט".
(כ"ז שמעתי מהחסיד הישיש ר' ישראל נח בליניצקי בשם הרש"ג, ואמר שהפירוש אינו מובן במה מתבטאת בכך גדלות הבעש"ט)

'יש לי שלשה סיפורים על הבעש"ט שודאי לא שמעת - סיפורים ש"בדידי הוה עובדא", שהייתי נוכח'. אדמו"ר הזקן שמח מאד, כמובן, לשמוע את הסיפורים.

'אני בריא!'

הוא סיפר סיפור ראשון: פעם הבעש"ט היה חולה, שוכב במטה, ולפתע קפץ מהמטה והלך לסטענדר שלו, דפק עליו ואמר - 'איך בין געזונט, איך בין געזונט (אני בריא, אני בריא[קד])', ומיד צוה על רבי יעקב שילווה אותו בדרכו לטבול בנהר. שוב, הוא היה חולה, אבל אומר 'אני בריא'. זו הוראה עצומה בעבודת השי"ת - "בראשית ברא"[קה] לשון בריאות[קו] גם כאשר במציאות "והארץ היתה תהו ובהו וחשך", חולה, העיקר להכריז מתוך בטחון גמור 'אני בריא!' וכך מבריאים באמת.

הסיפור היה באמצע החורף והבעש"ט הזהיר אותו שעל אף שהוא ישהה הרבה זמן במים - שלא ידאג לו ולא יצעק בשום פנים ואופן. הוא הולך לנהר, שובר את הקרח - כנהוג - ונכנס למים הקפואים (גם סגולה להיות בריא). הוא שוהה שם זמן רב. יש נר שדולק אבל בסוף כבה, ובינתים נעשה לר' יעקב המשמש נורא קר והוא גם פוחד מהחשך, ובאיזה שלב הוא נשבר - 'כל זמן שהנר דלק מילא, אבל כשאין נר וקר זהו פיקוח נפש, לא רק בשבילו אלא גם בשבילי' - והתחיל לצעוק, נגד הוראת הבעש"ט. אז הבעש"ט הרים את הראש מהמים - 'מה אתה צועק? הרי אמרתי לך לא לצעוק!'. ר' יעקב אומר שהנר כבה, וקר וחושך ופחד. הבעש"ט לקח חתיכת קרח - זהו סיפור מפורסם[קז] - ואמר לו להדליק אותה, והיא דלקה עד שגמר לטבול.

כשאדמו"ר הזקן שמע את הסיפור הוא אמר - לא זהו הבעל שם טוב ("ניט דאס איז דער בעל שם טוב"). כלומר, הסיפור הזה לא מרשים אותי.

[קד] **אני בריא** הוא **האלף-בית** של עבודת השי"ת (ראה רמב"ם הלכות דעות תחלת פ"ד), ועוד יותר **איך בין געזונט** הוא **האלף-בית-גימל**! **איך בין געזונט** בגימטריא **רחל** ואילו **אני בריא** בגימטריא **לאה רחל** (אשת הבעל שם טוב, "הכל מן האשה", "אשת חיל עטרת בעלה" להמשיך לו בריאות ואושר). ממוצע שני הביטויים הוא **אהרן** (**יו** ברבוע, **ד** בחזקת **ד**, **ב** בחזקת **ח**). **אני בריא אני בריא איך בין געזונט איך בין געזונט** = 1024 = **לב** ברבוע, **לב בריא** בתכלית.

[קה] **בראשית** א, א.

[קו] אוה"ת שמות ח"ב עמ' תקפה. וראה ד"ה "בראשית ברא" תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט עמ' 72), הובא בד"ה "בראשית ברא" תש"ך (ושם – שהוא בשם הבעש"ט).

[קז] וראה בסגנון אחר אור ישראל ח"ב עמ' עד ואילך.

'זהו הבעל שם טוב!'

הוא סיפר עוד סיפור, שהמספר שכח אותו, וגם עליו אדמו"ר הזקן הגיב - לא זהו הבעל שם טוב.

אחר כך הוא סיפר סיפור שלישי:

בתחלת התגלות הבעל שם טוב לא היו הרבה חסידים בעולם, והיו חייבים לחתן את הבנות עם מתנגדים. היה חסיד של הבעל שם טוב עם חתן מתנגד, שמאד מצער את חמיו - השוער רוצה שהאיידם שלו יהיה חסיד וילך אתו לרבי והחתן לא מסכים בשום פנים. השוער הלך לבעל שם טוב והתלונן - 'מה עושים? יש לי חתן מתנגד, לא מסכים לבוא אליך. אני מנסה לשכנע אותו, לפתות אותו, אבל הוא לא מסכים בשום פנים ואופן - הוא למדן, טוען שזהו בטול תורה'. הבעש"ט אמר - 'אל תדאג, כשאהיה בעיירה שלך אדבר איתו, אתפוס אותו'. הבעש"ט הגיע לאותו מקום, קורא לאברך הזה - יש הרבה סיפורים דומים - שהסכים בלית ברירה להכנס עם הבעש"ט לעגלה. הם התחילו לנסוע ברחוב, והבעש"ט שאל את האברך - 'אתה יודע מהו רבי?'. היה אז יום קיץ, יום בהיר, והבעש"ט אמר - 'רבי הוא אחד שאם הוא מוציא את המטפחת מהכיס ואומר שירד גשם - מיד ירד גשם'. תוך כדי דבריו הבעש"ט הוציא את מטפחתו ומיד ירד גשם. אחר כך הוא אמר לו - 'אתה יודע מהו רבי? אחד שאם הוא אומר עם המטפחת שיפסיק הגשם - הגשם מיד מפסיק'. שוב, הבעש"ט אמר וגם עשה. אחר כך אמר לו - 'אתה יודע מהו רבי? שאם הוא אומר שירד גשם מצד ימין של העגלה - יורד מצד ימין', וכך עשה עם המטפחת. אחר כך אמר לו אותו דבר לצד שמאל - אז ירד גשם מימין ומשמאל, ומקדימה הדרך יבשה.

מהסיפור הזה אדמו"ר הזקן התפעל ואמר - זהו הבעל שם טוב.

חיבור שמים וארץ

צריך להבין - הסיפור הזה כל כך יותר טוב מהסיפור שהדליק את קרח? הסיפור ההוא לא הבעל שם טוב והסיפור הזה כן הבעל שם טוב? מה ההבדל?! כאן אפשר להבין מהו הבעל שם טוב:

יש ווארט שעיקר החידוש של הבעל שם טוב הוא 'אין וועלט, אויס וועלט'[קח] - שהוא בתוך העולם ומחוץ לעולם בעת ובעונה אחת. קשור למה שדברנו בספירת היסוד - כן דילוג, לא דילוג. בזכות הקרבה שלו למשיח,

---

[קח] ראה כש"ט (קה"ת) אותיות לד, לז, צ, קכא, קלט, קפח, שנו. או"ת אות קפד; אוה"ת שבועות עמ' קלט והלאה בהערה.

הוא עולה בנקודה זו אפילו על משה רבינו (כ"גואל ראשון") - שאצלו היה "מן ההר אל העם"[קט], אבל לא בשני המקומות בעת ובעונה אחת. הבעש"ט הוא ברוחניות ובגשמיות, "דאחיד בשמיא ובארעא"[קי], בעת ובעונה אחת. זהו החידוש שלו.

אמירת הבעש"ט שירד הגשם הוא השפעה גשמית. למה שירצה שהגשם יפסיק? הרי צריך כל הזמן להמשיך גשמיות! כאשר הוא רוצה להמשיך רוחניות, שמים, הגשם מפסיק. אם רוצה שירד בצד ימין, אהבה, יורד שם. אם רוצה בצד שמאל, יראה, יורד בצד שמאל. בכלל, הגשם הוא חיבור השמים והארץ וכל מה שהוא רוצה לגבי הגשם הוא בשליטה שלו מאה אחוז.

מופתים ללא צורך

נאמר אחרת: צדיקים עושים מופתים. בכל מופת של הצדיק רואים שידוד מערכות הטבע - כל נס גלוי הוא שידוד מערכות הטבע. שידוד שייך לשם ש-די של היסוד. אבל מה מיוחד בסיפור כאן - 'אתה יודע מה זה רבי? זה שמוריד גשם. מה זה רבי? שמפסיק גשם. מה זה רבי? שהגשם יורד כאן. מה זה רבי? שהגשם יורד שם'? כשאני קורא את הסיפור, מה התחושה שלי לגבי הבעל שם טוב? שהוא פשוט צוחק על הטבע, צוחק על העולם לגמרי. אפשר לצחוק על מישהו מתוך בוז, אבל אפשר גם לצחוק עליו מתוך שמחה ושעשועים - כיף וגם עושה לו כיף. כשהבעש"ט צוחק על הטבע - גם הטבע מחייך. זהו הבעל שם טוב.

מה הכוונה שהוא צוחק על הטבע? זו אמתת ה"אין וועלט, אויס וועלט" שלו - מה שהוא "צדיק יסוד עולם", "דאחיד בשמיא ובארעא", "כי כל בשמים ובארץ"[קיא], מדת היסוד. זו דרגה גבוהה באין ערוך מה"צדיק יסוד עולם" שתואר לעיל בסיפור היסוד של אדה"ז - שם הצדיק הוא יסוד עולם התיקון, עולם המסודר, וכאן הצדיק הוא יסוד א"ק ועוד יותר גבוה, דרגה שמעל לשבירה ותיקון לגמרי, ה"צדיק יסוד עולם" בדרגתו העליונה, שהיא דרגתו העצמית. לבעל שם עצמו היו את שתי המדרגות, הוא גם היה מסודר כנ"ל, אך העצם שלו הוא הדרגה הזו של אין וועלט אויס וועלט לגמרי, עולם-לא עולם - דאס איז דער בעל שם טוב!

[קט] שמות יט, יד.

[קי] זהר ח"ב קטז, א. ובכ"מ; וראה נצוצי זהר להר"ר מרגליות שם.

[קיא] דברי הימים-א כט, יא.

לכן אדמו"ר הזקן אהב דווקא את הסיפור הזה. הקרח נדלק לצורך מסוים - הוא היה צריך לטבול. זהו מופת, אבל היה צריך אותו - השמש היה נזקק לו. יוצא מכאן וואַרט, שכל נס נצרך שהבעש"ט יעשה - זה לא הוא, לא גילוי עצמי שלו. גילוי עצמי יש רק אם הוא יעשה נס שבכלל לא צריך אותו - 'סתם', 'סתם להשוויץ'. זהו סיפור של 'שוויץ' - 'מה זה רבי?'. לא מועיל שום דבר, עשה משהו טוב למישהו? לא! זהו הבעל שם טוב! כל דבר שצריך אותו - לא זהו הבעל שם טוב. הרי "צרכי עמך מרובין" מפני ש"דעתם קצרה"[קיב], ומי שיש לו דעת רחבה באמת לא צריך לעצמו כלום - זהו עיקר ענינו של הבעל שם טוב, וכך מביאים משיח... (בתורה זהו ענין שעשועי תורה, שעשועים עצמיים, עיקר ענין תורה לשמה, כנ"ל בסוד השופרות). הבעל שם טוב הוא אחד שכל כך מעל הכל, שמחבר את הכל וצוחק על הכל - לא מתוך בוז, אלא מתוך שעשועים אמתיים, שעשועי המלך בעצמותו שמחברים הכל (לכן הצדיק-אמת נקרא "כל", כנ"ל).

לחיים לחיים, שנזכה להתגלות מורנו בעש"ט ואדמו"ר הזקן, בעלי יום ההולדת, יחד עם משיח צדקנו.

היום יום קדוש, לכן נוהגים לנגן גם לסיום את ארבע בבות, עם ניגון ההכנה.

[קיב] ברכות כט, ב עפ"י הביאור במאמרי אדה"ז תקס"ו ח"א ד"ה "ויאבק איש עמו" (עמ' קנז).

'בקיצור' - תובנות ונקודות 'עבודה':

- מכל סיפור צדיקים צריך להוציא הוראה בעבודת ה'.
- התבוננות בגודל היקום מעוררת יראת ה'.
- כל העולמות בכף ידו של הבעש"ט, שבתנועת ידו הוא מחבר אותם לעצמות ה' ומגלה שהצמצום אינו כפשוטו.
- כל יהודי - שמעלתו העצמית היא ישראל - זקוק בתוכו ליעקב שיספר את כל קורותיו, ירידותיו ועליותיו, ויעשה מהן 'מסכת'.
- מיסודות תורת הבעש"ט: הגילוי הוא לאחר מעשה, כאשר כבר 'מתייאשים' ממנו.
- כשם שיש מלכיות-זכרונות-שופרות ביחס למלכו של עולם כך גם ביחס לצדיק: מלכיות - מילוי הוראותיו; זכרונות - זכרון מופתיו וסיפוריו; שופרות - הפצת תורתו העצמית.
- "תורה לשון הוראה" - את המוחין יש להמשיך במעשה בפועל.
- יסוד החסידות הוא "טבע הטוב להיטיב" - הנכונות לרדת מכל המדרגות והמוחין לטובת הזולת.
- על הצדיק להזדהות עם מי שנפל בפגם הברית ולזכור תמיד שיש לטאטא-לנקות את פגמיו.
- שליטת הבעל שם טוב בגשם היא הויסות והחיבור בין גשמיות ורוחניות.
- מופתים נצרכים אינם מגלים את מעלתו העצמית של הבעל שם טוב, אלא רק מופתים בלתי-נצרכים ש'צוחקים' על הטבע.
- כאשר הבעל שם טוב צוחק על הטבע - גם הטבע מחייך.

בע"ה

ליל שש"פ וסעודת משיח תשס"ח - כפר חב"ד

סעודת משיח

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א[א]

פרק התהלים של הרבי השנה, החל מ-י"א ניסן, הוא פרק קז - הפרק שמונה את "ארבעה צריכין להודות". לפרק זה יש קשר עצמי למורנו הבעל שם טוב, ראשית בכך שהוא תקן לומר פרק זה לפני מנחה בערב שבת (וזו תקנה מקורית שלו, שכל החסידים נוהגים בה) וכן זה הפרק היחיד בתהלים שיש עליו פירוש שהבעל שם טוב בעצמו כתב (יש מפקפקים בכך, אבל עכ"פ זה פירוש המיוחס לו, ויש הרבה עדים וסימנים בפנים הדברים המתאימים לדרך הבעל שם טוב), לכן בשנה זו יש התקשרות מיוחדת עם הבעל שם טוב (ואחדות כל ההולכים בדרכו).

מקובלנו מהבעל שם טוב - וכך גם מביא הרבי - שיסוד עבודת החסידות הוא הודיה לה' על כל דבר. לכן כשהרבי רוצה להסביר מהו החידוש של תורת החסידות (בקונטרס "ענינה של תורת החסידות") הוא מבאר זאת דווקא דרך הביאור של "מודה אני" - הדבר הראשון שיהודי אומר בבקר, ה"אדן" של עבודת היום (**אדן** בגימטריא **מודה**, כנודע).

אחת הנקודות התואמות מאד את דרך הבעל שם טוב היא ההכרה שכל מה שה' עושה עם האדם הוא בחסד חנם. אפילו שכר המצוות אינו אלא חסד, משום שהאדם הוא "מסייע שאין בו ממש" בקיומן, כפי שמפרש הבעל שם טוב את הפסוק "ולך א-דני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" - גם התשלום לאיש הוא חסד, משום שבאמת ה' פועל את הכל, וגם בחירת האדם בטוב תלויה בסיועו, ואף על פי כן הוא משלם לאדם "כמעשהו", כאילו הוא עשה את הכל בעצמו. זו בפשטות הסיבה שבסיס העבודה הוא הודיה על כל דבר. כך, החותם של כל אחד מהארבעה צריכין להודות הוא "יודו להוי' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" - הודיה לה' על חסדו, חסד חנם שהוא גומל עם האדם. רבי לוי יצחק מברדיטשוב מפרש ב"קדושת לוי" שכאשר ה' גומל חסד עם האדם יש בכך שני ממדים - עצם החסד של ה' ("חסדו") והאופן המפליא-הנסי בו ה' עושה זאת ("נפלאותיו"). הפסוק אומר

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי, מהזכרון ובסיוע סיכומי הרה"ח גיורא מנחם שי' בן־יעקב, בתוספת השלמות מהרב.

כי "נפלאותיו לבני אדם" - הנפלאות הן בעיני בני אדם, אך בעיני ה' כמובן הכל פשוט ואין כל פלא. מצד ה' העיקר העצמי כאן הוא החסד, "יודו להוי' חסדו", ועיקר ההכרה הנדרשת היא שה' תמיד גומל חסד ב"טבע הטוב להיטיב" [ובמאמר מוסגר: "טבע הטוב להיטיב" הוא הארה מ"טבע הטוב" של ה', טבע שבעצמו גנוז (בסוד העלם האור שבעצמות המאור) בתוך "עצם הטוב" (כינוי בו ניתן 'להגדיר' את ה'). שלש המדרגות - **עצם הטוב**, **טבע הטוב**, **טבע הטוב להיטיב** - הן בסוד חש-מל-מל, והן עולות יחד **יט** (**חוה**) פעמים **הוי'** (היינו השרש והמילוי של שם **מה**, סוד **אדם** השלם, בהכפלתם זה בזה), כאשר שתי המדרגות הראשונות עולות **כה** פעמים **אחד**, המשולש של **כה**, והמדרגה האחרונה, שבה **אחד** אותיות, עולה **אחד** בריבוע!].

הבעל שם טוב מפרש את הארבעה שצריכים להודות כנגד מילויי שם הוי' ב"ה, עב-סג-מה-בן, לפי הסדר, כאשר כל אחד נחתם ב"**יודו**..." (כנ"ל) העולה בגימטריא **הוי'**. לפי זה יש שלשה סדרים של ארבעה צריכים להודות - סדר הפסוקים (הולכי מדבריות, חבושים בבית האסורים, חולים, יורדי הים), שהבעל שם טוב אומר שהוא כנגד שם הוי' (שארבע אותיותיו עצמן מכוונות לארבעת מילוייו, עסמ"ב, כנודע); הסדר שהגמרא מביאה ("יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ונתרפא"); סדר הרמז המובא בהלכה (טושו"ע או"ח ריט) "וכל ה**חיים** יודוך סלה" - **ח**ולה-**י**סורים-**ים**-**מ**דבר. חוץ מסדרים מפורשים אלו, ישנו סדר רביעי המתגלה דווקא ביציאת מצרים, בה נתקיימו כל ארבעת הענינים עליהם יש להודות - עצם יציאת מצרים היא התרת חבושים מבית האסורים, אחר כך היו ישראל בבחינת "תעו במדבר", ביום השביעי של חג הפסח הם ירדו לים סוף כ"יורדי הים", ובשלמות היציאה במתן תורה רפא ה' את כל בעלי המומים וכו'.

[בסדר המתגלה ביציאת מצרים ניתן להתבונן באופן נוסף, על יסוד רמז נאה בפסוקי פרק ק"ז: במ"א מבוארת באריכות סדרת מספרי הברית, ששבעת איבריה הראשונים הם **א**, **ג**, **ז**, **יג**, **כא**, **לא**, **מג** (והממוצע שלהם הוא **טוב**). בפרק חוזרים כל המספרים כיחידות שונות של פסוקים - **א** הוא פסוק הכותרת הראשון (הנבדל, על פי פשט, משני הפסוקים הבאים), **ג** היינו כל שלשת פסוקי הכותרת, **ז** היינו פסוקי החבוש (כפי שמציין הבעל שם טוב), **יג** היינו פסוקי החבוש יחד עם פסוקי החולה, **כא** היינו סך פסוקי הפרק עד סוף פסוקי החולה, **לא** היינו פסוקי הפרק עד סוף יורדי הים, ו-**מג** היינו כל פסוקי הפרק (היחידות המנויות כאן מתבססות על אופן החלוקה המחודש שמתאר הבעל שם טוב, וכדלקמן).

ההגיון בהתבוננות כזו על הפסוקים הוא שהכל מתחיל (אחרי פסוקי הכותרת) מפסוקיהם של יושבי חשך וצלמות - של האסירים שהשתחררו - וזו ההתחלה של יציאת מצרים, בפשטות (אף כי יש שיחה בה דן הרבי אם עיקר בית האסורים הוא במצרים או היות בנ"י סגורים במדבר). אחר כך מצרפים את ריפוי החולים לשחרור האסורים - אף שלעיל נתבאר כי ריפוי החולים הוא השלב האחרון, לפני מתן תורה, יש לומר כי ראשית הרפואה מתחילה מיד עם יציאת מצרים. עשרת הדברות פותחים: "אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". היציאה "מארץ מצרים", שעבד לא ברח משם, היא נס השחרור מהכלא, אך מאותו רגע ממש מתחיל גם היציאה "מבית עבדים" - ריפוי נפשי של מחלת העבדות הפסיכולוגית (ואף שמחלה זו לוותה את הדור עד תומו, הרי שבכל שלב של שחרור היה חלק מהריפוי - החל מיציאת מצרים, דרך קריעת ים סוף, ועד מתן תורה). אחר כך מצרפים את התועים במדבר ואת יורדי הים. לפי זה ניתן לכלול את כל ה"ארבעה צריכין להודות" בחג הפסח עצמו - המצה היא גם מיכלא דמהימנותא הפועלת את היציאה מכלא מצרים, וגם מיכלא דאסוותא הפועלת את רפואת כל החולים, היינו ששחרור האסורים וריפוי החולים נעשים בליל פסח הראשון, אחר כך ימי חול המועד עומדים בסימן "תעו במדבר", ובשביעי של פסח מגיעים להיות "יורדי הים וגו'".]

אף שארבע המדרגות מכוונות כנגד עסמ"ב, מבאר הבעל שם טוב שבכל המדרגות יש המשכה משם **עב**, והיינו **חסד** ה' - "יודו להוי' חסדו" - כאשר חסד זה הוא המשכת הטפה העצמית בכל ארבע המדרגות. היה רב גדול[ב] שלא התנגד לחסידות, וראה בה דבר חשוב, שכתב שהחסידות זה קו ימין, קו החסד, שזה דבר גדול וחשוב אבל זה לא עצמי - זה לא הקו האמצעי הממשיך את העצם (שבזה כמובן טעה, בפרט בנוגע לחסידות חב"ד, שהיא בסוד הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, וד"ל) - אך כאן רואים שהחסד עצמו היינו המשכת העצם, המשכת הטפה העצמית משם ע"ב. החסד הוא הטבע העצמי של ה', "טבע הטוב להיטיב" כנ"ל, וההודאה ב"יודו להוי' חסדו" אינה סתם על הטובה שהוא עושה לאדם אלא על ההתייחסות וההמשכה העצמית שלו כשהוא פונה אל האדם בטובו ובחסדו.

[ב] הכוונה היא לאגרת של הרב חרל"פ שהרב לימד בעבר, ואכמ"ל.

א. הענין הבסיסי ביותר של "ארבעה" הוא האות **ד**, כמובן (שהיא האות השניה בפסוק הפותח את פרקנו, גם מההתחלה - בשל הכתיב היחיד של "הדו" חסר - וגם מהסוף), והיא מתקשרת בפרק למלה "**יודו**", סוד שם **הוי**' ב"ה (כנ"ל), הנקרא שם בן **ד**. האות **ד** היא אות מובהקת של הו**ד**יה (כאשר שאר האותיות הן מאותיות **האמנתיו**, שאינן עיקריות בשרש, כמבואר במ"א, וכך גם במלה **אדן**, העולה **מודה**, כנ"ל), וראשי התיבות של שמה - **דלת** - רומזים "**ד**ע **ל**ומר **ת**ודה", כמבואר בהוראת אותיות האלף-בית (**דע לומר תודה** מתחלק ב-**טוב**, **מה** פעמים **טוב**, וב-**הוד**, **נא** פעמים **הוד**). גם בבני יעקב ולאה מצינו כי ההודיה באה דווקא בבן הרביעי - "הפעם [אחרי לידת בני הרביעי] אודה את הוי'" (ולפי זה יש לדרוש כי "ארבעה צריכין להודות" מתייחס בפרט לארבעת בני יעקב ולאה, ראובן-שמעון-לוי-יהודה, שהם 'מרכבה' בפני עצמם, כמבואר בדא"ח). החויה הנפשית של דלת היא דלית - "דלית ליה מגרמיה כלום" - חויה של ריקנות קיומית, בה כל שפע מה' נתפס כחסד חנם מוחלט שיש להודות עליו מאד מאד.

אפשר לחשוב שהחויה הקיומית של ההודיה שייכת לספירת ההוד, אבל הבעל שם טוב מפרש כי בכל אחת מהמדרגות עסמ"ב שבפרק הפסוק "יודו להוי' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" הוא כנגד המלכות דווקא. במדרגה הראשונה, "תעו במדבר", שכנגד שם ע"ב, יש **ח** פסוקים - מבינה עד מלכות. במדרגה השניה, "יֹשבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל", שכנגד שם ס"ג, יש **ז** פסוקים - מחסד עד מלכות. במדרגה השלישית, החולים, שכנגד שם מ"ה, יש **ו** פסוקים - מגבורה עד מלכות. רק במדרגה הרביעית והאחרונה, "יורדי הים", שכנגד שם ב"ן, יש **י** פסוקים - כל הספירות מכתר עד מלכות. כל הסדרים הללו, וטעמיהם, דורשים ביאור בפני עצמו (ראוי היה שנוציא פירוש מפורט רק על הכתב המיוחס לבעל שם טוב על פרק זה), וכאן נעיר רק על החידוש העיקרי בחלוקה זו, בה הסיכום של כל מדרגה (הבא לאחרי ה"יודו להוי' חסדו") נכלל כבר במדרגה הבאה, על דרך הכלל בקבלה שהמלכות של העולם העליון נעשית כתר לעולם הבא אחריו (שהרי עסמ"ב מכוונים גם כנגד העולמות אבי"ע), וכאן מאחורי המלכות של העולם העליון נמשך הכח לבריאת העולם הבא אחריו. ובאותיות של 'עבודה' - כאשר האדם מודה על הנס שנעשה לו (והיינו חותם הנס, המלכות שלו), ואף זוכר זאת אחר כך (והיינו הפסוק שבא אחרי ההודיה, חריטת הנס המיוחד בזכרון), זהו המקור לנס הבא שיקרה לו. על כל פנים, בכל המדרגות ה"יודו להוי' חסדו" הוא המלכות, כנ"ל. הדבר מחזק מאד את זה שהחויה הקיומית של ה-**ד** שצריכין להודות היא חוית "דלית ליה מגרמיה כלום" של ספירת המלכות (שהרי הביטוי "דלית לה

מגרמה כלום" נאמר על הסיהרא-הירח, סמל מובהק של ספירת המלכות (הסיהרא בפרט היא שרש ליושבים בבית הסהר, "אסירי חשך וצלמות"). אכן, "איהי בהוד", ועל בסיס ה"דלית לה מגרמה כלום" של המלכות מגיעים ל"דע לומר תודה" בספירת ההוד.

פרק קז הוא "התיקון הכללי" שתיקן מורנו הבעל שם טוב, הפרק של תיקון והעלאת כל נדחי ישראל, כל הניצוצות שנתפזרו בשל פגם הברית, כאשר כל הארבעה שצריכים להודות הם בחינות וניצוצות שנפלו בשל פגם הברית (וכך יש לפרש את פסוקי הכותרת - "הדו להוי' כי טוב כי לעולם חסדו. יאמרו גאולי הוי' אשר גאלם מיד צר. ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים" - כי כל "גאולי הוי'" הם נדחים שנתקבצו "ממזרח וממערב מצפון ומים"). זו הסיבה לכך שהבעל שם טוב תקן לומר מזמור זה בערב שבת, כשמקבצים ומעלים את כל הניצוצות שנפלו במשך השבוע, לקראת שבת קדש.

...זהו עוד אות לכך שההודיה התמימה לה' על כל דבר וענין - הודיה שהיא עבודת המלכות (ש"איהי בהוד") - היא תיקון הברית האמיתי.

נבאר היום ארבעה פירושים פרטיים ל"ארבעה צריכין להודות" המנויים בפרק החדש של הרבי, פרק קז. כל אחד מהפירושים מבאר את ארבעת המצבים המצוינים בפרק כארבע בחינות של מצוקות הנפש בעבודת ה' (וכאשר זוכים ל"ממצוקותיהם" יצילם ויושיעם יש להודות לה'). הפירוש הראשון הוא פירוש מקורי ממורנו הבעל שם טוב (שהיתה אליו התייחסות גם בהתוועדות בליל שש"פ), הפירוש השני מתלמיד הבעל שם טוב הרבי ר' מיכל מזלוטשוב, הפירוש השלישי מרבי נחום מטשרנוביל בעל המאור עינים (שזכה גם הוא להיות אצל הבעל שם טוב, אבל הוא בעיקר תלמידו של המגיד ממעזריטש) והפירוש הרביעי מהרבי הקודם (שכאשר הרבי מבאר את "ארבעה צריכין להודות" הוא נוקט בו, כמובן):

פירוש הבעל שם טוב (נדפס בבעש"ט עה"ת יתרו כו)

את הולכי המדבריות, "תעו במדבר", מפרש הבעל שם טוב כתופעה הכללית אליה מתייחס מזמור קז (ובשלה תיקן מורנו הבעל שם טוב לומר פרק זה בערב שבת) - התפזרות הניצוצות במציאות כולה. הוא מסביר כי "תעו במדבר" היינו הניצוצות הנתונים בכף הקלע, נעים ונדים ממקום

למקום, ללא שזכו למצוא "עיר מושב". הבעל שם טוב מחדש כאן כי הניצוצות המפוזרים במציאות והנשמות המגולגלות הן היינו הך, וממילא המציאות כולה - שבכל דבר בה יש ניצוץ אלקי - מלאה בנשמות מגולגלות (ובהמשך מסביר הבעל שם טוב על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" כי אדם רעב וצמא לדבר מה משום שנפשו מעוטפת בו, שיש בו ניצוץ-נשמה השייכים לשרש נשמתו). במציאות שלנו "תעו במדבר" היינו נשמות שמתגלגלות בעולם - אנשים שאינם יודעים היכן מקום שליחותם ומה ה' רוצה מהם, וממילא הם חיים במציאות של "**כף הקלע**" (העולה **יצהר**) כשהם נעים ונדים ממקום למקום.

על החבושים בבית האסורים, בהם נאמר "כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו" מפרש הבעל שם טוב - "קאי על אדם וחוה, שהקדוש ברוך הוא צוה להם שלא יאכלו מעץ הדעת טוב ורע, ובסוד נדב ואביהו (בפ' שמיני) 'אשר לא ציוה אותם', ר"ל הציווי היה במלת 'לא', וזהו סוד 'כי המרו אמרי **אל**' הוא אותיות **לא**". החבישה בבית האסורים היא פועל יוצא מהמרית פי ה' בצוותו "לא", והבעל שם טוב מקשר כאן בין אדם וחוה שהיו הראשונים שהמרו את פי ה' לבין נדב ואביהוא בהם נאמר "אשר לא צוה אתם" (ופעמים רבות מתפרש למעליותא, כי מדרגת ה"לא" צוותה אותם, אך בפועל הם "המרו אמרי אל" במעשיהם). על פי המבואר בחסידות בכ"ד כי חטא נדב ואביהוא היה "רצוא" בלי "שוב" יש לפרש כך באופן כללי על "המרו אמרי אל" ועל היושב בבית האסורים - החבישה בכלא היא פועל יוצא של "רצוא" בלי "שוב", "רצוא" שיש בו ישות, ללא הבטול הנדרש לתנועת ה"שוב" (ישות שהתבטאה בכניסה לקדש שתויי יין, או בהוראה בפני רבם, כשתי הדעות בזה, וכדלקמן). כך גם אצל אדם וחוה, היה "רצוא" להגיע למדרגה של "והייתם כאלהים" בלי ה"שוב" הדורש ענוה ובטול בפני ה' ומצוותיו.

בתנועת הנפש הזו של "כי המרו אמרי אל" מרגישים כי ה"לא" שה' אמר 'אינו רציני', שהרי "לא כן עבדי משה" - פעמים רבות ה"לא" של ה' הוא רק הקדמה לאמירת "כן" על אותו דבר, כפי שאכן ביחס לאדם וחוה, אילו היו ממתינים עד שבת היתה מותרת להם האכילה מעץ הדעת, בו נאמר "ומעץ הדעת טוב ורע **לא** תאכל ממנו ממנו", ואף היתה נחשבת להם כענג שבת טוב ורצוי (וכן רמוז אצל נדב ואביהוא בביטוי "אשר לא צוה" - **צוה** עולה "**לא כן**"). [והעמקה בענין זה: ה"לא" של עץ הדעת הוא השני בתורה, אחרי "לא המטיר... כי אדם אין", ולפני "לא טוב היות האדם לבדו" ו"ולאדם לא מצא עזר כנגדו". לפי זה, כל "לא" הוא חסרון - על דרך "כי אדם אין" ב"לא" הראשון, כך יש לדרוש "כי שבת אין" ב"לא" השני (כנ"ל שבשבת

היתה מותרת האכילה) ובשלישי (וברביעי) יש לומר "כי אשה אין" (**אדם שבת אשה** עולה 1053 - **שבת** וחצי, היינו שהיחס בין שבת ל-**אדם אשה** הוא בסוד "שלם וחצי" - כמנין **ז** שמות שאינם נמחקים; אמצעי התיבות הן **דבש**). לפי זה כל "לא" הוא מפני חסרון של דבר מסוים, וכאשר יופיע אותו דבר יתמלא החסרון וה"לא" יהפוך ל"כן". עד סוף החטא נאמר **ח** פעמים "**לא**" (המתחלקים ל-**אז**, **א** של "כי לא המטיר" ועוד **ז** בענין החטא, ותיקון הכל הוא "**אז** ישיר"), כמנין **אברהם**, שהוא כח ההמתקה המהפך את ה"לא" ל"כן" (אחרי כיבוי ה"לא", בסוד "לא תכבה", כנודע), סוד **אברהם כן** שעולה **אליעזר** עבד אברהם שיצא מכלל ארור (לא) ונכנס לכלל ברוך (כן). אברהם עצמו רמוז עוד לפני כל הופעות ה"לא", בפסוק "אלה תולדות השמים והארץ **בהבראם**" (שדרשו חז"ל - **באברהם**), כהקדמת רפואה למכה בכח "חסד לאברהם" של "אברהם אֹהבי"]. אמנם, כל עוד ה"לא" לא נהפך בפירוש ל"כן" יש בכך המרית אמרי א-ל, תנועה של "רצוא" ותשוקה אל ה' בלי הרגישות לגבולות שה' הציב בעולם. מתוך כך נכלא האדם בבית האסורים - המציאות כולה נפלה לכלא הגלות. לפי ההקבלה שעושה הבעל שם טוב, מדרגת החבושים בבית האסורים מכוונת כנגד שם ס"ג - מקור עולם התהו שנשבר (בשל תנועת תהו של רצוא ללא שוב).

החולים בפירוש זה הם תלמידי חכמים העוסקים בתורה שלא לשמה, עליהם נאמר "לא זכה נעשית לו סם המות" (בבחינת "כי ישרים דרכי הוי' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם") ר"ל - מי שלומד תורה מתוך פניות, ולעתים אלו פניות דקות מן הדקות, ומתוך כך נעשה חולה וניזוק, "ויגיעו עד שערי מות". החולה מכוון כנגד שם מ"ה לפי דברי הבעל שם טוב, והיינו כנגד ספירת התפארת (ה"דרך ישרה", "ישרים דרכי הוי'" כנ"ל) אליה שייך עמוד התורה - הלימוד שלא לשמה, הנהפך לסם המות, הוא פגם בתפארת - לימוד תורה על מנת להתפאר.

את המדרגה האחרונה, "יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים", מפרש הבעל שם טוב למעליותא - אלו הן נשמות גבוהות היורדות למקומות נמוכים. כאשר נשמות כאלו נופלות לבין הקליפות הקליפות שמחות משום שיש להן יניקה מהן, אך באמת יש לנשמות אלו שליחות שם - במקום בו רק נשמה גבוהה תוכל להחזיק מעמד ולפעול את פעולתה - והן בבחינת "עושי מלאכה במים רבים" המעלים נשמות וניצוצות רבים מנוקבא דתהומא רבה אליו נפלו. ובלשון מורנו הבעל שם טוב: "לפעמים יורדת נשמה גדולה ממקום רמה ונשגבה אל מקום הקליפות, והקליפות הם משמחין את עצמן בשמחת הנשמה שירדה ביניהם, וזהו יורדי הים באניות, קאי על הנשמה שירדה בים הקליפות, כמבואר בסבא דפ' משפטים ע"ש

(דף צ"ה ע"ב) [שם מבואר אודות נפילת **ארון** האלקים בידי פלשתים, לרע להם; ירידה זו מקבילה לירידת יעקב, שבסוד 'ו**הנורא**', לגלות מצרים, להשתקע שם י"ז שנים ולהרבות צאצאים, הכל בסוד עבודת בירור הניצוצות הקדושים, בשונה מירידת אברהם למצרים שהיתה לזמן קצר בלבד ובתור רמז בעלמא לגלות של ממש שתבוא על זרעו אחריו - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", אלו בירורי כל הניצוצות הקדושים שהיו שקועים במצרים ערות הארץ, וד"ל], אבל הקליפות אינם יודעים שמלאכתם במים רבים. פירוש שפועלים נשמות קדושות אלו בירידתם במים רבים. ומעלים נשמות מאת הקליפות [נ"א ומכלים הנשמות אלו את הקליפות] ומשם עולים למקומם" (יש להעיר כי בפשטות נפילת הנשמות הגבוהות למקומות נמוכים אינה פוגמת בהן עצמן, כפי שארון האלקים לא 'חטא' או נפגם בנפילתו בשבי הפלשתים, אך בדורותינו אלו בפרט פעמים רבות הנשמה הגבוהה עצמה נופלת בחטא - בפרט במציאות בו נשמות גבוהות נולדות כ"תינוקות שנשבו" בין הקליפות, או לעתים רחוקות כאשר בשל חטאו של הצדיק, שלעתים הוא דק מן הדק, כמחשבת גבהות וכיו"ב, הוא עצמו נופל למציאות של קליפה - אך כל זה הוא בהשגחה פרטית, בסוד "נורא עלילה על בני אדם", לבצע שליחות במים הרבים, להעלות משם ניצוצות ולעורר נשמות אחרות בתשובה). גילוי מעלת הנשמות הגבוהות ותפקידן ב"מים רבים" הוא דווקא בסיום התפקיד, כאשר "ומשם עולים למקומם", שהרי נפלאות ה' מתגלות דווקא בסוד אור חוזר החוזר לקדמותו ממש (וכנ"ל בענין נפילת הנפלאות ועלייתן - עלית ה"צדיק יסוד עולם" - בבחינת התרוממות האות, והוא כיסוד תורת מורנו הבעל שם טוב כי הגילויים מגיעים דווקא בתום המעשה, וד"ל).

[וכמאמר מוסגר: הנשמות הקדושות של יורדי הים הן בבחינת "**ע**שי **מ**לאכה" - ר"ת **עם**. במ"א נתבאר באריכות סוד "אין מלך בלא עם", ואז דרשנו גם לשון זו - "אין מלך בלא **ע**ושי **מ**לאכה". על אף שה'-המלך יכול לעבוד לבד (לעתים מזומנות, לפי רצונו יתברך) - "אני ולא **מ**לאך, אני ולא **ש**רף, אני ולא **ה**שליח" (ר"ת **משה**, כנודע) - ככלל הוא 'עושה את עצמו' זקוק לעושי מלאכה מטעמו שפועלים עמו (מה שאין כן לבטלנים, שאינם עושים מלאכה, אין הוא זקוק...). אכן, על ביטוי זה דורש בפירוש הבעל שם טוב את הפסוק "כי חלק הוי' עמו" ואף מוסיף שיש לקרוא "עמו" בחיריק (כדרשת "עם המלך במלאכתו" הנדרשת על העם שעם המלך). יש בפרק ביטוי נוסף של **עם**, החוזר ג"פ - "**ע**יר **מ**ושב" (שעל פי פירושו של רבי מיכל מזלוטשוב גם הוא תיאור לצדיק, וכדלקמן).]

פירוש הרבי ר׳ מיכל מזלוטשוב (מובא בתהלים עם אסיפת מאמרים מתלמידי הבעש״ט)

רבי מיכל מפרש את ארבע המדרגות כנגד ארבעה סוגי יהודים, שכל אחד מהם זקוק לצדיק כדי לחלצו ממצבו (כאשר המצבים שבפרק מדורגים כך שבכל פעם דורשת ההצלה צדיק יותר גדול, וכפי שיתבאר עוד בארוכה בהמשך):

בפירוש זה התועים במדבר הינם יהודים פשוטים החפצים באמת לעבוד את ה׳ אלא שהם תועי דרך שאינם יודעים כיצד לעשות זאת - ״הם עמי הארץ אבל הם אנשים כשרים ויראים ומצטערים עצמם תמיד על שאינם יודעים את התורה ואינם יודעים איך לעבוד השי״ת כי אין להם ת״ח שיורה להם הדרך אשר ילכו בה״. התלמיד חכם שצריך ה׳ לזמן לאותם יהודים פשוטים נקרא בפסוק ״עיר מושב״ - זה תלמיד חכם הממזג בתוכו ״אורות בתהו אבל בכלים דתיקון״, מחד יש בו התעוררות באש קדש שבבחינת ״עיר״ (״עיר וקדיש מן שמיא נחת״) ומאידך הוא ממשיך התעוררות זו באופן של ״מושב״. ת״ח שהוא רק ״מושב״, רק מיושב בדעתו ומדריך בתורה ובמצוות באופן מדוד, או ״צורבא מרבנן״ ברתיחת התורה, שהוא רק ״עיר״, רק מלא התעוררות קדש ולא מסוגל ליישב זאת בכלים (והסימן שהוא קפדן וכועס מאד על המתנגדים, ללא רחמנות, בבחינת ״צו**רב**א מרבנן דקא רתח״, המעדיף את ה**ר**צוא על השו**ב** ואת ה**ר**שע-שיש-להשיבו-בתשובה על ה**ב**ינוני המתוקן), אינו מסוגל לתקן ולהדריך את התועים במדבר, ועל ה׳ לזמן להם רבי שהוא בבחינת ״עיר מושב״ דווקא (המדבר עצמו הוא מקום תהו, ״תהו יליל ישימון״, ארץ לא נושבת שמחוץ לתחום התיקון - נשמות המדבר התועות אינן מתחברות למי שהוא רק בבחינת ״מושב״, שאין בו שמץ מהתעוררות התהו שלהן, אך לשם הצלתן הן מוכרחות שהרבי שלהם יהיה מסוגל להכיל את התהו בכלים, באופן של התיישבות בתורה ומצוות). באהבת ה׳ הגדולה ליהודים הפשוטים החפצים לעבדו, שעד כה הזדמן להם רק ״עיר״ או רק ״מושב״, הוא מזמן להם צדיק שבבחינת ״עיר מושב״, רבי אמיתי שבבחינת ״בלי גבול בגבול״ (הממשיך את אורות התהו של המדבר בכלים דתיקון של תורה ומצוות, כנ״ל).

האסורים לפי פירושו הם רשעים גמורים - אנשים שעברו על כל העבירות שבתורה (כולל ע״ז ג״ע וש״ד), ״כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו״ - הכלואים בבית הסהר של יצרם הרע. אמנם, ״לא ידח ממנו נדח״ ובעת מן העתים מתעוררת גם ברשעים הגמורים חרטה והם רוצים לשוב בתשובה, וה׳ בחסדיו מקבל אותם. רשעים אלו צריכים רבי מורה דרך שידע

להנחות אותם כיצד לעשות תשובה על חטאיהם, תוך הדגשה על הדרך החסידית לתשובה כזו - דרך שתקבל את החוטאים ברחמים, ולא תקשה עליהם את התשובה (כפי שמבואר גם בפוסקים, וכפי שהודגש ביותר על ידי גדולי החסידות).

את החולים מתאר רבי מיכל באופן מיוחד, כ"בעלי תשובה חשובים" - אנשים מפורסמים שחזרו בתשובה, והציבור מחשיב אותם על כך - אך "שוטים". מי שכבר התעורר בתשובה, ואף נחשב לבעל תשובה חשוב, אך הוא אויל ושוטה נמצא עמוק יותר בקליפות אפילו מהרשעים הגמורים, וקשה יותר לעזור לו (ומכאן עולה כי באם לא מחזירים את הרשע עצמו בתשובה בדרך הראויה, דרך החסידות המקרבת באהבה, הוא עלול לחזור בתשובה בדרך 'עקומה' ומלאת דינים, ואזי יחמיר מצבו ויהיה קשה יותר לעזור לו!). ומה היא שטותם של בעלי התשובה? רבי מיכל מסביר כי הם מתענים על העבירות, אך אינם פועלים לתקן את מה שעוותו (להשיב את גזילותיהם וכו'), ועל כן נאמר בהם "אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו" - הם מתענים על העוונות, אך לא שבים. אמנם, לפי המבואר בחסידות (וראה מפורש על פס' זה בלקו"ת בהעלותך ב) על החלוקה בין דרכו הכללית של הרשע ("דרך פשעם") לבין עוונותיו הפרטיים ("עונותיהם"), יש להסביר בעומק יותר כי בעלי תשובה אלו הם "אוילים" משום שהם מתענים על העונות, אך אינם שבים מדרך פשעם - הם חושבים שהתעניות יכפרו על חטאיהם, ואינם מודעים כלל לכך שהעוונות אינם אלא סימפטום לשרש עמוק של ישות וגאוה (הקיים הן במודע, הן בטרום-מודע, לאחר שהודחק לשם מהמודע, ואף מוטבע מעודו בלא-מודע שלהם). כמובן, חוסר המודעות של בעלי תשובה אלו נובע מהדרכה לא נכונה, על ידי שומרי תורה ומצוות ואף מחזירים בתשובה שבעצמם אינם מודעים למחלת הישות המפעפעת בהם). האויל מתענה על חטאיו, ששרשם בגאוה, אך התעניות עצמן מנפחות ומגדילות את גאוותו (כאשר כל תענית עושה את האויל עני בדעת יותר ויותר, וממילא פחות רגיש להבדל התהומי בין בטול לישות). רבי מיכל אומר כי תעניותיו של בעל תשובה 'חשוב'-שוטה מביאות אותו, כפשוטו, "עד שערי מות" - הוא מתענה עוד ועוד, מזיק לגופו ומסכן אותו, ואפילו מקוה שיזכה למות מתוך תשובה כרבי אלעזר בן דורדיא. אכן, כשאדם מגיע עד שערי מות הוא מתחיל לזעוק - גם אם בגאוותו התכוון לצום עד מות (שאזי יהיה בעל תשובה עוד יותר חשוב ומפורסם, שעל מותו יכתבו בעיתונים, ועל מצבתו יחקקו את התארים החשובים ביותר) - ואז ה' שומע אותו ומזמן לו צדיק גדול שמסוגל להוציא אותו מטעותו ולהשיב אותו בתשובה אמיתית.

אם הבעל שם טוב הסביר שיורדי הים נבדלים מהקודמים להם, משום שמדובר בצדיקים, הרי שאצל רבי מיכל מדובר במקרים הקשים ביותר - קשים יותר מעמי הארצות הפשוטים שמחפשים דרך בעבודת ה', מהרשעים הגמורים ומבעלי התשובה החשובים והשוטים - יורדי הים הם תלמידי חכמים היורדים ושטים בים התלמוד, אך עוסקים בתורה שלא לשמה (כפי שהסביר הבעל שם טוב את מדרגת ה"חולה", שהיתה הגרועה ביותר אצלו). מי שלומד שלא לשמה מרגיש שהוא מתעלה, "יעלו שמים", אך לאמיתו של דבר תורתו ודבקותו המדומה נחשבות לו לעוון משום שהן מזינות את הקליפות היונקות מהן, והוא בבחינת "ירדו תהומות". כדי להציל את אותם תלמידי חכמים - הנגועים בקליפת תניא, קליפת הגאוה של תלמידי חכמים (שכנגדה, על מנת לתקנה, פתח אדמו"ר הזקן את ספרו התניא בתבה זו, כשם שרשב"י לפניו פתח את האדרא רבה ב"תניא" למטרה זו) - נדרש צדיק גדול ביותר, שמסוגל לשבר את קליפת גאוותם, להראות להם את חסרונותיהם (צדיק כזה שמסוגל לגלות להם שאף שהתורה עצמה אינה מקבלת טומאה, על הלומד אותה באופן זה נאמר "טמא טמא יקרא", הרי הוא מצורע החשוב כמת - על ידי "סם המות" לו נעשית התורה אצל הלומד לשם התפארות - ש"מחוץ למחנה מושבו", בניגוד לצדיק האמיתי שבבחינת "עיר מושב" כנ"ל) ולהנחותם (אל תוך המחנה) בדרך ישרה של עבודת ה'.

פירוש ה"מאור עינים", רבי מנחם נחום מטשרנוביל
(מאור עינים בשלח, נדפס גם בבעש"ט עה"ת יתרו כד)

אצל רבי מנחם נחום מטשרנוביל כל ארבע המדרגות מתפרשות על קשיים שונים בעבודת ה', אצל מי שעוסק בה בדרגות שונות (כשבפשטות נראה שכל הדמויות שלו הן של אנשים כשרים המנסים לעבוד את ה', ולא בעמי הארץ או רשעים כפי שהיה אצל רבי מיכל מזלוטשוב), שכולם צריכים לזעוק ולצעוק אל ה' ולהודות לו על ישועתם והצלחתם להחלץ מקשיים אלו ולהתקדם בעבודת ה':

הוא מפרש את המדבר מלשון דבור, כפי שנזכר פעמים רבות בחסידות. עיקר עבודת ה' היא להחדיר חיות בדבור - בדבורי תורה ותפלה ואף בשיחת חולין של ת"ח, ואילו "תעו במדבר" היינו מי שלא מצליחים להביא בדבור את התעוררותם בעבודת ה'. יסוד גדול בעבודת ה' - שהודגש בעיקר אצל בעל "פרי הארץ" (ביחס ליראה הגדולה שצריכה

להיות לאדם בעת דבורו, מתוך מודעות לכך שהשכינה היא עולם הדבור המופיע בפיו), וחוזר פעמים רבות גם ב"מאור עינים" - הוא שעל האדם להביא את השגותיו והתעוררותו בדבור, שיהיה בחיות וישכיל לבטא את פנימיותו, וכשזוכים לכך מתחולל מה שהזהר מכנה יחוד קול ודבור, שהוא יחוד יעקב ורחל. יש מי שכן זוכה להשגות בשכל ולהתעוררות פנימית בלב, אבל כאשר הוא בא לדבר הוא מרגיש שאינו מסוגל לדבר "דברים היוצאים מן הלב" (שרק אז נכנסים אל לב שומעם ופועלים פעולתם), שיש אצלו מחסום בין החויה הפנימית לבין ההבעה שלה כלפי חוץ, ואז או שאין הוא מסוגל לדבר כלל, או שהביטוי מחצין ומקלקל את מה שהוא חש בתוכו, ולכל הפחות הוא מצמצם ומבטא רק אחוז קטן של הדברים (וגם אם הדבור מצליח לבטא את השכל, הרי שכל עוד אין בו אהבה ויראה השכל עצמו נותר קר ומת). כמובן, ישנם מצבים בהם גם ההתעוררות הפנימית לא מורגשת בפני עצמה, ורק חסומה מלהתעורר, אלא שהעדר החיות מורגש בעיקר בעובדה שדבורי הקדושה נותרים 'מתים' (וכשהאדם אינו ממלא בחיות את תכליתו כ"מדבר" הוא מתדרדר להיות חי, צומח ודומם, עד שכל דבריו הופכים לאבנים-אותיות דוממות חסרות חיות - כאלו שלא 'צומחות' מהן תגין הנדרשים לתלי-תלים של הלכות, שאינם מתנועעים בחיות על ידי "נקודות הכסף" ושלא מתגלה בהן טעם פנימי, "טעמי תורה" אותם ילמד המשיח, המדבר-המֻשִׁיחַ בשלמות). במצבים אלו, למד מורנו הבעל שם טוב, יכול האדם למלא את יומו בדבורים של קדושה - באמירת תהלים או בלמוד תורה - ועדיין כל דבריו יהיו בגדר "דברים בטלים" (בפשטות אלו הם "דברים בטלים" כאשר האדם מדבר ולבו בל עמו - שתוך כדי הדבור הוא מהרהר בדברים אחרים, ואף גרוע מכך, הוא מתגאה בהרגשת עצמו - אך באמת הא בהא תליא, וכשאין חיות בדבור קשה להתרכז בו והמחשבה פונה לדברים אחרים). על כל מי שלא מצליח להחדיר חיות בדבורו, שהביטוי לא מבטא את פנימיותו, נאמר "תעו במדבר... עיר מושב לא מצאו" - הם תועים במדבר הדבור, מחללים את הדבור הקדוש ולא מצליחים ליישב בו התעוררות פנימית (בכך מותירים את הדבור מדבר שומם של חולין, ללא יקוד אש מלאת חיות של צירופים ושמות קדושים). [יש להעיר כי פשטות הדברים של רבי נחום היא שהתועה במדבר לא מסוגל להאיר את הדחילו ורחימו מחיצוניות הלב (כולל החיצוניות שבפנימיות וכו', כמבואר בדברי האריז"ל ובדא"ח שיש מדרגות של פנימיות וחיצוניות יחסיות עד אין קץ). אמנם, בעומק יותר, בכל מציאות הגלות נמצאים עם בני ישראל ואף ה' יתברך עצמו - "שכינתא בגלותא" - במצב של "תעו במדבר", שהרי העצם הפנימי ביותר (בחינת "במסתרים תבכה

נפשי מפני גוה") לא מתגלה, והקץ מכוסה משום ש"לבא לפומא לא גליא", וד"ל].

החבושים בבית האסורים, "יושבי חשך וצלמות", הם לפי רבי נחום אלו השרויים בחשכות השכל. אפשר לפרש שהוא מתכוון למי ששכלו חשוך - מי שסובל מטמטום המח (וכפי שיתבאר לקמן בפירוש הרבי הריי"צ, ביחס לחולה), שאינו מסוגל לחשוב ואין לו אור וענין בהתבוננות. אך אפשר לפרש בעומק יותר, בדומה למדרגות האחרות, שהכוונה היא למי ש'כלוא' בתוך שכלו בלבד, והשכל אינו מתפשט להאיר בלבו ובמדותיו. השכל לכשעצמו, כשאינו מתפשט להאיר כלפי חוץ, הוא "קר ומת" - חשכות השכל. שוב יש כאן תופעה של אדם שמתפקד בעבודת ה' באופן חלקי בלבד, ולא מצליח שהדברים יתפשטו בתוכו ומתוכו.

אצל החולים החויה העיקרית היא "כל אוכל תתעב נפשם". החולה ברוחניות עסוק בעבודת ה', אבל איננו טועם כל טעם בעבודתו - תורתו, תפלתו ומצוותיו נטולות חיות. על החולים נאמר כי הם טועמים מר למתוק ומתוק למר, וכשם שהוא בחולי גשמי כך הוא גם בחולי הנפשות (כפי שכותב מפורש הרופא הגדול - הרמב"ם). בעבודת ה' היינו מי שכל עניני התורה והמצוות, המתוקים באמת, מרים עבורו, וכאשר הוא זוכה לטעם מתוק בעבודה הרי שזה דווקא טעם שקרי וחיצוני[ג].

יורדי הים מתפרשים כאן כצדיקים, עובדי ה' באמת ובכל חלקי נפשם, שלעתים תוך כדי נסיקתם כלפי מעלה ("יעלו שמים") באה להם איזו מחשבה דקה של גבהות או של פניה בעבודת ה', והיא מפילה אותם ממדרגתם ("ירדו תהומות"). על כגון דא אמר הבעל שם טוב לנכדו, ה"דגל מחנה אפרים", תוך שהוא מושיב אותו על ברכו - דע לך שיש צדיק (וכוונתו היתה על עצמו, כמובן) שלומד כל יום תורה "לא מפי מלאך ולא מפי שרף ולא מפי השליח" אלא מפי קוב"ה ושכינתיה ממש, ואף על פי כן הוא מצוי בכל רגע בפחד מפני נפילה לפומא דתהומא רבא. כיצד יכול צדיק ליפול ממדרגתו באופן כזה? אם באה לו, לרגע אחד, מחשבת גבהות או פניה לגרמיה בכל למודו ועבודתו. ממחשבת גבהות זו חשש הבעל שם טוב כל ימי חייו, וממש לפני פטירתו אמר (כפי שמסופר גם על האריז"ל) - "אל

[ג] וסיפור נאה להמחשה (נדפס בספר "ימות עולם" עמ' סד): פעם אמר חסיד לרבי יוסף מאמשינוב לאחד הצדיקים כי בכל פעם שהוא טובל במקוה הוא מרגיש את רוח הטהרה, והצדיק השיב לו – "אמת שמקוה מטהרת, אבל מה שאתה מרגיש זה משהו אחר...". החולה הוא זה שאינו מרגיש את רוח הטהרה האמיתית ("אמת שמקוה מטהרת"), המתוק האמיתי נטעם לו למר, ואילו הטעם המתוק שיש לו שייך לרבדים חיצוניים ואף שקריים של המעשה.

תבואני רגל גאוה". בפירושו של רבי מיכל יורדי הים היו גדולי תורה 'מתנגדים', מי שלא נגעה בהם עבודת ה' הפנימית בדרך החסידות ואינם רגישים ל'נגיעות' ולמחשבות הגבהות הדקות שהחסידות מזהה, אך רבי נחום מדבר על גדולים וצדיקים בדרך החסידות, שרוב עבודתם נקיה מכגון דא, אך גם אצלם עלולה להתחולל נפילה כזו (ההפרש בין צדיקי החסידות לבין גדולים אחרים הוא ההפרש שבין הלויתן לשור הבר - יורדי הים הם "נוני ימא", השייכים לעלמא דאתכסייא, ואצלם עיקר הרגישות הוא למתחולל בתחומים המכוסים של הנפש, לתחומי הכוונות הפנימיות של כל מעשה, ואילו בעלי הנגלה שייכים לעלמא דאתגלייא, ועיקר הדגש אצלם הוא על הנעשה בפועל, ללא רגישות למתחולל במטמוני הלב). [פירושו של רבי נחום יכול להתאים עם פירושו של הבעל שם טוב, שפירש את "יורדי הים" על צדיקים, נשמות גבוהות, שנופלות למטה כדי להיות "עושי מלאכה במים רבים", במקרים הנדירים בהם נפילת הצדיק נובעת מחטא דק - נפילת הצדיק אינה כנפילת כל אדם, כמבואר בענין "שבע יפול צדיק וקם" ב"חינוך קטן" (הקדמת שער היחוד והאמונה), אלא רק נפילה במדרגת ההתכוונות הפנימית שלו כלפי שמיא, ותכליתה לפעול העלאה ותיקון במציאות כולה כאשר הוא יזעק ויצעק ויוושע מתוך נפילתו זו].

פירוש הרבי הקודם, רבי יוסף יצחק מליובאוויטש (סה"מ קונטרסים קפז, ב)

הרבי הריי"צ מפרש את ארבע המדרגות בקצרה (כפי שמציין בפירוש הרבי כשהוא מביא את דבריו, במאמר "ארבעה צריכין להודות" תשמ"ז), כולן על מניעות ומגבלות בעבודת ה'[ד]:

"תעו במדבר" היינו מי ששקועים מאד בחומריות העולם הזה, עד קשה מאד לדבר איתם בעניני קדושה ולעוררם לעבודת ה'. רבי נחום תיאר מצב בו אדם מרגיש שהוא תועה במדבר, שאינו מרגיש חיות בדבורו, שדבריו אינם יוצאים מן הלב וממילא גם אינם נכנסים ללב הזולת ופועלים את פעולתם - כשדבריו אינם פועלים על הזולת הוא מרגיש שהחסרון הוא בו ושעליו לתקן את עצמו (וכך אכן ראוי להרגיש). אמנם, יש מצבים שיש לאדם חיות - ולו מועטה - בדבורו, אך בכל זאת הדברים אינם חודרים אל

[ד] וראה ביאור נאה ומפורט יותר בענין זה ביין משמח ח"ג בשער האחרון ("וכל החיים יודוך סלה"), המבוסס על מאמר הריי"צ בנידון.

הזולת משום שממש 'אין עם מי לדבר', הזולת כל כך שקוע בחומריות עד שכמעט לא ניתן לעוררו. זו הסיבה שיש מקומות שמרגישים שקשה מאד לדבר ולעורר בהם, מקומות שהם בבחינת מדבר שממה רוחנית משום שהאוכלוסיה שלהם תועה במדבר החומריות (כאשר "הכסף יענה את הכל" - הכסף עושה מכולם עניי דעת לחלוטין, כאשר "גם בלא דעת נפש לא טוב" ואין בנפש כלי ל"אור כי טוב" של התורה - כפי שמתאר רבי נחמן את מדינת העשירות, בה אפילו דברי בעל התפלה היוצאים מהלב אינם מצליחים, בתחלה, לפעול את פעולתם).

את החולה מבאר הרבי הריי"צ כמי שסובל מטמטום הלב והמח (מזה או מזה או משניהם גם יחד) - אטימות שאינה מאפשרת לו לקלוט במחו את דברי התורה, או שהדברים נקלטים במחו אך אינם פועלים על לבו. ידועה הגימטריא ש**חולה** עולה **מט** - יכול להיות מי שיש לו **מט** שערי בינה, אך עדיין הוא חולה משום שלא השיג את שער ה-**נ**, ולענייננו הכוונה שאל הנקודה הפנימית של הדברים הוא לא הגיע משום שמחו ולבו אטומים-מטומטמים מלקלוט באופן פנימי. כמובן, זהו מצב החולי הנעלה ביותר, אך ניתן גם לפרש כי **חולה** עולה **טם**, רמז לטמטום החולה (כאשר **טמטום** כולל ב"פ **טם**, כנגד טמטום-חולי הלב וטמטום-חולי המח), ועד ל**אטם** המוחלט של ה**טמא** שנפל בשער ה-**נ** של הטומאה (אלא שהמדובר הוא בחיצוניות שער ה-**נ**, שיש גם בלעומת זה, ששייך עדיין ל-**מט** השערים, מה שאין כן עצם שער ה-**נ**, הנבדל לחלוטין מ-**מט** השערים שקדמו לו, אינו קיים בלעומת זה כלל, וד"ל).

החבוש בבית האסורים הוא מי שאצלו "רשע מכתיר את הצדיק" - מי ששבוי ביד יצרו הרע. "צדיקים לבם ברשותם" אך רשעים "הם ברשות לבם". החבוש הוא מי שמכור לעבירות, מי שמסור וכלוא ביד יצרו הרע ואינו מצליח להתגבר עליו.

יורדי הים הם עובדי ה' המוצפים ב"מים רבים" כפי שנתבארו בחסידות - טרדות הפרנסה. אלו אנשים שאין בהם חסרון בעבודת ה' מצד עצמם, הם יכולים להיות ת"ח וכו', אבל טרדות העולם מאיימות להטביע אותם - הם רוצים לנהוג בסדר בכל, לקום רגועים ופנויים לעבודת ה', אך הם לא מצליחים להשתחרר נפשית מהטרדות החיצוניות ואלו מטלטלות אותם ופוגעות ביכולת שלהם לעבוד את ה' באופן ישר ורגוע.

צריך לקשר את כל ארבעת הפירושים, השונים זה מזה, ככל פירושים שונים באותו ענין, ואכמ"ל כרגע. נעמיק בפירושים לאור ביאור עמוק של רבי אייזיק מהומיל זצ"ל ל"פתח אליהו" (הנדפס ב"סדור תפלה עם לקוטי

תורה", כשמועה שהמלקט עצמו, תושב הומיל, שמע מפי רבי אייזיק), והרחבה נוספת שלהם ממאמר הרבי השייך לאחרון של פסח, כאשר דבריו יתקשרו לנו ישירות לדברי הרבי ר' מיכל (ו"תן לחכם ויחכם עוד" בקישורם לשאר הפירושים). בין פרק ק"ז ל"פתח אליהו" יש קשר, שהרי לפני מנחה של שבת אומרים "הדו להוי'" ומיד אחר כך "פתח אליהו", ורמז: **הדו** (בכתיב חסר, בפעם היחידה) **להוי' פתח אליהו** עולה בגימטריא **תורה** - העולה גם "**רצוא ושוב**", כנודע - לרמז לשלמות הכלולה בשניהם יחד. ואכן, רבי אייזיק מבאר כי מהמשפט הראשון ב"פתח אליהו" - "אנת הוא חד ולא בחושבן, אנת הוא עילאה על כל עילאין, סתימא על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא בך כלל" - עולות ארבע דרגות באלקות, אותן נקשר לארבע הדרגות של "ארבעה צריכין להודות". נביא את דבריו היקרים במלואם:

"אנת הוא חד ולא בחושבן". פירוש חד בחושבן היינו שהוא ית' הוא הבורא והיוצא והעושה הכל והוא הראשון לכל ההשתלשלות. וזה נקרא "חד בחושבן" (וזהו נקרא אחד המנוי, עיין תו"א וארא פ"א)

אבל "ולא בחושבן" היינו ש"אין ערוך לך". וככה יש להתבונן שאף שיש רבוא רבבות מדריגות בעולמות וכמו מן הארץ לרקיע ת"ק שנה וכן בין רקיע לרקיע ויובן שלגבי רקיע העליון הארץ היא ממש כגרגר חרדל וכל זה עולם העשיה הגשמית, וכל שכן שהעולם הזה הגשמי לגבי עולם העשיה הרוחני הוא כלא וכאין ממש. ועולם העשיה בכללו לגבי מדריגה תחתונה דעולם היצירה בודאי אין ואפס ממש כי הוא עולם אחר לגמרי. ובעולם היצירה יש כמה וכמה מדריגות והכל כלא וכאין לגבי מדריגה התחתונה דעולם הבריאה כי הוא עולם אחר לגמרי. ובעולם הבריאה אמרו רז"ל רגלי החיות כנגד כולם היינו שמדריגה התחתונה הוא כנגד כל המדריגה דעולמות יצירה ועשיה. וכן קרסולי החיות כנגד כולם עד קרני החיות ונמצא שמדריגה התחתונה דעולם הזה שלנו לגבי מדריגה עליונה דעולם הבריאה הוא כאין ואפס ממש כו'. וסלקא דעתך לומר שכמו שעוה"ז הגשמי לגבי עולם הבריאה כן יהיה ערך מדריגה עליונה דעולם הבריאה לגבי מדריגות אלקות ממש, לזה אמר "אין ערוך לך" כלל וכלל , וזהו "חד ולא בחושבן", שאינו בחשבון כלל, כין אין ערוך לך. כי אלקות הוא ערך אחר לגמרי. כן הוא לפי קבלת הרמ"ק כמו שכתוב בספר שפע טל.

אבל לפי קבלת האריז"ל גם זה נקרא "בחושבן", כי להבין ענין "אין ערוך לך" הוא על פי חשבון כפי התבוננות הנ"ל. וכל מה שיתבונן יותר ויותר יבין יותר ענין "אין ערוך לך". אבל פירוש "חד ולא בחושבן" היינו מה שכתוב "אין זולתך", ואם כן אין בזה שום חשבון, והוא אחד ממש אפס זולתו ממש והוא לבדו הוא, ואם כן אין ממה לעשות חשבון.

ולפי קבלת הבעל שם טוב ז"ל גם זה יש לקרות "בחושבן". כי גם בדבר אחד יש חשבון מעלה ומטה. אבל עיקר פירוש "חד ולא בחשבון" שהוא לבדו הוא ואין שייך כלל מעלה ומטה וחילוקי מדריגות, כי מעלה ומטה שוין לפניו.

וזה שמפרש אחר כך "אנת הוא עילאה על כל עילאין", היינו פירוש הראשון, ש"אין ערוך לך", ו"על כל עילאין" – שתתבונן הוא עילאה על כולא, שאין ערוך אליו כלל וכלל. "אנת הוא סתימו על כל סתימין", סתימו הוא מלשון זהב סגור, שכשמראים הזהב ההוא סוגרים כל החנויות ונשאר רק הזהב ההוא. כן על דרך משל הוא "סתימו דכל סתימין" שהוא אחד ואין זולתו, רק הוא לבדו הוא, וזהו כמו הפירוש השני הנ"ל. ואחר כך אמר "לית מחשבה תפיסא בך כלל", זהו הפירוש השלישי, כי מאחר שהוא לבדו הוא ומעלה ומטה שוין, אם כן איך נתהוה כל ההשתלשלות שזהו ענין מעלה ומטה?! והוא שני הפכים ממש. לזה אמר "לית מחשבה תפיסא בך כלל", כי הוא תפיס בכולהו עלמין ולית מאן דתפיס בך וכו' וד"ל.

מדברי רבי אייזיק עולות ארבע מדרגות: "חד בחושבן" - ראשית סדר ההשתלשלות. "חד ולא בחושבן" על פי קבלת הרמ"ק (שענינה השתלשלות) - "אין ערוך לך", שהמציאות כולה בטלה לחלוטין ביחס לאלקות (שלא כבטול העולמות התחתונים לגבי העולמות העליונים, שהם בערך זה לזה), שעל זה נאמר "עילאה על כל עילאין". "חד ולא בחושבן" על פי קבלת האריז"ל (שענינה התלבשות) - "אין זולתך", שבגילוי האלקות מתברר שאין עוד מלבד ה' (אך יש דרגות באלקות, וכל דרגות המציאות נכללות בדרגות האלקות), ועל כך נאמר "סתימו על כל סתימין". "חד ולא בחושבן" על פי קבלת הבעל שם טוב (שענינה השראה) - שהוא לבדו הוא, ללא כל מדרגות וחלוקות בין מעלה ומטה (וממילא המצאות מדרגות שונות בסדר השתלשלות הנמשך מאחדות מוחלטת זו היא בגדר נשיאת הפכים ממש), ועל כך נאמר "לית מחשבה תפיסא בך כלל" (בהיות שהמחשבה תופסת דברים לפי פירוטם וחלוקתם לדרגות, וכאן אין שום חלוקה פנימית

בתוך האלקות). בלשון הקבלה מכוונות ארבע המדרגות כנגד המלכות דאצילות (האלקות בדברי הרמב"ם, שהיא מקור ההשתלשלות), אדם קדמון (האלקות בדברי הרמ"ק), הקו (האלקות בדברי האר"י) ואין סוף ממש (האלקות בדברי הבעל שם טוב).

כפי שמפרש רבי אייזיק, ביחס לכל מדרגה נעלית יותר של "חד ולא בחושבן" נחשבת המדרגה הקודמת כ"חד בחושבן", ומכאן ההצדקה לומר שיש כאן **ד** מדרגות - כולל גם דרגת ה"חד בחושבן" שלא נזכרת בפירוש דברי הפתח אליהו (שהוא כמובן שייך לפנימיות התורה, ולא לדרך החקירה של השכל האנושי) - שהרי לפי הבעל שם טוב נכללות כאן כמה דרגות "חד בחושבן" לפני ה"חד ולא בחושבן" האמיתי. עם זאת, בכללות יש כאן מדרגה אחת של "חד בחושבן" ושלש של "חד ולא בחושבן", כשהיחס ביניהם הוא על דרך שלש מצות ולחם רביעי של חמץ שבתודה (וכן הוא היחס בין חכמת החקירה, אליה שייכת דרגת "חד בחושבן", לפנימיות התורה, שלדרגותיה השונות שייכות דרגות "חד ולא בחושבן"). כלילת ארבע המדרגות יחד, אף שבפשטות מאמר הזהר בא להסביר כאן רק את ענין "חד ולא בחושבן", היא על דרך פירושי הבעל שם טוב ל"ארבע דרגות בהולכי לבית המדרש" (וכיו"ב), הכוללות שלש דרגות של "הולכים" ודרגה אחת של "אינו עושה ואינו הולך" המבליט את האחרות, ודוק.

לפני ההקבלה ל"ארבעה צריכין להודות" יש להעיר שדווקא המדרגה האחרונה והנעלית ביותר, על פי קבלת הבעל שם טוב, היא זו השורה על המשיח והמאירה באחרון של פסח. בהפטרת אחש"פ - יומה של סעודת משיח - קוראים את הנאמר במשיח "ונחה עליו רוח הוי', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת הוי'. והריחו ביראת הוי' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח. ושפט בצדק דלים וגו'". במאמר "ונחה עליו רוח הוי'" תשי"ד שואל הרבי מדוע נזקק משיח ל"רוח חכמה ובינה וגו'" בשביל משפט צדק, והרי משיח הוא "מורח ודאין" - "והריחו ביראת הוי'" - וממילא אין הוא נזקק לכישורים השכליים בשביל המשפט (כמפורש ש"לא למראה עיניו [בחינת חכמה] ישפוט ולא למשמע אזניו [בחינת בינה] יוכיח"). תמצית תשובת הרבי לענין זה היא שאכן "רוח חכמה ובינה וגו'" אינם נצרכים, אלא הם פירוט של מה שזוכה לו המשיח בדרך ממילא כתוצאה מהשראת רוח הוי' עליו, והחידוש הוא שזו רוח של נשיאת הפכים שמאפשרת ל"חכמה ובינה", "עצה וגבורה" ו"דעת ויראת הוי'" לשכון כאחד (חכמה ובינה הם הפכים בטבעם, כמבואר בחסידות; עצה וגבורה הם הפכים כחסד וגבורה - עצה היא תמיד בגדר "עצה טובה קא משמע לן" שכל ענינה חסד, ואילו גבורה היא הפעולה ההפוכה, כדוגמת היחס בין מי

שניגש לעשות מעשה גבורה ראוי וחיובי לעומת מי שיתייעץ על כך עם רבותיו ויקבל עצה טובה של חסד שלטובתו האישית עדיף להמנע מהענין וכיו"ב; את ההיפוך בין דעת ליראת הוי' רואים פעמים רבות במציאות - שמי שיש בו דעת חסרה בו יראת ה' פשוטה ותמימה, ומי שמצטיין ביראה פעמים רבות שחסרה בו דעת עמוקה). כדי להגיע לכך דן הרבי באריכות בדברי חז"ל שאור אין סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, ואחרי שהוא מסביר מדרגות רבות של מעלה ומטה (הן של עולמות עליונים ותחתונים, והן של מעלה ומטה בעליונים ובתחתונים גופא) הוא מסביר שהמדרגה הנעלית ביותר, בה מעלה ומטה נכללים כאחד ממש, היא ביכולת ה' להאיר (מדרגת "יחיד"), שבהיותה יכולת הרי שכלולות בה כאחת היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, כאשר היכולת להאיר היינו ה"למטה מטה עד תכלית" והיכולת שלא להאיר היא ה"למעלה מעלה עד אין קץ". דברי הרבי ודברי רבי אייזיק עולים בקנה אחד - ה"חד ולא בחושבן" באמת, היא המדרגה שאין בה כל חלוקה בין מעלה ומטה, מדרגת יחיד, והיינו מדרגת היכולת בה מעלה ומטה הם מציאות אחת ממש, ומדרגה זו עצמה היא השרש לכל נשיאת הפכים במציאות, שעל כן "לית מחשבה תפיסא בך כלל".

ההקבלה בין ארבע המדרגות הרמוזות ב"פתח אליהו" לפי רבי אייזיק לבין "ארבעה צריכין להודות" לפי פירושו של רבי מיכל דווקא - אצלו בכל מדרגה זקוקים לרבי נעלה יותר בשביל להיוושע - עולה כפתור ופרח:

היהודי הפשוט שאינו יודע דרך בעבודת ה', בבחינת "תעו במדבר", זקוק לרבי כמו הרמב"ם - מי שיורה לו דרך "בחושבן", שיגלה לו את שרש ומקור ההשתלשלות של כל המציאות וילמד אותו 'לנווט' בה בדרך עבודת ה'.

לרשע הגמור שצריך לעשות תשובה לא די ברבי שיורה לו דרך אל ה' על פי סדר ההשתלשלות - הוא המרה אמרי א-ל ונאץ עצת עליון, והוא זקוק למשהו שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הוא צריך רבי כמו הרמ"ק, שיגלה לו כי "אין ערוך לך" וכי ה' נעלה מכל סדר השתלשלות וגם מכל הפגמים שנעשו בו. כפי שהוסבר, הרשע המתעורר לשוב צריך רבי רחמן, שיקל עליו את דרך התשובה, והדרך לכך היא שהרבי יגלה לו כי עם כל חומרת חטאיו הרי "אין ערוך לך" וה' הוא למעלה מכל פשעיו ועוונותיו (במדרגה בה נאמר "אם צדקת מה תתן לו וגו'") זהו רבי המראה כיצד מושרשות כל הנשמות בא"ק - אדם הראשון לפני החטא, במקום בו החטא לא פגם - שהיינו בחינת "חלק אלוה ממעל" שלהן (לפי הרמ"ק, אצלו ה"אלוה" היינו א"ק, בערכים שהוסברו לעיל).

בעל תשובה 'חשוב'-שוטה, המתענה על פשעיו אך לא מתקן את דרכו ושב מגאוותו, זקוק לרבי שיגלה לו כי "אין זולתך" - לא די לו בגילוי ש"אין ערוך לך", אלא צריך לבטל אל ה' את עצם מציאותו-ישותו, ושבפירוט חשבון עוונותיו ותענית עליהם הוא לעולם לא יגיע אל ה' אלא ישאר נפרד ממנו (פירוט החשבון הזה, עם כל ההכרה שה' נעלה ונבדל מהמציאות ומחטאיה, מסיק שעדיין יש מקום למצוא חשבון - כשם שרבי אייזיק מתאר שעצם החשבון בבטול של סדר השתלשלות, "חד בחושבן", עוזר להכרת ה"אין ערוך", כך ניתן לומר כאן שבעל התשובה השוטה חושב שהעיסוק שלו בחטאיו ובהתמרמרות ותענית עליהם יכתות אותו ויעזור לו לדלג לקרבת ה' שבאין ערוך לכל חטא ופשע, אך אין הוא מבין שבכך עדיין שקוע הוא ב"חשבונות רבים" ולא מתבטל ב"אין זולתך", לא סוגר את כל חשבונותיו למול גילוי ה"סתימו דכל סתימין", אלא נשאר שוטה-משוטט בחלל הפנוי). במושגי הקבלה דלעיל, בעל התשובה הזה, על כל חשבונותיו, נותר שקוע במחשבה הקדומה דא"ק (בה נאמר "קורא הדורות מראש", בבחינת קריאה מעוררת לעשות תשובה), אך אין הוא נכלל בקו שיכול לחדש אותו ולהפוך אותו לאדם אחר לגמרי (שהרי הקו הוא בבחינת "צור עולמים", שרק בו קיימת היכולת האמיתית ליצור מציאות חדשה).

כפי שהוסבר, מדרגת "אין ערוך לך" אצל רבי אייזיק היא מדת א"ק המאציל - "מדת אלקות ממש" - ואילו "אין זולתך" היינו שרש הקו (שהקו הוא אלקות ממש, עד שמותר לעבוד אותו). אמנם, עיקר ענינו של הקו - בניגוד לאור אין סוף שלפני הצמצום - הוא שיש בו מעלה ומטה (ושרש הקו בתפארת הנעלם שלפני הצמצום, ולמעלה יותר ביכולת להאיר ושלא להאיר, המקור הראשון של המעלה ומטה כשאין מעלה ומטה כלל ועיקר אלא הכל אחד פשוט, "אחד האמת"). אמנם, למעלה מכך נאמר "ו**מום** אין בך" - אין בך חלוקה של **מ**עלה **ומ**טה (ר"ת **מום**, העולה בגימטריא **אלהים**, והוא השם הקדוש האחרון מ-**עב** שמות). התיקון של תלמיד חכם בעל גאוה ופניות - "יעלו שמים ירדו תהומות" - הוא על ידי צדיק המשדר לו שלפני ה' מעלה ומטה שוים, ואין כלל מציאות של מעלה ומטה. ענין זה עולה כמעט במפורש מלשונו של רבי מיכל, המפרש כי בעיתם של תלמידי חכמים היא מחשבתם שאין למעלה מהם - "יעלו שמים" - שדווקא היא מפילה אותם מטה מטה, "ירדו תהומות". תודעת המעלה ומטה המכשילה את תלמידי החכמים היא על ידי הגילוי שבאלקות המעלה והמטה הם מציאות אחת ממש. זה הוא אכן גילוי של הבעל שם טוב, שבא על רקע של קיטוב גדול בחברה היהודית בין מעלה ומטה - בין תופסי התורה ליהודים הפשוטים - וענינו היה לגלות ש"כולך יפה רעיתי ומום אין בך", וכל היהודים הם כאחד,

מעלה ומטה ללא כל הבחנה (ואם יש 'מעלה' הרי היא דווקא אצל היהודים הפשוטים, המשקפים את העצמות שאין בה מעלה ומטה).

[ובהקבלה קצרה למושגי המאמר של הרבי ("רוח הוי'... רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת הוי'"): "רוח הוי'" היינו רוחו של מלך המשיח, המשוה מעלה ומטה (כפי שהסביר הרבי בפירוש), ובכך מתקן את תלמידי החכמים הנגועים בתחושה שאין למעלה מהם. ב"רוח חכמה ובינה" יש את נשיאת ההפכים המאזנת בין התשובה של הבינה - שכאשר היא ללא חכמה נאמר בה "מינה דינין מתערין", בגזירת תעניות וסיגופים, והיא יוצרת מציאות של רוח שטות (כדוגמת הצרעת הנמשכת מהעלם אור אבא מאור אמא, וד"ל) - לבין הבטול במציאות של החכמה, הנדרש לתיקון בעלי התשובה השוטים. "רוח עצה וגבורה" היינו האיזון בין הימין המקרבת בעצה טובה לבין הגבורה-ההתגברות לה זקוקים הרשעים הגמורים בתשובתם (כנ"ל ביחס לדרך החסידית המקרבת הנדרשת לרשע גמור בשביל להשיבו בתשובה נכונה). "רוח דעת ויראת הוי'" היא הרוח המחדירה דעת ביראי ה' הפשוטים, התועים במדבר. ודוק]

בשביל גילוי המשיח, השייך לאחרון של פסח, צריך לעבור את כל המדרגות - צריכים לעבור את הצדיק המורה דרך פשוטה וסלולה בעבודת ה', להתקדם דרך הצדיק הרחמן המורה דרך תשובה, לעלות מהצדיק-המשפיע השובר את הגאוה והנפרדות, ולהגיע לרבי בדרך הבעל שם טוב המשדר לכל עם ישראל כי אין בתוכנו מעלה ומטה וכולם שוים לפני ה' יתברך.

ה. הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זיעוכי"א

רבי אברהם יהושע העשיל נולד בשנת תק"ח לאביו רבי שמואל, אב"ד וראש ישיבה בניישטאט. לאחר חתונתו התמנה לרב בעיירה קולבסוב שבגליציה, ובזמן כהונתו ביקרו בעיר רבי לוי יצחק מברדיטשב ורבי משה לייב מסאסוב והשפיעו עליו להתקרב לחסידות. כחסיד, נסע בתחילה לרבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, ולאחר מכן החל לנסוע לרבי אלימלך מליז'נסק. ר' אלימלך אהבו וקירבו, והוא נחשב לאחד מארבעת יורשיו שלכל אחד מהם מסר, כשהסתלק מן העולם, אחד מכוחותיו: את עיניו נתן לחוזה מלובלין, את מחו נתן לרבי מנחם מענדל מרימינוב, את לבו למגיד מקוז'ניץ, ואת פיו ל'אוהב ישראל' מאפטא. בשנת תקמ"ו החלו חסידים להתקבץ בקולבסוב, ובשנת תק"ס החל לכהן כרב באפטא שבפולין, שם יסד בית מדרש חסידי. על כסא הרבנות באפטא ישב במשך שמונה שנים, אולם לפי בקשתו נקרא שמו על שמה. בשנת תקס"ט החל לכהן כרב העיר יאסי, ומכיוון שהעיר היתה העיר היהודית הראשית ברומניה, הפך ר' אברהם יהושע לכהן כמעין רב ראשי ליהדות רומניה. בשנת

תקע"ג נפטר רבי ברוך ממז'יבוז', ור' אברהם יהושע החל לכהן שם כאדמו"ר. בשנת תקע"ה, נשאר האדמו"ר הותיק ביותר באירופה (לאחר שנפטרו שלושת חביריו תלמידי ר' אלימלך), והוא נחשב לזקן צדיקי הדור בחסידות. נפטר בה' בניסן תקפ"ה ונטמן במזיבוז' באֹהל הבעל שם טוב.

מצה ומריבה

בעל ה"תורת חיים" מקוסוב, הגיע פעם לשבות אצל הרה"ק מאפטא זי"ע. המנהג היה אצל הרה"ק מאפטא, שבאשר טעם בערב שבת 'טועמיה' ממאכלי השבת, היו מכניסים לחדרו רק איש אחד. באותו ערב שבת, זכה ה"תורת חיים" להיות נוכח בחדרו של הצדיק. ה"תורת חיים" ראה שמגישים להרה"ק מאפטא קערת דגים, וחשב לעצמו שהצדיק וודאי יטעם מעט מן הקערה ויותיר את הרוב. אך מה התפלא בראותו שהרבי אוכל את כל מה שהיה בקערה. כך היה גם כאשר הגישו את קערת המרק וכך גם במאכלים הבאים. פליאתו של ה"תורת חיים" גברה: איך יהא הרבי מסוגל לאכול בסעודת ליל שבת, אם הוא אוכל כה הרבה ב'טועמיה'?... אולם בליל שבת, כאשר ראה ה"תורת חיים" את עבודת הקודש של הרבי בסעודה ואת כמויות אכילתו, הבין שהסעודה של ערב שבת היתה אמנם בבחינת 'טועמיה'...

***

האוהב ישראל מאפטא נודע בעבודת האכילה שלו, שצדיקי דורו שיבחו מאוד. בספרו 'אוהב ישראל' כתב הצדיק: "כשאדם משליך תאותו אחרי גיוו ואינו משגיח על גשמיות המאכל, אלא על כל מוצא פי ה', על חיות הרוחני המובלע בהמאכל ההוא ומעלה הניצוצות הקדושים שבתוך המאכל וכו', אז האכילה זאת נחשבת לעבודה במקום קרבן, והשולחן דומה למזבח שהוא מכפר כיון שאכילתו בקדושה". בקרבנות, בניגוד לבשר תאווה סתם, אכן ראוי להרבות. אולי בשל כך, מסופר כי הורה לעשות את ארונו מהשולחן שאכל עליו בקדושה.

עד שמלאו לו שלושים ושש נהג הצדיק לצום רבות, ורק לאחר מכן החל לאכול. גם בכך, כמובן, כרוך סיפור: פעם חלה הרבי מאפטא עד שנטה למות, וראה מאכלים שונים שתובעים אותו על שלא אכל מהם

והעלה אותם. השיב הרב מאפטא: ירא אני פן תזיק לי האכילה, משום שאיני מורגל בה כבר זמן ניכר. הבטיחו לו אפוא משמיים שלא ינזק מהאכילה. שוב אמר: ירא אני שלא אנזק ברוחניות. הבטיחו לו גם על זאת, ומאז החל לאכול. עם זאת, 'השליך' כל כך את תאוותו, עד שהעיד כי "בכל מאכלי מרגיש אני טעם עפר ממש, מאז למדתי מרבי אלימלך את כוונת האכילה".

אם בכל השנה הייתה האכילה עניין גדול, אכילת המצה בליל הסדר בוודאי זכתה ליחס מיוחד. כשאפו מצות בעיר, סגר הרבי מאפטא את דלתו בפני החסידים ועסק באפיית המצות בדרכו שלו: על אף שבפועל לא ביקר במאפייה פעמים רבות, חש הרבי אחריות על האפייה ושמר מרחוק על מצותיהם של בני העיר. השמירה הרוחנית הזו העסיקה אותו מאוד, ומנעה ממנו לקבל פתקאות.

אמנם, יותר משהיה 'בעל עבודה' העיד על עצמו הצדיק שהמְדה בה יוכל להתפאר לפני בי"ד של מעלה היא אהבת ישראל שלו, וכך גם נזכר שמו, על שם ספרו הנודע, ה'אוהב ישראל':

פעם, אחרי פסח, באו זוג אל ה'אוהב ישראל' מאפטא ואמרו שברצונם להתגרש. מדוע? הבעל חסיד ומקפיד על 'שרויה' בפסח ואילו אשתו, שלא גדלה בבית חסידי, לא מסכימה לקבל על עצמה הידור זה. אמר הרבי מאפטא: אספר לכם מה שהיה אצלי בפסח השנה. הכנתי לעצמי מצות שמורות ומהודרות לליל הסדר, ובערב החג אשתי לקחה בטעות את המצות השמורות ונתנה אותם לאחד העניים שהיה זקוק למצות. כשהבינה אשתי מה קרה, נבהלה, ולכן לקחה מצות פשוטות והניחה אותן באותו מקום שהיו המצות השמורות. אמר הרבי מאפטא, חושבים אתם שלא הרגשתי בכך? הן ברוח הקדש ראיתי מה קרה, אך לא אמרתי דבר כדי שלא יהיה כעס בבית. וסיים הרבי: אם אני אכלתי השנה מצות פשוטות במקום מצות שמורות, בלי להקפיד, גם אתה יכול להסתדר עם אשתך שלא מקפידה על 'שרויה'.

ה'אוהב ישראל', שירש מרבי אלימלך את כח הפה, ידע לאכול וידע גם לדבר. יש לומר שכח האכילה שייך לשמו אברהם, עליו נאמר "אנכי מגן לך", וכנודע מרבי מאיר מפרמישלן שאברהם אבינו, שהיה מכניס אורחים גדול, ביקש מהקב"ה שיתן לו בטן [מגן-מאגען באידיש] טובה, על מנת שיוכל לאכול עם כל אורח ואורח ובכך לקיים המצוה בהידור. ואילו כח הדיבור שייך לשם יהושע, עליו נאמר "דבר אחד לדור", מנהיג מלשון דיבור. מכל מקום, בסיפורנו מסתבר שידע גם לשתוק. "משקולת זהב בפיו",

התבטא עליו אחד הצדיקים, "והוא שוקל בה כל מילה שהוא מוציא ממנו". בשתיקתו מלמד הצדיק, כי האחדות והשלום אפשריים רק כשלא מקפידים יותר מדי. זו אחת הסיבות לכך, שזמן 'סעודת משיח' שחוגגים החסידים הוא באחרון של פסח (או בסוף היום השביעי כשהסעודה גולשת למוצאי החג): באחרון של פסח נוהגים לאכול שרויה. סעודתו של המשיח, ביאת המשיח תלויה באחדות בין היהודים, ועל סעודתו להיות כזו שכל היהודים, המחמירים ואלה שלא, יוכלו להשתתף בה יחד.

ו. הרה"ק רבי אפרים מסדילקוב זיעוכי"א

רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, נולד במעז'יבוז' בשנת תק"ב (או תק"ח) לרבי יחיאל–מיכל אשכנזי ואדל, בתו של הבעש"ט. סבו הבעל שם טוב, באיגרת לגיסו רבי גרשון מקיטוב משנת תקי"ג לערך, מכנה אותו: "עילוי גדול בתכלית הלימוד". לאחר פטירת סבו, למד אצל תלמידיו: המגיד ממעזריטש, רבי זאב וולף קיציס, ובעיקר אצל בעל ה'תולדות יעקב יוסף'. עם זאת, הוא עצמו קיבל גם ישירות מתורת סבו ואף מצטט בספרו אמירות ששמע מפיו. כיהן כרב ומגיד בסדילקוב, והנהיג עדה קטנה יחסית – כרבו בעל ה'תולדות' כחו היה גדול בעיקר בכתיבה ובדרשה. בשנת תקמ"ח לערך שב רבי משה חיים אפרים לעיירת הולדתו מעז'יבוז', ומשום שאחיו רבי ברוך כיהן שם כאדמו"ר פנה הוא להתפלל בבית מדרשו של סבו הבעש"ט, ואף הוא קיבל את חסידיו בעיר. קשר הידידות בין האחים היה הדוק מאוד, אף על פי ששניהם כיהנו בכתר האדמו"רות בעיר אחת. בי"ז באייר, ערב ל"ג בעומר שנת תק"ס, נפטר רבי אפרים ונקבר באוהל סבו במעז'יבוז'.

לכבוד מי זה?

בהיות הרה"ק ר' משה חיים אפרים (בן בתו של הבעש"ט ז"ל) מגיד מישרים בעיר סדילקוב, היה לו שונא שהציק לו למאוד ומרר את חייו, עד שנחלה ונפל למשכב. אחיו, הרבי ר' ברוך ממעז'יבוז', בא לבקרו, והצדיק שפך לפני אחיו את לבו.

ר' ברוך שהיה בטבעו קפדן, אמר: "התפלל עליו שיענש ממרומים!" על זה ענהו ר' משה חיים אפרים: "אֵיך יוכל לעלות על דעתך לנקום ביהודי ולנטור לו איבה? הלוא התורה אמרה 'לא תקום ולא תטור'?" ר' ברוך השיבו: "הלא תלמיד חכם אתה ורבותינו אמרו 'כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר

כנחש אינו תלמיד חכם'. ואם על כבודך אתה מוחל, איך אינך חס על כבוד התורה?" אך ר' משה חיים אפרים אמר בתמימות: "אמנם גם אני חשבתי כך. אך בכל פעם שהחלטתי לבקש עליו עונש מן השמים, הרגשתי שלא על כבוד התורה אני חס אלא על כבוד עצמי, ומיד פסקתי מלהתפלל על זה".

[מתוך 'זכרונם לברכה']

***

הפגישה בין האחים הקדושים, רבי משה חיים ורבי ברוך, מדגישה היטב את השוני ביניהם:

בעל ה'דגל' שייך לצד הימין של זקנו הבעל שם טוב, צד החסד והאהבה, ואילו רבי ברוך שייך לצד שמאל של הבעל שם טוב, מדת הגבורה. אף הגימטריא של שמותם מרמזת על כך: משה חיים אפרים עולה אברהם אברהם אברהם, היינו ש'אברהם', איש החסד, הוא ממוצע שלשת שמותיו, ואילו ברוך עולה בגימטריא כיצחק, איש הגבורה.

בהתאם לכך, היה רבי משה חיים אפרים בולט בענווה ובשפלות שלו (תכונות השייכות גם הן לאברהם, שהתבטא "ואנכי עפר ואפר"), ורבי ברוך נודע בקפדנותו ובמלחמתו נגד כל המתנגד לקדושה ולחסידות. כך חיו האחים גם במצב כלכלי שונה לגמרי - רבי ברוך היה בבחינת "הרוצה להעשיר יצפין" ואחיו בבחינת "הרוצה להחכים ידרים" (כשהצפון שייך לשמאל כנודע, ואילו הדרום מכונה בתורה "ימין").

על כך מסופר, כי פעם ביקר רבי ברוך אצל בעל ה'דגל' בשבת קודש, ונחרד לראות את גודל עניותו: המפה הפרוסה על השלחן היתה כמין שק, והפמוטות עשויות חמר. שאל אותו: "עד כדי כך?! אפילו פמוטי כסף אין לך?!" ענה כנגדו 'בעל הדגל': "ואתה יש לך פמוטי כסף?!" אמר לו הרבי ממעזיבוז: "הן". שאל אותו: "ואיך היה לך כסף לקנות פמוטות יקרים כאלה?" אמר לו הרבי ממעזיבוז: "אני נוסע בין הכפרים והעיירות לפעול ישועות לבני ישראל, והמה מהנים אותי מכספם". אמר לו בעל ה'דגל': "אתה נוסע בעיירות ופמוטיך בבית, ואני מבכר לשבת בבית ושיהיו פמוטי בעיירות...".

ונסיים ברמז נוסף, המלמד על מעלתו של הצדיק: **משה חיים אפרים** עולה "**בצלמנו כדמותנו**". מכך ניתן ללמוד כי הצדיק העניו, הוא התגלמות הרצון העליון בבריאת אדם הראשון - כפי שממליצים על רבי שמעון בר יוחאי, שיום פטירתו חל למחרת זה של בעל ה'דגל': "נעשה אדם נאמר בעבורך"!

ז. הרה"ק רבי ברוך ממעזבוז זיעוכי"א

רבי ברוך ממז'יבוז' נולד בשנת תקי"ג לרבי יחיאל מיכל אשכנזי ולאדל, בתו היחידה של הבעל שם טוב. שלש שנים גדל אצל סבו, ולאחר מכן נתחנך אצל המגיד ממעזריטש, רבי יעקב יוסף מפולנאה ורבי פנחס מקוריץ. כן למד מרבי זאב קיציס, בעת שבתו באוסטראה. נשא לאשה את בתו של אחד מעשירי אוסטראה, רבי טוביה קצקש. כל זמן שהיו רבותיו בחיים לא רצה לנהוג באדמו"רות, אך בשנת תק"ם התקבל לאדמו"ר בעיירה טולצ'ין, עיר מגורי אביו, ומשם הנהיג את חצרו. בשנת תקמ"ח עבר למז'יבוז', אך המשיך מדי פעם להגיע לטולצ'ין, ובחודשי הקיץ היה מתגורר רק שם. רבי ברוך נודע כתקיף וקפדן. המליץ על עצמו את מאמר הזהר מתפילת 'בריך שמיה', "ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא" – "שאהיה אני פקיד ושליט בין הצדיקים". נטמן באהל סבו הבעש"ט במז'יבוז'.

מסירות נפש אמתית

בשנת תר"ג נקראה על־ידי ממשלת רוסיה ועידת רבנים לפטרבורג, לדון על כמה ענינים הנוגעים לחיים הדתיים של היהודים. נבחרו לועידה: אדמו"ר בעל צמח צדק מליובאוויטש ז"ל, הגאון רבי יצחק מוולוזין ז"ל, הגביר רבי ישראל הילפרין ז"ל מברדיטשוב, ומר בצלאל שטרן ז"ל, מנהל בית־הספר באודסה.

כשבעל צמח צדק שב מנסיעתו הביתה לליובאוויטש, שמע שהחסידים אומרים עליו שמסר נפשו בפטרבורג בעד כלל ישראל. בבה האדמו"ר בכי רב, ואמר: אוי לו למי שהעולם טועים בו! ואחרי־כן הוסיף האדמו"ר ואמר: וכי זוהי מסירת נפש, כשאדם מוסר את נפשו בעד כלל ישראל, ועוד יש לו פניה שבשביל כך יגדל שכרו לעולם הבא? בזה אין שום רבותא! מסירת נפש אמתית היא כזו ששמעתי על הרב הקדוש רבי ברוך ממז'יבוז' ז"ל, שמסר את נפשו ואת העולם הבא שלו בשביל אדם אחד מישראל, יתרה מזו: לא בשביל חייו של אותו איש, רק בעבור הצלת ממונו בלבד!

וסיפר בעל צמח צדק להחסידים על מסירת הנפש של רבי ברוך ממז'יבוז': מעשה שהיה כך היה, איש אחד, ממקורביו של רבי ברוך, חסיד וירא שמים, היה סוחר ביין, ודרכו היה להוביל יין לערים רחוקות. והסוחר הזה לא היה לו בעצמו סכום כסף במחיר היין, אך מפני שהיה מוחזק לאיש ישר ונאמן היו סוחרי היין הגדולים נותנים לו סחורה בהקפה. פעם אחת, בעת שהיה בדרך במלון, נתעורר בו פתאום הרהור תשובה על איזה ענין שלא תִקן כראוי, ומרוב התעוררותו לתשובה נבונה עזב את העגלות עם היין במלון והלך למז'יבוז'.

ויהי כאשר בא אל הרב הקדוש, שאל אותו הרב על עסקו ומסחרו, והאיש ספר לו את כל הנעשה עמו. כששמע רבי ברוך שעזב במלון את היין הפקר, התחיל לבזות אותו ולגעור בו: שוטה שכמותך, איך זה מלאך לבך להפקיר ממון של אחרים על לא דבר?!

זה היה בערב שבת סמוך למנחה. אחרי־כן, בליל שבת, בשעת הסעדה, וכן למחרתו, חרף וגדף אותו שוב בכל מיני חרפות וזלזולים, וביישו ברבים בפני כל המסובים שהיו שם. נתארח אז אצל רבי ברוך מחותנו, הרב הצדיק רבי אברהם מחמלניק ז"ל, ולא יכל רבי אברהם להתאפק, בראותו את הבזיונות הגדולים של האיש, ופנה אל רבי ברוך בשאלה: מחותן! מה יעשה במאמר הגמרא (סנהדרין קז, א): "כל המלבין פני חברו ברבים..."?

השיב לו רבי ברוך:

כלום אינני יודע שהמלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא? אבל אני הפקרתי את העולם הבא שלי כדי לעשות טובה לאיש הזה, כי

הגוים, בעלי העגלות שלו, התיעצו ביניהם לגנוב את כל היין שלו ולגרום לו היזק רב, אלא שהצער והיסורים שסבל האיש מהחרופים והגדופים שלי הצילו אותו, כי הוחלף לו צער ההפסד בצער הבזיון.

זוהי, סיים בעל צמח צדק את דבריו, מסירת נפש אמיתית: למסור את העולם הבא בעד הצלת ממונו של איש אחד מישראל!

[סיפורי חסידים, תורה]

***

רבי ברוך הסתיר תמיד את כוונותיו הרחומות מאחורי מעטה של רוגז, ואף מסופר כי כאשר נפטר, הייתה אצבעו הקדושה מונחת על ספר הזוהר הקדוש - במילים "אית רוגזא לעילא דאיקרי ברוך."

בתניא, בשער היחוד והאמונה, מוסבר כי עיקר מדת הרחמים של הקב"ה מתגלית על ידי אותות ומופתים שפועלים הצדיקים, והאותות והמופתים הכתובים בתורה. הדבר אמור כמובן על "קללותיו" הברוכות של רבי ברוך, אך גם על הנִסים ה"מרים" שבתורה ובנביאים, כדוגמת עצירת הגשמים על ידי אליהו. כיצד ניתן להבין זאת?

בניגוד לעושי נִסים שאינם מצד הקדושה, כבלעם הרשע ודומיו, הצדיקים פועלים ישועות בתפילה (המכונה בארמית "רחמי") או בתורה (השייכת לתפארת, מדת הרחמים). משום כך, בתוך הדין עצמו מסתתרת המתקה: לעִתים גלויה יותר, ולעיתים נסתרת. מסופר במדרש, כי כאשר עצר יהושע בן נון את השמש בשמים, ואמר לה: "שמש בגבעון דום", באה אליו השמש בטענה: מי ישיר את השירה שלי לה', בזמן שאני אדום? על כך ענה לה יהושע: אני אשיר לה' במקומך (ולכך רומז הפסוק: "אז ידבר יהושע לה'... שמש בגבעון דום"). באותו האופן, כאשר הצדיק עוצר את הגשם [כמו אליהו], את השמש [כמו יהושע] או מעמיד פני כועס [כרבי ברוך] - הוא עצמו ממלא את מקום הגשם, השמש או את מקום הארת הפנים החסרה

***

פעם אחת נסע הרב הקדוש רבי ברוך ממז'יבוז' בדרך, עם בעל עגלה וקצת חסידים עמו. והרבי רבי ברוך היה נוהג לומר מילתא דבדיחותא, ובעת ההיא אמר גם כן דברי בדיחות. והנה, על כל דבר שאמר, ענה כנגדו בעל העגלה גם כן במילתא דבדיחותא... החסידים רמזו לו שבל יהין לומר עוד – שהרי הרבי מתכוון לענייני גבוהים ובעל העגלה אומר דברים פשוטים. אמנם בעל העגלה לא ציית להם, ובמשך כל הדרך אמר ענייני בדיחות והם

הראו לו שישלמו לו בעבור זה. אמנם העגלון לא פנה לאזהרתם, וכשהגיעו למחוז חפצם, רצו לפגוע בהעגלון.

אמר הרבי רבי ברוך שיקראו לעגלון, והמה תמהו לשמוע שהרבי רוצה לדבר אליו. כשבא העגלון אל הרב הקדוש, אמר הרבי: במשך כל הנסיעה לא היה העגלון שרוי בעצבות, ואם כן סימנא מילתא היא שהוא מצד הקדושה...

[זכרונם לברכה]

ח. הרה"ק רבי משה־לייב מסאסוב זיעוכי"א

בע"ה

אור לכ"ח טבת תשפ"ה – רשימת הרב

עבודה בשמחה

מתורת רבי משה לייב מסאסוב זי"ע

סיכום שיעורי **הרב יצחק גינזבורג** שליט"א[א]

רבי משה ליב מסאסוב זי"ע אמר[ב]: "שערי דמעות לא ננעלו"[ג], אבל בכל זאת צריכים לחפש עד שמוצאים את אותם שערים. לעומת זאת, עבודת ה' בשמחה (ועד ל"שמחה בטהרתה") שוברת מיד את המחיצות וההסתרות (בסוד "שמחה פורצת גדר"[ד], בחינת **משיח**, אותיות **ישמח**, הנקרא פורץ[ה]) ומגיעים מיד ליעד המיוחל של ראית "אור פני מלך חיים"[ו].

ורמז: **דמעות שמחה** עולה ט"פ (ממוצע כל אות) **מהיטבאל**, סוד יחוד **מה-בן - מה** היינו שמחה (גדולה של בטול היש לגמרי, כמו בשעת חתונה, שמחה של התפשטות הגשמיות, מכחה מתקיים "**מה** פרצת"[ז], פריצת משיח הנ"ל מכח הבטול דווקא) ו-**בן** בחינת דמעות. יחוד השמחה והדמעות הוא הוא ענין "בבכי יבאו"[ח] של הגאולה האמתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

"כי בשמחה תצאו"[ט], כלומר שבשמחה יוצאים מהגלות (השמחה מבטלת את הקליפה המבדילה הנ"ל לגמרי, מכת בכורות, ה"מכה בפטיש" של מכות מצרים, מכח משה רבינו, סוד המחשבה של הקב"ה הנ"ל[י]), ואחריה הביאה בבכי, שכולה בכיה של שמחה דלית כל מוחא סביל דא, כמו שמחת רבי עקיבא כאשר שמע את סודות שיר השירים מפי רבי אליעזר

[א] נערך מרשימת הרב ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה מאד.
[ב] מובא בסוף מדורו ב"זכרונם לברכה" ד' שבט.
[ג] ברכות לב, ב.
[ד] ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך, ובשיחות כ"ק אדמו"ר מלויבאוויטש לרוב.
[ה] בראשית רבה פה, יד.
[ו] משלי טז, טו.
[ז] בראשית לח, כט.
[ח] ירמיה לא, ט.
[ט] ישעיה נה, יב.
[י] ראה לעיל בדרוש המגיד (על כח המחשבה) ובדרוש הבעל שם טוב (על שבירת הקליפה במכת בכורות).

וזלגו עיניו דמעות, כנודע[יא], ובהיות שמחה זו בבחינת נושאת הפכים, עצמות ממש, היא עולה גם על "כי בשמחה תצאו", וד"ל. והיינו סוד "אין מגלין רזי תורה אלא למי שלבו דואג [בוכה] בקרבו"[יב], שבתחלה הבכיה היא כפשוטה, על העלם האור העצמי, אך בסוף הבכיה הופכת להיות בכי של שמחה בלתי משוערת כלל וכלל, וד"ל.

[יא] ראה זוהר (מדרש הנעלם) וירא צח, ב.
[יב] חגיגה יג, א.

נולד בסביבות שנת תק"ה. תלמידו המובהק של רבי שמעלק'ה מניקלשבורג. התפרסם כאוהב ישראל מופלא ששמסר את נפשו על פדיון שבויים ועזרה גשמית לזולת. נפטר ב־ד' שבט תקס"ז ובקשתו שינגנו בלוויתו ניגון בו שימח חתן וכלה התקיימה, כשלהקת מנגנים מאותה חתונה נקלעה באורח פלא ללויה.

פדיון גרים

רבינו הקדוש ורבי לוי יצחק מבארדיטשוב נסעו מסאסוב כאילו רצונם לטייל, לקחו עמהם אחד כמשמש, וגם סכין מילה ויין וכיוצא. בדרך מצאו תינוק מוטל כרוך בסדינים (שהניחתו אמו והלכה בין הקוצרים), והם היו בית דין של שלושה ומלו בחשאי את הילד לשם גירות. האם, שראתה את בנה מהול, השליכתו – ונתנוהו מיד לבית יתומים בברוד הסמוכה, וכתבו פיתקא בסוד שהוא גר צדק ושיטבילוהו לכשיגדל. ויגדל הילד לתלמיד חכם, ובעת חתונתו בא רבינו הק' לברוד וגילה הדבר ביום חתונתו (ולא פחד מכך, שבמשך השנים נשכח הענין), ושמחו שמחה גדולה. ובטח הקדושים האלו ראו בו נשמה יקרה, ניצוץ גדול, אשר מסרו נפשם עליה לנסוע שם לגיירו בלי רצון אביו ואמו.

***

סיפור כה מופלא, על גבול הסוריאליסטי - הכולל סיכון לא-מבוטל - דורש הסבר עמוק. המספר מסביר כי בילד היתה נשמה יקרה, שאלמלא הצדיקים היתה נותרת מופקרת בצד הדרך, שלא במקומה (כפי שחשה גם אמו, שמסרה-שכחה אותו בקלות). רבי משה לייב עצמו מסביר באופן מופלא את סוד הגיור בדורותינו:

על מאמר חז"ל "**אין קורין לאור הנר, שמא יטה. אמר רבי ישמעאל אני קריתי והטיתי, ולשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה**" הוא מסביר שהתורה היא מקור השפע לעולם. כאשר ממשיכים לעולם שפע מתורת הנגלה, השפע מדוד על פי דין ומגיע לראויים בלבד, אך כאשר ממשיכים לעולם שפע מפנימיות התורה נמשכים 'חסדים דגדלות' המגיעים לכל, כולל לאומות העולם. רבי ישמעאל אומר ש'הטה' לעולם שפע מאור התורה הפנימי, ולכן הוא מתחייב להביא "חטאת שמינה" - לקרב-לגייר לעתיד לבוא את הגוים, עליהם נאמר "חסד לאומים חטאת", כך שיהיו ראויים לשפע שקבלו.

הטית הנר בהיסח הדעת נדמית כתקלה, אך עליה נאמר "משיח בא בהסח הדעת", כשה**קריאה** לאור **הנר** גורמת לקיום "ו**נהר**ו כל הגוים" לבית ה' והאזנתם לקריאת דבר ה' מירושלים. מהפכת החסידות של הבעל שם טוב הפיצה את פנימיות התורה חוצה, והשפע 'נשפך' בכל תחומי החיים בעולם כולו - ברווחה גשמית והתפתחות מפסיכולוגיה ועד טכנולוגיה - דבר הדורש תיקון-השלמה ב'מהפכה הרביעית', המטה לכתחילה את אור נר התורה להאיר לגוים ולקרב-לגייר באהבה את הניצוצות שהתפזרו מהשפעת החסידות 'חסדים דגדלות'.

הדבר מומחש בסיפור גיור נוסף של רבי משה־לייב:

פעם הגיע רבי ישראל מפיקוב, בן ה'קדושת לוי', לבקר את רבינו, שאמר לו: 'הרב מפיקוב, ברצוני לבקר פונדקאים טובים ממכירי, בואו סעו עמדי'. אסרו מרכבה פשוטה ללא קורת גג, ונסעו יחדיו. בבואם אל כפר אחד החל לרדת גשם חזק מאד, והנה למולם עושה י"ש. כשראה את רבינו אמר לו, רבי, בואו לביתי כי הגשם שוטף! נכנס רבינו הקדוש לביתו, והיה אומר מפעם לפעם: 'רבונו של עולם, בל תשבית לי שמחתי'. והרב מפיקוב תמה: מה שמחה היא זו? אלא שידע שאין לירד לעומק דרכי רבינו הקדוש. התפללו מנחה וערבית, ובעל הבית הביא להם צנצנת חלב חם, ושטח תבן על הארץ – מקום ללון לאורחיו, ואף את העגל שהיה לו בבית השכיב ביניהם לחממם.

רבינו קם בבוקר בשמחה, ופנה לבעלת הבית (אותה הכיר בשמה): 'ראסי, מה תתני לי לאכול?' אמרה לו: 'רבי, תתפללו ואתן לכם סעודת שחרית'. אחר התפלה נתנו להם קערת דוחן מבושל בחלב. הרב הקדוש מפיקוב היה מפונק ומעולם לא אכל מאכל גס כזה, ורבינו הקדוש עודדו ואמר לו: 'אכול, כי הדוחן טוב מאוד! האם הרגשת מעודך טעם טוב בדוחן כמו עתה?'. אחר הסעודה שאל רבינו: 'ראסי, מאין לקחת דוחן טוב זה?'. והשיבה שלוותה משכנתה, אשת-הטוחן הנברי. שאל אותה: 'והיא אשה טובה, שהלוותה לך?'. השיבה: 'הן!'. שוב שאל: 'והטוחן, גם הוא איש טוב?'. 'לא', השיבה, 'הוא כלב רע, ומכה אותה תמיד, ודרכה לברוח אלי'. אמר רבינו: 'יש לה עוד מדוחן זה?'. השיבה: 'לא, היה לה רק מעט הדוחן שהלוותה לי'. שאל רבינו: 'ואם ידע בעלה שנתנה את מעט הדוחן שהיה לה, מה היה אומר על כך?'. השיבה: 'היה מכה אותה למוות'. אמר לה: 'שמעי, ראסי, את אשר אומר לך: הטוחן יבוא לביתו וישאל על הדוחן, ויכה את אשתו והיא תברח אליך ותאמר לך שרוצה להתגייר, ואז תבואי עמה אלי'. נסע משם לביתו, וכפי שאמר כך היה. שלח רבינו את האשה לעיר אחרת ונתגיירה, ויצאו ממנה גדולי הדור.

נעמיק עוד בשרש נשמות הגרים לאור דברי הקדושת לוי, שהוא ובנו שותפים מרכזיים בטיולי הגיור של רבי משה לייב, בפירוש הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו":

"...היה לו אהבה לנשמות ישראל קודם שנבראו וגם אחר כך... והאהבה הזאת [קודם הבריאה] נקראת א', על שם אאלפך חכמה, והאהבה... אחר שנבראו נקראת ב', בינה. והנה ידוע שנשמת ישראל נקרא ה'. והנה, למי הוא האהבה הנקראת אל"ף? לה"א. והאהבה הנקרא בי"ת? גם כן לה"א. תצטרף אחד אל אחד, א' לה' וב' לה', הוא אותיות אהבה. וזהו ישקני מנשיקות פיהו, כלומר משני אהבות".

שרש נשמות ישראל הוא **אהבה** (פנימיות החסדים). כאשר ישראל המיוחסים נמשכים מיחוד **אה** שלפני הבריאה ("מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר"), והגרים מיחוד **בה** שלאחר הבריאה (והרמז ב"בה" הראשון בתורה: "ואתם פרו ורבו [בלידת עם ישראל] שרצו בארץ ורבו **בה** [בריבוי גרים מבני נח באהבה]"). ואכן, רבי יעקב עמדין מלמד כי ילד הנולד לזוג גוים המתייחדים באהבה אמתית עתיד להתגייר. האהבה האמתית, נטולת-

האינטרסים (בניגוד ל"חסד לאומים חטאת"), נשפעת גם לגוים מצדיקי הדור, כך ששני הצדיקים הם בעצם הורי התינוק שגיירו בסיפור הראשון. גם בסיפור השני, הגדוש אהבה, סימן הגיור הוא אהבת-ישראל שהורגשה בדוחן בין אשת-הטוחן לשכנתה היהודיה. בתחלה 'חשד' רבי משה־לייב, ש'הריח' ניצוץ מתקרב ושמח בו, שזו אהבה בין הטוחן ואשתו, שאולי עתידים ללדת בן שיתגייר, אך כשהבין שכל האהבה מרוכזת באשת-הטוחן, ללא שיור בבעלה הרשע, ידע שהיא עצמה עתידה להתגייר. זו מהות 'המהפכה הרביעית' - השפעת אהבת ה' לעולם כולו, מתוך אהבת כל בריותיו וראיית טובו-אהבתו בכל.

***

פדיון שבויים בשמים

כשנולד נכדו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בן בתו, נקבע מועד הברית ליום ד' בשבט שנת תקס"ז. לשמחת הברית התקבצו ובאו אנשים רבים וחשובים, תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה, ואף פשוטי העם שביבדו את רבם. הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, נהג לקיים מצוות ברית מילה בהשכמה, אך הפעם התמהמה רבי לוי יצחק לבוא. זמן רב חיכה לו הקהל לבואו, הדקות ארכו ונהיו לשעות עד שכמעט פקעה סבלנותם של אי אלו.

רק מספר שעות לאחר חצות יצא הרבי מחדרו, מל את הנכד וקרא שמו "משה יהודה לייב". לאחר הסעודה שאלו חתנו אבי הבן, אם יוכל לגלותו דבר עיכובו מלבוא בזמן, ועל שם מי קרא את הילד. פנה הצדיק לקהל המסובים, וסיפר להם את הסיפור המסתתר מאחורי הדברים:

היום, כשהשכמתי בבוקר כדרכי והתכוננתי להכניס את נכדי לבריתו של אברהם אבינו, ראיתי חושך גדול שמכסה את העולם כולו. שר וגדול נפל בישראל, הצדיק רבי משה יהודה לייב מסאסוב נסתלק לעולמו. עודני יושב אבל וחפוי ראש, ומצטער על הסתלקותו של הצדיק, שמעתי קול יוצא ומכריז: "פנו מקום לרבי משה יהודה לייב בן רבי יעקב, וצאו לקבל את פניו!" לקול הכרוז התכנסו ובאו נשמות קדושות וטהורות שיצאו להקביל את פני הצדיק. אך כשהגיע רבי משה לייב מוקף בנשמות הצדיקים, נשמע פתאום קול זעקה שהלך מסוף העולם ועד סופו. באותו

רגע עזב הצדיק את החבריא קדישא ורץ לעבר הקול, עד שהגיע בעקבותיו אל פתחו של הגיהנום ומיד נכנס לתוכו.

רעש גדול התעורר בעולם העליון, ומיד ניתנה פקודה לשרו של גיהנום שלא יבעיר את האש בזמן שהצדיק מצוי שם. בא שר הגיהנום אל רבי משה לייב וביקש ממנו לעזוב את המקום, מכיוון שכל זמן שהוא כאן אין לו רשות להשתמש באש. השיב לו הצדיק: "לא אזוז מכאן עד שיצאו עימי כל הנשמות הנמצאות כאן". שאל אותו השר: "וכל זה למה?" השיבו רבי משה לייב: "בהיותי בחיים עסקתי במצוות פדיון שבויים והצלתי נפשות רבות, לפיכך ברצוני גם כאן להציל נפשות משביין!"

הלך השר אל בית דין של מעלה וסיפר על טענתו של רבי משה לייב. כשנשמעה טענתו של הצדיק בפני בית דין של מעלה, החליטו להביא את המשפט לפני כיסא הכבוד. כשהגיע שליח בית הדין אליו והודיע לו על ההזמנה, השיב הצדיק: "כל ימי חיי החזקתי במצווה אחת ומסרתי נפשי עליה, מצוות פדיון שבויים – ועכשיו, כאן בעולם האמת כשבאה מצווה זו לידי לא אקיימנה?! לא אזוז מכאן עד שאקיים מצווה זו". כך התעקש הצדיק לעמוד על מקומו. אחר כך נשא עיניו אל כסא הכבוד ואמר: "ריבונו של עולם, אתה יודע כמה גדולה מצוות פדיון שבויים, ומרוב חשיבותה קיימת אותה בעצמך, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, שהרי כשהיו ישראל במצרים ירדת בכבודך לפדותם מבית עבדים. ריבונו של עולם, אני במידתך אחזתי; כל ימי טרחתי במצווה זו וכל השבויים היו כשרים בעיני, לא הבדלתי בין צדיק לרשע. כאן מצאתי כל כך הרבה שבויים, על כן רצוני לקיים את אותה המצווה. ואם לאו, מוטב לי להישאר עימם בגיהנום ולסבול כמותם, מלישב עם הצדיקים ולהנות מזיו השכינה". מייד פסק הקב"ה שכמניין השבויים שפדה רבי משה לייב בחייו, יוכל לפדות גם כאן. בדקו ומצאו שפדה בחייו שישים אלף איש! יצאו גדודי נשמות מהגיהינום והוא בראשם, כשהוא מביאם לגן עדן (ומן הסתם, לא דקדק רבי משה לייב במספר והוציא בגנבה עוד כמה נשמות...). כשראיתי זאת, סיים הצדיק, יצאתי מחדרי וקראתי את שם נבדי "משה יהודה לייב".

(אוצר הסיפורים)

***

שלושה דברים נתן ללמוד מן הסיפור הזה. שניים מרבי משה לייב, והשלישי מהתבוננות רבי לוי יצחק בסיפור כולו:

הראשון: מה שיהודי עושה בעולם הזה, הוא ממשיך לעשות בעולם הבא. אמנם בעולם הבא לכאורה אין שייכות לעבודת ה', וזהו זמן קבלת השכר - אך ר' משה לייב עסק כל חייו בפדיון שבויים, וכך גם בעולם הבא. עבורו אין טעם בשכר, כל עוד המצווה שעסק בה יכולה להיעשות על ידו.

השני: גודל הערך של מצוות פדיון שבויים. פדיון שבויים הוא "מצווה רבה", ביטוי שנאמר רק על מצווה זו ועל מצוות פרו ורבו. בדורנו, שני הדברים מתאחדים בהשתדלות להחזיר יהודים בתשובה: יש בכך גם "פרו ורבו" ברוחניות, שכן המלמד את חברו כאילו ילדו (כלשון הצדיקים "יהודי עושה עוד יהודי"), ואין פדיון שבויים גדול יותר מלפדות יהודי מהתרבות הזרה.

השלישי נוגע לימי השובבי"ם, בהם חל יום פטירתו של הצדיק ונוהגים לעסוק בהם בתיקון הברית: כשרצה רבי לוי יצחק לגשת אל הברית של נכדו, ישב קודם לכן בדבקות עצומה והתבונן שעות רבות בסיפור השמימי המתרחש מול עיניו. מכך ניתן ללמוד רבות, אודות תיקון הברית בנפשנו שלנו:

כאשר יהודי רואה מראות אסורים, אפילו כאשר הוא חוזר בתשובה שלמה על כך, נותר אצלו רושם שלילי המזיק לו בהמשך עבודתו. כיצד ניתן למחוק את התמונות הללו מהזיכרון, בלי שיידחקו לתת המודע ויפעלו שם ח"ו לרע? כאשר מספרים סיפור חסידי בתענוג, צורה חיה, מפורטת ומוחשית, הדבר מוחק אלף תמונות מהלא-מודע - של האדם ומתקן את אותו רשימו שלילי. כך ניתן "לגשת אל הברית" של האדם, ולתקן את הנפש.

הרה"ק מוה"ר משה ליב מסאסוב זצ"ל [מתוך הספה"ק "דור דעה"]

א.

איש פלא מפלאות ה"דור דעה" (משנות ת"ק - ת"ר) הי' הרבי ר' משה ליב מסאסוב זצ"ל, שכל צדיקי הדור ז"ל אמרו עליו, "שבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו".

עוד טדם התגלותו, בהיותו עוד סמוך על שלחן חותנו ועוסק בתורה ועבודה, פ"א נכנס אליו חותנו ואמר לו: בני! טוב תורה עם דרך ארץ, ובכן התקן עצמך ליסע ליום השוק למחרתים ותתחיל לעסוק בד"א, הרבי משה־לייב הסכים לזה, וחותנו נתן לו צרור הכסף, והזמין בעדו עגלה הנוסעת עם הסוחרים ליום השוק והרבי משה־לייב נסע עמהם, כבואם העירה מיהר לבוא לבית המדרש להתפלל וללמוד השיעור, ומדי דברו בתורה ובעבודה משכה לו שמעתתא ושכח מטרת בואו לכאן וכה ישב בטלית ותפילין עד אחר חצות היום, שבאו הסוחרים אליו, כי יכין א"ע לנסוע הביתה כי כבר הוא אחר השוק, הרבי משה־לייב גמר עבודתו ונסע עמהם לביתו.

כאשר הקריבו לבוא לעירם ולמקומם, וילדיו יחד עם ילדי הסוחרים רצו לקראתם ויקראו כל אחד ואחד לאביו: אבא! אבא! מה הבאת לי מן השוק? וגם ילדיו קראו אליו: אבא! מה הבאת?! נתעלף רבי משה־לייב. וימהרו להביאו אל בית חותנו, וכאשר שב רוחו בקרבו שאלהו חותנו מה הי' לך, אולי אבדת כספי? ויאמר לא! הנה כספך לפניך, אלא כאשר שמעתי שאלת הילדים אבא מה הבאת? נזכרתי, שבודאי גם לאחר מאה ועשרים שנה שואלים במרום "מה הבאת בידך"? ומה אענה אז... ואתעלף. חותנו בשמעו זאת ומכל דרכיו, לא דיבר עוד עמו מסתורה ודרך ארץ.

שלש עשרה שנה למד אצל הרבי ר' שמעלקי ז"ל בשינאווי וריטשוואל, ובניקלשבורג, והוא לווה את רבו בנסיעתו לק' ניקלשבורג, בדרך מסעו שבת הרר"ש ז"ל בקראקא ונתכבד לדרוש בבית הכנסת הישן דרוש בהלכה, וכאשר עלה הרר"ש על הבימה ופתח ואמר קושיא אחת, מיד הה"ה תנועה בין הלומדים לדחותה ולסותרה. הרר"ש הניח ראשו על הבימה משוטט בדביקות בהאין סוף ב"ה וב"ש, ותלמידו רבי משה־לייב פלפל עם הלומדים עד שנתברר לפניהם כי הקושיא היא קו' חמורה, אז הגביה הרר"ש את ראשו והציע קושיא שניה, הרבי משה־לייב פלפל עם הת"ח והוא ז"ל התבודד בדביקות, וכה נכפל ונשנה עד שהציע לפניהם עשרה קושיות, ואח"כ הוא מותב להו והוא מפרק להו בחדא מחתא, חכמי קראקא וראשי

הקהלה השתוממו על גודל חריפותו של הגה"ק מוהר"ש ובקשוהו לקבל משרת הרבנות דק' קראקא שלא הי' להם רב בעת ההוא, אבל הרר"ש לא נעתר להם אחרי אשר כבר הבטיח לקהל נ"ש לבוא אצלם, ויעץ להם לקבל את הגאון הקדוש מו"ה לוי יצחק ז"ל (בע"ס קדושת לוי) לאבד"ק קראקא.

פ"א בעת שהי' הרר"ש בנ"ש, ונאלץ לבוא לע"מ ווין בפקודת הקיסרית בעת שהי' הפשרת שלגים, ומסעו הי' בספינה על הדאנוי ורבי משה־לייב לווהו בדרכו, ובאמצע הנהר ראה הספן כי יבא לנגדם עמוד של קרח אשר יכה את ספינתם לרסיסים, ויקרא בקול גדול הה! אבדנו כולנו! ותהי מהומה נוראה בספינה והרבי משה־לייב מחא כף אל כף בשמחה ואמר הנני עולה אל אבי שבשמים! וה' הצילם ויבואו לחיים ולשלום לע"מ ווין (החסידות ע' קמ"ט. ועי ס' שמן הטוב אות ל"א), ובפקודת רבו הרר"ש זצ"ל נאלץ לשוב למדינת פולין להפיץ מעינותיו חוצה.

ב.

בהקמעות שנתן הרה"ק רבי משה־לייב זצ"ל לחולים לא הי' כתוב רק השם "שבת" ואמר על זה הרה"ק החוזה מלובלין, כי להיותו מלא "אהבת ישראל" השתמש בהשם "שבת" שהיא אהבה.

ואמנם כן, אהבתו לישראל היתה אהבה עזה בלי מצרים ובלי גבול. בימים ההם אשר היהודים מחזיקי האורנדיס בכפרים אם לא יכלו לשלם השכר בעד האורנדא להאדון, אחת דתם הי' להמיתם בשבי' הם ונשיהם וטפם, הי' הרה"ק רבי משה־לייב גואלם ממות ומצילם משחת, אם ע"י פדיון שבוים שנתן בעדם הכסף הנדרש, או במסירת נפשו עליהם בסכנת נפשות, שהלך אל האדונים העריצים והאכזרים כזאבי ערב, לבקשם שיוציאו את האומללים ממסגר אסיר, גם כי ידע שבנפשו הוא, ופ"א בבואו לבקש רחמים וחנינה מאת אדון אחד בעד שבויים כאלה, ובראות האדון את הרה"ק רבי משה־לייב מרחוק כי יבא עוד הפעם אליו, אחרי אשר כבר הזהירו לבל יראה פניו עוד, צוה האדון את עבדו כי יתיר את הכלבים ממאסרם, ולשוסם עליו. הרה"ק רבי משה־לייב ז"ל לא נתבהל מפניהם והלך נגדם והושיט את זרועו להם ואמר: "קרעו את בשרי - אם שולחתם מן השמים לדבר זה"! הכלבים נשארו על מעמדם ולא יחרץ כלב לשונו. הארון בראותו דבר זה נבהל מאוד ונשא פני הרה"ק וצוה להוציא את השבויים ממאסרם ולשלחם חפשי.

פ"א בא הרה"ק רבי משה־לייב ז"ל לק' יערוסלוב, והנה לקראתו החסיד ר' שמעון (מי שהי' אח"כ הרבי ר' שמעון) ונתן לו שלום "שלום עליכם רבי ומורי". ענה לו הרבי משה־לייב, הנח את ה"רבי" ובוא עמי, כי הנה נודע לי כי נמצאה בכאן יולדת עניה שאין לה גם תבן למצעה, והלך

וקנה שני ערמות גדולות תבן האחת לקח על כתפו והשני׳ כיבד להחסיד ר״ש, וכה נשאו את הערמות עד בואם בקצה העיר אל הבית שהיתה שם היולדת והכין לה שם כל צרכה והלך לו.

שוב פ״א נודע לו מיולדת עני׳ בימות החורף, שלא הי׳ שם בבית עצים להסקה והוא ז״ל לא הי׳ בידו כסף למדי, מה עשה, התחפש עצמו בבגדי איכר וקנה גזרת עץ ולקחו על שכמו והלך שמה, וישאל להיולדת אם תקח את העץ והשיבה כי אין לה לשלם כי בעלה אינו בבית ואין לה מי שיבקע את העץ, אמר לא הנני נותן לך העץ בהקפה ויש אתי גרזן לבקע את העץ וכאשר יבא בעלך ישלם לי, ויבקע את העץ והסיק את התנור והלך לו. ועובדות כיו״ב רבו כמו רבו עצמו מספר.

וכה היי מלא רחמים וחמלה גם על בעלי חיים והי׳ דרכו לסובב בשוק ביומא דשוקא ובראותו העגלים מונחים עקודים וחום השמש בוערת עליהם הביא להם מים להשקותם.

ואהבתו להשי״ת היתה על הכל. וסיפר, פ״א הי׳ אצל אדון אחר על אודות פדיון שבוים והי׳ מעונה מאוד כי עוד לא הי׳ לו שהות לטעום מידי, ושם בבית התבשיל עמדו מיני מאכלים שהריחו ואחזו בולמוס, ומה עשה? זכר מאת ה״נשמת כל חי״ ומלאה נפשו עונג רוחני, מעונג שבת ומעין עוה״ב, ולא הרגיש עוד כלל משום רעבון...

הרה״ק מוהרח״ו זצ״ל, בהקדמתו לס׳ ״עץ החיים״, כותב: ״אם יאמרו חכמי דורנו שלומדים תורה לשמה התנא ר׳ מאיר מכחישם שאמר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו׳, וכל משכיל ראה יראה שלא זכה אפי׳ לקצת המעלות שאמר ר״מ והן הן עדיו שלא הגיע עדיין ללמוד לשמה...״

מזה נראה במה זכה הרה״ק ר׳ משה ליב וצ״ל לדברים הרבה האמורים (באבות פ״ו) להיות ״אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, וכו׳...״, מפני שלמד תורה לשמה, והתנא ר״מ מעיד עליו על זה.

על אודות ענותנותו ושפלותו ראה ב״אגרת הקודש״ שנדפס בסו״ס ״לקוטי תורת רבי משה־לייב״ ועל אודות נפלאותיו אשר עשה ראה בס׳ ״עשר צחצחות״ ועוד כיו״ב.

ג.

הרה״ג מוהר״א מרקוס ז״ל בס׳ ״החסידות״ (ע׳ קכ״ד), יספר מה שידוע בק׳ קראקא, שפ״א הי׳ הרה״ק רבי משה־לייב בקראקא בבית מדרש של מגלה עמוקות וראה שם אברכים שקבעו להם שיעור עיון בס׳ ״מורה נבוכים״ להרמב״ם ז״ל, וגער בהם בנזיפה על הגותם בספר זה שלא עשאו

הרמב"ם ז"ל אלא עבור בני אנדלוסיא שעסקו בפילוסופיא של אריסטו ותעו אחריו, אבל לא בעד אברכים מופלגי תודה שאין להם שום מושג בפילוסופיא ולא קשה להם כלל, וא"כ מה להם לאברכים כאלה לבקש אחרי קושיות וספיקות, כדי שיחפשו אח"כ למצוא תירוצים, מוטב שלא יקשה לכם ולא תצטרכו לתירוצים... הבע"ב שבבית המדרש החשיבו זאת לפגיעה בכבודו של הרמב"ם, ע"כ קנסו את הרה"ק רבי משה־לייב לביישו ברבים ולהעמידו בה"קינע" שהי' קבוע בחומת ביהמ"ד כידוע.

[גם על הגר"א זצ"ל יסופר, כי רב גדול בא לקבול לפניו על איזה אנשים שבבית מדרשו שקבעו למודם בספר "מורה נבוכים", ואמר הגר"א ז"ל: הרמב"ם ז"ל חברו ואני אצוה שלא ללמוד בו (ע' עליות אלי' הערה ה'). והבעה"ב דק' קראקא החסירו יותר מהגרא"ו ז"ל לענוש קשה את הרה"ק רמ"ל זצ"ל.]

הרה"ק מוהרש"ב מפשיסחא ז"ל סיפר, שבילדותו הי' אצל הרה"ק רבי משה־לייב ז"ל ואמר לו דברי תורה בהלכה ע"פ דקדוק בהרא"ש שמקדים בהלכותיו את המאוחר, וע"ז אמר לו הפשט. ואח"כ אמר לו הרבי משה־לייב, דע כי לא בכוונה עיינתי לתרץ דקדוק זה, אלא שהשכל של התירוץ עלה בדעתי בלומדי ההלכה ודבר חכמה הוא, וחפשתי איזה דקדוק לתלות בו השכל הנ"ל ולא מצאתי רק דקדוק זה ותליתי בו השכל ההוא. וסיים, כן תדע בני, כי הרמב"ם ז"ל שחיבר הספר מו"נ לא הקשה מקודם את הקושיות ולחקור אח"כ לתרץ הקושיות, שא"כ קודם שמצא תירוץ אף כמעט כמו רגע ח"ו הי' נפרד מדביקותו ית"ש ומקדושת ישראל, אלא ודאי שהוא ידע מקודם כל השכליות והחכמות שעפי"ז לא הי' קשה לו כלל מעולם שום קושיא, אך רצונו הי' לזכות את בני דורו להודיע להם ה"דעת", הוצרך להודיע להם שמתורץ בזה כו"כ קושיית, ועתה מי שלומד הס' מו"נ כסדר לומד תחלה הקושיות ואח"כ התירוץ נמצא בעת שעומד בהקושיא אז אינו יהודי, ועתה בני בינה זאת. ואמר אז הרה"ק מפשיסחא שמאז לא למד הס' מו"נ כסדר ובודאי הי' לומר התירוצים קודם הקושיות.

בס' "לקוטי תורה להרמ"ל" נדפסו ה"הנהגות" מהרה"ק מורנו ורבינו רבי משה־לייב, דבריו הקדושים חוצבים להבות אש דת, וסגנון לשונו כאחד החוקרים האלקים כה"בעל עקדה", כה"בחינת עולם". יחיד במינו בספרות החסידות, המעיד על גאונותו וחכמתו כידוע מאמר החכם: "הסגנון הוא האדם".

ועלה למרום אל אביו שבשמים, ביום ג', ד' שבט תקס"ז לפ"ק, זכותו יגן עלינו ועכ"י.

ט. לימוד חסידות במשך המסע

ט"ז אלול ס"ח – בת עין

בר מצוה לדביר שפירא ולדוד־אור שחר

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א[א]

ב. תורות הבעש"ט על קבלת החלטות

בר מצוה – היכולת לקבל החלטות

חוץ מכל מה שאמרנו על כניסת הנפש לגוף ביום הזה - שעד כה הילד קיים מצוות אבל רק כחינוך, וכעת המצוות נעשות "מצות הוי' ברה" בצוותא חדא ממש עם הגוף, "ברה היא לאמה", "ברה כחמה" - בדרך כלל מסבירים שבבר-מצוה הילד נעשה בר דעת. אוהבים להזכיר תמיד ש**בר מצוה** עולה 7 בחזקת 3, "**גשם** נדבות", "והיה אור הלבנה [יפה כלבנה] כאור החמה [ברה כחמה] ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים [פי 343, כפי שמסבירים חז"ל]".

בטוי נוסף שכעת עוברים אליו - **בר דעת**, העולה 26 ברבוע (מ-7 בחזקת 3 עולים כעת ל-26 ברבוע, שם הוי' ברבוע). בין התכונות העיקריות של הדעת היא היכולת להכריע - זה נקרא "**דעת המכריע**" (= **דעת משה**, כמבואר בקבלה). כשיש ספק בחיים, כשאדם לא יודע - יש לו שתי דרכים, הוא הגיע לפרשת דרכים בחיים ולא ברור לו לאן ללכת. במקרה כזה דרוש "מצות הוי' ברה". מי שמתקשר לה' בבחינת קדשים, "אדם כי יקריב מכם", מוסר עצמו לגמרי לקב"ה - אז יש לו סיעתא דשמייא לקבל החלטות טובות וברורות (ברה).

בלשון הכי פשוטה, בר מצוה מקבל יכולת נפשית לקבל החלטות במצבים בחיים שלו שהבן אדם נמצא בספק מה לעשות. יש לפניו שתי דרכים וצריך להחליט אם לפנות לכאן או לכאן, לאן לנסוע בראש השנה לדוגמה. לפני הבר-מצוה אי אפשר לסמוך על היכולת שלו להכריע, אבל מהבר-מצוה והלאה זה כבר סיפור אחר, הוא כבר בר-דעת.

[א] נרשם על ידי איתיאל גלעדי, מהזכרון ובסיוע סיכומי הרה"ח גיורא מנחם שי' בן־יעקב, בתוספת השלמות מהרב.

שלש תורות מהבעש"ט לגבי קבלת החלטות

היות שמחר **חי** אלול ו-**חי** אלול הוא יום ההולדת של שני המאורות הגדולים, מורנו הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן, נפתח כעת את ספר כתר שם טוב ונמצא שיש שם שלש תורות קצרות על הנושא של קבלת החלטות כאשר אדם נמצא בספק - מה עושים כדי לדעת מה לעשות, מהי העבודה הפנימית שהיא בעצם הדעת שהבר-מצוה מקבל. כמובן שאם יש שלש תורות שונות צריך לבנות איזה מודל, איזה תבנית, להסביר למה יש שלשה פירושים שונים של הבעל שם טוב בעצמו לגבי קבלת החלטות. זה נושא שנדבר עליו, שהוא גם מאד אקטואלי, שצריך להחליט אם נוסעים או לא נוסעים ולאן נוסעים, וככה יש כל הזמן שאלות כאלה בחיים.

שלש התורות – חב"ד שבדעת, דעת משה

קודם נאמר את שלשת הפסוקים עליהם מבסס הבעל שם טוב את התורות שלו: פסוק אחד הוא "והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו", פסוק שאומר משה רבינו בתחלת חומש דברים, משנה תורה, וכבר אפשר להבין שהפסוק הזה שייך לקבלת החלטות. פסוק שני שהבעש"ט דורש לענין קבלת החלטות - "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" ואחר כך "ויאמר אלהים יהי אור". פסוק שלישי - "כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים".

אמרנו שכל הענין הזה, היכולת לקבל החלטה במקום של ספק, הוא תכונה של דעת (שבר מצוה מקבל). בכל אופן, אם יש שלש זויות על אותו ענין צריך לומר שזה חב"ד של אותו ענין - חב"ד שבדעת, הכל ב"**דעת המכריע**", "**דעת משה**". גם במשה כתוב "כי מן המים משיתהו", שמשה הוא החכמה של עם ישראל (החכמה היא מים). וגם "משה זכה לבינה" - בינה של עם ישראל. וכן כתוב בו שהוא רעיא מהימנא - רועה האמונה, מזין את האמונה על ידי המן שירד, שזה הדעת של עם ישראל.

אם כן, משה רבינו הוא כל החב"ד, ודעת המכריע ודאי כולל את כל החב"ד. לאור זאת נסביר את שלש התורות של מורנו הבעל שם טוב, בעל היום-הולדת של מחר בלילה.

חכמה: 'הקרבת' הפניות

נתחיל מההתחלה: "והיה הדבר אשר יקשה מכם". הוא מסתמך על אגרת הרמב"ן לבנו (יש כמה וכמה תורות של הבעל שם טוב שמסתמכות על הרמב"ן, ואחד מתלמידי המגיד הכי חשובים - רבי לוי יצחק מברדיטשוב

- הכי קשור לרמב"ן והמון תורות שלו הם על פי פירושי הרמב"ן עה"ת) שכותב לו ענין זה - לא על פסוק הזה - שאם מגיעים לפרשת דרכים ולא יודעים מה עושים דע שצריך לסלק את כל טובת ההנאה (כל הפניות בלשון החסידות, כל האינטרסים שלך בענין) ורק אז תוכל לכוון מה שהקב"ה רוצה ממך. את זה הרמב"ן אומר - שאם לא יודעים מה לעשות זה בגלל שמעורב, גם בלא-מודע, אינטרס.

אם יש לי ספק ובעיה וקושי בהחלטה זה בגלל שיש לי איזה אינטרס שמפריע כאן, שנכנס לענין ולא נותן לי בהירות, לכן צריך התבוננות עמוקה, להגיע ללא-מודע שלי. מחד, הנפש האלוקית רוצה לעשות רצון ה' - אנו בחינת "ארץ ישראל", ש"נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה" - ומאידך מעורב אינטרס אישי ולכן הדעת מבולבלת.

שוב, הרמב"ן כותב שצריך לסלק אינטרס אישי וכבוד ורק אז ה' יאיר עיני מה לעשות. על פי זה מסביר הבעל שם טוב[קל] את הפסוק "והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו":

> ובזה יובן והדבר אשר יקשה מכם, ר"ל הדבר אשר יקשה שאינכם יודעים איך לעשותו או למנוע כלל, אם הוא מצוה או לאו, הספק נולד מכם, שיש בו הנאתכם, כמו לך לכם להנאתכם, משא"כ אם תסלקו מהדבר הנאתכם וכבודכם ותקרבון אלי, שהוא יותר פנימי מן לי והכוונה שיהי' רק לשם שמים בלי שום פניה והנאה, אז ושמעתיו, איך יתנהג, וק"ל.

על פי פשט, הפסוק עוסק בעניני דין, אבל הבעל שם טוב אומר שזה לגבי כל קושי - "מכם". קודם כל תדעו שזה "מכם" (על דרך מאמר חז"ל כי לא דבר רק הוא מכם" - "אם רק הוא - מכם הוא"), הקושי הוא בגלל שמעורב כאן חלק "מכם", יש איזה אינטרס מעורב. קודם כל צריך לדעת את זה, שה"מכם" מפריע ומבלבל את הדעת. לכן העצה היא "תקריבון אלי" - כמו שדברנו קודם על "אדם כי יקריב מכם" (ג"כ אותה מלה, "מכם", שצריך להקריב את ה"מכם"). על פי פשט "תקריבון אלי" זה אל משה רבינו, שצריך לזהות אותו ולהביא אליו, אבל הבעל שם טוב אומר שזה אל הקב"ה.

[קל] כתר שם טוב, אות ו.

כותב ווארט יפה ש"אלי" הוא "יותר פנימי" (כך הלשון שלו שם, לשון של בעל התולדות שכתב את הכש"ט) מהמלה "לי". "לי" זה גם מאד חשוב, "כל מקום שנאמר 'לי' אינו זז לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא", אבל אומר ש"אלי" זה הרבה יותר פנימי ועצמי.

נאמר משהו יפה, גם "לי" וגם "אלי" קשורים מאד לחדש אלול. כלומר, "הדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי" זה עבודה של חדש אלול במיוחד. אלול זה "אני לדודי ודודי לי" - מסיים ב"**לי**" ומתחיל ב-**א** (יחידה בפסוק) שהופכת את "לי" ל"**אלי**". באמצע יש **ני לדודי ודודי - יב** אותיות שעולות **יב** ברבוע. אם כן, אלול הוא חדש מאד טוב לקיים "תקרבון אלי". הפשט הוא אל משה רבינו, וודאי הבעש"ט יסכים שאם יש צדיק בשטח, שאם אפשר לשאול את משה רבינו, אז לשאול אותו. אבל הבעל שם טוב מפרש הכל על עבודה פנימית - שצריך לדעת שהקושי הוא "מכם", בגלל האינטרס שלכם, וצריך "תקרבון אלי" ואז "ושמעתיו", אתן לכם שמיעה-הבנה (מפרש זאת כפועל יוצא - אתן לך לשמוע ולהבין באיזה דרך ללכת).

אם כן, הווארט כאן שאם יש לאדם בעיה והוא לא יודע מה להחליט, צריך לדעת שזה בגלל שבמודע או לא מודע (עוד יותר בלא מודע) מעורבות פניות ונגיעות אישיות. אם היו רק נגיעות ופניות אישיות לא היתה בעיה, כי הוא היה עושה רק לפי האינטרס שלו, אבל היות שהוא עובד ה' - יש לו שתי נפשות - יש צד אחד שרוצה את רצון ה' וצד אחד עם אינטרס. זה בלבול דעת. מה צריך לעשות? לחטט אחר הפניות האישיות ולבטל אותן, ואחר כך להביא "אלי", שהכל יהיה אל הקב"ה (ולפי הפשט, אלי למשה רבינו, שהוא הממוצע המחבר את נשמות ישראל לקב"ה).

העבודה הזאת היא עבודה של בטול עצמי, לכן יחסית זה פירוש של חכמה. כמו שאמרנו ש"קדשים" הם גם קרבנות, לשון קירוב, "תקרבון אלי" - צריך להקריב. לאחר שאני מחטט ומוציא את כל ה"מכם", את כל הפניות, עד כמה שאני מסוגל. אבל בסוף כתוב "ושמעתיו", ושמיעה היא בינה ולא חכמה. איך נסביר את זה ביחד? על "ושמעתיו" התולדות כותב בשם הבעל שם טוב שזה "אתן לכם הבנה". צריך לומר שזו בחינת התכללות, בלשון ספר יצירה "הבן בחכמה" - שהעבודה הפנימית של האדם היא בטול, חכמה, אבל בזכות שמבטל את עצמו משמיעים לו מה לעשות. יש כאן איזה מין התכללות ובחינה של "הבן" - שתזכה להבין, תזכה לשמיעה, מתוך החכמה של עבודת בטול העצמי, להקריב קדשים ולהקדיש את עצמך אך ורק לקב"ה. עד כאן הפירוש הראשון.

בינה: 'ריחוף' מתון על דברי תורה

הווארט השני[קלא] הוא על הפסוק "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". וכך מפרש הבעש"ט את הפסוק:

> דהיינו נשמת אדם שבקרבו, שירחף על פני המים, היא התורה שיתבודד ויעסוק בתורה להיות מתון ואז ויאמר ה' יהי אור, ר"ל שיאיר ה' עיניו ע"י אור התורה אם לעשותו או לאו, וכמו שכתבתי במקום אחר.

הרקע הוא שיש אדם עם ספק, עם קושי החלטה, ואז העצה היא "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". חז"ל אומרים ש"'רוח אלהים' - "זה רוחו של מלך המשיח", אבל כאן הבעל שם טוב אומר שזה הנפש האלקית של כל יהודי. "על פני המים" זה התורה. יש לך בעיה? צריך להכנס לבית המדרש - זו תורה ששייכת גם לחדש אלול, עיר מקלט רוחנית של לימוד תורה (**אנה לידו ושמתי לך**) - למקום שאתה יכול להיות מתון להגות בדברי תורה (הכי משמעותי הבטוי הזה - "להיות מתון"). אם אדם מבולבל, לא יודע מה לעשות, סימן שהוא לא מיושב, הוא לא מתון, לא רגוע. צריך להכנס לבית המדרש מתוך מתינות - להגיע למצב של מתון - להגות בתורה. העבודה שלך צריכה להיות "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" - שתכנס למקום שתוכל לרחף במתינות על דברי תורה, על מים - ומתוך כך (זה יקח זמן, צריך להיות באמת מתון) בסוף פתאום "ויאמר אלהים יהי אור", פתאום ה' יתן לך הארה מה הדרך הנכונה, מה עליך לעשות. זו התורה השניה.

אם נתבונן נראה שזה ממש משהו אחר, עצה אחרת. אפשר לקרוא את כל הכתר שם טוב כאילו הכל אותו דבר - בלי להעמיק. הדבר הראשון היה שתדע שיש לך פניות וצריך לסלק את הפניות והנגיעות ואחר כך "תקרבון אלי", לפנימיות ועצמיות הקב"ה, ואז "ושמעתיו". כאן זה הכל אתה, אין פה עבודת חשבון נפש של "תקרבון אלי", אלא אתה צריך רק לרחף במתינות - ה"רוח אלהים" שלך - "על המים", על דברי תורה, ואז פתאום "ויאמר אלהים יהי אור".

אם נשים לב, יש כאן גם התכללות - אבל ממש הפוך. מה שבסוף "ויאמר אלהים יהי אור" זו הארה - לא שמיעה-הבנה אלא הברקה, אור בעינים, שזה חכמה. אבל הכניסה לבית המדרש - "**אנה לידו ושמתי לך**" ר"ת **אלול**, עיר מקלט של דברי תורה - משמעותו לעזוב את הענינים. יש ודאי קשר - אם אדם רודף גשמיות ואומרים לו להכנס לבית המדרש ל"ירחי

[קלא] כתר שם טוב, אות יג.

כלה", אז אף שלא חושב שעושה זאת כדי לסלק מעצמו פניות זה קורה. אבל הדגש כאן הוא אחר - שאתה צריך להשתיק את עצמך, להגיע לענוה. אם הדבר הראשון היה החכמה של משה רבינו, כאן זה מה שמשה רבינו זוכה לבינה - היכולת לשבת וללמוד תורה במתון-מתון, ופתאום בא אור. זה בדיוק ההיפך, זה "חכם בבינה".

מתינות שייכת לבינה, כמבואר אצלנו באריכות בענין "זריזות [מצד החכמה] במתינות [מצד הבינה]", ומתוך לימוד מתון פתאום מבריק לך ברק בראש מה מתאים לעשות. העבודה היא בינה, לימוד מתון, ומתוך כך מקבלים חכמה-הארה. זה הדבר השני.

דעת: הגעה ל'חצות' מוחלט בנפש

הדבר השלישי הכי עמוק מהכל: משה רבינו אומר לפרעה לפני מכת בכורות, המכה האחרונה שכנגד הכתר - שבמקום הדעת - "כה אמר הוי' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים". כתוב שכל הנביאים נתנבאו ב"כה [אמר הוי']" ומוסיף עליהם משה רבינו שנתנבא ב"זה הדבר אשר צוה הוי'", אבל כתוב שלא הגיע ל"זה" לפני שזכה לשיא של "כה" של כל הנביאים, ולכך זכה ב"כה אמר הוי' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים". יש כאן חזקה של כה - מתחיל ב"כה אמר הוי'", ו"**כ**חצת **ה**לילה" ר"ת **כה**, ובמאמר ה' "כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים" יש **כה** אותיות. **כה** הוא **כ ה**דמיון, בירור **כח ה**מדמה בתכלית. אמנם הוא אמר "כחצת" כדי שאיצטגניני פרעה לא יטעו, אבל יש בלשון הזאת גם ענין חיובי.

הבעל שם טוב אומר[קלב] שאדם שהוא בספק הוא בנקודת חצות - יש לו בנפש מצב שקול, הוא לא יכול להחליט, לא יכול לשפוט. כמו בבית משפט שיש בדיוק אותו מספר שופטים לכל צד (לכן לא עושים בית דין שקול). יש בנפש מצב שקול, חצי אומר כך וחצי הפוך, והאדם לא יכול לצאת מהסבך (יש מושג "שיקול הדעת" למעליותא, שיכול להכריע, אבל כאן מדובר על "שיקול הדעת" לגריעותא, שלא יכול להחליט). לילה הוא ספק, חשך, והוא "כחצת הלילה" - בדיוק חצוי נפשית, "שהספק הוא כחצות לכאן ולכאן". ברגע שאתה מגיע למצב שאתה חצוי לגמרי בספק שלך, בלילה שלך, פתאום "אני [עצמותו יתברך] יוצא בתוך מצרים [ברא בוכרא,

---

[קלב] כתר שם טוב, אות יד.

ספירת הדעת]" - בתוך המיצר שלך - וממילא אני מאיר עיניך מה לעשות. במקום ה"יהי אור" יש "אני יוצא בתוך מצרים".

הדגש כאן הוא שאתה צריך להגיע למצב של מצר, מצרים, ללא שום מנוס ומפלט מהצרה. אם העצה הראשונה היתה לבטל את הפניות, והעצה השניה היתה להשתיק את עצמו ולהיות מתון בלימוד התורה שלו, כאן העצה היא להגיע לתכלית המצב של מיצר בנפש, תכלית הרגשת החצוי-שקול לגריעותא, שאינך יכול לצאת מהסבך בשום פנים ואופן (אין עבד יכול לברוח משם). אתה כאילו צריך להחריף את בלבול הראש והדעת שלך עד שזה הופך להיות מצב קיומי על סף אבוד, כמו "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", שאם לא ה' שפתאום יופיע, "אני יוצא בתוך מצרים", המצב אבוד לגמרי. כמו הרמז המפורסם ש"**מקרה אבוד**" = **משיח**, שכל זמן שלא מגיעים למצב הזה של חצות, "כחצת הלילה" בלי שום דרך להחליט נכון ("אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי"), ה' לא מופיע.

אם כן, העבודה כאן היא להחריף את הבעיה - עצה לגמרי אחרת משתי העצות הראשונות. בעצה הראשונה הבעיה היא שיש פניות, והעצה היא לסלק את הפניות ו"תקרבון אלי ושמעתיו", והעצה השניה אומרת שאתה לא שקט - גם ביחס לתורת ה' - וצריך "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" ואז מובטח לך "ויאמר אלהים יהי אור". כאן אתה חייב להגיע ל"כחצת הלילה" - כמו "בחצות הלילה" - ממש שקול לגמרי, שאתה לא יכול להחליט בכלל. איך קוראים לכך? שפלות. אם הוארט הראשון הוא בטול והשני הוא מתינות (שאפשר לקרוא לה גם ענוה, "משה זכה לבינה" זה מה שהוא הענו מכל האדם על פני האדמה - ענוה היא לא בטול כמבואר אצלנו באריכות) השלישי הוא שפלות, ובתכלית השפלות "אני יוצא מתוך מצרים".

הגילוי הוא הרבה יותר חזק משני הקודמים, יותר מ"שמעתיו" ויותר מ"יהי אור", כי אני עצמי יוצא בתוך מצרים. זה דעת, כי תקון הדעת הוא שפלות הדעת. גם המצב החצוי הוא דעת. מכת בכורות כאן היא כתר, שרש הדעת. הכל כאן דעת - זה עצם הדעת. שאדם לא יודע ופתאום "אני יוצא בתוך מצרים" ובמקום הדעת יש גילוי הדעת ופנימיות הכתר (יותר מ"שמעתיו" שהוא התכללות הבינה בחכמה ויותר מ"יהי אור" שהוא התכללות החכמה בבינה). אתה נמצא בתכלית המצרים, ואני מכה את בכור מצרים ומציל אותך - זו יציאת מצרים, יציאת פרצוף ז"א שהוא הדעת, מה שהיה במצרים.

סיכום

בקיצור, ראינו איך שלש תורות הבעל שם טוב בענין קבלת החלטות הן כנגד חב"ד. האדם צריך להיות מוכן ומזומן לכל שלש העבודות, כנראה כל אחד שייך למצב אחר בחיים. אם כן, זאת הברכה לברי המצוה שלנו - גם שיזכו ל"מצות הוי' ברה מאירת עינים" עם כל הפירושים שלו (בשנת "**מצות הוי' ברה**", **אור-להב-פתילה**), והעיקר שהברי-מצוה וכולנו כאן - כל עניני הדעת שייכים לכל אחד ואחד מאתנו - שנזכה לדעת המכריע.

גם ל"תקרבון אלי", אם הפשט הוא משה רבינו שבאמת נזכה למצוא אותו - יש כאלה שכותבים באגרות קדש, זה בחינה מסוימת של "תקרבון אלי", יש לכך כל מיני דרכים ל"תקרבון אלי ושמעתיו". ומתי זה עובד באמת? רק אחרי שמחטטים את ה"מכם" ומוציאים אותו.

צריך לרחף - שכל השנה כולה תהיה שנת לימוד בבית מדרש בלימוד מתון ומעמיק ומקושר לתורה ונותן התורה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. ההבדל בין לימוד מתון ללימוד לא מתון הוא שלימוד לא מתון הוא "עוקר הרים", הרבה סברות וגאונות, ולימוד מתון הוא "מתון ומסיק" אליבא דהלכתא. גם בהלכה יש בלבול, איך לפסוק, שהרי "אלו ואלו דברי אלהים חיים" אז איך אני נוהג - יש הרבה שיטות, לאן לנסוע לראש השנה וכל השנה יש כמה שיטות בחסידות - וצריך הרבה להיות מתון (לכל יהודי יש צלם אלהים - **צלם** ר"ת **צ**ריך-**ל**היות-**מ**תון; צלם גם משרש הבינה בקבלה). מברכים שכולנו נזכה למתינות ואז ה' יאיר "הלכה כמאן".

בסוף יש מצבים, המצבים הכי עמוקים - אנחנו בגלות ורוצים לצאת מהגלות - יש בעיות מה לעשות כדי להביא משיח, כדי להקים מלכות בארץ ישראל, הדברים הכי עמוקים שכל אחד צריך לדעת עמוק בנפש שאני ממש לא יודע מה לעשות. חייבים לעשות משהו, אבל אני ממש לא יודע מה לעשות ומה הכיוון בדיוק, כי הדבר הכי גורלי הוא הדבר שהכי לא יודעים לגביו - אז הכל תלוי אך ורק בשפלות הדעת, ומתוך שפלות הדעת, מתוך כך שאדם נכנס עמוק וקיומי לתוך המיצר, פתאום "אני יוצא בתוך מצרים" להאיר את העינים.

ה' יעזור שיהיה הרבה מזל טוב וסימן טוב (**תשס"ט** - **ת**הא **ש**נת **ס**ימן **ט**וב). סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן, שנה טובה ומתוקה. מזל טוב למשפחות שחר ושפירא ולכל המשפחה המורחבת - לחיים לחיים!

תורה אור פרשת בא

בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. הנה ארז"ל על חנה מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאת חנה כו'. דהיינו שהיא פתחה תחלה לקרות הקב"ה הוי"ה צבאות ואמר הקב"ה עתיד בן שלך לפתוח בנבואה בשם זה כמ"ש ויאמר שמואל כה אמר ה' צבאות פקדתי כו'. והנביאים האחרונים נבאו בשם זה ובפרט חגי זכרי' ומלאכי יותר מכולן. וקיי"ל (ספ"ד דשבועות) דצבאות הוא מן השמות שאינן נמחקין. והנה מתחלה יש להקדים ענין השמות מהו. גם מעלת שם המיוחד שם הוי"ה על שאר השמות ואח"כ ית' אי"ה ענין שם צבאות. הנה ידוע שמהותו ועצמותו של הא"ס ב"ה הוא פשוט בתכלית הפשיטות ולא שייך כלל במהו"ע ענין התוארים שנמצאו שכינו לו ית' בתורה ובדברי הנביאים ובדברי רז"ל כמו חכם חסיד רחמן כו' וכיוצא בהן. כי הוא ית' מרומם ונשגב ומובדל מכל גדרים אלו שהחכמה שהיא המעלה הראשונה בנבראים היא נחשבת כעשיה גשמי' לגבי מהותו ועצמותו ית'. ומכ"ש בחי' המדות וכמאמר דלאו מכל אלין מדות איהו כלל וכנודע. ואעפ"כ יש מציאות ענין התוארים הללו שבאו בתנ"ך ובדחז"ל. דהיינו ע"ד מארז"ל במקום שאתה מוצא גדולתו כו' שם אתה מוצא ענותנותו שהוא ית' משפיל א"ע להיות מתלבש בעשר כלים דאצילות שהן בחי' חו"ג כו'. וג"ר חב"ד ואז שייך לקרותו בתוארים שנק' חכם מצד התלבשותו בחכמה וכמאמר אליהו אנת חכים פי' שמספר בענותנותו שמשפיל א"ע להתלבש בבחי' כלי החכמה עם היות שהחכמה אין ערוך אליו כלל כנ"ל. וכן משפיל א"ע להתלבש בבחי' חסד ונק' אז הגדול או חסיד וזהו שהגדולה היא ענותנותו שע"י ענוה והשפלה שהשפיל א"ע להתלבש במדת חסד אז דייקא שייך לקרותו גדול משא"כ מהו"ע מרומם מגדר זה כנ"ל. והנה שמותיו של הקב"ה הם הכלים דע"ס דאצי' שמתלבש בהן אוא"ס ב"ה ומתייחד עמהן בתכלית היחוד ע"ד דאיהו וגרמוהי חד היינו שם אל הוא בבחי' כלי החסד. ושם אלקים בבחי' כלי הגבורה ושם אדנ"י בבחי' מל'. אמנם שם הוי"ה הוא הפנימיו' של כל השמות שהם הכלים. כי הוא בבחי' האורות המתלבשים בתוך הכלים דהיינו בבחי' אל שהוא השם שבכלי החסד. הנה בבחי' האור הנמשך מא"ס ב"ה להתלבש בו הוא בחי' שם הוי"ה. וכן גם בבחי' שם

אלקים שבכלי הגבורה מתלבש בתוכו שם הוי"ה שהוא בבחי' האור מא"ס המתלבש בתוך הכלים הנ"ל. ועד"ז בכל השמות שאינן נמחקין שהם בבחי' הכלים. ושם הוי"ה הוא בבחי' האורות המתלבשים בהן. ולכך שם הוי"ה מצטרף עם כל השמות כמ"ש ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים כו' וכתיב הוי"ה צבאות כו' מפני שבחי' שם הוי"ה הוא הממשיך את האור א"ס להתלבש בשמות אלקים וצבאות שהם הכלים כו' שהוא הממוצע בין אורות וכלים ולכך הוא המחבר האורות עם הכלים.

והנה כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי כו'. ופי' בת"ז שמי עם י"ה שס"ה ל"ת. זכרי עם ו"ה רמ"ח מ"ע. והיינו שכללות התורה רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת הם מושרשים בשם הוי"ה שהוא בחי' ז"א דאצי'. רמ"ח מ"ע נמשכים מבחי' החסדים שבז"א ושס"ה ל"ת מבחי' הגבורות שבז"א ובהם נכללים כל פרטי הדינים דאו"ה כשר ופסול חייב וזכאי כו'. שההיתר והכשר נמשך מבחי' החסד דז"א והעובר אל"ת ממשיך עליו מבחינת הגבורות להיות נענש כו' ואור א"ס ב"ה הוא מלובש בכלים דז"א עד דאיהו וגרמוהי חד כדלעיל וזהו בחי' שם הוי"ה. ובזה יובן מה שבכל התורה לא נזכר שם צבאות רק שם הוי"ה לבדו רק חנה אמרה ה' צבאות. כי מרע"ה שזכה שתנתן התורה על ידו היינו לפי שהמשיך התלבשות אור א"ס בכלים דז"א. ומשם נמשך התורה כנ"ל (ומשם היתה נבואתו כי עיקר נבואתו היתה מאצי' רק דרך מעבר נמשך על ידי הבריאה כמ"ש בשער הקדושה להרח"ו ח"ג שער ו') אבל לא המשיך שיהיה ג"כ התלבשות אור א"ס בבי"ע ע"ד שהוא מתייחד עם כלים דאצילות כך יהי' מתייחד עם כלים דבי"ע זה לא המשיך משה ולא הוצרך לזה כי המשכת התורה המשיך מבחי' אצילות ממש. ושם מתייחד אור א"ס עם הכלים עד דאיהו וגרמוהי חד כנ"ל. משא"כ בבי"ע אין הגילוי כלל בהכלים (ולאו איהו וגרמוהי חד בהון כנודע) אבל הנביאים שאחריו המשיכו את אור א"ס ב"ה שיתלבש ג"כ בכלים דבי"ע מה שלא היה כן בימי מרע"ה. והיינו שחנה פתחה תחלה בשם צבאות ואחריה נמשכו כל הנביאים שענין שם זה הוא מורה על ענין התלבשות אור א"ס בכלים דבי"ע להיות מתייחד עמהם ג"כ וכמשי"ת אי"ה. והוצרכו לזה כי בימי מרע"ה שהיתה נבואתו מאצילות ע"כ המשיך להם למטה התורה משם מבחי' אצילות והוא היה דבר ה' בפי משה וקיימו ישראל התורה כו'. אבל

בימי הנביאים שאחריו שלא היו ישראל עושין רש"מ והוצרכו הנביאים להוכיחם. וענין ההפרש בין תוכחה שאומר הנביא לשאר מוכיח הוא כי בהנביא הנה התוכחה היא דבר ה' המתלבש בדבורו של הנביא ונמצא הוא ית' הוא המוכיח. ולזאת הוכרח להיות המשכת התורה מאצילות לבי"ע כדי שיקיימו ישראל התורה כי בהיותה באצילות כבימי משה לא היו מקיימים אותה ישראל שבימי הנביאים אחר דורו של משה מצד שנשגבה מהם והית' התורה בפ"ע והאדם בפ"ע. ולכך היה צ"ל התלבשות התורה מאצי' לבריאה ונמשך שם דבר ה' בפי הנביא להזהיר את ישראל שיקיימו התורה כו'. והגיע להם ע"ז התוכחה מדבר ה' ממש המתלבש בכלים דבי"ע ומשם בפי הנביא כו'.

והנה הגם שאין נביא רשאי לחדש דבר. אך אין זה חדוש ותוספת על תורת מרע"ה. רק המשכת התורה בלי תוס' וגרעון מאצילות לבריאה. וזהו ענין שם צבאות שנז' בנביאים כי צבאות הוא לשון חיילות. והם גדודי נשמות ומלאכים דבריאה אשר אין מספר לגדודיו והם נבראים ומחודשים מאין ליש ממש. ואינן אלהות כלל כמו אצילות שהוא בחי' אלהות ממש ואעפ"כ הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור א"ס ב"ה בתכלית היחוד כמו שנתלבש בכלים דאצי' עד דאיהו וגרמוהי חד עד שיהיה נק' האור א"ס המלובש בהם בשם צב(אות שהוא שם התואר שהוא עצמו הוא בחי' הצבאות ממש כענין איהו וגרמוהי חד שבאצי' שהוא עצמו הוא הדעה כו'. כך מתייחד בכלי' דבי"ע עד שהוא עצמו הוא הצבאות כו'. ולא שהם נפרדים בפ"ע רק שבטלים אליו אלא שמתייחד עמהן ממש. וכמשל יחוד וחבור הנשמה עם הגוף שהגם שהגוף הוא הכלי והעיקר היא הנשמה עכ"ז מתאחדת עם הגוף שנק' אדם הנשמה שבגוף ואין להגוף שם בפ"ע כו' וכהדין קמצא דלבושי' מיניה וביה. וכמו שקורין לאדם שלמד חכמה בשם חכם הנה החכמה קודם שלמדה היא מהות בפ"ע זולת האדם שלמדה והאדם מהות בפ"ע. וכשקנה החכמה נק' חכם ע"ש החכמה שהוא שם התואר. כך עד"מ למעלה עם היות הכלים דבי"ע הם מהות בפ"ע בחי' נשמות ומלאכים נבראים רק שבטלים אליו ית'. אך עכ"ז ע"י שהמשיכו הנביאים להיות גלוי אוא"ס ב"ה בהם ע"ד יחודו באצי' אז נק' הוא ית' הוי"ה צבאות שהוא שם התואר שהוא ית' הוא אחד עם הצבאות הנ"ל ואינן

נפרדים כו'. ולכן שם הוי"ה מצטרף לשם צבאות כי שם הוי"ה הוא באצי' והוא המשכת אוא"ס בכלי' דאצי' ואם כן כדי שיתמשך אור א"ס בבי"ע הוא על ידי שם הוי"ה בתחלה וזהו הוי"ה צבאות. ולאחר שהמשיכו הנביאים בחי' זו אזי הוכיחו את ישראל בשם זה כי מבחי' זו שבבריאה נמשך הנבואה להנביא דבר ה' ממש הוא המוכיח את ישראל ולא דמי כלל לשאר מוכיח כו' שהיא תוכחת הנברא וזוהי תוכחת הבורא ית' ממש. והכח להמשכה זו שיהיה אור א"ס מתלבש בבי"ע ע"ד הנ"ל כבאצי' המשיכו הנביאים מבחי' העיגול והסוכ"ע אשר שם כחשכה כאורה שוין השוה ומשוה קטן וגדול שהוא דוקא יכול לישפל א"ע למטה מטה גם בבי"ע כי קמי' ית' כולם שוים וכמ"ש ומתחת זרועו' עולם (ובזה יובן מ"ש בחנה ותתפלל על ה' כו' ותאמר הוי"ה צבאות שכדי להמשיך בחי' צבאות הוצרך להמשיך מבחי' על הוי"ה היינו למעלה משם הוי"ה כמבואר הפי' בזה במ"א. ע' בפ' משפטים ע"פ לא תהי' משכלה ועקרה כו').

וז"ש בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'. פי' צבאות הוי"ה הוא לשון סמוך שהצבאות נטפל לשם הוי"ה אבל אינו לשון שם התואר כמו הוי"ה צבאות. והיינו בחי' הנצוצים שנתבררו בגלות דמצרים ונתעלו ליכלל בשם הוי"ה הם הנק' צבאות הוי"ה כי רפ"ח נצוצים נפלו בשבה"כ ומזה נתברר בגלות מצרים ר"ב נצוצים וע"ז נאמר וינצלו את מצרים. וז"ש וגם ערב רב עלה אתם. וכתיב רב לך כו'. ופי' וענין שנק' צבאות הוי"ה בחי' טפל וסמוך לשם הוי"ה. הענין כי מספר רפ"ח נצוצים הם מבחי' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כו'. וכאשר נתבררו מבי"ע לחזור לשרשם אז אינם נקראים בשמות אלו כלל מפני שנתכללו במקורם בתכלית היחוד לכך אינם עולים בשם כלל. והמשל בזה כשהאדם משכיל בגדולת ה' בהתבוננות והשגה אזי נרגשת ההשגה בבחי' יש ודבר. אבל כשנתבטל במציאות לגמרי אז אינו מרגיש ההשגה והבטול בבחי' יש ודבר מה כ"א הוא בטל לגמרי בתכלית הבטול בלי הרגשה כלל. כך עד"מ הנצוצים דתהו שנפלו בשבירה יש להן שמות שזה מורה בחי' יש ודבר עד שנק' בשם שזהו הגילוי לזולתו כמו האדם שבפ"ע א"צ לשם רק שחבירו קוראו בשם. וכיון שנתבררו וחזרו למקורם בתכלית הבטול להתכלל באלקות אזי אין להם שמות כלל. ולכן נק' אז

צבאות הוי"ה שהם טפלים וסמוכים ונכללים בשם הוי"ה ופי' הוציא ה' את בני ישראל על צבאתם היינו שנש"י הן למעלה מבחי' ניצוצין הנ"ל.

למען תהי' תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים. ולכאורה הוא תמוה וכי מה ענין התורה ליצ"מ להזכירם. ולהבין ענין התורה דהנה כתיב וידבר הוי' אל משה לאמר קדש לי כל בכור ובאמירת משה כתיב ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כו' וכמוהו רבים במקרא. ולהבין זאת ביאור מצות והגית בו יומם ולילה ואף שיש כמה דינים שאינן נוהגין בזה הזמן והנהוגים אינם שוה לכל נפש.

אמנם הנה יש ב' מיני אהבות. יש אהבה שנמשלה למים כדכתיב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שהולך תמיד בלי שינוי ותוספות ומגרעת כלל כתמול שלשום כמאז כן עתה. ויש אהבה שנמשלה לאש כדכתיב רשפיה רשפי אש כו'. והוא שמתנענע תמיד ברצוא ושוב. וב' אהבות הללו נמשכו מב' דעות שבאדם. והנה כתיב בנים אתם לה' אלהיכם שהוא ית' אוהב אותנו כאב את בנו וממיל' נמשך לדעת אותו כמים הפנים כו' והוא כמים דייקא שהולך בתמידות שוה בלי שום שינוי. שכן אהבת האב שעל בנו לא ישתנה לעולם. ויש דעה אחרת שמכיר בוראו שהניח כל צבא השמים ושמי השמים העליונים ורצה להיות לו דירה בתחתונים דהיינו שיהי' שכלו הא"ס ליצמצם בגבולים גשמיים וזאת התורה אשר שם הוא מדבר בדברים גשמיים. והכל בשביל אהבתו אותנו שלא כדרך הטבע כי אהבה מקלקלת את השורה והכל מרצונו ית' שכרצונו ית' חכמתו שבשביל שהוא רם ונשא וגבוה מאד יכול להתלבש ביותר גבולי ומצומצם וזהו טעמי מצות שהוא רצונו ית' לא נתגלה כי בלתי אפשר להשיגם עד ביאת משיחנו. וזהו נודע בשערים בעלה וגו' מה שיכולי' להשיג את הקב"ה הוא בשבתו עם זקני ארץ. פי' בשביל שבתו הוא הורדתו והשתלשלותו עם זקני ארץ. פי' החכמה שבאריץ דזקן היינו זה שקנה חכמה. וזאת ישים האדם אל לבו ויתעורר בו אהבה גדולה מאד שלא לחשוב שום רצון בעניניו רק יבטל רצונו מפני רצון שמים שלא יהיה לו רק רצון א' לעבודת הבורא וברצונו יעשה השכל ג"כ שהשכל נמשך אחר הרצון. וכמו שמצינו בגמ' גבי שוחד דאמר אי בעי טעין הכי והיינו משום שרצונו נוטה לזה דגם השכל השלים

אתו וכמו שהשי"ת רוצה להיות לו דירה בתחתונים שלא כדרך הטבע להיות א"ס בלי גבול מוגבל ומצומצם כמו כן יעשה האדם רצונו להפרד מן הגוף והטבע לדבקה בו יתב' ושלא כדרך הטבע. ולכן נאמר והגית בו יומם ולילה. לא ישבות יומם מלראו' לרצונו ית'. וזהו כבודו של מקום באהבתו אותנו מתלבש ומגביל ומצמצם וממנו יראה האדם וכן יעשה וחי כו'.

וזהו למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוצאך כו'. פי' דכ"מ שנאמר יד אינו אלא ימין (מנחות דף י) שהוא רחמים ונאמר ועברתי בארץ מצרים. פי' שהעביר על מדותיו שעשה דינים במצרים אע"פ שמדותיו לרחם ולהטיב לברואיו והכל מחמת אהבתו לישראל כמשל האב בעבור אהבתו שרוצה לעשות חסד עם בנו כובש חסדו וכועס על אחרים המצערים את בנו. וזהו ביד חזקה שהוא הימין היתה כבושה בכדי להוציאם ממצרים והיה שינוי שלא ע"פ הטבע לכן תהיה תורת ה' בפיך לעשות רצונך כרצונו וכיון שהכל הוא מרצונו הפשוט הוצרך לצמצם בכדי שיוכל העולם לקבלו. ולכן נאמר פעם ויאמר הוי' אל משה ופעם לא נאמר אמירת הוי' אל משה אלא אמירת משה אל העם כפי כח ויכולת העם שיוכלו לקבל כך צמצם את עצמו והכל גלוי וידוע לפניו באיזה אופן יוכל לצמצם בכדי שיוכל העולם לסובלו.

טעם ההשתטחות

תוכן הפרק מבוסס על מאמר של האדמו"ר האמצעי המבאר **ה** מדרגות כנגד **ה** גילויי הנפש נרנח"י. כל מדרגה היא התכוננות לקראת עליה לציון הצדיק.

הדבר הראשון הוא לעורר רגשי אבילות, "והחי יתן אל לבו". כתוב שראשי התיבות של **ס**וף **א**דם **ל**מות הוא **סאל**, שם קדוש העולה מן המילים "**א**תה **ס**תר **ל**י מצר תצרני" (היוצא גם מן השם פות**ח** א**ת** ידך - **חתך**, שם הפרנסה - בחילוף אתב"ש). שמו המלא של הס"מ הוא סמאל, ואז הוא כולו רע, אבל החיות שיש בו הוא סאל [ועל כן תיקן ר' נחמן בתיקון הכללי להפסיק בין המילים "אתה סתר לי" למילה הבאה "מצר"]. 'והחי יתן אל לבו' הוא תיקון ל'סוף אדם למות'. כשבאים לציון של צדיק הדבר הראשון שזיכרון המוות צריך לעורר בי זה את נקודת החיים. "צדיקים במיתתן קרויים חיים" מפני שבחייהם הם דבוקים בחיי החיים, חי בעצם (ולא רק חי להחיות), ומכוחו נעשים חיים לעד גם לאחר המוות. אתה נעשה בן איש חי. זה מתעורר מרגש התשובה הפשוט - תשובה תתאה - מכך שסוף אדם למות. המדרגה הזו של גילוי הנפש, הנמוכה ביותר, מקשרת את היהודי למדרגה הגבוהה ביותר של עצם הנפש, בסוד נעוץ סופן בתחילתן. אפילו היחידה שבנפש היא רק אור, שם מן השמות של עצם הנפש.

השלב הבא היא הרגשת החפצא. רגשי אבלות הם רגשי גברא, השתקפות העולם - כפי שנחשף לעיני בהשגחה פרטית - בתוכי. המלכות נקראת גברא, שבעבודת ה' זה יסוד הבעש"ט למצוא איך כל דבר שאני רואה בהשגחה פרטית מלמד אותי בעבודת ה'. השלב הבא שייך למקום - בית העלמין, מקום מנוחת הצדיקים. שם צריך להשתדל להרגיש קדושת המקום. זה יכול לבוא רק אחרי הכנעה אמיתית, והחי יתן אל לבו. ללא הכנעה הכל דמיון (או מקיף הבא באתערותא דלעילא). קדושת המקום מעוררת רוח טהרה, שעל ידה מתקבלות תפילותיו. בכל קרבה אל צדיק מתעורר הרגש הזה. אויר טמא מעכב את התפילות מלעלות (אפילו המלאכים מתקשים בכך), ואילו במקום טהרה הדרך סלולה לעליית התפילות. לזכות לרוח זו הרגשה שהכל עולה למעלה. מן התפילות קושרים המלאכים כתרים, ואחריהן ועל פיהן עולים כל התורה והמצוות. הכתר היא הרעותא דליבא, פנימיות התפילה שלו. תפילת

עמידה היא מלחמת קשת וחצים, מלחמה כנגד הרע הרחוק והנעלם. כדי להלחם ברע התת מודע יש להשתמש כפליים לתושיה ברעותא דליבא, הטוב הנעלם. **רוח** הוא "**ר**וח **ח**ן **ו**תחנונים" שבתפילה. יש תפילה שבאה בצעקה (גילוי הנפש) ויש תפילה שבאה בהשתפכות חן ותחנונים, עם מתיקות. על תפילה כזו מרבה לדבר ר' נחמן מברסלב, במיוחד בתורה א, שתפילה היא יחוד זו"ן.

המדגה השלישית מתאימה לקברי צדיקים דווקא, בעוד ששני הראשונות שייכות בכל בין עלמין (במקום קברי ישראל יש קדושה מצד הישראל שיש שם). כאן הזיקה היא אל החפצא של מי שטמון פה, ולא רק לכללות המקום. כאן הלב נפתח לגמרי, לא רק חן ותחנונים. משהו זז אצלו באמת. הוא מתחיל לבכות באין הפוגות "מקרב איש ולב עמוק". התעוררות ספונטאנית של עצם הנשמה מלב נשבר. באגרת הקדש מסביר האדמו"ר הזקן שפרוש הכתוב "תתן אמת ליעקב", האמת האמיתית היא האמת הבאה מלמעלה, ולא זו הבאה בעבודה מלמטה. זו היא תשובה שלימה, בינה, גילוי הנשמה של היהודי.

המדרגה הרביעית היא יראה עילאה, יראת בושת. היראה היא מפני אור אין סוף (העולה מקור חיים) המחייה את אותו צדיק, ולא רק את מציאותו. הבינה היא מקור המציאות - "אם כל חי", מה שאין כן החכמה היא ראיית המהות. כשנכנסים לצדיק מרגישים בושה, אבל העיקר זה להתבייש מהשכינה השורה אצלו. אצל צדיק חי הגוף תמיד חוצץ, אבל צדיק שהסתלק הבושה היא רק מהאלוקות המחייה אותו. הבושה גורמת לו להסתלק כלפי מעלה - "ברח לך אל מקומך" העצמי. צדיק שהסתלק ובכל זאת ניכר שעדיין חי - זו מדרגת החכמה. זה גילוי החיה שבנפש.

המדרגה החמישית היא אתדבקות רוחא ברוחא. על האר"י מסופר שהיה זוכה לגילויי תורה מן הצדיק שאצלו היה משתטח. הדבקות מעוררת דיבור. כשמגיעים לקבר צדיק אומרים את פרק לג בתהילים - "רננו צדיקים בה'". צדיקים זה הצדיק ואני, צדיק עליון (יוסף) וצדיק תחתון (בנימין), למי שזכה לכך, ושנינו יחד מרננים לה'. זה פועל עליו, הוא ואני עולים למדרגה יותר גבוהה בזכות העבודה. זה כמו כניסה ליחידות אצל הצדיק. זה גילוי היחידה שבנפש.

[מתוך שיעור על שער "השתטחות על קברי צדיקים" ב"סוד ה' ליראיו"]

מענה חשוב מרבינו שליט"א

שאלה:

חזרתי לאחרונה ממסע קברי צדיקים. ב"ה זכיתי להרגיש הרבה התעוררות ואורות אצל הצדיקים, במיוחד אצל אדמו"ר הזקן. חזרתי ללימוד בישיבה, אבל יש לי תחושה חזקה שמשהו קרה לי או השתנה אצלי. אני חושש שהאורות יעלמו מהר אם לא אצליח להמשיך אותם לכלים מתאימים. מה הדרך הטובה ביותר להמשיך את האורות הגבוהים האלו שקיבלתי מהצדיקים לתוך החיים שלי? עכשיו אני מרגיש התעוררות בתפילה, בלימוד חסידות, אבל גם מרגיש שזה מאוד זמני, ושהחיות תיעלם מהר.

אשמח לעצת הרב.

מענה:

השי"ת נתן לנו תרי"ג אורות (**אורות** בגימטריא **תריג**) שעלינו להכניס בכלים על ידי קיום תרי"ג מצות התורה, החל ממצות תלמוד תורה ש"כנגד כולם" (ומבואר בתניא שדוקא במצות תלמוד תורה יש יחוד נפלא שאין כמוהו בשאר המצות, היינו יחוד לומד התורה עם נותן התורה כאשר הלומד נכלל בנותן והנותן נכלל בלומד). מצות תלמוד תורה

היא עיקר הכלי להמשיך ולהחזיק האורות בקביעות (שעל כן צריך להיות קביעות עתים לתורה).

צריך שהלימוד (נגלה וחסידות) יהיה עם מודעות מלאה לנוכחות נותן התורה (כמו שה' בורא את העולם בכל רגע תמיד כך הוא נותן לנו את התורה בכל רגע תמיד - בריאת העולם בחיצוניות ומתן תורה בפנימיות).

לפני הלימוד (כמו לפני התפלה) טוב לתת צדקה - "**אני בצדק אחזה פניך**" (רוס"ת **ג** פעמים **חכמה** וכן **אמ"ת ג** פעמים **חכמה**, תופעה שנקראת "תוכו כברו", צריך להיות יהודי אמתי ש"תוכו כברו") - ולהתפלל מקרב לב תפלה קצרה שהלימוד שלי יקשר אותי באמת לנותן התורה ב"ה. וכתוב בחסידות שכאשר האדם מעמיק בתורה (שרק כך יזכה לדעת תורה) עליו להפסיק מהלימוד מדי שעה כדי לחדש את ההתקשרות שלו לה', כך שהלימוד שלו יהיה בסוד "רצוא ושוב", דופק תורת חיים - "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק".

כך יוכל בעזה"י להחזיק את האורות שה' נותן לו ותמיד יתעלה בקדש.

י. בִּזְמַנֵּיהֶם

"'בִּזְמַנֵּיהֶם' – זמנים הרבה תקנו להם... זמנו של זה לא כזמנו של זה"
(מגילה ב, ב).

לו"ז מסע־הקדש א־ד שבט, שבת־קדש פרשת בֹּא תשפ"ה

יום חמישי, א' שבט, 30/1/25

15:00 הגעה לשדה התעופה.

17:20 המראה לורשה.

20:20 נחיתה בורשה (שעון פולין).

21:00 יוצאים בהסעה לאניפולי

התועדות פתיחה - "רַנְּנוּ צַדִּיקִים"!
סבב היכרות

התוועדות עם הרה"ח איתיאל גלעדי: "קברי צדיקים - מדריך למשתמש" (או: עבודת הצדיק התחתון).
חימום המיקרופון: הרה"ח יצחק נתיב, הרה"ח יוסי פלאי שליט"א

01:00 הגעה לגבול

02:00 יציאה מהגבול לאניפולי

שינה באוטובוס

07:00 הגעה לאניפולי

מקווה, חסידות (בניצוח איתיאל בע"ה)

שחרית
ציון
09:30 יציאה למעזיבוז

12:30 הגעה למעזיבוז

שלום עליכם, טעימות, מנוחה.

שבת־קדש פרשת בֹּא

16:44 כניסת שבת־קדש (17:04 שקיעה)

המשך מנוחה למעוניינים

18:30 חסידות (בניצוח הרה"ח יוסי פלאי שליט"א בע"ה)

19:30 קבלת שבת

20:15 סעודת ליל שבת

ההתוועדות המרכזית

איתיאל - "קבלות טובות - זה לא גרוע כמו שזה נשמע".

חימום המיקרופון: הרה"ח יהושע הס, הרה"ח דוד גולדשמיד שליט"א

בעל יום־ההולדת יקבל קבלה טובה

צפרא דשבתא

10:00 חסידות (בניצוח הרה"ח שוקי הס שליט"א בע"ה)

10:03 סוף זמן קריאת־שמע

11:00 שחרית

13:00 סעודת יום השבת

חימום המיקרופון: הרה"ח אמנון פרומן, הרה"ח שי דאום שליט"א

איתיאל - "שמחה פורצת גדר"

17:06 שקיעה

17:57 צאת שבת־קדש (18:19 צאת ש"ק לרבינו־תם)

במוצש"ק - המעונינים מוזמנים לנסוע לסאסוב ביומא־דהילולא־רבא ולחזור למעזבוז.

יום ראשון

07:00 והלאה - חסידות, שחרית, ארוחת בקר...

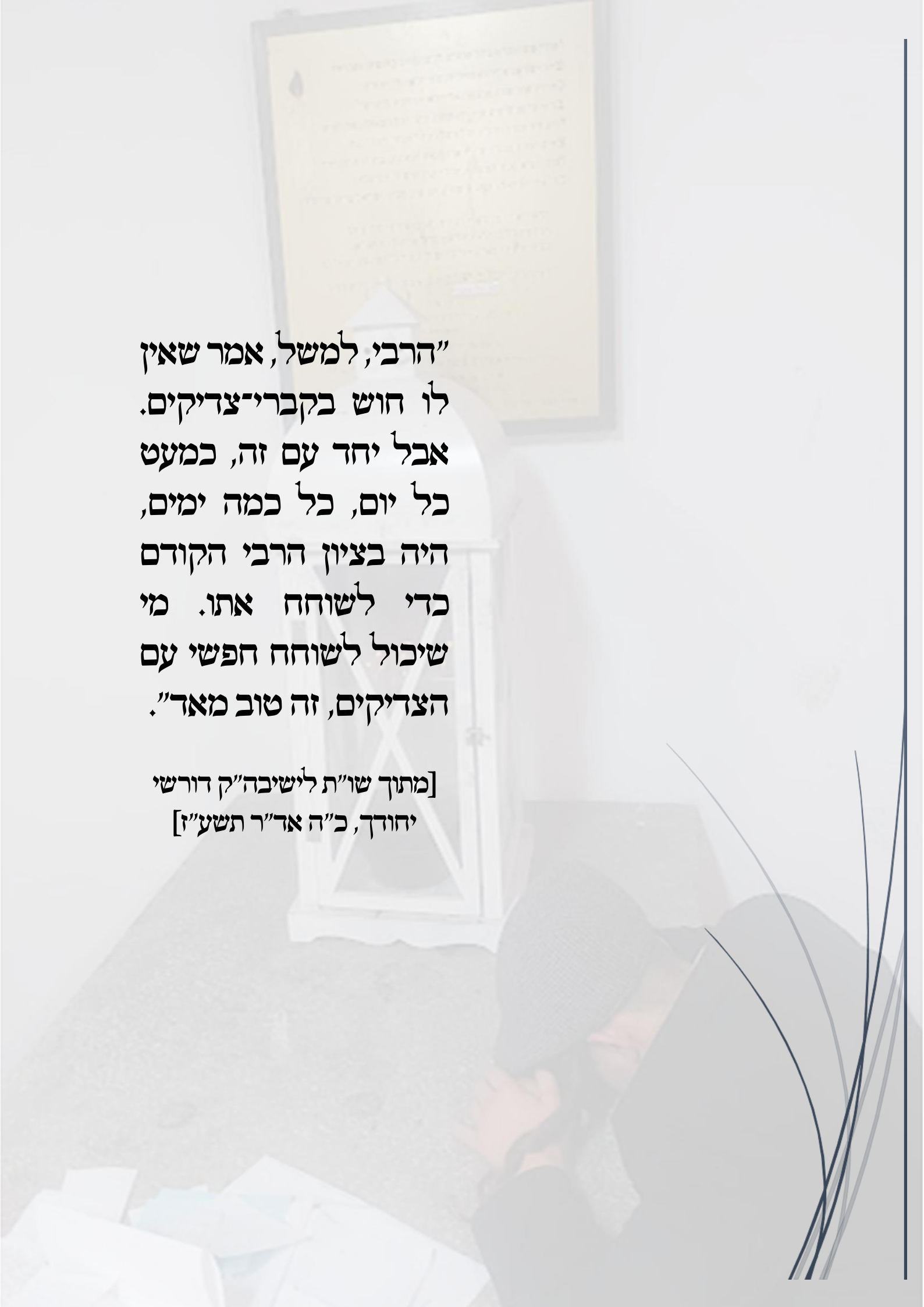
09:00 יציאה לקישינב

18:00 שעת הגעה משוערת לקישינב

20:00 המראה

22:30 נחיתה

לחיים טובים ולשלום!!!

"הרבי, למשל, אמר שאין לו חוש בקברי־צדיקים. אבל יחד עם זה, כמעט כל יום, כל כמה ימים, היה בציון הרבי הקודם כדי לשוחח אתו. מי שיכול לשוחח חפשי עם הצדיקים, זה טוב מאד".

[מתוך שו"ת לישיבה"ק דורשי יחודך, כ"ה אד"ר תשע"ז]